Beidi ww tijd
HOWARD LEHMAN GOODHART

13 Manuscript No. 90

BNC MS 15

60

See also Dr Ricci Census Index p 100
Vol I p 228 Library of Congress # 95

22 Mar 1950 J. H. L. Gorchart

781

Tabula super Paulo orosio et primo/

ꝺ e diuisio orbis terrarum folia	3
ꝺ e scriptione Asie	3
ꝺ e descriptione europe et confinibus eius	5
ꝺ e descriptione aphrice et cõfinibus eius	7
ꝺ e descriptione inni regis assiriorum	10
ꝺ e morte Zeroastris	10
ꝺ e morte inni	10
ꝺ e imperio Semiramis	
ꝺ e lege semiramis	10
ꝺ e pentapoli in subiisa prius incensa	
ꝺ e diruptione muliarum tantarum	10
ꝺ e bello foronei	11
ꝺ e diluuio adhuc tempore regis ogigij	11
ꝺ e fame et ubertate apud egiptum	12
Scabias et uitiligo in e	12
ꝺ e api rege argiuorum	
ꝺ e diluuio deucalionis et baccho siue diomsio	13
Scabias & uitiligo in egipto	13
ꝺ e incendio solis per phetontem	14
e diluuio et egipto	14
[illegible]sarde rege egipti	15
[illegible]ereo progne et philomena	15
perseo qui uocat persas	15
ganimede filio troi	15
[illegible]filio minois	15
[illegible]minis	16
[illegible]re qui intulit bellum scitis	16
[illegible]nibus	16
[illegible]s	17
[illegible]uelene	17
[illegible]pollo	17
	50

22a Mr 1930 J. H. L. Goudriaan

¶ e chocle patre ystagis et ystage et cyro 18
¶ e ſalari ſicilo tyranno 18
¶ e bello lacedemonio cum meſſanis 19
De bello inter athenienſes & peneſopēſes 19
¶ e bello lacedemonio meſſano athenienſi et peloponeſi: ſimul

Liber ſecundus

¶ e tranſlatione regni aſſiriorꝝ in medos 21
¶ e proca patre amulij et numitoris 21
¶ e roma ſpoliata a gothis lanco rege 22
¶ e comperatione rome ad babilloniam 22
¶ e conditu rome 22
¶ e tullo hoſtilio 23
¶ e bruto et eius filijs morti damnatis p vpm 23
¶ e bello ſabino 24
¶ e diſſentione plebis 24
¶ e epidimia et fame 24
¶ e bello veientino et etruſco 24
¶ e morte ſabiorum 24
¶ e cyro rege perſarum 24
¶ e qualitate et quantitate babilonie 25
¶ e creſo rege 25
¶ e cyro qui iuit contra amazones
¶ e cambiſe cyri filio qui deposuit ceremonias egyptiorum
¶ e p̄ dario rege perſarum 26
¶ e morte primi darij de xerſe 26 27
¶ e de morte lacedemonio 27
¶ e leonida 27
¶ e verbis Leonide 27
¶ e temiſtode duce athenienſium 27
¶ e artamedor regis aſſuerisi 28
De mardoneo barone xerſis

Ð e olinto oppido capto á mãdonio 28
Ð e mirtalo magno 28
Ð e morte xersis per artobarn prefob cõsse 28
Ð e nerbis L comde 29
Ð e epidamn precedente mirtalo 29
Ð e mnasione capitolij facta per seruos 29
Ð e bello cum equs et faliscis 29
Ð e potestate consulum decem mis tradita 29
Ð e appio claudio et mrgnia 30
Ð e fine decem mitus
Ð e emilio tertio dictatore contra fidenates 30
Ð e sicilia et eius condicione 30
Ð e usurpatione regni calabrie facta á neteranus 31
Ð e bello gesto p catinenses et siracusios 31
Ð e implorations auxilij p catinenses ab athenienses 31
Ð e auxilio lacedemoniorum in siracusis 31
Ð e demostene duce & eurimedone 31
Ð e alcibiade athenensi 32
Ð e dario rege persarum 32
Ð e pactis pacis athenensium 32
Ð e morte darij et exilio dionisij
Ð e anno xxx tyrannoy
Ð e morte alcibiadis
Ð e lisia siracusano oratore
Ð e expulsione tyrannoy
Ð e occupatione grecie p philippu post xl tyrannos
Ð e bello marsicis et iuri fres duces fidei
Ð e obsidione nebioy
Ð e irruptione gallorum senonum
Ð e allensi et cremera flumine

Sequitur liber Tertius

Ⓑ e eduto prius ſitu ſerſe per totam greciā
Ⓑ e bello lacedemonio cum troiferne et furia bruto
Ⓑ e cōſe ſuo athenenſi
Ⓑ e hieronime rege egipti
Ⓑ e agesilao duce ſpartanor
Ⓑ e mutatione thebanoriū aduersus lacedemonios
Ⓑ e epaminunda
Ⓑ e mirifico duce athenenſium contra lacedemonios
Ⓑ e morte epaminunde
Ⓑ e terremotu maximo
Ⓑ e miraculo
Ⓑ e captione ſabinor prenestinor et aliorū per romanos
Ⓑ e peſtilencia magna que corripit romam
Ⓑ e ortu ſcenicor ludorum
Ⓑ e paſſione terre mote
Ⓑ e aduentu gallor iterū in italiam
Ⓑ e confluxu gallorū in italia
Ⓑ e pluuia lapidea in copia maxima
Ⓑ e natiuitate alexandri
Ⓑ e habitatione nideoris in liberia
Ⓑ e delectione sidone
Ⓑ e bello ſammitico
Ⓑ e bello lato .m. torquato et decio uirenia conſulib
Ⓑ e minuta plantaria in campo ſtelerato
Ⓑ er pretione nenemi uiri per matronas
Ⓑ e morte alexandri regis epirotarum
Ⓑ e philippo filio uiuente patre magni alexandri
Ⓑ e larriſſa capta a philippo
Ⓑ e olimpia filia rabe regis uxore philippi:

ꝺ e philomeo duce forensium
ꝺ e ehomno
ꝺ e productiõ philippi
ꝺ e interfectione fratriũ philippi ꝑ ypũ ꝑfata
ꝺ e ~~prati~~ pirhatica philippi
ꝺ e alio prodimento
ꝺ e conditione constantinopolis
ꝺ e athen rege scitarum
ꝺ e bello philippi qꝫ cum tota grecia
ꝺ e congregatione gentiũ ut irent inpersia
ꝺ e morte philippi
ꝺ e furculis caudinis
ꝺ e Romanis missis sub iugũ ꝑ samnites
ꝺ e de fectione grecie ab Alexandro
ꝺ e de lectione thebarum
ꝺ e multitudine gentis alex
ꝺ e magna multitudine interfectoꝝ in prelijs
ꝺ e rebellatione grecie
ꝺ e victoria alexandri ꝙ parthos
ꝺ e alexandrie compositoe.
ꝺ e interfectione chti i ꝺsimio ꝑ alexm
ꝺ e interfectione calisthenis a alioꝝ eunde
ꝺ e concubitu Alex cum deophily regina
ꝺ e superstitione hercules ab alexandro
ꝺ e compositione ducis cantabriũ ꝑ alexm
ꝺ e ingressu in occeanum ꝑ preditũ
ꝺ e magno periculo preditũ
ꝺ e amissione exercitus predicti militaris
ꝺ e morte predicti Alexandri
ꝺ e bello etruscoꝝ samnitũ umbroꝝ et gallorꝝ

Þ e morte decij
Þ e armis argenteis samnitū contra romanos
Þ ex aduentione simulacri esculapii
Þ e infelici pugna romanoꝝ contra samnites
Þ e fine belli samnitici
Þ e bello sabino
Þ e commotione mitoꝝ ppleꝝ contra Romā
Þ e bellis successorum alexandri
Þ e imperio macedonum
Þ e compentione
Þ e ptholomeo qui habuit egyptum
Þ e situ suoꝝ populoꝝ
Þ e gesta Alexandri, quę fuit causa belloꝝ
Þ e morte Leonnatis regis
Þ e combustione capadoum
Þ e de nominatione regum syrię
Þ e militib⁹ qui prodiderunt eumenē antigono
Þ e morte olimpię matris Alexandri
Þ e bello antigoni
Þ e amicitab⁹ qui reliquerunt primā suā
Þ e morte hercules filij alexandri
Þ e antigono, qui se p filios suos iussit appellari reges
Þ e occupatione regni macedonię facta per pirrhū epirhota
Þ e lisimachia terremotu destructa
Þ e morte Lisimachi

Sequitur liber quartꝰ.

Þ e bello Tarentino et epirhotico
Þ e primo bello pirrhi
Þ e percussione elefantū p mamertum
Þ e secundo bello epirhotico

ꝺ e accessu pyrhi ad imperiū sicilie
ꝺ e tecto bello pyrrhi
ꝺ e recessu pyrrhi ex italia
ꝺ e morte pyrrhi
ꝺ e cartaginensibꝫ auxiliantibꝫ tarentinis
ꝺ e punitione legionis que asyluum cte calabrie regni
ꝺ e prodigijs multis
ꝺ e terribili bello contra pisanos
ꝺ e prodigijs magnis
ꝺ e perfidia cartaginensium
ꝺ e inducta mulcinensiū expulsorꝫ asylus
ꝺ e maxima peste.
ꝺ e conditione cartaginis ante romā
ꝺ e cartaginensibꝫ sacrificantibus pueros
ꝺ e conflictu cartaginensium et exilio ducis sui
ꝺ e morte ducis exulum qui crucifixit filiū suū
ꝺ e exercitu cartaginensium correpto tempestate
ꝺ e morte himilconis ducis cartaginensis
ꝺ e terrore qui pre sumpsit occupare cartaginē
ꝺ e bellmare fō cōsulatore alex
ꝺ e bello agatodis contra cartaginenses
ꝺ e conflictu penoꝝ p fratre agatodis
ꝺ e asella rege numido agatocli
ꝺ e bellmare affixo patibulo
ꝺ e cartaginensibꝫ victis a pyrrho in sicilia
ꝺ e gerone rege et primo punico bello
ꝺ a agrigento capto
ꝺ e prelio navali
ꝺ e alio prelio navali
ꝺ e [illegible] penoꝝ

50

50

51

5

b e mira probitate calfurnij flamme
b e alio conflictu carthaginensium
b e carthaginensibz petentibz pacem
b e regulo confecto romanus
b e conflictu carthaginensium
b e alio conflictu penor
b e pactatione cc xx nauiu romanor
b e populatione numidie et maurutanie
b e alia pactatione nauiu romanor
b e bello coste contract penos in sicilia
b e conflictu carthaginensium
b e exilio hastrubalis
b e morte regnli missi pro pace
b e conflictu romanor per hannibale
b e conflictu penor & luctatima
b e conditione pacis carthaginensium
b e inundatione tyberis
b e incendio Rome.
b e bello falisco
b e bello gallie cisalpine
b e pace petita a carthaginensibz
b e Jano templo clauso
b e morte hamilcaris
b e bello illirico
b e duob fossis omnis
b e bello gallor
b e morte atily et conflictu romanor
b e conflictu gallor
b e prodigijs
b e conflictu gallor spretis auspitijs

D e bello hystrico
D e fabio censorino qui iussit filiū interfici
D e iuramento hannibalis
D e quantitate exercitus hannibalis
D e conflictu romanorū apud ticinū
D e alio conflictu apud trebiam
D e āmissione exercituū hannibalis intransitu alpiū
D e captione magonis in hispania
D e prodigijs mirabilibꝫ
D e āmissione exercitus hannibalis pp urnā
D e conflictu apud trasimenum & de morte flaminij
D e conflictu apud cannas
D e fuga varronis
D e consilio retinquenda italia
D e ad uocatione exulum et debitorum
D e conflictu romanorū apud gallos
D e conflictu hastrubalis in hispania
D e numero bellorum que simul habebāt romani
D e captione syracusie p marcellum claudium
D e hannibale qui uenit prope romam per tria miliaria
D e auro et argento preuntis in publicum datis
D e captione noue cartaginis et magonis
D e uerbis hannibalis ad suos
D e plinio que uenit rogatu romanorū
D e morte scipionis et captiuitate filij
D e pugna triduana inter hannibalem et metellū
D e captione uerti & cartalonis ducis p fabiū max
D e morte claudij marcelli
D e morte marcelli consulis et crispini
D e morte

Ꝺ e nellitabus
Ꝺ e elefantis interfectis
Ꝺ e pestilentia monstrus
Ꝺ e reditus scipionis de hispania
Ꝺ e mocnsione mapalium per scipionē
Ꝺ e massinissa qui cepit sifacem syphacē
Ꝺ e discessu hannibalis de italia
Ꝺ e malo homine hannibale
Ꝺ e conflictu hannibalis et scipionis
Ꝺ e hannibale qui intrauit cartaginē
Ꝺ e triumpho scipionis
Ꝺ e bello macedonico
Ꝺ e bello contra lacedemones
Ꝺ e liberatione romanorum seruientiū
Ꝺ e magna discordia autorum
Ꝺ e bello contra antiochum
Ꝺ e ab rapto contra mulieres
Ꝺ e conflictu in hispania
Ꝺ e colloquio hannibalis et scipionis
Ꝺ e bello contra hannibalem
Ꝺ e exercitu lucij bebij prostrato
Ꝺ e victoria contra gallos greos
Ꝺ e philippo qui interfecit filiū suū
Ꝺ e recessu scipionis de urbe
Ꝺ e morte hannibalis:
Ꝺ e ortu insule vulcani
Ꝺ e suffocatione bastenarum
Ꝺ e bello macedonico
Ꝺ e captione persis
Ꝺ e filio persis qui dicitur orsicō

Þ e bello contra aphricanos et celtiberos
Þ e singuli certamine Scipionis
Þ e proditione Sergii galbe contra lusitanos
Þ e tertio punico bello
Þ e quantitate et qualitate cartaginis
Þ e morte massinisse
Þ e de molitione cartaginis
Þ e animositate uxoris hasdrubalis

Liber quintus sequitur:

Þ e infelicitate omnium gentium mundi
Þ e ruina corinthi
Þ e subuersione achaeorum et bithiorum.

D. Alex.ro Camillo Rillio A.V. et S.V. et am. A. et S. S. et I. R. et hoc Ve.m et
Hic olim fuit R. Presbiterij D.V.D. Marcelli
Reuij nunc uero mei Camilli Reuij ministris. et
A. S.

seros, quanto longus á remedio ueteris religionis, ahe-
nos ut merito hac scrutatione dixerit regnasse mor-
tem auidam sanguinis, dum ignoratur religio, que
prohibetur á sanguine; Ista illucescente, illam consti-
puisse, illam concludi, cuius iam prevalet, illam pe-
nitus nullam futuram, cum hec sola regnauerit excep-
tis videlicet semotis, que illis diebus nouissimis subti-
ne seculi et sub conclusione iudicii, quibus futuras
angustias, quales ante non fuerint, dominus christus
per scripturas sacras suam etiam contestationem predi-
xit: Cuius secundum ipsum quidem, quod nunc
et semper est modum, uerum apertiore ac gratiore
discrimen per intollerabiles tribulationes temporum
illorum, sanctos probatio, impios perditio consequet:
Et quoniam omnes prope modum tam apud grecos
q̄ apud latinos studiosi adscribendum uiri, qui res ge-
stas regum populorumq; obdiuturnam memoriam
uerbis propagauerit unum scribendi á Nino beli filio
rege assiorum fecere, qui tum opinione cetu mundi
originem creaturamq; hominum sine initio tredine
bant, cepisse tamen obhoc regna bellaq; diffinunt que
uō ea tenus humanum genus uitu pecudum uixerit
et tunc primum neluti ad nouam prouidentiam occū
sum fustatusq; uigilarit: Ergo initium miserie hom
num ab initio peccati hominis ducere constitui prius
dum taxat hisdemq; breuiter deliberatis: fiet autem ab
Adam primo homine usq; ad ninum magnum ut di
cunt regem, quando natus est Abraam anni fam̄lis
centum octuaginta et quatuor qui ab omnib; historiogr
phis nel omissi, nel ignorati sunt: á Nino autem nel

Computatio anni ab
Adam ad Abraam.

Continuatio annoz ab Abraã
usq; ad Christum natum.

pax. Cesaris Augusti.

Abraam usq; ad Cesarem Augustum. i. usq; ad natiuita
tem christi: que fuit anno Imperij cesaris quadragesimo
secundo: cum facta pace cum parthis iam pene clause sut:
et bella toto orbe cessarunt colliguntur anni duo mil
xv. in quibus se mutuis uitoref scriptoresq; omnium otia
negotiaq; tribuerunt: qua propter res ipsa exigit ut ex
his ipsis. si breuissime uel pauca contigere. qui origi
nem mundi loquentes. preteritorum fidem annun
tiatione futurorum. et post subsequa probatione fecerut
Non quo auctoritatem eorum cuiq; uideamur. sed
quo opere pretium sit: te opinione uulgata. que nobis
cum omnibus communis est comonere: patciumq; di
uina prouidentia. que sicut bona ita et iusta est: agi
tur mundus et homo hominem. qui conuersibilitate ne
et libertate licentiae et infirmus. et contumax est. sicut
pie gubernari egerium opus oportet ita iuste coercipi
moderate libertatis necesse est: Iure ab initio hominis
per bona et mala. alternantia exerceri hunc modu
sentat. eosq; per se aut per se humanum genus indet. de
inde cum ab ipso primo homine peccatum punitoremq;
cepisse doceamur. porro autem cum ista de mediis te
poribus in comantes quis superiorum nusq; meminerint
nisi bella clades quod descripserunt: Que bella quod
nisi dicenda sunt: nisi urgentia in alterutrum mala
Mala autem huius mundi. que tunc erant. sicut et nc
sunt. in quantum sunt sine dubio autem manife
sta peccata sunt. aut occulte punitionem peccatoru
Quid impedimenti est nos eius rei capud pandere. cui
illi corpus expressecint. et priora illa secula. que multo
numerosiora monstrabimus uel tenuissimo testati relatu
similes miseriis pertulisse.

Diuisio orbis

FACTVS igitur ab orbe condito usq; ad urbem conditam, de hinc usq; ad cesaris principatum natiuitatemq; christi, ex quo sub potestate urbis Rome orbis mansit imperium, uel etiam usq; ad dies nostros, quantum ad cognitionem uatare sufficere co, confligationes generis humani, et neluti per diuersas partes credentes malis mundum fore cupiditatis in censum esse: especula ostentaturus reor ut prius ipsum terrarum orbem quem habitat humanum genus scire eē á maioribus distributum tripartium, deinde regionibus prouinciisq; determinatum expedium, quo facilius cum locales bellorumq; clades ostentabuntur studiosi quoq; non solum rerum ac temporum, sed locorum sciam consequantur. Maiores nostri orbem totius terre oceani limbo circumseptum tetquadrum statuere eiusq; tres partes, Asiam, Africam Europam nominauerunt: quis aliqui duas h est Asiam ac deinde Africam in europam accipiendam putauerunt: Asia tribus partibus oceano circumfusa per totum transuersi plagam orientis extenditur: hec occasum uersus adextera sui sub axe septentrionis sapientem contigit europam á sinistra autem Africam dimittit. Sub egipto nō. et Syria mare nostrum, quod magnum gentiliter dicitur habet: europa incipit ut dixi sub plagā septentrionis á flumine tana q riphei montes sarmatico aduersi oceani tantum fluuium fundunt qui pretetiens arctos ac terminos alexandri magni in rhobascorum finis sicos meotidas ag ingret paludes: quarum immensa exundatio intra theodosiam urbem euxinum portum late ingreditur: inde inf constantinopolim longe int

Asia.

tuntur angustę. donec ens mare quod dicimus nostrum
accipiat: Europe m hyspanum occidentali oceanus
terminus ma. maxime, ubi apud gades insulas her-
culis com columne ponuntur et tyreni mares fauces
oceani estus mittitur Aphrice, principium est á fimbr
egypti urbisq; Alexandrię ubi pyretonium ciuitas sita
est super hoc mare magnum, quod omnes plagas terrasq;
medius interluit: Vnde per loca quę accole cathabathy
mon uocant haud procul á castris alexandri magni
super lacum calcarium: deinde insta superiorum fi-
nes anasitarum missa intransuersum per ethiopica de-
serta, meridianum contigit oceanum, terminii Aphri-
cę ab occidente idem sunt: qui et europe .i. hyspa-
ditani freti ultimus tamen finis eius est mons ath
las, et insulę quas fortunatas uocat, et quia breuiter
generales triplicis orbis diuisiones ded ipsarum quoq;
partium regiones fore pollicitus sum, signficare curabo:

Asia ad mediam frontem orientis habet in oceano
eto hostia fluminis gangis: A sinistra promontorium
galgardama cui subiacet ad eurum insula taprobane
ex qua occeanus indo nocari incipit adextra habet m-
mani montis ubi caucasus deficit promontorium sa
mara, cui ad aquilonem subiacent hostia fluminis octo
rogore, ex quo oceanus scythicus appellatur in his finib
india est, quę habet ab occidente flumen indum: co-
drubro mari accipitur: a septentrione montem cauca
sum: Reliqua ut dixi eoo et medico oceano termina
tur: hec habet gentes .xliij absq; insula taprobane, que
habet decem ciuitates, et absq; reliquis insulis habitabilib;

q̄ plurimis á flumine mdo usq; ad flumen tigrum
quod est ádoccasum, Regiones sunt iste, Arracosia, Par
thia, Asiria, Persia, et media situ terrarum, montuoso
et aspero, hec á septentrione habet montem caucasum
á meridie mare rubrum, et sinum persicum. Jn medio
autem sui precipua flumina bidaspen et arabin: Jn his
sunt gentes xxxij. sed ~~gentes~~ generaliter pthia dicitur q̄
uis scripture sancte universam sepe mediam uocent
A flumine tigre usq; ad flumen eufraten, mesopotamia est
capiens á septentrione intermontem taurum et cauca
sum: cui admeridiem succedit, Babilonia deinde cal
dea nouissime arabia eudemon. que inter sinum p
sicum, et sinum arabicum angustu terre tractu orien
tem uersus extenditur: in his sunt gentes xxviij á flu
mine eufrate. quod est ab oriente, usq; ad mare nostrū
quod est ab occasu, deinde á septentrione. i. á ciuitate
dauciusa, que est in confinio capadocie et armenie sita
est: hand procul á loco ubi eufrates nascatur: usq; ad
egyptum et extremum sinum arabicum, qui est ad
meridiem, longo angusto q; sulco saxis insulis que ce
berrimo amnei rubro. i. ab oceanum occasum uersus ex
tenditur: Syria generaliter nominatur habens maximas
prouincias, Comageram, Pemeam, et Palestinam, absq;
fenicen, et machabees, quor gentes sunt xij. in capite
syrie capadocia est, que habet ab oriente armeniam, ab
occasu Asiam, ab aquilone temiserios campos et mare
cimmericum. á meridie taurum montem et ei subiacet
cilicia riuancia usq; ad cilicum sinum, qui spectat ad
insulam cyprum. Asia regio, uel ut proprie dicam mi
nor, absq; orientali parte que ad capadociam, syriāq;

progreditur/ undiq; circundati est mari: á septentrione pō-
te euxino/ ab occasu propontide atq; bellesponto á me-
ridie mari nostro/ ibi est mons olimpus/ Aegyptus infe-
rior/ ab occidente habet syriam et palestinam/ ab occasu
libiam/ á septentrione mare nostrum/ á meridie quap-
pellatur clima et egyptum superiorem fluuiumq; nu-
lum/ qui delitore mapientis maris rubri ruditur eme-
gere in loco qui dicitur mosilon empotium/ deinde
dñ ad occasum profluens/ faciens insulam nomine
meoroen in medio sui nouissime ad septentriones
inflexus intempestiuis uidus incrementis plana egypti
rigat: hunc aliqui auctorem fuerunt haud procul ab ath
lante habere fontem/ et continuo hareuis mergi: inter
iecto breui spatio uastissimo lacu exundare atq; hinc
occeano tenus orientem uersus per ethiopica deserta
per labi rursus inflexum ad sinistram in egyptū descende
re/ quod quidem uerum est esse eiusmodi huiusmodi
fluuium magnum qui tali ortu/ taliq; cursu sit: et re
uera omnia ulus monstra gingit: quem utiq; prope
fontem barbari dara nominant: ceteri uero nicolē
nilchulum uocant: sed hic regione gentium que libio
egyptice uocantur/ haud procul ab illo fluuio quem lit
tore maris rubri perrumpere diximus in mīso lacu ac
ceptus assumitī/ nisi forte occulto meatu in alueum
eius/ qui abuente descendit eriperit: Egyptus superiō
in orientem per longum extenditur: cui est/ a septen
trione sinus arabicus/ á meridie occeanus/ nam ob oc
casu ex inferiori egypto incipit/ ad orientem rubro ma
ri terminatur ubi sunt gentes xxiiii/ et quonam
meridianam partem totius asie sic descripsimus sup est:

ut ab oriente usq; in septentrionem pars qua restat expe-
ditur: Mons caucasus inter colcos qui sunt super cas-
pium mare, et inter albanos qui sunt ad mare caspi-
um, primum attollitur cuius quidem usq; in ultimu
orientem unum uidetur iugum, sed multa
sunt nomina, multi hoc ipsum tanti iugum mōtis
credi nolunt: Cum re uera per conathens mons ar-
menię inter taurum et caucasum medius conti-
nuare taurum cum caucaso putatur: Sed hoc ita
non est, discernit fluuius euphrates, qui radice per
coātre montis effusus tendens in meridiem cauca-
sum ipsum ad sinistrem thaurum excludit ade
xtra: ita ipse caucasus inter colchos et albanos ubi
et portas habet mons caucasus dicitur ámontibus
portis caspijs usq; ad armenias pilas, uel usq; ad fon-
tes tigridis fluminis inter armeniam et hibiam mo
tes achaemaū dicuntur á fonte tigridis usq; ad cor
tas ciuitatem inter massagetas, et parthos mons atrobra
zanes á tartis ciuitate usq; ad oppidum catippi: inter hyr
canos et bactrianos mons memōnali ubi amomum
nascitur, á quo proximum iugum mons per thau
dicitur ab oppido catippi usq; ad ritum saphrim ip
dachas, ranchas, et per thenas mons obscobaces ubi
ganges fluuius oritur et laser nascitur: á fonte flu
minis octogōre, qui sunt á septentrione ubi sunt
montani sparo panisade, mons taurus á fontibus
octogōre usq; ad ciuitatem ottogoram inter huno
sidas et gangaridas mons caucasus ultimus inter
eos et passitodreas mons maus ubi flumen crasor-
phas et promontorium flamara orientali excipit oceano:

caucasus mons

ganges fluuius

Igitur á monte mano hoc est abmo caucaſo et dex
orientiſ parte, qua occeanuſ ſeruetuſ tenditur uſq;
ad promontorium boreum et flumen boreum m
de tenuſ ſcychyco mare, quod eſt á ſeptentrione
uſq; ad mare caſpium, quod eſt ab occaſu et uſq; ad
extentum caucaſi ingum, quod eſt ad meridiem
hircanorum, et ſcythárum genteſ ſunt xlij, per
terrarum infecundam diffuſionem late oberrã
teſ, mare caſpium ſub aquiloniſ plaga, ab oceano
oritur, cuiuſ utq; arca occeanum littora, et loca de
ſerta, multa, quę habentur: ſnde m meridiem
uerſuſ per longaſ anguſtiaſ donec per magna ſpatiꝝ
dilatatum caucaſi montiſ radicibuſ terminetur
ſtaq; á mare caſpio, quod eſt ad orientem per oram
oceani ſeptentrionaliſ uſq; ad thanaim fluuium
Eymeotidaſ paludeſ, quę ſunt ad occaſum per cume
nía mariſ, quod eſt ab aphrico, uſq; ad caput et põ
taſ caucaſi, quę ſunt ad meridiem, genteſ ſunt xxx
iiij, ſed generaliter regio proxima albanię ulterior
ſub mari, et monte caſpio Amazonum nominat:

Exphrati ſunt ꝙ breuiſſime fineſ aſię, nunc
europam inquantum cognitioni hominiſ concedi
tur ſtilo perstabor, á montibuſ riphęiſ, á flumine
tanaí meoticiſq; paludibuſ, quę ſunt ad orientem
per littuſ ſeptentrioꝝ occeani uſq; ad gallum belgicã
et flumen rhenum, quod eſt ab occaſu: de inde uſq;
ad danubium, quem hiſtrum nocant, qui eſt á me
ridie et ad orientem directuſ, pontuſ accipitur, ab
oriente alemania eſt in medio dacię, ubi et gotię

deinde germania est ubi plurimam partem sinus te-
tenetur, quorum omnium gentes sunt Liiij, nunc
quicquid danubius a barbarico ad mare nostrum-
se: exponam: Misia ab oriente habet hostia flu-
minis danubij, ab euro traciam, a meridie, macedoniā
ab occasu histriam, a cretio pannoniam, a septentrio
ne danubium: Tracia habet ab oriente propontidis si-
num et constantinopolim que bizantium primo pri-
mo dicta est: a septentrione partem dalmatie et sinu
eximi ponti ab occasu et aphrico macedoniam, a me-
ridie egeum mare. Macedonia habet ab oriente ege-
um mare, aborea traciam, ab euro euboeam et Macedon
cum sinum, a meridie achaiam: a fauonio montes a
croce raumos in angustijs adriatici maris, qui sunt
contra apuliam atq; brundusium, ab occasu dalma-
tiam, a circio dardaniam, a septentrione meosiam
Achaia undiq; prope modum cincta est mari: nam ab
oriente habet myrtoū mare: ab euro creticum mare
a meridie ionium mare: ab aphrico, ex occasu cefa
leniam et casiopam insulas, a septentrione corinthu
ab aquilone angustum terre dorsum: quo macedo
nie conungitur uel potius acethice qui locus isthe
mus uocatur, ubi est corinthus, habens in achaia
ab adborream non longe athenas ciuitatem, dal-
matia ab oriente, Macedonia, ab aquilone, panno
niam a septentrione meesiam, ab occasu histriam
et sinum liburnicum, et insulas liburnicas, a me
ridie adriaticum sinum, Epirotiam, Coricus, et reti
habent, ab oriente Moesiam, a meridie histriam, ab
aphrico alpes appenninas, ab occasu galliam belgica

á circio danubium fontem et limitem qui germaniã
á gallia inter danubium galliamq; fecerit á septẽ
trione danubium et germaniam / italiq; situs á cir
cio / in eum tenditur / habens ab aphrica terremum
mare / áborea adriacum / sicum: cuius ea pars quę
continenti terrę communis et contigua albium obiaby
obstruitur / quę á gallico mari superligusticum sinũ
liburnicum designatur: Gallia belgica habet ab orie
te limitem fluminis rheni et germaniam / ab euro
alpes appeninas / a meridie prouinciam narboren
sem / á circio occeanum britannicum: á septentrioe
Britanniam insulam: Gallia lugdunensis ducta p
longum et per angustum inflexa aquitaniam pro
uinciam semitangit: hęc ab oriente habet belgi
á meridie partem prouincię narbonensis: qua an
arilitas ciuitas sita est: et mari gallico rhodani flu
men accipitur: Narbonensis prouincia pars galliarũ
habet ab oriente alpes coatias: ab occidente hispa
á circio aquitaniam / á septentrione lugdunensem
ab áquilone belgicam galliam: á meridie gallicum
mare quod est inter sardiniam et insulas baleares
habens infronte qua rhodanus fluuius mare exit in
sulas trotadas: Aquitania prouincia ab obliquo cursu
ligeris fluminis qui ex plurima parte terminus eius
est: in orbe igitur / hęc á circio oceanum / qui aquita
nicus sinus dicitur / ab occasu hispanias habet á sep
tentrione ex oriente lugdunensem / ab euro / exme
ridie narbonensem prouinciam contingit: hispa
nia uniuersa terrarum situ trigona / et circumfu
sione oceani / tirreniq; pelagi pene insula efficitur hui

angulus prior spectans ad orientem, ad extremum aquitanica
prouincia, à sinistro barbarico mari coarctatur narbo
nensium finibus insecatur: Secundus angulus circu
intendit, ubi britannica gallaecie ciuitas sita altissimæ
pharum, et inter pauca memorandi operis ad spectacu
lum britannicum ~~eg~~ erigit: Tertius angulus eius est, quæ
gades insulæ intentæ in aphricum atlantem monte
interiecto sinu oceani prospiciunt, hispaniam citerio
rem ab oriente inspicientem prenti saltus aperte sep
tentrionis usq; ad cantabros asturesq; deducit: atq; p
naccos et oretanos, quos ab occasu habet posita in nost
mari⁹ littore Karthago determinat, hispania ulterio
et habet ab oriente Vaccæos, celtiberos, et oretanos, à sep
tentrione oceanum: ab occasu oceanum: à meridie
gaditanum, oceani fretum, Vnde mare nostrum, qual
tyrrenum nocatur, immittitur: Et quoniam oceanus ha
bet insulas, quas Britannias et hiberniam vocant, quæ
in aduersa galliarum parte ad prospectum hispaniæ sut
breuiter explicabuntur: Britannia oceani insula per
longum extenditur in boream, à meridie gallias habet
earum proximum transmeantibus ciuitas aperit: que
ducitur rutubi portus: Vnde, procul hand amorrosi
austro positos in campos, batauosq; prospectat: hec in
sula habet in longo milia passuum octuaginta, in lato
milia ducenta: Atergo autem unde oceano infinito
patet orcadas insulas habet: quarum xx. desertæ sut
tredecim colunter deinde insulatile quæ per infinitu
æquoris separata circium uersus, medio sita oceano, ux
pauca nuda habetur. Hybernia insula inter Britannia
sita longiore ab aphrico in borream spatio porrigitur

hmus partes proues mte cantabrico oceano brigantiam
gallacie ciuitatem ab aphrico sibi in cercium occurre-
tem spacioso mterualllo procul spectant ab eo pcipue
promontorio: Vbi sane fluminis hostium est: et uela-
bri lucentiqs consistunt: hec proprior Britannie spa-
tio terrarum angustior, sed cęli solisq; temperie mg̃
utilis astotoꝝ gentibus colitur, huic etiam menapia
insula proxima est, et ipsa spatio non parua solo cõmo-
da eque astottorum gentibus habitatur, hi sunt fines
totius europe:

Aphricam ut dixi cum tertiam orbis partem mul
res nostri accipiendam esse descripserint, non spatiorũ
mensuras: sed diuisionum rationes secuti sunt: Mare hoc
siquidem magnum, quod ab occasu, ex oceano nascitur
in meridiem magis uergens angustiorem inter se, et
oceanum coartatq; aphricę limites facit: Vnde etiam
aliqui q̃uis eam longitudine parem, tamen multo an-
gustiorem intelligentes minime cundum arbitrari ter-
tiam notare partem: Sed potius in europa aphricam de-
putantes, hoc est secundam portionem appellare nolu-
erunt: Preterea cum multo amplius terre in aphri-
cam ardore solis, q̃ in europa rigore frigoris, inculto
atq; incognitum sit: quippe cum omnia pene am-
animantia uel germinantia patientius et tolerabilius
ad summum caloris excedatur: ea. s. causa est. p aphrica
per omnia situ et populis minorem uideri quia & nñ
sui minus habet spatij: et cęli in clementia plus de serti
cuius descriptio. per prouincias et gentes hec est: hbia
cyreneica et pentapolis. post egyptum in parte aphrice

prima est: hec incipit á ciuitate pretorio et montib⁹
cathbathmon, inde secundo mari usq; ad ares phileno-
rum extenditur, post se habet usq; ad meridianum
oceanum gentes libię ethiopum et garamantum
hinc est ab oriente egyptus, á septentrione mare libicú
ab occasu syrtes minores et trogotide contra quas ins-
la calipso est: á meridie ethiopicus oceanus: Tripolinap
uncia quę et subuentana uel regio regutum dicitur ú
les magna ciuitas est: q̃us regues per longum aphri
cę limitem generaliter nocetur: habet ab oriente aras phi
lenorum: inter syrtes minores et trogotidas á septentrio
ne mare siculum uel potius adriacum et syrtes mino
res, ab occasu bizantium usq; ad lacum fulmarum á
meridie barbaros getulos ta natabres et garamantes usq;
ad oceanum ethiopicum pertingentes: Bizantium ze
ges et mundia zeuges autem prius non unus comme
tus, sed totus prouincie gñe generale nomen fuisse
inuenimus: Bizantium nõ ubi adrumet ciuitas ze
ges ubi Karthago magna, numidia ubi hippos regius
et subiccada ciuitas sunt habent ab oriente syrtes mi
tes et lacum fillarum: a septentrione mare nostrum
quod spectat ad siciliam et sardiniam insulas ab oc
casu mauritaniam osatisensem, a meridie montem
suzare, et post ipsos ethiopum gentes perugantes usq;
ad oceanum ethiopicum satissensis et cesariensis man
ritania habet, ab oriente numidiam, á septentrione
mare nostrum, ab occasu flumen maluam, a meridie
montem astrasim, qui diuidit inter inuam terram
et barbaros incentes usq; ad oceanum inquibus erant
gaugnes ethopes tingitania, mauritania ultima est

Aphricę, ab oriente flumen malue, á ſeptentrione mare
noſtrum uſq; ad fretum gaditanum, quod inter ha
bēne et calpis duo contraria ſibi promontoria cōtat
ab occidente athlantem montem et occeanum athlā
tum ſub aphrico heſperum montem, á meridię gē
tes auldum, quas nunc galulas nocant uſq; ad occe
anum. heſperium contingentes. hic eſt uniuerſę ter
minus aphricę: nunc inſularum quaſi in noſtro mari
ſunt. loca et nomina et ſpatia demetiar: Inſula cypros ab
oriente māſitio, quod muſicum ſinum uocant ab occi
denti mari pamphilico, á ſeptentrione aulo eſt calco
á meridie ſirię et phęniaſ pelago angitur, cuius in
ſpatium longo tenet milia paſſuum centum ſeptua
ginta quinq; Inſula creta fluitur, ab oriente carpha
tio mari, ab occaſu, et ſeptentrione mari cretico, a me
ridie mari libico, quod et adriaticum nocant, habet
in longo milia paſſuum centum ſeptuaginta duo
in lato quinquaginta, inſulę cycladeſ, quarum eſt
ab oriente prima rhodoſ: á ſeptentrione tenedoſ á
meridie carphatoſ ab occaſu cythara ab oriente fi
niuntur littoribuſ aſię, ab occidenti mari icario,
á ſeptentrione mari egeo, a meridie mari carpha
tio: Sunt autem omneſ cycladeſ numero quin
quaginta treſ hę, tenent á ſeptentrione, in meridie mi
lia paſſuum quinquaginta: ab oriente in occaſum mi
lia ducenta: Sicilia inſula tria habet promontoria Son
quod dicitur pelorum, et aſpicit ad ſeptentrionem cui
meſſana ciuitaſ proxima eſt. Secundum dicitur pach
num, ſub quo ciuitaſ Syracuſana reſpicit adeurono
tum: Tertium quod appellatur lilibeum ubi et ciuitaſ

eiusdem nominis sita est dirigitur in occasum/ hec hr
aprachinum in pelorum milia passuum centum septua
ginta septem/ hec aboriente cingitur mari Adriatico/
a meridie mari aphrico/ quod est contra siburentanos
et syrtes minores/ ab occidente et septentrione habet
mare tirrenum: ab orea usq; ad subsolanum fretu
adriacum/ quod diuidit cauromentanos sicalq; et
brutios stalq;: Sardinia et corsita insulq; parvo freto
hoc est milium viginti/ diuidiuntur ex quibus Sardi
habet a meridie que mundiam calaritanos/ contra
corsicam insulam .i. septentrionem versus habet ul
bienses cuius in longo spatium tenet milia passuum
.c. xxx. in lato .cc. octuaginta/ hec habet ab oriente et
borea tirrenum mare/ quod spectat ad portum urbis
Rome: ab occasu mare Sardum/ ab aphrico insulas
baleares longe positas/ a meridie numidicum sinum/ a
septentrione ut dixi/ corsicam/ Corsita insula multis
promontorijs angulosa est: hec habet ab oriente tir
renum mare/ et portum urbis Rome/ a meridie Sar
diniam ab occasu baleares/ a circio/ et septentrione ligu
sticum sinum tenet: autem in longo milia passuum
clx. in alto milia .xxvi. Insulq baleares due sunt
maior et minor: quibus insunt duo oppida/ maior
terraconiam hispanie ciuitatem: minor barcallone
septentrionem versus contra se habent maiori sub
iacet insula busos/ deinde ab oriente Sardiniam
ab aquilone mare gallicum/ a meridie/ et aphrica ma
uritanum/ pelagus/ ab occasu hiberum pelagus spec
tant: eae sunt insulq ab hellesponto usq; ad oceanum
per totum pelagus constitutq: quq et cultu et memoria

magis celebres habentur, per censum breuiter ut potui provincias, et insulas orbis uniuersi: nunc locales gentium singularum miseriis, sicut ab initio incessabiliter exterunt, et qualiter exquibusq; exorte sunt, inquantum sufficero proferam:

Diluuium uniuersale.

CVm post fabricam mundi ornatumq; huius hominem rectum atq; immaculatum fecerat deus ac perinde humanum genus libidinibus depinatum peccatis obfuscatisset continuo immittam hominem, in ista punitio consecuta est: Sententiam creatoris dei et iudicis peccati hominis ac terre propter hominem destinatam semperq; dum terras homines habitarunt, diutinam, omnes inuiti licet, aut probamus negando, aut confutando tollerantes obstinatisq; mentibus testis sibi infirmitas sua inuenit: quibus fidelis scriptura non fuisset: deinde refuso in omnem terram mari missoq; diluuio cum toto orbe contecto, unius spatium celi esset, ac pelagi deletum fuisse uniuersum humanum genus, paucas in archa fidei sue merito ad substituendam originem reseratis euidentissime ueracissimo scriptores docent: fuisse tamen hoc etiam illi contestati sunt: qui preterita quidem tempora ipsiusq; auctorem temporum nescientes ex indutio, et communi rastura lapidum quos inremotissimis montibus, choconchis et ostreis, scabros sepe etiam, cantos aquis misere solemus conijciendo didicerunt: Et q̃us humus mundi ad hoc relatu digne et fide cara proferri a nobis quent tamen hec uelut principalia duo de prenaricatione primi hominis, et condemnatione generationis utriusq;

ac deinde perditione humanis generis dicta sufficiant:
tantum ut signa gentiles historici de nostris aliquo or-
dine contingerunt: hec plenius cum ceteris ipso quo
meruerunt ordine proferantur:

De Nino Rege Assiriorum

ANte annos vrbis conditę mille tretentos: Ninꝰ
rex Assiriorum, ut ipsi volunt primus propagandę
dominationis libidine arma foris extulit: cruen-
tamq; viam .L. annis per totam Asiam belli egit: a
meridie atq; rubro mari surgens sub ultimo sep
tentrione euxinum pontum nauigando perdomuit
Scythasq; barbariem ad hec tunc et imbellem
et innocentem torpentem excitare gentium, ures
suus nosse, et non late iam petendum, sed sanguine
hominum uiuere adpostremum uincere, dum
unat edocuit: Nouissime Zoroastrem bactrianor
regem, eundemq; magice, ut ferunt artis repetere
in pugna oppressum interfecit: Post ipse dum diffi-
entem á se oppugnatur urbem sagitta ictus interijt
huic mortuo Semiramis uxor successit, utrum nó
habitu filium gerens: auidosq; iam usu sanguinis
populos perduos et quatraginta annos cedibus gen-
tium exercuit: non contenta terminis mulier, quos
á uiro tunc solo bellatore, quinquaginta annis exq
sitos susteperat; Ethiopiam bello oppressam sanguí
interclusam imperio adiecit: indis quoq; bellum in
tulit, quo preter illam et Alexandrum magnum
nullus intranit: quod eo tempore eo crudelius, gra
uiusq; erat: q; nunc est persequi, et trucidare popul
in pace inuentes q; tunc apud illos, nec foris erant

Z. oroastris mors

Nini mors

ulla mendia bellorum, nec domi tanta exercitia cupiditatum hec libidine ardens sanguine fluens inter incestabilia et stupra: et homicidia cum omnes quos regie ascriptos meretricie habitos concubitu oblectasset, occidetur tandem filios flagitiose conceptos, impie expositos: incestu cognito priuatam ignominiam publico scelere obtexit: precepit enim ut inter parentes ac filios nulla delata reuerentia nunc de coniugijs appetendis, ut quod cuiq; libitum esset: liberum fieret:

Pentapolis subuersa licet prius non extensa

Ante annos urbis condite. M. c. l x. confinem Arabie regionem, que tunc Pentapolis uocabatur arsisse penitus igne celesti inter alios etiam Cornelius Tacitus refert qui sic ait haud procul inde capi, quos fert olim, uberes magnisq; uiribus habitatos fulminum ictu arsisse, sed mane uestigia terramq; ipsam specie solidam uim fruticeram perdidisse, et cum hoc loco nullius de incestus propter peccata hominum cuncta tibris quasi ignarus expressit paulo post uelut oblitus consilij subiat, et dicat: Ego inclitas sicut quondam urbes igne celesti flagrasse concesserim ita aliter hanc infici terram, et corrumpi uero. Quo dicto mutus licet de exustis urbibus, que procul dubio peccatorum noxa conflagrauerunt, et stusso se et contemisse confessus palam prodidit non sibi cognitionis fidem defuisse sed exprimende fidei uoluntatem, quod no á me plenius proferetur.

Diruptio multarum urbium pp peccatum

Hoc confinio Arabie, et Palestine, qua dimissi al tiusceus montes subiectis campis excipiuntur quic

Comment.

ciuitates fuere Sodoma/gomorra adama seboi et
segor. Sed segor ex his parua. Ille autem ample et ma
gne quippe: quibus et soli fecundus suberat et iorda
nis fluuius per plana diffusus/ac per oportuna dis
sus argumentis ubertatis impendebatur hinc unius
se regioni boni male utenti habundantia rerum
causa malorum fuit: ex habundantia enim luxuria/
ex luxuria fede libidines adoleuere. adeo ut masculi/
in masculos operantes turpitudinem/ nec conside
ratis quidem locis/ conditionibus etatibusq; proue
rent: Itaq; iratus dominus pluit super hanc terram
ignem/ et sulfur/ totamq; regionem/ cum populisq;
urbibus exutam testem iudicij sui futuram/ eterne
perditione damnauit: ut nunc quoq; appareat q
quondam forma regionis: sed inuertatur regio a
ueris/ mediamq; conuallem/ quam iordanis irri
gauerat/ nunc mare superfusum regit: tmq; de
bus ut putatur parum/ diuine indignationis ac
censum est/ ut propter hoc quod illi male utenti
boni fructus miserarum nutrimenta libidinu
fecerant: terra quoq; ipsa que has habuerat ciuita
tes/ primum exusta ignibus/ post oppressa aquis
in eternam damnationem communi periret aspec
tu: utq; nunc si placet his qui inchristum quem
nos iudicorum ostendimus/ q in ipsis etiam spu
ta conijciunt inter domam et romam discernat
causas/ et conferant penas/ que á me uel maxime
a bore tractande non sunt/ quia omnibus note
sunt/ et tamen q libenter sententias eorum acci
perem/ si illi fideliter ita ut sentiunt facerent. A

luxuria contra naturā.

q. unaq̃ quid de temporibus christianis rarus et hoc
angulis inuenirent non usq; adeo moleste accipiẽ
dum putem cum totius populi romani consona
uoce pariq; iudicio sensus ac sermo cognitus adeo
autem parua quodam et leuiometu hesitasse erga
se pari consuetudine uolnptatum indubitantissi
me contestatus est ut lib conclamaret sic reciperet
circum nihil esse sibi tutum hoc est nihil equisse
reor gotorum eses si contedatur ratioms speciare
circenses nisi forte sel habet apud plerosq; preu
pue tempore qui exlonga requiem uel paruam
abortam solutudinem intollerabilem laborem putut
histie clementissimis admonitiones quibus omnes a
liquando perstringimur aliorum punitionibus audi
tis lectisq; preponunt uel quos saltem de hoc ipso ex
tu sodomorum et gomorreorum moneor ut discere
atq; intelligere queant qualiter dicatur peccatores pu
nierint qualiter putire possit qualiter punitur
us sit:

Ante annos urbis condite mille septuaginta thel
chises et carnacij pertinax uirax prelium aduersum
phorenemon regem argiuorum et per fasios ancipi
ti spe sine fenitu uictoriam gesserunt idemq; telchi
ses post paululum bello uicti patria profugi ignaviq;
rerum credentes se penitus a congressu totius humā
ne habitationis abstraherent rhodum insulam que
ante offinse notabatur quasi tutam possessionem
posse arbitrarent: Bellum turonense ogigis

Ante annos urbis condite mille .xl. in achaia semi
diminuta nastatione plurima totius pene prouincie

fuit: quod quia ogigij, qui tunc elemsinę rex et conditor erat temporibus effusum est, nomen loco ac tempori dedit: Fames et ubertas apud egiptum.

Ubertas et sterilitas Egypti:

Ante annos urbis conditę mille octo fuisse apud egyptum primum insolitam fastidiendamq; ubertatem deinde ingentem atq; intollerabilem famem cui Josep uir iustus et sapiens diuina prouisione subuenerit: Pompeius historicus: eiusq; breuiator Justinus: docet qui inter cetera sic ait: Minimus fuit etate inter fratres Josep fuit cuius excellens ingenium fratres uenti interceptum peregrinis mercationibus uendiderunt, á quibus deportatus in egiptum cum magicas artes solerti ingenio percepisset breui ipsi regi pernecessarius fuit: nam et somniorum sagacissimus fuit: et somniorum primus intelligentiam condidit, neq; diuini furis humanisq; recognitum uidebatur adeo ut etiam agrorum sterilitatem futuram ante multos annos prospiciens fruges congregasset: tantaq; experimenta eius fuerunt ut non ab homine, sed ideo responsa uiderentur: Filius Josep moyses fuit quem preter scientię hereditatem, et formę pulchritudo commendabat: Sed egiptij cum scabiem, et mutiginem paterentur responso, monitum eum cum egris repellere ad plures serperet terminis egipti pellunt, hec Justinus. Sed quoniam iste moses, quem isti sapientem, scientemq; fuisse attestantur plenius, uerius tanq; per se, suosq; gesta conscribit: primum fide eius, atq; auctoritatem quam etiam isti probant horum ignorantia supplenda: de hinc Sacerdotum egiptiorum fallaxmalitia confutanda est, euidentem utramq; ueri dei

Joseph.

memorie ſubtrahere conati ſunt, particulatim expom-
tione ne in contumeliam idolorum ſuorum, eum-
colendum merito, reſponderunt, cuius conſilio an
untiata hec mala, et auxilio euitata docuiſſent, nel
forte ut indulgentius accipiam obliti ſunt, illuſn.
noſtri Ioſep, qui fuit uere dei ſeruus, et pro creature
domini ſui pie inteteq ſolicitus cuius prouiſor
ipſi habundant frugibus, quaſi Sacerdotes: Sed quia
falſi Sacerdotes erant, cum ceteris exuientibus, non
dolebant: Sed nõ cui placet obliuiſcatur, cui dolet
meminit, q̃q̃ huius temporis argumentum hiſtori
rijs fetis retentibus ipſa ſibi terra egipti teſtis promi-
tit que tunc redacta in poteſtatem regum reſtitutaq;
cultoribus ſuis: ex omni fenctuoſo, uſq; nunc quinte
partis inceſſabile uectigal exoluit fuit: unde hec fames
magna ſub rege egiptiorum diu polita, cui nome
erat Amoſis: quo tempore baleus aſſiriog Argiuoſa
ipſi pis regebat: fuerunt autem ante annos famis ſepte
alij precedentes ubertatis anni qui norum affluentia
tanto negligentius perituram, q̃to uberius natam: Io
ſep noſter ſolertia ſua collegit: et condit totam egip
tum conſeruauit et acquiſiuit uniuerſam Pharao
nis pecuniam et deo gloriam reddens diſpenſatioe
iuſtiſſima, cui uectigal, cui honorem, omniumq; pe
cora terras, cenſuſq; collegit: Ipſos autem per ſemet
cum terris accipiendo ſtipis taxatione uendiderit
ſtatuta quinte partis portione Iuxauit. hinc Ioſep que
conſtituit deus egiptijs conſeruate ſalutis auctore
quis credat ita in breui eorum exciduſſe memorie
ut filios eius, atq; munſam cognationem paulo poſt

sermtio addẽxint laboribus interruptionibus profligarint: Quam ob rem non est mirandum si nunc quoq; aliqui reperiuntur qui cum terminibus suis imprudenter gladio pretento christiano nomine auerterunt ipsum nomen christi, quo solo salui fuit aũt dissimuletur, aut infametur grauiq; se temporibus suis asserãt quoq; meritis liberantur:

Anno autem octingentesimo decimo ante vrbem cõditam amphiction athenis tertius á cecrope regnauit: cuius temporibus aquarum illuuies maiorem partem populorum thesalie assumpsit paucis: per refugia montiũ liberatis, maxime in monte parnaso ingenuus circuitu decuaho tunc regno potiebat, qui tunc á se ratibus confugientes susceptos per gemma pinsi uiga fouit, a luitq; á quo propterea genus hominum repatum fecit tunc etiam in ethiopia pestes plurimas, diraq; morbos pene addesolationem estuasse, Plato testis est: et ne sõte diuisa tempora esse credantur. ꝛ ꝛpe dei furoriq; belli illa tempestate subacta india libẽ pater sanguine madefecit: tedibus opplenit libidinibus polluit, gente utiq; nulli unq; hominum obnoxiam uernacula tantum quieta contenta:

Scabies et vitiligo in egypto.

Anno autem octingentesimo quinto, infanda egyptus mala atq; intollerabiles plagas in cubuisse Pompeius cornelinsq; testantur: & quidem cum hoc ambo de indeis referenda preponant aliquantum me prosui diuersitate mouentur mouerunt: aut enim tom-

ponius sine justinus hoc modo: Egiptij cum scabiem ac vitiliginem paterentur responso monti moses cū egeus ne pestis ad plures serperet terminus egypti pellut dux igitur exulum factus sacra egiptiorum furto ab stulit: que arma repetentes egiptij domum redire tē pestatibus compulsi sunt/ At nō cornelius de eadem re. sic ait: Plurimi autorum consentiunt orta per egiptum tabe que corpora fedaret regem bocchoit adito amonis oraculo remedium petentem purga re regnum suum: et id genus hominum ut mu sum deus alias interras auehere iussum est: Sic con quisitum collectumq; vulgus postq̄ vastis locis relic tum sic/ ceteris per lachrimas torpentibus moysem unum exulum monuisse neq̄ hominum deorumue opem expectarent/ sed ibi met ducq̄ celesti concede rent: cuius auxilio presentes miserias pepulissent: itaq; cornelius dicat quod ipsis egiptijs cogentibus indei in deserta compulsi sunt/ et post aliud subiungit mentē/ quia ope moysi ducis in egipto miserias pepulissent. Q nare ostenditur quedam que per moysem strenue facta sunt/ fuisse celata: item justinus asserit pulsum in populo moysem sacra egiptiorum fuisse furatum que egiptios armis recipere molentes coacti os tempestatibus ac repulsos domum rediisse: Et hoc aliquid amplius et simō totum prodidit quod ille celauit: Q nā propter quia moysi magno illi duci testimonium ambo dixe runt ab ipso scientie per congesta: et dicta sunt profe rentur: Cum populum dei hoc genus ioseph egiptij cui ope salui erant: seruito oppressum labore contineretur insuper etiam/ insuper etiam adnegandam prolem

ſuam crudeli imperio cogentur: dimittit deus populũ
ſuum liberum aſſerendum ſibi per moyſem mi-
tium iubet, contemptuſq; duriſſimus contumaces ſup-
pliciis angit, decem plagis onerati ac perterriti tande
quos dimittere noluerunt, etiam feſtinare cogerent:
poſt aquas in ſanguine verſas ardentibus & ſiti gravio-
ra afferentes penarum remedia q̃ penas, poſt horri-
dos ranarum ſqualores per omnia mundã immundaq;
reptantes, poſt ignitas ſcinifes, et muſq; toto ore nibrante
mitabiles poſt mixtas grandini, et preteriora membro-
horridis monſtris curſitantes acerbeq; inferentes tã
gravia tormenta, q̃ turpia poſt omnium pecorum
et animentorum, repentem ruinam, ſtragemq; gene-
ralem poſt veſicas efferueſcentes, ulceraq; mãdantia
et ut ipſi dicere maluerunt ſcabiem ac pitiginem
totis corporibus erumpentem, poſt grandine cum igne
per miſtam paſſim homines armenta, atq; arbores proteri-
tem poſt locuſtarum nubes omnibus conſumptis: ipſas
quoq; radices perſequentes, poſt tenebras imaginib; diras
craſſitudines palpabiles diuturnitate feraleſ. poſt om-
nium in toto egipto priſtine ſobolis necem peraturq;
per universas orbitatum tempeſtates, qui iubenti deo
non ceſſant ceſſare pumenti, ſed mox peſſima pem-
tentia dimiſſos perſequi ausi ultima nefande perti-
nacie expendere ſupplicia, nam rex eoꝝ eorum iumẽ
ſi egipti ſupplicij exercitum curribus atq; equitibus
inſtrudum arcum errantes egit: cuius numerum hoc
ſolo nel maxime argumento conijcere poſſimus: qd ſex-
centa milia virorum timuerunt atq; fugerunt, ſed
protector depreſſorum et vltor contumacium deus dimiſo

subito mari rubro. ac dilatis utergz imaginibus ingentu
um undarum. montis faciem latera erepta suspendit
ut in offensi spe limitis pronocati pij uiam deperate sa-
lutis impie faciem in speratę montis intrarent. staqz
hebreis tuto persica gradientibus refusis á tergo aquaꝝ
stantium molibus obruta est: et interfecta est cum rege
suo uniuersa egypti multitudo. totaqz prouincia inna
cruciata ac postrema interfectione euacuata est. Extat
etiam nunc certissima horum monimenta gestorum
nam tractus curruum. rotarumqz signa. et orbite non
solum in littore. sed etiam in profundo. quousqz usus ad
mittitur prouidentur. et si forte ad tempus uel cau
uel curiositate turbantur continuo. diuinitus in pri
stinam faciem. uentis. fluctibusqz reparantur. ut quisqz nō
doceatur timorem dei propalate religionis stu
dio uratius transacta. ultionis terreatur exemplo. hiꝰ
etiam temporibus á deo iugis et grauis
ut sol perdomita transuectus orbem nō calore affecisse
sed igne torruisse dicatur in pressimqz calorem. et ethiopꝫ
populus solitum. et insolitum scitha non tulerit: exquo
etiam quidam dum non concedunt deo ineffabilem
potentiam suas in anes ꝓrationunculas conquirentes
ridiculam phetontis fabulam texuerunt:

Item annoꝫ ante urbem conditam septīgentesimo sep
tuagesimo quinto. inter danai ac egisti fratrum filios
quinquaginta parricidia una nocte commissa sunt: ipse
deinde tantorum scelerum fabricator danaus regno
quod tot flagitijs acquisierat pulsus argos excessit: ibiqz
indigne persuasis inscelerum argiuis: hispelenaū. qui eum

profugum egentemq; exceperat regno expulit atq; ipe regnuit.

Vsiris megypto crudelissimi tyranni crudelis hospitalitas et crudelior religio tunt fuit qui innocentium hospitum sanguinem diis scelerum suorum particapibus propinabat quod execrabile sine dubio hominibus videri anteq; etiam diis execrabile videntur.

NVnc etiam terei progneS et philomenę in cęstuj patriadum admiT atq; execrabiliuS utroq; connimium per infandoS cibos additum cum propter sororis pudicitiam ereptam prcisam linguam filium parvum mater occidit pater comedit:

HIsdem temporibus Perseus á grecia in Asiam transvectus est: ibi barbaras gentes grani diuturnioq bello domuit et nouissime victor nomen subiecte genti dedit Nam á perseo per se sunt vocati: At ego nunc cogor fateri me prospiciendi finis quomodo de tanta maloy circunstantia preterire plurima cuncta brevitate neq; enim tam densam aliquando siluam ptegradi postere nisi ta crebris interdum saltibus subuolarem: Nam cum regnu assiriorum per mille centum sexaginta annos usq; ad sardanapalum per quinquaginta prope modum reges actum sit et nunq; pene nel inferendis nel accipiendis usq; ad id tempus bellis quieuerint quis finis reperietur & sua commemoratione numerando ut non dicam describendo conemur: presertim cum grecorum pretereunda nosmt et romanoy nel maxime recensenda sint:

Hec mihi nunc enumerare opus est tantali et pelopis fac-
ta turpia turpioresq; fabulas quorum tantalus rex frygio-
ganimedem troi dardanorum regis filium cum flagip-
tiosissime rapuisse maiori conserti certamine fœditate
detinuit: Sicut Sanocles poeta confirmat: qui maxime
bellum susceptatum ob hoc fuisse commemorat: sive quia
hunc ipsum tantalum ut pote assecla deorum uideri
uult raptum puerum ad libidinem iouis familiari lenoci-
nio preparasse: qui ipsum quoq; filium: pelopem filium
eius non dubitauerit impedire: Tedet enim ipsius pelopis
q contra dardanum atq; troianos: que libet magna referre
certamina: quequ in fabulis celebrari soluta sunt: negligen-
tius audiuntur: illa quaq; pretereo: que de perseo et cadmo
thebanis spretaq; per inextricabiles alternantium: malo-
rum recursus paleſactas scribente referuntur: taceo flagi-
tia: lenaeum pretermitto pandionis athenienſium regis
flebilem fugam atrei et thiestis: odia stupra et parricidia
celoq; missa dissimulo: omitto ethipum inter fœtorem
patris: matrisq; maritum: Silere malo ethiodem atq; poli
item mutuis laborasse concursibus: nequis eorum para-
da non esset: Holo meminisse uidet amore sano semitis
et pignorum parmulorum: cede gaudentis: et quicquid illis
temporibus perpetratum: concedatur qualiter homines subsis-
tuerint: quod etiam astra fugisse dicunt:

Anno ante urbem conditam quingentesimo sexagesimo
atrocissimum inter chretenses atq; athenienses certamen
fuit: Ubi populus uterq; infeliciter profligatus conuentione
mistorum cretenses exercuerunt: qui nobilium athenien-
sium filios minotauro utrum fero homi an inhumane

bestig aptus dictam nesaio denorandos crudeliter adjiciebat
atq; informe prodigium effosis gracie lumumby sagmabat

Bellum centaurorum et lapithorum.

Hisdem diebus laphite et thessali famosis nimium cē
taure conflictibus: Sed thesalos palefridus in li° primo in
credibilium prodit alaphitis creditos: dictosq; fuisse cen
tauros, eo qđ discurrentes in bello equites: uelut unū
corpus equorum et hominum videretur:

Vexoges bellum scythis infert.

Anno ante urbem conditam quadringentesimo oc
togesimo: Vexoges rex egypti meridiem et septentrione
diuisus pene toto celo, ac pelago plagis, aut miscere bel
lo, aut regno adiungere studens: scythis bellum primis
mduxit missis prius legatis qui hostibus parendi leges
dicerent dicerent atq; scythe legatis respondunt: Stolide o
pulentissimum regem aduersus inopes sumpsisse bellu
quod timendum ipsi magis uersa uice fuunt: propterea
certos belli euentus nulla premia et damna manifesta
porro sibi non est expectandum dum ad se ueniatur
sed ultro prede obuiaturos nec mora, nam dicta factis
insecuntur, primum ipsum Vexogem territum refu
gere in regnum cogunt, destitutum nō exercitum mul
dunt: omnemq; belli apparatum capessunt: Vniuer
sam quoq; egiptum popvlassent in paludibus impediti
repellerentur: Inde continuo reuersi per domitam in
finitis cedibus, asiam uastigalem fecere: ubi per quin
decim annos sine pace immorati tandem flagitione
uxorum reuocantur denuntiantibus nisi redeant sobo
lem se alienitimis questuras:

Medio autem tempore apud scythas duo regij fune
res tumios et scolopetios per factionem optimatum domi
pulsi ingentem iuuentutem secum traxere, et in capado
ce portisora uxi amnem termodontem consederunt
campis teumissiis sibi subiectis. Vbi dum proxima quey
populati conspiratione finitimorum per insidias trucida
tur horum mores exilio ac iniuitate per mote amazones
arma sumunt: et ut omnibus par aminus et simili con
ditione fieret uitos, qui super fuerant interficiunt, atq; nec
se inhonestem sanguine suo ultione cesorum communt
finitimorum exadio consecuntur tunc pace armis quesi
ta externos conubijs miscent, editos mares mox enecant
femmas studiose nutriunt mustis infantium desteriori
bus mamillis, ne sagittarum ictus impedirentur. unde
amazones dicte sunt. harum due fuerunt regine ma
pesia, et lampeto, que agmine diuiso iuuus partes iu
cissim. cura belli et domus custodiam sortiebantur. cit
cum ethiopia maxima parte domuissent: asie quo adiacen
ciuitatibus coeptis: ipse autem ephesum alias urbes con
didissent precipuum exercitus sui partem themistam
opulentassima preda domum reuocant: Reliqne ad
tuendum asie imperium relicte, cum mampesia re
gina concursu hostium trucidantur. huius locum si
nepe filia capessit, que singularem uirtutis gloria
perpetua uirginitate cumulauit, fama, hac excitus
gentes, tanta admiratio et formido inuasserat ut her
cules quoq; tum missus fuisset á domino suo exibere
arma regine quasi admemorabile periculum dest
natus uniuersum gre electam ac nobilem iuue
tutem contraxerit nouas longas naues preparauit

nec tamen contentus exanime urbem exmpromso
aggredi et inseperatas circum uenire meruerit duę
tuno sorores regno preerant anthiopę et orithia, her-
culeś autem mare adnectus in cautas, in ermesq; et pa-
tas cura oppressit, desidas inter ipsas captasq; q̃ plurimą
duę sorores anthiope menalippe abhercule, ipohteą
theseo subretente, Sed theseus ipohtem matrimonio
asciuit, herculeś menalippem sorori reddidit, et arma
regine pretio redemptionis accepit, post orithiam pe-
tasilea, regno potita est, cuius troiano bello clarissime
inter nros documenta uirtutis accepimus Proh dolo
pudet erroris humani muhereś patria profuge er-
ram atq; Asiam, i. plurimas fortissimasq; mundi par
tes intrauerunt per uagatę sunt, deleuerunt pene
centum annis euectendo urbes plurimas atq; alias
constencrabat terruerunt: nec tamen miserię homi
num, pressura temporum amputata est:

Modo aut getę illi qui, gothi nunc quos alexan
der emitandos pronuntiauit precus exhorrent: Ce
sar etiam dechinauit relictis nacuefactisq; sedibus suis
ac totis uiribus toti romanas ingressi prouincias si
milisq; adterrorem diu ostentati societatem roma
ni federis precibus sperant, q̃ armis uendicare po
tuissent exigue habitationis sedem nō ex sua elec-
tione sed ex nostro iudicio rogant quibus subiectat
et parente uniuersa facta presumere q̃ esset libitum
liberum fuit semetipos adtuitionem regni roma
ni afferunt quos solos in uicta regna timuerunt
Et tamen cecą gentilitas, cum hęc romana uirtute

gesta non videat fide romanorum impetrata non credit, nec acquiscit cum intelligat confiteri beneficio christiane religionis, que cognita per omnes populos fidem iungit omnes uiros sine prelio sibi esse subiectos, quorum femine, maiorum terrarum partem in mensis cedibus deleuerunt.

De raptu belene.

ATuero ante urbem conditam quadringentesimo tricesimo anno raptus belene coniuratio grecorum et concursus mille nauium de hinc decem obsidio ac preceps, que famosum troie excidium predicatur, in quo bello per decem annos cuentissime gesto: quas nationes, quantosq; populos idem turbo inuoluerit atq; afflixerit homerus poeta, in primis clarus liculentissimo carmine pallam fecit: nec per ordinem nunc retexere nostrum est: quia et operi longum, et omnib; notum uidetur, uerumtamen qui diuturnitate illius obsidionis euersionis atrocitate, eodem captiuitateq; didicerunt uideant, si recte isto qualisunq; est prius temporis statu offenduntur quos hostes occulta misericordia dei cum per omnes terras instructis copijs bello persequi possint paras gratia pretentis obsidibus, per omnia maria secuntur, et ne forte hec amore quietis fruere credantur, se ipsos, ac pericula omnia pro romanorum pace. aduersus alias gentes offerunt: Sardonia Italus Vtonius rex asianorum.

PAucas preterea annis interuentibus enee a troya profugi aduentus mutuam que arma tonuerit, qualia per trecentium bella exciuerit quantos

populos mphauerit odio exitioq; afflixerit: ludis hĩus
disciplinę nostręq; memorię mmstum est: horum
preteręa temporum medio interiaceret exilis nam
fragmq; gręcorum peloponensium clades, codro moriente
factorum ignoti tractus nouę bellę surgentes et gñales tunc
per totam Asiam grętamq; commotio.

Sardana ultimus rex assiriorum:

Anno ante urbem conditam sexagesimo quarto no
uissimus apud assirios regnauit: Sardanapalus mr mm
here corruptior: qui inter scortorum gręgem fęmę habi
tu purpuram collocatus á prefecto suo orbato, qui tunc
medis preerant usus execrationis habitus mox mętatis
medorum populis adbellum prouocatus et uictus, arde
ti prę se mittit. Exhinc regnum assiriorum in me
dos concessit: de inde multis prelijs undiq; scatescentibus
quę per ordinem disserere nequaq; aptum uidetur per
uarios prouentus ad scytas caldeosq; et rursus admedos
pari uia redijt: Inqua breuitate perstandum est q̃ termi
ne ruinę cladesq; gentium fuere q̃ tabella fluxerunt
ubi totiens tot et tanta regna mutata sunt: post hęc me
dis fortes imperauit: qui creberrimis persarum assirio
rumq; bellis triginti duos regni sui annos consumpsit.
Post hũc diocles regnauit uir animis experientissimus se- Docles
perq; bellis immoratus, qui audtum late imperium mo
riens astragi dedit: Astages uirili prole uacuus: Cyri
nepotem apud persas genitum habuit: sed cyrus mox
ut adolenit, congregata persarum manu animo certa
men induxit, Porro astrages oblitus sceleris sui quod
in arpillũs dudum admiserat: cum filius eius unicus
et paruulum interfecit, epulandumq; patri apposuit.

ac nequid infelicissime orbitati felix ignorantia subtra-
hetur infames epulas oris patri cum capite manibus im-
properauit: huius ergo facti immemor ipsi Sarpallo sum-
mam belli cōmittit, qui acceptum exercitum circo sta-
tum per deditionem tradit, Quo comperto astyages
raptis secum copijs, in persas ipse proficiscitur, cyrusq;
certamen instaurat proposito suis metu siquis prelio
cedere moliretur, ferro exaperetur: Qua necessita-
te instanter medis pugnantibus pulsa iterum per
sarum acies cum paulatim cederet matres et uxo-
res eorum obuiam occurrunt, orant ut in prelium
reuertantur: Cuntantibus sublata est neste obscen-
corporis ostendunt: querentes num in utero matru
uel uxorum uellent refugere, quo facto erubescerent
in prelium redeunt. et facta in pressione quos fugi-
ebant fugere compelluntur: ubi tunc astages capit:
cui cyrus nihil aliud q̄ regnum abstulit: eumq; ma-
xime hyrcanorum genti preposuit, in medos uere-
ipse reuerti uoluit: Is finis medorum fuit: sed ciui-
tates q̄q; tributarie medorum fuerant a cyro defece-
runt: que res cyro multorum bellorum causa et
origo extitit: Fallaris siculi Tirannis:

A tempestate fallaris siculis agrigentinos arrep-
ta tyrannide depopulabatur, qui crudelis mente
tormentis crudelior omnium innocentes agens, in
uenit aliquando quem iuste puniret minstus. Ha
Perillus quidam grecus opifex affectans tyranni am
ciciam aptum munus crudelitatis illustrantus tau-
eneum cui faber januam alatē composuit, que ad
contrudendos damnatos receptui foret, ut cum in

clusus ibidem subiectis ignibus torreretur sonum no
as exorte capacatas contam eius angeret: pulsumq;
ferali competens magni mũmur emitteret nefa
rioq; spectaculo, mugitus petudis non hominis ge
mitus inderetur, sed fallacis factum amplexus fac
torem execratus, et ultioni materiam prebuit, et cru
deliati, nam ipsum opificem sua inuentione pu
niuit: Fuerat etiam superiore tempore apud la
nos rex remulus, qui per annos decem octo, flagitijs
impietatibusq; crescens ad postremum diuino iudi
cio fulmine interemptus in matura supplicia, im
matura etate dissolut: Ehgunt nunc simdetur la
tini et siculi uteum in diebus remuli et fallacis ee
maluissent: innocentum uitas penis extorquentibus
an his temporibus christianis cum imperatores ro
mani ipsa in primis religione compositi, post cõmi
nitas bono .r. pu. tiranmides ne ipsorum quidem
in iurias exigunt tiramnorum:

Anno ante urbem conditam xxx^o, peloponensium
athenensiumq; maximum bellum totis uiribus, am
misq; commissum est: in quo mutuis tedibus, ad hoc
coacti sunt: ut uelut uicti se abalterutro subtraherent
bellumq; deserverent: tunc etiam amazonum gens et
cimeriorum in asiam repentinis incursibus plurimam din late uastationem stragemq; edidit:

Anno vigesimo ante urbem conditam, Lacedemo
nij contra messanos, propter spretas uirgines suas in
sollemni messanorum sacrificio per annos xx. inde-

fesso furore bellantes vnine sue totas grecie uices m-
phauerunt qui se magnis execrationibus denouisset
sacramentoq; obstrinxissent: domum nisi messana ex-
pugnata nunq; esse reduros: ac per annos decem-
longa fatigati obsidione nec tamen aliquem uidẽdi
fructum adepto: porro autem et querelis uxorum
super longa uiduitate et periculo feritatis contesta-
tum permoti reuocarentur consultatione habita:
uerriti ne intercepta spe soboles sibi magis ac per se
reuerentia q̃ messanis perditio minueretur: selectos
exercitu eos qui post mssmrandum nsupplemen-
tum militie uenerant: sptam remittunt: quibus
promiscuos omnium femmarum concubitus permi-
sere infami satis nec tamen mutili licentia: ipsi
autem proposito insistentes expugnant fraude
messanos: uictos seruitio premunt: at illi din cu-
entam dominationem inter uerbera et uincula
per pessimum excutiunt: arma sumunt: bellu
instaurant: lacedemonij threnum athenien-
poetam prelio legunt: per tribus conflictibus fusi a
missum exercitum nocata in libertatem seruor
manu supplenerunt: Sed cum sic quo desistendu
propter metum periculi arbitrarentur: threi poe-
te, et duas composito carmine: et pro concione reci-
tato rursus accensi mox incertamen ruunt: tanta
autem ui armorum concursum est: ut raro ung
cruentius bellum prelium exarserit: ad postremum
tamen lacedemoniorum uictoria fuit: Tertio mes-
sani reparauere certamen nec lacedemonijs mora
multas in auxilium copias uterius dixerit: Athenienses

nõ lacedemonios alibi intentos aduerso aggredi parant
nec lacedemonij quieuere nam ipsi in messenios occu-
pati penelopenses amisere: qui athenienses prelio ex
cipierent: athenienses autem amissa megaptum par
na manu in pceses urbis nauali congressu facile iun
guntur: De hinc recepta classe auxti et militum robore
victores in prelium rotant, lacedemonij quoqs omis-
sis messenis in athenienses rema conuertunt: diu ac-
rie et graui pugna, ac anceps victorie status ad postre-
mum pendente euentu vtrinqs discessum est: Scie-
dum tamen est maxime ipsam ee sptam quam et
lacedemoniam ciuitatem atqs inde lacedemonios spta-
nos dici, igitur inde reuocati lacedemonij ad messe-
norum bellum ne medium tempus oapsum athe-
nienshus reliquerent: cum athenienses precantur, ut
boetiorum impermm eis restituerent temporibus bel
li pfiti amiserant: si illi athenienshum bella susape
rent: tantus furor sptanorum et ut duobus belliis impli
cati, tertium susapere non recusarent, dum modo ini-
micos suos hostes acquireret: athenienses tanta bellorum
tempestate permoti duos duces deligunt: pidem spectate
virtutis virum et Sophodem scriptorem tragediarum
qui diuiso exercitu et spartanorum fines populati sunt
et multas asie ciuitates athenienshum imperio adiece
runt, hinc porro per annos quinquaginta incerta se
per victoria, terra mariqs pugnatum est, donec sptani
et opibus imminuti et fide profligati socijs quoqs pro
bro fuere: Sed hic per tot etatum volumina membris
se grecie parpenditur, nunc autem interpellari in-
ter dum voluptates, et impediri parumper hoc medio

substinuerunt. q̄ q̄ interillus temporis et istius h̄ inter
quod illi equo animo hec intolerandi intolerabant: qr
in his nati uel nutriti erant: et meliora non noverat
Isti autem perpetuo in tanta sua tranquillitatum sere
no assuefacti ad omne uel modicum obdubiū solici
tudinis nubilum commouebatur: atq; ut ipsum hu
mus, uel modice inquietudinis precarentur, cum sm
nere hanc ignorantiam aliis temporibus inquitate prae
habuerint. Et quoniam spopondisse memini, cum ne
luti articulis quibusdam dicendi ordinem diffinire
diuersum p̄me esse. ab orbe condito, usq; ad urbem co
ditam hinc uolumini quod iam ab orbe condito ex
plicuimus finis hic sit ut ab urbe condita sequens libel
lus incipiat qui contestiora illorum temporum ma
la excitationib; quippe adnequitiam atq; crudelitatib;
hominibus continebit.

finit liber primus Pauli Orosij. Incipit secundus.

Neminem esse hominum arbitror, quem latere pos
sit quare hominem in hoc mundo deus fecerit: unde
etiam peccante homine mundus arguitur: ac propter
nostram intemperantiam comprimendam terra hec
in qua minimus defectum exterorum animalium
et sterilitate suorum fe fructuum castigatur: Itaq; si
creatum dei merito et dispensatio summa, quis enim ma
gis diligit, q̄ ille fecit? Quis autem ordinatius regit q̄
is qui fecit et diligit: Quis nō fortius et sapientius ordina
re, regere facta potest. q̄ qui et facienda prouidit et proui
da perfecit. Quin propter omnem potestatem adeo esse om
nemq; ordinationem et qui nō legere sentiunt et qui lege
re cognoscunt: Et si potestates adeo sunt q̄to magis regna

Aquileia

a quibus rẽliquę potestates progrediuntur, si autem
regna diuersa: quanto ęquius regnum aliquod maxi
mum cui regnorum rẽliquorum potestas uniuersa
subiaceat, q̃ nare â principio babilonium et deinde
macedonicum fuit: post etiam africum atq; infine ro
manum, quod usq; adhuc manet: Eademq; mesti
bili ordinatione per quatuor mundi cardines, quatuor
regnorum principatus distinctisq; gradibus eminentes ut
babilonium regnum aboriente, a meridie Carthagine
se, a septentrione macedonicum, ab occidente Roma
norum inter primum ac nouissimum, i. inter babillo
nicum et Romanum quasi inter patrem senem ac fili
um parium Africanum ac macedonicum breuia et me
dia, cum tutor. curatorq; uenerunt potestate temporis
nõ iure hereditatis admissi quod utrum ita sit apertis
sime predire cambo: Translatio regni assiriorum medos

Rex primus apud assirios qui eminere ceteris potuit
nimus fuit, occiso nino, Semiramis uxor eius totius a
sie regna babilonium urbem instauranit, caputq; regni
assirij ut esset instituit: Regnum assiriorum diu in
concussa potentia stetit: Sed cum arbatus, quem alij ar
bacen notant. prefectus medorum, idemq; natione me
dus, medum paium regem suum apud babilonium mẽ
fecasset, regni nomen summumq; ad medos transtulit: ita
et nini et babilonis regnum eo anno in medos derivatũ
est. q̃nõ annus apud latinos procrux annilij et numitoris
pater annus autem Rẽe silviçe quę mater romuli fuit
regnare cepit: Ut autem omnia hec mestibilibus mste
rijs dispositam nõ autem humanis auribus aut mẽ
tis cambus accidisse per decem omnes historie antiquę

animo inapiunt omnes historie romane a Proca exorsum
deinde a primo anno imperij nini usq; babilon asseman-
ramide instaurari inceptu est interuenerunt anni lxiiij
et a primo anno proce cum regnare cepit usq; ad con-
ditionem Urbis factam a Romulo intersuntq; an-
ni lxiiij: sta regnante Proca future Rome sementisac-
ta est: et sinom non dum germen apparet: Eode
anno ipsius Proce babillonis regnum defecit, et si ad
huc babillon ipsa consistit: discedente autem barba
to in medos partem regni ad se retinuere caldei. q
babilloniam sibi aduersum medos uendicauerunt
sta babillonie potestas apud medos appropietas apud
caldeos fuit: Caldei autem propter antiquam regie
Urbis antiquitatem: nam illam suam sed se illius
notare maluerunt: Unde factum est ut Habuchdo-
nosor ceteriq; post eum usq; ad Cyrum regem q̄uis cal
deorum uiribus potestates et babillonie nomine dari
leguntur, in numero tamen, et cardinem regnum
non habent illustrium: Babillon itaq; illo anno sb
arbato prefecto dehonoratur, quo Roma sub Proca re-
ge ut proprie dixerim seminata est: Babillon nonis
me eo tempore a Cyro rege subuersa, quo primum
Roma a tarquinorum regum dominatione liberata
est: siqui subuna eademq; conuenientia temporu
illa cecidit ista subrexit: Illa tunc primum alienge-
narum perpessa dominationem hec tuno primum
et seruorum aspernata fastigium, illa tunc quasi
morieus dimisit hereditatem, hec nõ pubescens tuo
se cognouit heredem. Tuno orientis otadit ortum
est otadentis imperium, et ne diutius uerbis moror:

Proca rex

committo me dentibus insamentum, sed veritatis
presidio liberandum: Regnant trinus annis. Lu. cui
successit ut dixi uxor sua semiramis. que cum et
ipsa quadraginta duobus annis regnauerit medio im-
perij sui babilloniam caput regni condidit, vta babil-
lon post mille clx. annos et prope modum quatuo
q̄ condita erat a medis et arbato rege eorum aut
prefecto suo spoliata opibus et regno, atq; ipso rege
priuata est: ip̄a tamen aliquanto posteā manst in
columis. similiter et post annos totidem .i. mīgentō
Lx. et pene quatuor. Roma a gothis et alarico rege
eorum, comite autem suo diruta, et spoliata, nam
regno manet: et adhuc regnat incolumis, q̄ms ar-
chanis statutis, et inter utranq; urbem conuenientia
et totius ordo seruatus est: ut et ibi prefectus eius ar
batus regnum inuaserit, et h prefectus eius Arcalus re
gnare temptauerat, tam et si apud hanc solam merito
christiani imperatores attentato profana nacuata sit
taq; hec ob hoc commemoranda credidi, ut tanto ar
chano in effabilium mdiacorum dei expirte patefa-
cio intelligant hi qui insipienter utiq; de temporib
christinis murmurant unum deum disposuisse tem-
pora, et in principio babilonis et in fine rationis illi
clementie esse quod minimus. qd autem misere mi
nimus intemperantie nostre: Ecce .n. similis babil
lonie ortus, et rome similis magnitudo, similis po
tentia, similia tempora, similia bona, similia ma
la, tamen non similis exitus, similisue defectus, illa
enim regnum amisit: sed retinet hec illa interfec
tione regis orbata, hec in columi imperatore secura e:

Roma spoliata a gothis

Comparatio Rome ad Babiloniam

et hoc quare quoniã ibi in rege libidinum turpitudo
punita, hic christiane religionis continentissima exem
in rege seruata est: ibi absq; religionis reuerentia
audacitatem uoluptatis licentia furoris implemit hic
et christiani fuere qui parcerent, et christiani quibus
parcentur, quę propter desinant et christiani pp quo
rum memoriam, et inquorum memoria parcet
quę propter desinant religiones lacerare et interfere
patientium dei pp quam habent uti, et hec quoq; im
punitum habeant: si aliquando desistant: Recolat
sane mecum maiorum suorum tempora bellis inge
tissima sceleribus execrabilia dissentionibus fedis in
seriis continuatissima, et merito possint horrere, qr
fuerunt et necessario debent rogare, ne sint tum si
ne rogare solum deum, qui et tunc occulta iustitię
permisit, ut fierent, et nunc apta mĩa prestet ut nõ
sint: quę modo á me plenius ab ipso urbis exordio
nolutis per ordinem historijs proferentur:

Condit̃ Rome Romulus

Romulus.

Anno post euersionem troyę quadringentesimo q
uadragesimo octauo olimpiadis autem sexta quę quinto
decimo anno quatuor in medio expletis apud elidem
grecię ciuitatem agone et ludis exerceri solet urbs
Roma in Italia á Romulo condita est. Cuius regni
continuo Romulus paricidio imbuit, pari successu
crudelitatis sine mora raptas Sabinas improbis nup
tijs confederatas maritorum et parentum cruore do
tauit, itaq; Romulus interfecto suo mitoce de hic
remo fratre arripuit imperium urbem constituit
regnum aui muros frateis, templum socerii sanguie

dedicauit, Sceleratorum manum promissa in pu-
nitate collegit primus illi campus ad bellum forum
Vrbis fuit: mista simul externa amicaq; bella long
de futura significans Sabinorum quos federe ludisq;
pellexerat, femina tamen inhoneste presumpsit q̃ ne
fame defendit, ducem eorum titum tatium sene
honestis pietatis causis insistentem dum armis propul-
satum mox ut in societatem regni assumpsit occidit
cum uelentibus prelium adhuc parvo nomine magis
moribus agitatum Crannesium captum, ac diutum
oppidum assumptis semel armis, mmq̃ quies fuit: quip
pe quibus gestas turpis atq; obscena fames domi timere
tur. si mmq̃ paci acquieuissent, Jam hinc intessabilia
carmina et inq̃ genuitatem mirum semper grauq̃
brevissime strinxerim: Tullum hostilium militaris
rei instauratorem fiducia bene exercitę Juventutis
albanis intulisse bellum: et dum alterutris spe in ger-
ta, certa clade tandem pessionis exitus dubios event
compendiosa teigeniorum congressione finisse, rur
sus pace diruta, metium suffetium fidena bellum
meditata, et proditione suspensum curribus in diver
sa raptantibus duplicas animi nostram penna diuisi corpo
ris expendisse: latinos into mutio duce sepe congres
sos, alternando superatos, Tarquinium quoq; omnes
finitimos et potentes tunc Tuscię .xii. populos inui-
neis condidisse conflictibus. Veientes Serui
Tullo instante victos fuisse nec domitos Tarquinij
superbi regnum occasi soceri scelere assumptum fra-
ternis crudelitate detentum flagitio adulterate
Lucretię ammissum et inter domestica mitia nir-

De bell. hostilio

tutemq; form ſecuſ emicantes. L. oppida ualida mla
tio per eum rapta, ardeam oriculum ſueſſam ſame
tamq; et quicquid mgabicij, uel fraude propria uel
pena filij uel Romanis uiribus perpetrauit. Sed ratio
ni quanta mala per xliij annos continua illa re
gum dominatione pertulerunt; non ſolum unius
regis expulſo, uerum etiam abiuratio regij nomiſ
et poteſtatis oſtendit: nam ſi unius tantum ſuperbi
fuiſſet mculpa ipſum ſolum potuiſſet expelli, reſer
uata regia dignitate melioribus. Iquitur regibus urbe
propulſis, rationi conſulendum ſibi q; cuiq; ſue liber
tati conſules creauerunt: quibus ueluti adulta re
pu. creſcentis etatis robuſtioribus annis exercebatur.
Brutus interfector filiorum q contra libertatem erat

Brutus primus Conſul.

Anno poſt urbem conditam ccxliij Brutus pri
mus apud romanos conſul primum conditorem
regemq; Rome non ſolum exequare parricidio ſed mi
cere ſtuduit: quippe duos filios ſuos adoleſcentes toti
demq; uxoris ſue tres Vitellios iuuenes, reuocando
rum in urbe regum placito inſimulatos in concioe
connexit, uirgis cecidit ſecuri percuſſit: Ipſe deinde
ruentium Tarquiniensium q; bello cum Aronte ſupbi
filio congreſſo ſibi commortuoq; procubuit: Porſenna
rex etruſcor. grauiſſimus regij nominis ſuffragator
Tarquinium manu ingerens tribus continuis annis
trepidam urbem terruit: concluſit obſedit: et niſi hoſte
mutuis urendę manus patiar: uel uirgo Clelia ad
mirabili tranſmeati fluminis audacia permouſſent
Profecto Romani compulſi forent percpeti aut capti
uitatem hoſte inſiſtente ſuperati aut ſeruitutem

Publius Scipio
Gracchi.

retepto rege subiecti: Post hec Sabini contra ſſ undiqco — Bellu ſabinor
pijs magno apparatu belli romam contendunt, quomo
tu conſternati rationi dictatorem ceeant: cuius aue
toritis et potiã conſulem preiret: que res millo tunc
bello plurimum emolumenti tunc tulit: Sequitur — Diſſenſio plebis
diſceſſio plebis á patribus cum .M. Valerio dictatore
dilectum militum egente nacijs ppls stimulatus in
inrijs sacrum montem insedit armatus: qua permitie
quid atrocius: cum corpus á capite defectum perditio
nem eius per quod spirabat imitaretur. actumq; de
Romano nomine: intestina permitie foret: nisi ma
tura concilacio subrepsset: prudq; se diſtessio ipsa cõ
gnoscetur: Vrget se atq; immittet sibi ex illas aper
tas bellorum clades successu misero clandestina per
nities: Quippe .T. Censorio .r. p. nuntia consulib
duo uel maxima omnium omalorum abominame
ta, fames et pestilentia inmesam vrbem corripuere — De fame et peſtilencia
Cessatum tunis per aprelijs: Cessatum tamen amo
tibus non est: nementes, et erubesci graues hostes ad — Bellum uaietinũ et etruſcũ
innitis sibi finitimorum copijs in bella surgentem
obuijs .M. F. et .C. martio consulibus excipiuntur
ubi post sacramentum nocationis quõ se rationi de
notauerunt, non si nisi post victoriam ad castra re
dituros: adeo atrox certamen fuit et metus victori
busq; par forma ut admisso plurimo exercitu. occasoq;
in pugna manlio consule, et fabio consulci: M. fa
bius consul oblatum sibi á senatu triumphum re
apere recusauit: qua tantis rei p. detrimentis lus
tus potius debebatur: Gloriosissima illa numero et — Mors fabioꝝ
uiribus fabiorum familiam nementanum sortita

certamen quantam rei.p. orbitatem ortasu suo intule-
rint infamibus usq; adhuc notabilis testes sunt
fluminis qui perdidit et porta que misit nam cum
sex et.ccc. uere clarissima rationi status numina spe-
ciale sibi aduersum nementes decerni bellum ex-
petiuisset: spem temere sumpte expeditionis firma-
uerunt: de hinc inducti in insidias circumuentibusq;
ab hostibus omnes ibidem detruncidati sunt. uno tan-
tum ad enuntiandam cladem reseruato ut miserius
audiret patria perditos q̃ perdidisset: ad hec nō tan-
tum ratione talia gerebantur, sed quoq; prominen
sus ignibus estuebat: et quod precipuus in una urbe
descripsit, ego de toto orbe dixerim, crudelis ubiq;
luctus, ubiq; pauor et plurima mortis imago:

Cirus rex persarum

Igitur eodem tempore Cirus Rex persarum quem
superius explicande historie causa commemoraueram
qui tunc Asiam Scythiam totumq; orientem armis per
agitabatur: et Tarquinius superbus urbem, uel rex ut
hostis aut seruitio premebat aut bello Cirus ut dixi
cunctis aduersum quos ierat perdomitis Assirios et ba
billoniam petit: gentem urbemq; opulentiorem sed
impetum eius gigneus fluuius secunde post euphraten
magnitudinis intercepit: Ham unum regiorum ge
gnorum candore formaq; excellentem transmeandi
fiducia persuasum: qua per rapacem aluei orsi uado
rum tumes attollebantur: arreptum precipitatumq; merse-
runt. rex ratus ulcisci iniuriam statuit: contestans
eum: qui nunc preclarum equitem uorauisset: feris
uix gemma tangentibus permeabile relinquendum

nec peragendo segnior perpeti anno, nam gangem ~~flu~~ fluuium per magnas torrentum deductumq; fossas in quadringentos sexaginta alueos comminuit: eo opere prędoctis fossoribus etiam euphratem longe nauigabilissimum et mediam babilloniam interfluentem derivauit: ac sic meabilibus nauigabilibus siccum etiam patentibus alnei partibus interfecat: Cepit urbem quę humana ope destrui potuisse: uel humana uirtute extrui posse: utrumq; pene incredibile apud mortales erat: Namq; babilloniam Nebrot gigante fundatam, a priscis semina inde reperatam multi prodidere: hęc campi planitię: undiq; conspicua natura loti latissima ca- * qualitas Babilonię
strorum facie membris perquadrum disposita muro rum eius mox credibilis relatu firmitas et magnitudo .i. latitudine tributorum .L. altitudine quater tantum. Ceterum ambitus eius quadringentis octogi ta stadijs circumuenitur, Murus cocti lateris atq; inter fuso bitumine compactu fossa extrinsecus late patens uice amnis circumfluit a fronte murorum centum portę ęneę: ipsa autem latitudo inconsummatione pennarum utroq; latere hinabulis defensorum equę dispositis media intercapidine sui uastas ingens quadrigas capit: Domus intrinsecus quatra- genę habitationis miraci proceritate mirabiles: et tamen magna illa babillonilla prima post reperationem humani generis condita nunc nunc pene etiam minima mora nata, capta, subuersa est, ibi tunc cre- Cresus rex lydor.
sus rex illorum famosus opibus cum ad auxilium dum babilloniis uenisset: victus soluere in regnum refugit: Cyrus nõ postq; babilloniam ut hostis intrauit.

ut inſtor euertit: ut rex diſpoſuit bellum transtulit in
hdiam vbi conterritum superiore iam prelio exercitu
nullo negotio superauit: ipſum etiam creſcere cepit
captumq; uta patrimonio donauit: exagerate hoc lo-
co mutabilium rem rerum in mutabiles instabiles statu
non opus est: Quidquid enim opere et manu factuq
labi et consumi uetustate babillon capta confirmat:
Cuius ut primum imperium ac potentissimum extu-
tit, ita et primum cessit ut uelut quodam iure suc-
cedentis etatis debita posteris traderetur hereditas: ipsq
quoq; eandem tradendi formulam seruatuiq ita ut
ad proxima aduentatis Cyri certamenta subcumbur
magna babillon et ingens hdia amplexus orientis
cum capite suo brachia unius prelij expeditione
aderunt, et nostra circum specta insietate cauſetur
Si potentissime illę quondam romanę rei. pr-moles
nunc magis imbecillitate proprię senectutis q̄ alienis
concussę uiribus contremestunt: fgitur idem Cyrus
xmi temporis successu scythis bellum meuit: que
Tamiris regna quę tunc genti prerat cum prohibere
transitum rexus fluminis posset transire permisit: Dum
propter fiduciam sui de hinc propter oportunitatem et
obiectu fluus hostis inclusi: Cyrus uaq; ingressus fcy sci-
thiam procul á transmisso flumine castramentatus in
super ac tastu, eadem castra sic instructa uino, epulisq;
deseruit: quasi territus refugisset: hoc comperto regina
tertiam partem tunc copiarum et filium adolescentu-
lum ad persequendum Cirum mittit: Barbari ueluti
ad epulas inuitati primum ebrietas inuicunt mox
reuertente Cyro inuenesi cum adolescente obuiam

Damnis exercatu ac filio amissis uel matre, uel regne dolorem sanguine hostium diluere potuisse lachrymis: Simulat diffidentiam desperatione cladis illatæ paulatimq; cedendum superbum hostem in insidias uocat: ibi quippe compositas inter montes insidijs ducentia milia persarum, cum ipso rege delent: advecta super omnia rei illius admiratione, quod ne nuntius quidem tantæ cladis superfuit: Regina caput Cyri amputari, atq; utrem humano sanguine oppletum conijci iubet non muliebriter increpans: Satiate inquit, sanguine quem sitisti cuius p annos xxx in insatiabilis pre perseneraſti:

Cambyses Cyri filius deposuit ceremonias et sepla egypto.

Anno ab Vrbe condita .cō. quadragesimo quinto, barbarus Cyro apud Scythas interfecto post aliquantus interregnum sorte regnum adeptus est: Regnauit enim medus eorum Cambyses Cyri filius, qui de victa egypto cum egypti religionem abominatus ceremonias eius et templa deposuit, post hunc et magi sub nomine quē occiderant regis regno obrepere ausi, qui quidem mox deprensi, et oppressi sunt: barum utraq; unus ex his q magnorum audaciam ferro cohercuerant consensu hominum rex creatus est: qui postq; Assyrios, atq; babiloniam persarum regno deficiente bello recuperauit a tyro rege Scytharum, hac nel maxima causa bellum intulit: quę filię eius petitas sibi nuptias nō obtinuisset, magnis scilicet necessitas pro unius libidine hominis: septuaginta milia uirorum periculo mortis exponi: incredibili quippe apparatu cum septingentis nihilus armatorum Scythum mōstrus

non facientib⁹ hostibus mist⁹ pugne potestatem insup repentinus montibus extrema copiarus dilacerantib⁹ metuens ne sibi reditus interrupto pōte histri negaretur: amissis octoginta milibus armatorum trepidus refugit: q̄ius hunc āmissorum nūm interdum ḍ nō duxerit: et quem habendum unx quisq̄ ambrac ansū esset perditum ille non sensit: inde Asiam macedonasq; aggressus perdomuit: fossas quoq; nauali congressu superauit: de nād athenienses curionas aduersum se auxilio inuisses impetum fecit: atq; arma direxit: porro athenienses ut aduentare darium cōperunt: q̄us auxilium á lacedemonijs popossassent tñ cum detineri persas quatriduanę religionis octo compertum haberet spem occasione sumentes mistrudis tñ decem milibus cimum et placensibus auxiliaribus mille aduersum sexcentis milia hostium campis maratonijs procumperunt: Miltiades ei tunc bello prefuit: qui celeritate magis q̄ uirtute fretus alacri satis expeditione prius hosti cominus inhesit: q̄ possit expedito sagittarum iactu propulsari: tanta in eo bello certandi diuersitas fuit ut ex alia parte uiri ad occidendum parati / ex alia pecudes ad moriendum preparatę uiderentur: ducenta milia persarū apud campos maratonios ea tempestate ceciderunt: Darius Sensit darius hoc dammum nam uictus fugatusq; ceptis nauibus refugit / in persas: Cum ante instauraret bellum et ulasi in uictores mouetur in Darij mors ipso apparatu concidit olimpiade septuagesima quarta hoc est post urbem conditam anno ducentesimo septuagesimo quinto: quo tempore Hospsia uirgo obscuremen stupri uiua defossa est: Xerges dario patri in-

regnum ſuccedenſ, bellum aduerſus grecia á patre ſu-
ſceptum per quinquennium inſtruxit, quod demō-
ſtratus lacedemonios, qui tunc forte apud xerſen-
exulabat, per tabellas primum ſcriptas de incertas ſui
produdit: ſgitur xerſes ſeptingenta milia armorum
de regno, et trecenta de auxilijs, et naues mille ducen-
tas, onerariarum autem tria milia numero habuiſſe
narratur. Vt multo mopinato exercitu, in mereq;
claſſi nix ad potum flumina, nix tēra ad meſſum
nix amaria ad ouerſum ſufficeriſſe memoratum ſit. hinc
tam incredibili temporibus noſtris agmini. Cuiuſnūq;
nunc difficilius eſt exteni: q; tunc fuit inici leonida De leonida
rex ſpartanorum, cum quatuor milibus hominum in
anguſtijs termofilarum obſtitit: xerſes autem con-
tentu pauitatis obiecte inici pugnam conſeq; manū
imperat: Porro illi quorum cognati, et cōmanipula
res in ēapſ maratonijs occubuerat, et certaminiſ ſimil
et cladis extitere principium: deinde ſuccedenteſ ſibi tur
ba maior. ac segnior tum iam neq; ad procurandum
libera, neq; ad pugnandum expedita, neq; ad fugiendū
prompta ſolis mōtibus ſubigeretur, triduo continuo nō
duorum pugna, ſed cedes unius populi fuit, q̄ nacto
autem die cum uidetur leonida rex undiq; hoſtem De uerbis leonide
circumfundi hortatur auxiliatoreſ ſocioſ ut ſubtraben
teſ ſe pugne in ea cacumen montis euadant: ac ſe ad
meliora tempora reſeruent: Sibi nō tum ſpartanis ſuis
aliam ſortem eſſe ſubeundam, plus ſe patrie debere q̄
uite, dimiſſis ſocijs ſpartanos admonet de gloria plu-
mum, de uita nil ſperandum, nec expectandum, ut
honeſtem diem: ſed occaſione noctis per rumpenda caſt

comissenda arma, conturbanda agmina fore. nisq̃
victores honestius q̃ victas hostium esse perituros
persuasi igitur mori malle in ultionem futurę mor-
tis armantur: tanq̃ ipsi intentum sum exigeretur
et vindicarent virum: demum sexcenti viri castra
sexcentorum milium irrumpunt, tumultus totis ca-
stris oritur, per se quoq; ipsi sptanos adhuant mutu-
is cędibus suis: Sptani quererentes regem non inve-
nientes cędunt: sternuntq; omnia, castra perrupant
universa, et inter densas strues corporum varos hom-
nos vix secuntur: victores sine dubio nisi mori eligis-
sent: prelium á principio noctis in maiorem partem
diei raptum, ad postremum vicendo defatigati vbi
quisq; eorum deficientibus membris vsus est sibi mor-
tis sue vltionem statuit ibi inter impedimenta cada-
verum campumq; grasso et semigelato sanguine pal-
pitantem lapsus et mortuus est: xerses ibi victus inter
ea navale prelium parat: Sed Temistodes dux athe-
nensium, cum intellegisset fonas quibus dum auxilio
superiori bello prębetur in se persarum impetum nevtat
m auxilium xersis instructam classem deducere sole-
tare eos pti sue hostiq; subtrahere statuit: Et qua col-
loquendi facultas negabatur locis quibus sone attes-
sarei navibus indebantur proponi symbolos saxisq; af-
figi iubet. Socios quondam, et participes periculorum
nunc autem in iuste desides acta increpatione corripi
ens atq; ad antiquorum iura federum religiosa abor
tatione persuadens precipueq; admonens vti comisso prę
lio cedentium vice habeant: remos et se se bello asser
vit igitur partem rex navium sibi detinens spectator

Temistodes dux athenensium

pugnę in littore manet contra autem artimodon regna artimodo regna alicarnasi
alicarnasi quę in auxilium xersi uenerat: inter primo
duces acerrimo bello immiscetur, ita ut uersa uice mu
ro femineą cautela infemina uirilis audaną spectaret:
Cum autem anteps pugna esset, et sonus mx̄ preceptum
Temistodis paulatim se certamini subtrahere ceperunt
quorum defectio persas iam fugam circumspicientes apte
fugere persuasit, in qua trepidatione multę naues mer
se captęq sunt, plures autem semitam regis timentes
uelut in munitatem hostis domos dilabuntur: ansum
tot malis regem mardonius aggreditur, suadens regem
in regnum redire aperte, prusq aduersa pugna fuga mo
ra res domui moliretur: se autem si residuę copię sibi
traderentur: et ultionem ex hoste exacturum et ignoi
niam hostium procul saturum, aut si aduersa bellip
se uera essent, cessimum se quidem hosti, sed tamen sine
regis infamia probato consilio excusatus mardonium tra
ditur. Rex abidum ubi pontem ueluti victori maris co
seruat: cum pras profiscatur: sed cum potem hiberniste
pestatibus dissolutum offendisset: piscatoria scapha trepi
dus transijt. Erat sane quod spectaret genus humanum et
dolore debuerit mutatione rerum hac uel maxime ua
rietate promentiens exiguo contemptum late namgan
do sub quo spum pelagus ante latuisset et ingo captum
tatus sine iniecto ponte portasset: Vilissimo inius ferul
seruili egere ministerio. cuius potestate dum montes ex
cauantur mallem replentur amnes ex hauriunt ipsa etiam
rerum antecessisset pedestres quoq copię quę ducibus com
misse fuerant, labore fame: ac metu ita distribuerunt
et crudescente morbo tanta pestis tantusq fecitas morientu

exorta est ut mĝ caduueribus repleretur dreĝ etiam aluteſ
atq; improbe beſtiĝ eſtrum illecebriſ ſollicitate moribū
dum ſequeretur exercitum. At nō randomiuſ cui reli
qua belli xerſes cōmiſerat affl atuſ primum ſucceſſu bre
ui mox extrema deiectuſ eſt. Olintum ſiquidem oppi
dum expugnauit. Athenēſeſ nauia ſollicitatione adduc
cere in ſpem praĉ aggreſſuſ ubi inexpugnabilem eoy
libertatem inuet mĝenſa urbiſ parte inboetiam omnē
belli apparatum deducat. illinc quoq; cum centum mili
grecorum inſecuta ſunt. et cōmiſſo ſine mora prelio mā
donium deletiſ copijs ſuiſ uelut enaufragio nudum cū
pauiſ fugiere compulerunt. Caſtra regijs copijs opibuſ re
fecta ĝperunt non paruo quidem antiquĝ munificĝ
damno. Iam poſt huiuſ predĝ dimiſionem aurum perſi
cum prima mutuiſ gracĝ corruptio fuit. urget igitur in
ĝptuſ miſeroſ extrema perditio. Iam forte eodem die qno
inboetia mardonij copiĝ delete ſunt, parſ perſici exercituſ
in aſia ſub monte micale nauali prelio dimicabat. ſbi no
uuſ repente rumor uteiuſq; claſſis et populi implemi a
ureſ, mardonij extinctaſ copiaſ grecoſ extitiſſe victoreſm
ra diuini indicij ordinatio. in Boetia oriente ſole bellū
fuiſſe cōmiſſum in aſia meridiemiſ hoiĝ ſub eadem die
tantaſ ſpatijs maris terrĝq; interiacentibus nuntiatum. q
rumor uel maxime rei aſtipulatuſ eſt. quod perſaſ audita
clade ſociorum primum dolore de hinc deſperatione cor
reptoſ nec bello expeditoſ nec fugĝ habileſ reddidit: atq; ita
conſternatoſ profligatoſq; conſtantior fortiſ hoſtiſ ſucceſſu
feliciatiſ in naſit: Xerſeſ in bello in grecia infeliciter geſto cō
temptibuſ ſuiſ factuſ per arbitrum prefectum ſuum in regi
cruentuiſ occiditur. O tempora recordatione digniſſima

olintum oppidū captū a mardonio

Miraculū magnū

De morte xerſis

o dies illos m offense serenitatis/ qui nobis nelnti extenebus respiraendi proponunt: quibus breuissimo interuallo de nostribus unus regni decies nomes certaminibus uirorum tribus proximus bellis tria bella rapuerunt: ut taceam de infelicissima gręcia/ quę totum hunc/ de quo nunc hebescimus nūm moriendo superauit: Leonida ille clarissimus lacedemoniorum mbello i aduersus xersem/ quod supremum ipsi atq; hostibus fuit: cum sercentis suis illa famosissima mandata dixisse: prandete tanq̄ apud inferos cenaturi/ auxiliaribus tamen: et quo excedere bello iubebat misericorditer fuisit: ut se admeliora tempora reconseruarent: Ecce tum ille promisit futura meliora isti asserunt: meliora preterita/ q̄d aliud intelligi datur: utroq; in suis tel detestante presentia/ nisi aut semper esse/ sed ingrata aut unq̄ meliora omnia at Rome ut ad id tempus redeam: Vnde digressus sum/ neq; enim interuallo miseriarum ad elisios tristre compellor: sed sicut se quondam efferuescentium ubiq; mala ipsis actibus colligarunt: ita etiam per mista referuntur/ nobis quippe conferre tempora orbis non causq̄ partis eius laboribus insultare propositum est:

De uerbis leonidę

Epidimia miraculo precedente:

Rome ergo post urbem conditam/ anno cc. nonagesimo suspenso admodum bello grauis pestilentiq̄ ibi semper rarus inducias/ aut fastus intercepit/ aut ut fierent coegit per uniuersum ciuitatem uehementer incanduit: ut merito procedente prodigio celum ardere uisum sit: quanto caput gentium/ tanto maiori igne flagrauit nam eo anno ebutium et seruilium ambosco sules pestilentia consumpsit/ multaresq; copias plurimas ex

parte confecit, multos nobiles, precipueq; plebem fedatabe delemit, q̄uis etiam superiore quarto anno oborta lues eundem populum depopulata sit: Proximo deinde anno

Ianus in capitolij sacra p̄ pace, cives exules, servique fugitivi duce Ebornio Covo Sabino munasernnt accenderuntq; capitolium. Ubi fortissime q̄ Valerio consule et imperatore obstitē animoses: sed adeo atrox et grave discrimen prelij fuit: ut ipse quoq; consul navus ibi fuerit occisus, et regni dignam deseruis victoriam, insuper etiam sua morte fedarit: Sequitur: ... in quo cum misto exercitu consul obsessus est: nam minutum consulem congressum prelio egi uolsci q; superāre

De prelio cū equis et fasibus

et fugientem in algido sine morte fame ferroq; conserunt actumq; infeliciter foret: nisi Lucius quintus Cincinnat̄ precipuus ille dictator, cunctatam obsidionem et oppressos solusset, qui repertus in rure Rabiratro accersitus ad fasces supremo honore institutoq; exercitu mox victor effectus ingum boum equis imposuit victoriamq; quasi stipam tenens subiugatos hostes pre se primus egit:

Testes consulum decem uiris traditur:

Anno qui proximus ab vrbe condita trecentesimo fuit dum legati ab Athenis propter Solonis leges deferendas missi, expectantur arma Romana: fames, pestilentiaq; conspecuit, ipso autem ccc̄ anno hoc est olimpiadus nonagesima quinta Pontas consulum decem uiris tradita constituendarum legum authoritate gratia magnam partem rei pu. inuexit. nam primus ex decemviris tendentibus ceteris: Solus appius Claudius sibi continuauit imperium, statimq; aliorum conjuratio subsecuta est: ut maiore contēpto quo insigne imperij penes unum potestas autem communis erat: omnes iam proprijs libi

dimbus agitarent: ftaq3 inter cetera que insolentissime
cunsti presumebant, repente singuli cum duodenis
fascib3 ceterisq3 imperatorijs insignijs processerunt et
nono improbe ordinationis incepto ablegata religio
ne consulum emicant agmen tremorum: tribus
tribulis legum addecem priores additis agentes insolen
tissimo statu, plurima die quo deponere magistratus mos
erat cum hisdem insignibus processerunt. maxima et
Appij claudij auxit inuidia qui ut virginie virgi
nis stupum inferret prius seruitutis causam intulit
quam ob rem adactus virginis pater dolore libertatis
et pudoris dedecore protractam adseruitutem filium
in conspectu populi prius patricida prostrauit. Qua po
pulus atrocitate necessitatis permotus et periculo liber
tatis admonitus montem aduentinum occupauit ar
matus: nec tueri libertatem armis destitit: ubi postq
se conspiratorum conspiratio ipis quoq3 honoribz ab
dicauit. Tertia et quinta post centesimam olimpiadem
per totum fere annum tam crebri tamq3 etiam gra
nes in italia terremotus fuerunt ut de mris quassatio
nibz ac ruinis millarium oppidorumq3 assiduis nun
tijs fatigaretur. deinde ita ingis et torrida sic
citas fuit: ut presentis futuriq3 anni spem gignendis
terre fructibus spem abnegaret: hisdem temporibz
cum fide natis hostis maximorum ab auxiliorum
manu stipante terribilis romanis arabus imminerent
& milus tertius dictator magnam magni molem ipsis
fidenis vix captis depulit: et sanauit: tanta in ipsis erat
malorum animorumq3 contentio, ut nec domestici
clades superfusa forensis: cum bella obliterarent, ut

De supra appij claudij

& milus tertius dictator

post damna bellorum indutias relatas diuerse pestes celo terra exhalantes infestabili incessione corrumpere

De Sicilia et eius conditione:

Sicilia habitatio patria ciclopum et post eos sempernutrix tyrannorum fuit. Sepe etiam captiua seruorum quorum primi canibus hominum, medij cruciatibus postremi montibus pascebantur: excepto quod externis bellis aut preda habebatur, aut primum hec aut q. breuissime absoluam, requiem malorum nisi nunc nescit, immo ut euidentius diuersitatem temporum declarentur: sicut anna uel intestinos uel externos tumultus perpessa est: intra omnes sola semper ut nunc ex omnibus sola nunq patitur. Nam etiam ut silea de diurnitate uel illius calamitate quam passa est: uel ustus econtrario, que fruitur pace: ebria qui nunc exitio urbium atq agrorum crebris eruptionibus exturbat, nunc tantum in noxia spem ad preteritorum fidem fidem fumat, sgitur ut premittam interim de tirannis, quos mox qui fuit ultor, successor effectus est medio tempore, hoc est anno ab urbe condita ccc°. xxxv. cum regni apud Siciliam discordia laborarent ciuitas que per dissensionem dimissa in duas partes esset, pars una neteranos ab urbe Sicilie in auxilium uocauit: porro illis pulsis ciuitate primum his q contra quos implorabantur, deinde cesis etiam illis, quibus ad auxiliandum conuenerant urbem cum coniugibus et liberis sociorum occupauere unsi fraus nulli tramno comperdum. Quippe tum regnis perpeti quid nis satius fuerit q̃ ut ultro inuitarent quibus patriam coniuges liberos ac penates ipsos exõres

ad predam:

ad prędam relīquerent. At etiam Catinenſes cum Sy-
racuſanos graues infeſtoq; preuentur ab athenienſibus au-
xilia poſcerent. Sed athenienſes ſuo q̄ magis ſociorum
ſtudio inſtructam claſſem in Sicilium miſerunt. cum-
et ſibi propugnare molirentur imperium. et ſi racuſam
claſſem nuper inſtructam Lacedemonijs proficere uerē
et quoniam athenienſes qui miſſi erant cęſis hoſtibus pro-
ſpera initia ſumpſerant. maiores copias. robuſtioremq;
exercitum cum Lachete et carinate ducibus in Siciliam re-
duxerunt. Catinenſes belli tedio permoti cum Syracuſa-
nis fędus iniunt auxilia athenienſium ſpernunt.
Poſt autem Syracuſanis conditionem pacis meditatio
ne dominati tranſgredientibus de nouo legatos athe-
nas mittunt. qui capillo barbaq; ſqualidi et lugu-
bribus induti miſericordiam atq; auxilium et ſer-
mone et habitu precarentur. Igitur magna claſſis
inſtruitur duabus mitia. et lamato. tantiſq; uiri-
bus Sicilia repetitur ut ſuffragia ſua et hi timerent. qui
impetrauiſſent. Athenienſes duas illico pedeſtres pu-
gnas ſecundis ſucceſſibus fecerunt confectos in urbe
hoſtes. et obiecta claſſe circundantes terra mariq; co-
cludunt. At Syracuſani fractis feſſiſq; rebus auxilia
a lacedemonijs petunt. a quibus mox mittitur gilip-
pus ſolus quidem. ſed in quo omnium preſidiorū
inſtar preferebatur. Qui nemens ut audiit. inclina-
tum iam belli ſtatum. auxilijs partim in epipolis. par-
tim in Sicilia contractis oportuna bello loca occupa-
uit. De inde duobus populus uictus nec territus te-
cto congreſſu Syracuſium occidit hoſtes in fugam uer-
tit ſotios obſidione liberauit. hinc athenienſes treſtei:

Bellū scathi nēſiū et syracuſanoꝝ
Implaratio auxilij lacedemoniēſis ab
athenienſibꝰ

auxilium lacedemoniox i syracuſas

Duces demosthenes & eurimedō

prelio ucti experimenta magis inemnt et nauali certa-
mine congredi paratur: Quo cognito Philippus classem
instauratam Lacedemonijs accersit: Eque athenienses
in loca missi duas demosthenem et eurimedonta ei
supplemento copiarum mittunt: Peloponensij quoq;
cum multarum urbium consensu et decreto mer-
cia Syracusanis auxilia mixere: Ita ut subspecie so-
cialis belli domesticos motus exequantur: et quasi
placito de graca translatum certamen in Sicilium
fuerit: Sic exutraq; parte summis uiribus dimicat:
Igitur athenienses prima congressione uincuntur: cast-
quoq; cum omni pecunia publica uel priuata etai
omni instructu diuturne expeditionis amittunt:
Fractis opibus in angustum redactis fundet: demoste-
nes dum non dum omnino res perdite sunt q̄ibz
uidentur afflicte domum redeant: Sicilinq; dece-
dant: Hiemis autem pudore male gestarum rerum
animo desperatior redditus remanere contendit
repereant nauale certamen et mox per insitum in-
angustias Syracusanas maris deducti insidijs hostium
intuntur: Eurialcis rex primus occiditur undeci
naues incendiuntur: demosthenes mitias classem di
mittunt: quasi totius terrena expeditione fugituri-
Philippus autem primus naues eorum relictas centu
triginta inuadit: deinde ipsos fugientes persequi ag
gressus capit: cedituq; q̄ plurimos: demosthenes dede
cus seruitutis uoluntaria morte declinant: Hiemsuo
indignam turpemq; uitam dedecore captiuitatis ac
cumulat. Igitur athenens biennio apud Siciliam
non sine lacedemoniorum domo conflicti, alijs domi

malis circumuenmuntur: Alcibades enim dux pri- Alcibiades dux athenienſis
mum aduerſum Syracuſas promuntiatus mox ad
iudicium pro quadam inſimulatione detentus vo
luntario exilio Lacedemonem ſe contulit, impulit
ſparanos ut turbatis athenienſibus nono rurſus bel
lo inſiſterent. neq; eis reſpirandi ſpatium quin
opprimentur relaxarent: cui incepto ita grecia eis
ſtipulata eſt quaſi ad commune incendium reſtin
guendum bono puc congeſtis uiribus conſulent
Darius etiam rex perſarum memor pristini Darius rex perſarum
hanc urbem odij: per Tiſſafernem prefectum hdie
cum Lacedemonijs fedus pactatur: eiusq; ſumptus belli
et copias pollicentur mirum dictu tantas athenienſi
en tempeſtate opes fuiſſe: ut cum aduerſus eos, hoc eſt
aduerſum unam urbem, grecie, aſie totiusq;
orientis uiribus incurſum ſit pugnando ſepe nunc ce
dendo conſumpti magis uidentur fuiſſe: Principio
Alcipiades omnes ſocios deficere ab his: ad Lacedemo
nios coegit: ſed ab his quoq; per inuidiam inſidijs
appetitus confugit: et ad Tiſſafernem in mediam con
ceſſit, ſtatim accomodato ingenio et aperta eloquij
gratia familiarior factus: perſuadet ne Lacedemonios
tam profuſis opibus iuuet, eum potius huius certa
minis arbitrum ſpectatoremq; fieri debere. integras
hdie uires aduerſum victorem reſeruandas: Quam
ob rem Tiſſafernes partem claſſis cum aliquanta mo
nu deduci Lacedemonium iubet, ne abundantes
ſuffragijs alieno tuti ~~periculo~~ periculo dimicarent
uel in totum deſtituti ſuſceptum certamen omitte
rent: Apud athenienſes uo, cum dum domeſtica diſco- De pactis pacis athenienſium

dia agitaretur imminente periculo summa imperij ad
Senatum populi nolumtate transfertur: Quippe otio di-
scordie nutriuntur, at ubi necessitas incubuit post
positis priuatis causis atq; odijs in commune consultu
sed hoc ipsum cum propter insitam genti superbi-
et tiranmides libidinem periculosum foret: tande
Alcibiades exul ab exercitu reuocatur, et dux classis
constituitur: Quo comperto principes septem uiris urbem
primo prodere inchti sunt: deinde cum id frustra
cogitassent in exilium sponte cesserunt: Igitur Ala-
biades patria liberata classem in hostes dirigit, Co-
misso prelio athenienses superiores
maior pars septem exercitus cesa ducesq; pene oes
interfecti, et octoginta naues capte absq; his que in
conflictu incense demersaq; perierunt, rursum in
terra bellum translatum septem septem pene infeli-
cater cessit: Q multus rebus fracti Lacedemonij petiere
pacem, nec tamen impetrare potuerunt: Preterea si
recusans predia presidia in Siciliam audita carthā
ginensis belli infestatione renocata sunt: Quam ob
rem Alcibiades classe uictrici totam Asiam perua-
gatur, uelut, intendijs, cedibus capit: sternitq; om-
nia, urbes que dudum a societate defecerunt, capit
recipitq; q̄ plurimas, sic Alcibiades magni nominis
factus athenis cum magna admiratione, et gaudio
omnium uictor ingreditur, parno post interuallo
anget uires exercitum classemq; nuo prouehit: tur-
sumq; Asiam petit, Lacedemonij nō Lysandrum du-
cem classi belloq; preficiunt: Cuius etiam frater barij in
locum transferuis, ionę hūg prepositus, magnis eos opib

auxilijsq; confirmat. lisander ſtraq; alabundes exercitū
predę intentum, ac per hoc ubiq; diſperſum ac uago
repentino incurſu opprimit ſine conflictu aliquo ui-
ctaq; fugientem. magna hęc clades athenienſibuſ. ermi-
to hoc atrociſſ unlmuſ q̄ dudum inflixerant ſuſcepe-
runt: q̄no comperto athenienſes opmati ſunt ala-
bundem antiquum exilij ſui dolorem iſto ſcelere per-
ditionis mundiorre tuerſſe: ꝺideoq; mlotum eiꝰ co-
nonem conſtituit, cui reſiduam manum, et ſūmā
belli cōmittunt: q̄ui ſupplere ſaltem nūo exhauſtas
copias uolens ſenes, ac pueros legit: exercitumq; con-
ſcripſit: Sed huiuſmodi manus moram bello non at-
tulit: quippe quod robore, non numero confiti ſolet
ſtraq; ſtatim in belliſ manuſ, uel capitaꝰ cęſa eſt: Tan-
taq; ſtrages occaſorum illo prelio facta eſt, ut delet⁹
non ſolum regnum, ſed etiamen athenienſium mde-
tur: At illi deſperatis rebuſ ſtatuunt urbem peregri-
nis dare, ut qui per totam Aſiam paulo ante domi-
nati ſunt: nunc ex hac colluuiē miros ſaltem liber-
tatemq; tuentur: Et q̄uis uel ſuo mdicio ad hęc tuē-
da etiam abiectis mūis non ſufficiunt. iterum ta-
men experiri nauale prelium parant: Expars conſi-
lij furor dolorem uirtutem putat: q̄tumcumq; me-
diocris ira tantum permittit audacia: ſtraq; omib⁹
partim captis, partim interfectis de ipſis ergo reliquis
nihil reliqui factum eſt: Solus dux Conon ſup-
ſtes bello, et populo timens ciuium ciuilitatem
ad Cyprum regem confeſſit: Enacoras autem dux
lacedemoniorum, adeptis omnibuſ amicitiis
nihil athenienſib⁹ preter manem urbem reliquit

ne hoc dici. nam ipsam postea obsidione circumdetu
Agebat intrinsecus fames desolatio et morbus obsessos
et post omnia miserarum abominamenta. quę et
dicere horror est: nihil spei pręter mortem. otiur
rẽt. proem. petiuere: magna hinc inter septimos. et so
tios deliberatio fuit. cum plurimi inquietissimam
ciuitatem sternendam solo. populumq; infestissi
mum. cum ipse abolendum pronuntiaretur sptam
negarentur se promissuros. uti ędnobus grecię oci
lis. unus eueretur etiam procem promiserunt: siti
rei portus ducentia in urbem munimina erueren
tur. nauesq; reliquas ultro traderent: de inde sine
tores sibi. xxx. lectos sustaperent: Athenensibus hinc
conditioni. et subcumbentib; Lacedemonij lisandr
ad condẽdas in urbe leges constituerunt: Hinsigni
hic annis et expugnatorum athenarum et morte tri
rij persarum regis et exilio tironisij Sicilię tiran
ni fuit: igitur xxx. rectores athenensib ornati
xxx. tyranni exoriuntur: qui primi extribus mili
bus satellitum stipantur: mox etiam septingentos
milites uictoris exercitus interibus suis accumpo
nunt: Cędem omnium passim factam occaso sla
bride auspicantur qui fugiens in itinere clandi
culo miles interfectus est: quo interfecto quasi
sublato ultore securi miserę urbis reliquias cędi
bus rapinisq; exhauriunt. Themeriem quoq; unum
ex numero suo. cui hęc displicere senserunt. in
exemplum timoremq; reliquorum trucidant: itaq;
omnes passim exurbe diffugiunt: Sed dum lac
demoniorum. omn per totam exulibus negaret.

hospitium: omnes se ægros atq; thebas contulerunt: Vbi
ita hospitalitatis obsequio foti sunt, ut non solum do
lorem ammisse patrie lenirent: uerum in spem li-
recuperande meditarentur. Erat in exules tempi boli
uir, strenuus et generis et nobilitatis inter suos clarus
qui auctor audendi proprium fuit: itaq; castellum fi
lenaticorum finium colledi exules capiunt: multarug;
ciuitatum opibus aditi uires capessunt: q imbuset
hsias si recusarius orator quasi in auxilium Vrbis
q etiam patrie communis eloquentie quingentos mi
lites cum stipendijs misit: atrox id prelium fuit. Sz
his pro propria libertate illis pro aliena dominatio
et certantibus animorum atq; causarum ipsa quoq;
tulit pugna indicium, nam uicto tiranni in urbe
refugerunt: omnesq; quos exatheniensibus satellites
sibi prius legerant tunc, ste susceptos proditionis Vr-
bis custodia removerunt: Trasibulum quoq; ipsum
temptore corruptione ausi sunt: q nod ubi frustra
spretum est accersitis á lacedemodia auxilijs imbel-
lum rursus imbellum ruunt, Vbi duo seuissimi omni
um longe tyrannorum tentadantur: Ceteros uicto
et infugam uersos: Trasibulus ubi uel maxime A-
thenienses ee intelligit, clamore consequitur, clamo-
re retinet, pretibus ligat, proponens ante oculos eos
quos fugere, uel refugere nellent: sibi aduersum x
xxx. tyrannos, non aduersus omes miseros bellum
ee susceptum, q min potius omnes qui se meminis-
sent ee Athenienses sequi oportere atheniensium li
bertatis ultores: itaq; hec oratio tantum apud eos
ualuit, ut mox reuersi in ciuitatem, tyrannos nec-

descendere atq; Eleusinam migrare compulerunt. Qui
postq̃ in societatem urbis cum suos tum exules
receperunt in bellum emulationis fluctuant. quibus li
bertas aliorum quasi eorum seruitus iudebatur. huic
in dicta pugna cum prius quasi ad colloquium con
uenirent circumuenti: insidijs uelut prius uictime
trucidantur: sta reuocati munum post magnorum
in extricabiles lachrymas grauiorum hec prima fun
damina recuperate libertatis instaurant propositu ius
randi contestatione. ne discordie animositatesq; pre
terire oblionem pertinam. ad immortale deduca
tur silentium. Quod pactionis genus quasi nouam
uite institutionem nouamq; felicitatem status sui
conformantes amnestiam nominarunt et abdicionem
malorum. Sapientissima atheniensium presertim post
miserarum documenta promisio signo pacto res hu
mane manente consensu hominum uta ut ordinem
inleret: Sed adeo hoc idem placitum, inter ipsa pene
placiti uerba corruptum est: ut mix intercedente bie
nio, ut Socrates ille clarissimus philosophor adactus
malis veneno sibi apud eos uitam extorserit: deinde
mix quadraginta annis interuenientibus, ut annia
siteñ idem athenienses adepta sibi penitus libertate sub
Philippo macedonum rege seruierint: nerumtamen
sapientissimi omnium atheniensis etiam suis malis in
tus docti: concordia minimas res crescere discordias nuxius
labi: audtaq; uel bona, uel mala, que ferus geruntur in
terius esse eradicata, et emissa principijs domi absterse
odia, et foris bella pressernunt: reliquerunt q; posteris suis de
ruina sui exemplum de reparatione consilium sutum

ob̄ infirmissimam humane mentis mutabilitatem quod
in afflictis rebus consulitur in prosperis seruaretur, hisdem
fere diebus bellum ciuille nix parricidio ordinatum ter-
minatum apud persas gerebatur: Mortuo enim rege
dario cum artaxerses, et cirus filij eius de regno am-
bigerent: tandem magnis apparatibus, magnis prouinci-
arum ac populorum omnis utrinq; certatum est: signo
conflictu cum ex diuerso concurrentes ambo fratres a-
sus mutuo obiectassent p̄ō arta xerses nulneratus
á fratre equi uelocitate morti exemptus euasit: Cir⁹
autem mox á cho cohorte regia oppressus finem certa
mini dedit: Artaxerses ergo et preda fraterne expe-
ditionis et exercitu potius potestatem regni parricidio
firmauit: Sic uniuersa Asia atq; Europa partim mu-
tuis singule partim in mutem funeribus et flagitijs per
misebantur: Ecce parnissima pagina ubiq; parcissi-
mis, quantis de tot prouincijs populis atq; urbibus nō
magis explicari rerum operum q̄ implicui globos miseria
rum: Quis enim clades illius temporis, quis fando fu-
nera explicetur? aut equare lachrimis possit dolores
Verumtamen hec ipsa quia multo interuectu seculo⁹
coluerunt facta sub nobis exercitia ingeniorum et
oblectamenta fabularum q̄q̄ siquis intentus adhibe
at animum, sese q; toto mentis affectu ipsis pene an
sis, penisq; permisceat ac rursus uelut in arce specta
culi constitutus utrinq; in suis qualitatibus tempus
permetiatur facile dixerim eum indicaturum. Hec
illa nisi nato atq; aduersato deo posse tam infeliciter
perturbari ac permisceri: nam ista sic nisi prospicio et
miserante corpori his deinde temporibus grauissimo

motu terre concussa ⁊ Sicilia: insuper ex eternantibus ethne montis ignibus familiisq; calliduf cum detrimento plurimo agrorum villarumq; uastata est: tunc etiam athante cunctas loceus adherens terre tantigua repentino maris impetu abscisa atq; insula desolata est. Athemenensium quoq; miserabiles reliquias pestis inuasit. dunq; populata est:

Obsidio uerorum per tomnos:

Anno ab urbe condita ccc. Lv. obsidio uerorum continuis decem annis magis obsessores q̄ obsessos detrimentia Romani repentinis sepe hostium incursibus communiti ⁊ reteren inhibernis bella sortiti hiemare sub pellibus postremo ac feigus in conspectu hostium perpeti conati sunt: Urbem nouissime sine Romane uirtutis testimonio, clandestina obtentione ceperunt: hanc utilem magis q̄ nobilem uictoriam prima dictatoris, Camilli cum deuenientibus patrauit: Exitum deinde inrupto gallorum et incendium urbis insequitur: auctandi audat: quisq; sipotest aliquos motos huius temporis comparare/ q̄us nō eque pendat preteriti mali fabulam presentis in uria: Igitur galli Senones. duxebremo exercitu copioso et robusto mimus. cum urbem clausumque nunc tuscia dicatur obsidentur legatos romanorum qui te componende inter eos pacis gratia/ uenerant in atrem aduersum se uidere pugnantes. qua indignatione permoti clusini oppidi obsidione permissa totis uiribus romanam contendunt/ hos ita uentes Fabius cum exercitu consulit excepit: nec tamen obstitit mimo potius hostilis, ille impetus quasi aridam segetem sneridit strauit: et transijt Testatur hanc fabij cladem flumus alia sicut

cremera Fabiorum. Non enim facile aliquis similem
ruinam romane militie retexeret: etiam si roma insup
incensa non esset patentem galli Vrbem penetrant: tru
cidant degentem simulacrorum modo in suis sedibus
senatores, eosq; incendio domorum crematos lapsu culmi
num suorum sepelunt, innumeram reliquam inme
tutem, quam constat mille hominum tunc fuisset
in arce capitolini montis iacentem obsidione coclu
dunt: ibiq; infelices reliquias fame, peste, disperatio
ne formidine terunt, subigunt, uendunt nam lib
mille auri dissensionis pretium pactuntur: nunc
quo apud gallos roma prenii nominis fuerit: Sed quo
illam sciam ante detruerat, ut amplius tunc nu
lere non posset: Exeuntibus gallis remansere in illo
quodam urb ambitu informium ruinarum ob
scena congeries, et undiq; per impedimenta errau
tum, et inter sua ignotorum offensue uocis ima
go respondens trepidos suspendebat anditus, horror
gratiebat animos, silentia ipsa terrebant. Sigmdem
materia pauoris est raritas in spatiosis hinc illis mu
tare sedes, aliud in colle oppidum, alteri etiam ce
seri nomine cogitatum, placitum atq; temptatum
est. En tempora comperatione quorum presentia
ponderantur, et quibus recordatio suspirat, en que
in tutuunt de electa uel potius deneglecta religione
penitentia: Re uera pares sunt: et conferuntur mi
sehe due captiuitates: illa sex mensibus desenens et
totidem diebus ista transcurrens: Galli extincto populo
urbe deleta ipsum quoq; Rome nomen in ipsis ex
tinctis cinerebus persequentes: Et gothi relicta metroe

prędandi ad confugia salutis, hoc est sanctorum locorum agmina ignara cogentes ibi mox quęmq; inuentum Senatorum, qui uel absens euaserit h' mox quenq; requiri, qui forte ut latens periretur: Fedte sane comparim hunc fuisse ibi sēnatorum nūm qui h' fuit perditorum: plane quod reperdutum et faciendum hō clade pūti plus deum fecisse homines minus cum peragendo ipse galli non implewissent cum eos misent demonstrauit quippe cum sup romanas ures esset intendere uenas turbas et subruere magnarum ut ref moles structuras istu fluminum forum cum magnibus naris quę superstitione miserabili uel hominem uel deum mentuntur abiectam, horum omnium abominamentorum quę immissa per hostem flamma nō adijs emissis ęcelo ignis euertit et q; dominandi uber mea est quę negnaq; h' concludi li pot h' presentis noluminis fis fut ut sequentibus cętera prosequar: Finit secundus liber: Sequ Tertius.

V T, SUPERIORE libro iam contestatus sum et nunc necessarie repeto secundum precep tum tuum de annalis conflictationibus seculi nec omnia, nec per omnia quę gesta sunt et sicut sut gesta explicari: quoniam magis atq; nūs copiosissie et a plurimis scripta sunt: Scriptores autem et si non easdem causas easdem tamen res habere proposuisse quippe cum ille bella nos bellorum miseriis euolu mus: preterea ex hac ipsa de qua queror habundantia angustia oritur mihi et concludit me solicitudo no dosior: Si enim aliqua studio brenitatis omitto putabu-

mihi aut nunc defuisse, aut millo tunc tempore nō
fuisse: Si enim significare cuncta nec exprimere stu-
dens, compendiosa brevitate subcingo obscura fiat
et ita apud plerosq; erunt dicta, ut nec dicta videantur.
Maxime cum é contrario nostrum rerum nō imagi
nem curamus: Brevitas autem obscuritas, immo ut
est semper obscura brevitas, et si cognoscendi imagine
preferunt: inferunt tamen intelligendi rigorem
Sed ego cum utrumq; vitandum sciam utrumq; fu-
giam, ut quocunq; modo alterutra tempent: sic nec
multa pretermissa nec multa inconstructa videantur.

Edictum prefi per Arthaxersem in tota grecia

Anno ab vrbe condita cccclxiiij: quem annicensem
gravissimum, propter ignotam sibi captivitatem rom-
persensit: ita magnificum propter insolitam pacem
grecia habuit: Eo siquidem tempore galli romam
captam incensamq; tenuerunt: ac vendiderunt: Ar-
taxerses rex persarum discedere ab armis et quescer
in pacem, Vniversam greciam per legatos precepit, de
mentiens conditorem prius bello impetum quem ita
mbente potuissent vtiq; greci tam constanter q̄ for-
titer sepe vicerunt, nisi porreptam undecumq; occa
sionem, quam unde desiderauerunt: tam libenter
hausissent. ostenderant ei q̄ egre et misere illa extenu
gesserant que tam facile indigna etiam conditione
posuerunt: nam quid tam indignum liberis et fortib
viris q̄ longe remoti, sepe victi ad hoc hostis demū
immutantis imperio arma deponere pacisq; servire
si nero ipso tantum immutante pacis sono per corda
cunctorum erga belli tabuisset: intentio: et post diuturnas

laborum nigilius oscitantes ac stupefactos quies mopina laxasset prius q̄ ipsum quietem uoluntas pacta compo neret. Vnde autem tanta fatigatio omnium per tota gręcam populorum corda corporaq; oppressit, quę ef factos animos ignoto acquiescere otio tam facile per suasit, q̄ brevissime ostendam. Lacedemonij ut pote hommes, quo plura habebant, eo amplora cupientę postq̄ Atheniensium potiti sunt universam Asiam spe dominationis hauserunt: itaq; toto orienti bello morientes iralidem ducem in hanc mihtiam legere qui cum sibi adversus duos potentissimos Artaxersis regis persarum prefectos Farnabaçum et tisaferne pugnandum videret, promuso ad tempus consilio ut pondus gemine congressionis eludet unum: dem trato bello appetijt: altum pacta pace suspendit Far nabazus. Tisafernem apud artaxersem communem tunc regem defert: ut proditorem presertim, quia cum hoste belli tempore de federis conditione pe pigisset, hortaturq; regem, ut in locum eius Conoę Atheniensem virum qui tunc forte apud cirum e xulabat: ducem navali bello constituat. Acceptis q̄ quingentis argenti talentis Conon per forabazum notatur: classiq; p̄ficiscitur: Quibus competitis La cedemonij, et ipsi auxilia navalis belli á rege egypti heramone per legatos petunt: á quo centum instruc tas tr tirremes, et sexaginta modia frumenti accepe runt: á sotijs etiam undiq; magna contraxere subsi dia, cui militię consensu omnium á gelilaum du cem decreverunt virum pede claudum. Sed qui in difficillimo rerum statu mallent sibi regem clau-

diore

q̄ regnum: Q̄ aro unq̄ ita pares omni industria ducesm
mum commune bellum, qui acerbissimis mucem pre-
lijs fatigatis et multo sanguine obliti uelut micti abs
terutro retesserunt: Igitur Coto Conon accepto itez
per se ipsum á magno rege stipendio reuersus ad classe
hostiles agros mundit terras, castella, ceteraq̄ presidia
expugnat et ueluti effusa tempestas quocunq; incubu
it cuncta prosternit: Lacedemonij nō domesticis mals
circumuentis externis in hiare desistunt: abiectaq;
spem dominationis imminente periculo seruitutis age-
silaum, quem cum exercitu in Asiam miserunt, ad sub-
sidium patrie reuocant: Interim Alexander dux apud
ssum per gesilaum regem reluctus maximam mum
tissimamq; classem tunc instruxerat motus emulatio
ne uirtutis Agesilai: ut illo pedestrem expeditionem
agitante: ipse quoq; nauali discursu oram maritimā
perangustetur: Conon nō suscepto negocio duplicem
curam impendebat: debens solicitudinem patrie fide
ut huic exibet̄ nram illi prebetur industriam: In hoc
propensior omnibus q̄ quieti liberatiq; eorum alieni
sanguinis discrimen impenderet pugnaret aduersus
insolentissimos hostes periculo regis premio patrie con
sunt: Itaq; nauale certamen per se Cononc ssami pi
sandro duce militez remigez: ipsiq; ductores uno peri
tur in mutuam eadem ardore rapuntur, magnitu
dinem, atq; atrocitatem belli ictus inclinatus ex hoc
semper imposterum lacedemoniorum status prodijt
Hamq; ex illo conflictu ac sublapsa retro ferri ssto-
rum impulsa est: donec assurgendo egre, ac misere
reticendo confecta, et potestate et cum nomine: Athe-

Athenienſibuſ nō hec eadem pugna mitium reaiperm-
de patrie ſicut lacedemonijs amittende fuit: Prum-
igitur thebani auxilio athenienſium fulti ſuperiori
clade ſanctos ac trepidos, aggrediuntur multa animi
fiducia, propter uirtutem atq; induſtriam epaminū-
de duas ſui, cum quo ſibi facile optime poſſe impe
rium totiuſ grecie uidebatur: fit utq; terreſtre pre-
lium á thebanis mimmo negocio uincentibuſ mu-
atur: in hoc conflictu Piſander occiditur: Pauſaniaſq;
dux aliuſ lacedemonijs ſimmulatuſ proditionis in-
exilium traditur: Thebani autem victoria potiti tollen-
uniuerſa exercituſ manu ſptam contendunt: putantesſe
nactum, preſidio ciuitatem nullo intraturoſ negotio
cuiuſ iam pene omneſ copiaſ cum ipſo rege deleſſet:
utq; ab omnibuſ ſotijs deſtitutoſ uidēt: Lacedemo
nij periculo ciuitatis impulſi habito exercitati mili
tis qualecunq; delectu obuiam hoſti procedunt, ſed
uictuſ ſemel aduerſuſ uictoreſ nec uirtus, nec animū
erat: Cum igitur unuſ edes tantum partis ageret:
repente rex ageſilauſ accerſituſ ex Aſia improuiſuſ
bello ſuperuenit: Thebanoſ iam ſucceſſu dupliciſ
uictorie lectioreſ ſegoreſq; aggreditur, nec diffici
le ſuperat: maxime cum adhuc apud ipſum integ
ſtare habetur: Ipſe tamen Ageſilauſ grauiter uulne
ratuſ: At nō Athenienſeſ, cum comperiſſent in ſpem
lacedemoniorum uictoria ſublenatoſ priſtine ſeru
tutiſ de qua tunc reſpirare nix poterant cepereunt:
trepidi metu exercitum contrahunt curaq; Boetij
in auxiliū ad iungunt commiſſum mirificati du
ducisq; adoleſcens admodum nix dum uiginti

annos natus infirmitatem etatis maturitate animi
annebat: Conon quoq; nr quidem Atheniensis dux
autem psici exercitus andio Agesilai reditu ad popu
landos Lacedemoniorum agros revertitur: sta spiani
strepitu circũsonantium hostium undiq; clausi atq; ex
territi ultima propemodum desperatione tabuerunt
Sed Conon postq̃ usta hostilis soli populatione satiatus
est: athenas pergit. in maximo gaudio civium: spẽ tri
stis quippe cum redditur: urbem populo quondam
civiliq; ordinatissimam, nunc miserabili ruinarũ ac
desolationis squalore confectam: staq; magnum pieta
tis miserationisq; monumentum reperationis eius ope
ratus est: Namq; a lacedemonijs ex inanimatam Lace
demoniorum presidijs replenit persis incendentibus
concrematam, psis edificantibus reformauit: Interea
Artaxerses rex persarum sicut in principio ductũ e
universis grecie populis perlegatos ut ab armis diste
derent et paci acquiescerent imperauit, non quia mise
ricorditer foedus consulẽt, se ne se in egypto belli occu
pato alicui in regnum suum certaretur irruptio. Cun
ctis igitur greciae optatissima quiete resolutis, domesticoq;
otio: torquentibus lacedemonij inquieti, magisq; stre
nui et furore potius q̃ virtute intolerabiles post bel
la deposita tentant futura bellorum: Nam speculati
absentium archadum, castellum eorum repentina ir
ruptione perfringunt: Archades nõ exacti in mercẽ
to sibi thebanorum auxilio immissi furto bello repe
tunt: In eo bello Archademus Lacedemoniorum duo
militem cum etiam ceci suos iam victos victosq; mi
dẽt occisorum corpora preconem ad sepultura[m]

poposcit. Quod signum victorie dum traditur / intergrecos ha-
beri solet. Thebani autem hac confessione contenti dato
pendi signo finem dedere certamini: Cunctis deinde
interuenientibus indutiarum diebus lacedemonijs ad
alia bella conuersis: Thebanorum epaminundas deue
de nudanda lacedemonia quasi secura et destituta
cepere fiduciam / Tractuq; intempestate noctis Lacede-
moniam uenunt; sed non ita incauta, uel indefen-
sam sicut rebantur offendunt: Armati enim senes
cum reliqua turba in bellis etatis precognito aduentu
hostium in ipsis se portarum angustijs obiecerunt: et
aduersus xv. milia militum uix centum confecti pro
homines erumperunt: his utiq; tantam belli molem su-
stinentibus iniuentus super ueniens congredi aduersus
thebanos aperto certamine incunctanter decreuit: con
misso prelio cum lacedemonij uincerentur: Repente
epaminundas dux thebanorum in cantus diu incassum
uulneratur: Quare dum his ex dolore metus illis ex gau
dio stupro nascatur ueluti ex consensu tracto utrinq;
distessim est: Epaminundas autem grauiter sauciis cum
de victoria suorum comperisset, scutumq; osculatus esset
remota manu, qua multus oculserat: egressum sanguis
ac motus putefecit interitum: Cuius mortem sic thebā
norum perditio secuta est, ut non perdidisse ducem, sed
ipsi cum eo tunc periisse uidentur: Contexui indigeste
historie inextricabilem cratem atq; incertos bellorum
orbes, huc et illuc lymphatico furore gestorum urbis eue
stigio seorsum implicui, Quoniam tanto ut uideo in
ordinatius scripsi, quanto magis ordinem custodiui im
proba dominandi lacedemoniorum cupiditas, quantis

populis qualibus uiribus quibus prouinciis cuiusmodi odiorum motus quantas causas cętauerum suscitarint quis ut numero uel ordine uel ratione disponat cum ipsi quoq; non plus afflicti bellis q̄ bellorum confusione referant. siquidem tracto per aliquot ą cratet hoc continuo bello athenienses Lacedemonij uechades Boetij thebani Postremo grecia asia atq; egyptus cum libia insulisq; maximis nauales simul pedestresq; conflictus indiscretis egere discursibus referre cęsa hominum mihi non possem etiā si bella numerarem: At nunc increpet hęc tempora atq; illa cōlaudet quicumq; nescit hosce omnes ysterum urbium promptuariumq; populos: haq; nunc insolus diudis ac theatris consenescere sciuti tunc in castris maxīe prętiisq; tabuissem florentissima illa et totius tunc imperium orientis affectans Lacedemoniorū ciuitas ut nix centum habere potuerit senes ita moęstabilibus circumuenta malis immaturas misere expendebat ętates et quęruntur nunc homines quorum referre pūs et senibus ciuitates secuta Juuenum peregrinatione distantes prouincias q; exercitū stipendia domestice uoluptatis acquīrunt nisi forte ut aff assolent humanę mutabilitati omnia sordē presentia nouitates rerum, actu audituq; pluuentibus ipsa etiam mira fastidio est:

Maximus terremotus:

Anno ab urbe condita ccc lxx sexto semissimo terremotu achaia concussa est uniuersa et duę ą ciuitates. 1. eborea et elice abruptis locorum hiatibus deuorator. At ego nunc e contrario poteram similia in diebus nostris apud constantinopolim eque modo principem getum predicta, et facta sed non perfecta narrare: cum

Cum post terribilem adamnitionem conscientiamq; mali
sui presciam subter commota terra funditus tremeret: de
super fusa celitus flamma penderet, donec orationibus
Archadij principis et populi christiani presentem perditoq;
deus exoratus auerteret: probans se solum esse, et conser
uatorem humilium et punitorem malorum, sed hec
ut commemorata sint: magisq; explicata neretundie
concessernm: ut et qui scit recolat: et qui nescit mgm
rat: interea Romani qui super octuagenta annos vol
scorum preterea falisconum equorum et et sutrinoq;
subacti et arrati assidus bellis conficiebantur: tande
m suprascriptis diebus camillo duce eisdem gepere ci
uitates et cedi nimo finem dedere certamini: Preneste
nos eodem etiam tempore qui usq; portam Rome bel
lando et cedendo peruenerant ad flumen Alm Tito
quintio pugnate uicerunt:

Magna pestilentia que corripuit Romam

Anno ab vrbe condita, ccc octogesimo iiij. L. quintio
et Q. Seruilio consulibus ingens immensam romam
pestilentia corripuit: non ut assolet plus minusue soli
to tempore turbata temperies: hoc est aut intempesti
na siccitas hiemis, aut repentinus calor veris aut in
congruus humor estatis: aut autumni diuitijs in
digesta illecebra, insuper etiam conspirata de calabris
saltibus aura corrumpens repentinos occultarum infir
mitatum affecere transcursus: Sed grauis diuturnaq;
in nullo discrete sexu, in nulla etate dissimilis genera
li cunctos perbrientium inguiter tabe confecit, ut m
quos non egit in morte turpi macie exinanitos afflic
tosq; dimiserit: Conquerentur hoc ut arbitror loco obtre

obtrectatores

obtredatores temporis christiani si forte silentio preterie
rim: quibus tunc ceremonijs romani placauerint deos
et se dauerint morbos: Cum pestilentia in dies crescēt
auctores suasere pontifices, ut ludi scenici dijs expete
tibus ederentur: itaq; pro depellenda temporali peste
corporis accessitus est perpetuus morbus animorum
Vbere nunc quidem mihi iste dolorus, atq; increpatio
nis locus est: Sed in quo iam reuerentia tua, studiū
sapientie, et uirtutis exercunt: mihi super eo fas audi
re non est: Commemisse me satis sit et ex qualibus in
tentione lectorem ad illius lectionis plenitudinem remisi
se: Sequitur hanc miseram lucem miseriorem q; eius ex
pirationem proximo anno satis triste prodigium: Repente
siquidem medio Vrbis terra dissiluit: Vastoq; preruptohi
antia subito inferna patuerunt: Manebat diu ad spectā
culum terroremq; timentium patenti uoragine impu
dens spectu nefariamq; mili hominis sepulturam dijs in
terpretibus expectabat: Satis fetat improbis fauitibus pre
cipitio sui, Marcus Curtius mir eques armatus inuetiq;
crudel terre mopinam satietatem cuius parum esset q̄d
extanta pestilentia mortuos per sepultra susaperet nisi et
uiuos saxa sorberet:

Iterum galli italiam petunt:

Anno ab urbe condita ccc. octogesimo octauo iterum
terribil gallorum inundatio unā amenem fluuium
ad quartum ab Vrbe lapidem consedit, facile sine dubio
pondere multitudinis et alacritate uirtutis per turbata
occupatura ciuitatem nisi otio et lentitudine torpuisset
Vi atrocissimam pugnam Mallius torquatus singulariter
inchoauit: Titus quintus dictator cruentissima congressioe

confecit fugati ex hoc prelio plurimi galli instaurati m̃
m copijs in bellum ruentes á Caio Sulpitio dictatore
superati sunt: post paulum quoq; tuscorum pugna sub
Caio martio consecuta est: vbi conciditur ẽtum homi
num cesum sit: quando octomilia sunt capta tuscorũ
Tertio autem inhisdem diebus galli se in prędam perru
ritima loca subiectoq; campos ab albanis montibus dif
fuderunt aduersum quos nono miliario delectio habito
conscriptisq; legionibus x. i. sexagenta milibus roma
norum negatis sibi latinorum auxilijs protestuntur
Confecit hanc pugnam m̃cius valerius auxiliante cor
no alite. Vnde postea coruinus est dictus. Occiso enim
prouocatore gallorum territi ipsimq; fugientes grauiter
tenuati sunt. Numerandum etiam inter mala ẽtesto
primum illud dictum. primum illud dictum cum
carthaginensibus fedus. quod hisdem temporibus fuit
et presertim ex quo tam grauia. sunt orta mala. ut
ex inde repisse uideantur:

Lapides e celo effusi in maxima copia:

Anno ab vrbe condita cccc° secundo. legati á Carthagi
ne Romam missi sunt: fedusq; pepigerunt. q̃ q̃ ex
gressu athenensium mutatum malorum grandines
secuta: continuarumq; miseriarum tenebras ingens
historiarum fides. locorumq; infamia et abominatio
dierum. quibus ea gesta sunt protestantur: Tunc
etiam nox usq; ad plurimam diei partem. tendi usa
est: et saxea de nubibus grando descendens. uersis ter
ram lapidibus uerberauit: quibus diebus etiam Alexã
der magnus ille nere gurgesi miserarum atq; atroca
simus turbo totius orientis est natus: Tunc etiam ocius

et Artaxerses. post transactum in egyptum maximum
diuturnumq; bellum plurimos iudeorum intransmi-
grationem egit atq; in hircania ad caspium mare ha-
bitare præcepit: quos ubi usq; ad uigesimum diem
amplissimus grãis sui incrementis consistere atq; exinde
erupturos oraculo est: tunc etiam belli tempestate trãs-
currens et sidonum opulentissimam phœnicæ prouã-
cię urbem delenit. et egyptum q̃ius prius inclytam tũc
tamen subactam contumaciamq; ferro persarum sub-
iecit imperio: tam hinc statim arcis ad uersus sam-
nites gentem opibus armisq; ualidam procampanis et
sedecianis bella suscepta sunt: samniticum bellum ma-
gnitudine statu gestum: pyrrus uel max̃ romani nominis
hostis excepit: pyrri bellum mox punicum consecu-
tum est: et q̃ius nũq̃ post mortem nũme á bellorum
cladibus fuisse cessatum: patentes sempiterni portę in-
dicant: ex eo tamen ueluti per meridiem toto in prę-
sus cælo malorum feruor incanduit: porro autem
semel punico uteum aliquando bella cędes ruinę
atq; omnia infandarum mortium genera nisi cę-
sare augusto imperante cessauerint: inquirat: in-
neniat perdat quisquis infanda christiana tempora
putat: absq; illo tamen inter bella punica ymmisam
ni ueluti anus preternolantis excęsu: romani prop-
ter clausas iam portas: inter febres morbosq; rei. pu-
ad hoc ad hoc brenissimo pacis signo: uelut tenuissi-
mo atq; gelido haustu illecti sunt: ut impense reui-
lescentes multo grauius uehementiusq; affluxerentur
ut nõ sine dubitantissime constat sub augusto pri-
mum cęsare post particam pacem uniuersum terra-

orbem positis armis oblitisq; discordijs generali pace
et noua quiete compositum Romanis paruisse legib;
Romana jura q̄ propria arma maluisse spretisq; dn
cibus inditos eligisse inermes, postremo omnibusq;
tibus cunctis prouincijs innumeris, ciuitatibus infi
nitis, populis terris totis, unam uoluntatem libero
honestoq; studio inseruire paci atq; in commune co
sulere, q̄d primum quidem ciuitas, unius populi
lus ciuitatis, nel quod maius est una domus fraten
habere potuisset. Quod si etiam imperante cesare
ista prouenerunt, in ipso imperio cesaris illuxisse
ortum in hoc mundo domini nostri Jesu christi
liquidissima probatione manifestum est: Jn utilem
illi quos in blasphemiam urgebat mundi cognosce
re, fateriq; cogeretur pacem istam totius mundi
et tranquillissimam serenitatem: sed potestate filij
dei, non magnitudine cesaris. Qui in diebus cesa
ris apparuit exstitisse, nec unius urbis imperato
ri, sed creatoris orbis uniuersi orbem ipsum gene
rali cognitione parasse: qui sunt sol orient diem
luce perfundit, ita aduenies misericorditer extenta
mundum pace uestierit: quod plenius cum ad
id ipsum perfruentem domino uentum fuerit
proferetur:

Bellum Latinum. M. Manlio Torquato et Decio mure.

Igitur anno cccc.ix. ab urbe condita rationi bel
lum Latinis rebellantibus intulerunt Manlio Tor
quato et decio murena consulibus in quo bello u
nus consul interfectus est: Alter exstitit parricida
Manlius enim Torquatus filium suum uictorem

interfectoremq; metij tuſculani nobiliſ equitiſ et tamen
precipue prouocantiſ et inſultantiſ hoſtiſ occidit: Almſ
nõ conſul cum iterato conflictu illud corum cui pre-
erat cedi atq; affligi uideret inconfertiſſimoſ hoſteſ ſpõ
te prolapſuſ ocubuit: Manlius q̃uiſ uictor occurſum tm̃
nobilium iuuenum romanorum qui legitime exibe-
ri ſolet triumphanſ parricida non parum:

Mamutia in campo ſcelerato ſubfoſſa:

Anno poſt hanc ſubſequentem Mamutia uirgo veſta
lis ob admiſſum inceſtum damnata eſt: iuxtaq; obru
ta in campo, qui nunc ſcelerat⁹ uocatuſ. At nõ par-
uo exinde tempore interiecto horreſco referre quod
geſtum eſt: nam Claudio Marcello et Valerio flacco
conſ. incredibili rabie et amore ſcelerum romane ma-
tro ne exarſerunt: Erat utiq; foedo ille ac peſtilenſ annuſ
infletiq; iam undiq; catervatim trageſ gerebantur
et adhuc cum penes omneſ de corrupto aere ſimplex
crudelitaſ erat: cum exiſtente quadam ancilla indi-
ce et commincente primum multe matrone ut bibe
rent ceſſerant venena compoſſe, deinde ſimul ac han
ſere conſumpte ſunt: Tanta autem multitudo fuit
matronarum in his facinoribuſ comprehenſarum ut tre-
cente ſexaginta nate ex his ſimul fuiſſe referantur:

Mores Alexandri regiſ, epirotarum auunculiſ magⁱ Alex.

Anno ab urbe condita cccxxiſ. Alexander rex epirota
rum. Alexandri illiuſ magni auunculuſ traiectiſ in
italiam copijs cum bellum aduerſum reoſ pararet et
circa finitimaſ rome urbeſ formaret uires exercituſ ſu
ui uelut ſibi acquireret, uel hoſti ſubtrahere ſtudens
belliſ exerceretur aſſamnitibuſ, qui tuſcie genti ſubfa-

gabatur maximo bello in inuentę metus atq; occasus
Sed quoniam aliquantum rāus retrorsendo progressus
sum: uel Alexandri ustus mentione cōmotus de Phi-
lippo macedonum rege qui olimpiadem ustus Alexandri
eprotę sororem habuit: ex qua Alexandrum magnū
genuit paucissimis annis retro repetitis, magna pus
mętum potero colligam:

Philippus filius amintę: pater magni Alexandri.

Anno autem ab Vrbe condita ccc. Philippus Amintę filius
Alexandręj pater regnum macedonum adeptus: xxv. annis
tenuit, quibus hos omnes acerbitatū acernos, cunctasq;
malorum moles struxit: hic primum ab Alexandro fratre
obses thebanis datus per triennium apud epaminundam
strenuissimum imperatorem et summum phm érudi
tus est: Ipso autem Alexandro scelere matris euaditi ac
caso, q̄us etiam commisso adulterio: et altero primo fi
lio interfecto: filiaq; uidua genero nuptus maritj
morte pepigisset, corripuit ripp̄a regnum quod paruo ac
casi fratris filio tuebatur suscępit, Qui cum foris contū
su exurgentium undiq; hostium domi autem depre
sarum sępe insidiarum metu fatigaretur primum
bellum cum athenensibus gessit: quibus victis arma
ad illiricos transtulit: multisq; milibus hostium trucī
datis larissam Vrbem nobilissimam cępit: inde the-
salum non magis amore victorię, q̄ ambitione hab̄e
dorum equitum thessalorum, quorum robur ut exer
citui suo adiungeret munisit: sta thessalis ex improuiso
pręoccupatis atq; in potestatem redactis ~~ut~~ iungendo
equitum peditumq; fortissimus copias inuictissimū
fecit exercitum: Igitur victis athenięnsibus subiectisq;

theſalis ohmpiadem Arubę regis moloſcorum ſororem
duxit uxorem. q̃i rex neubrcum per hoc quod
ad ſocietatem macedonum affinitate regis praiſcebat
imperium ſuum dilataturum ſe putaret, per hoc de-
ceptus amiſit primatuſq; in exilio conſenuit. Deinde
Philippus cum mottonam urbem oppugnaret ictu ſagit-
te oculum perdidit. ipſam uero urbem mox expugna-
uit et cepit. Ex hinc greciam pene totam conſilijs pre-
uentam uribus domuit. quippe grecie ciuitates dū
imperare ſingule cupiunt, imperium omnes perdidere
et dum minuturam ſine modo ruunt omnes pariter
qđ ſingule admitterent oppreſſe demum ſeruienteſq;
ſenſerunt. q̃uarum miranda conuerſationes philippus
ueluti ſpecula obſeruat auxiliumq; ſemper inferiori-
bus ſuggerendo contentiones bellorum fomites callidus
doli artifex fouet: victos ſibi peritus. victoreſq; ſubiecit
huic autem ad optinendam totius gręcie dominatioē
immoderata thebanorum dominatione facultatem dedit
qui victos lacedemonios ac focēſes cedibus etiam rapi-
nisq; confectos cum inſuper in communi gręcie concilio
tanta pecunia multa onerauiſſent quantam illi ſol-
uere nullo modo poſſent ad arma confugere coegerunt
Itaq; focēſes philomelo duce et auxilijs lacedemoniorū
athenienſiumq; fulti commiſſa pugna fugatiſq; hoſtib⁹
thebanorum caſtra ceperunt. Sequenti prelio inter im-
menſas utriuſq; populi ſtrages philomelus occiſus eſt. in
cuius loco focenſes eromaum ducem creauerunt. Porro
autem thebani et theſali amiſſo delectu ciuium philippū
macedonię regem, quę in hoſtem prius repellere laborabāt
Vltro ſibi ducem expetierunt. Cōmiſſo prelio et philō-

sibus pene ad interentione cesis victoria ad Philippum
contessit, Sed athenienses audito belli eventu, ne Phi-
lippus transiret ingressum angustius termophilarū
pari ratione sicut aduenientibus anna pssis occupmē
Igitur philippus ubi excluſum se ab ingressu grecie pre
stratus termophilis videt paratum in hostes bellum ver-
tit insotios: Nam ciuitates quarum paulo ante dux fue
rat ad gratulandum ac susapiendum patentes hostili-
ter inuadit, crudeliter diripit omnisq; societatis con-
sciam penitus abolita coniuges liberosq; omnium sb
corona vendidit: templa quoq; uniuersa subuertit spo-
liauitq; nec tamen usq; per xxv. annos, quasi ictus
diris uictus est: Post hec in capridociam transyt ibiq; bel
lum pari perfidia gessit captos per dolum finitimos
reges interfecit: totamq; capridociam imperio macedo
nie subdidit: Inde post cedes in cendia depredationesq;
in socijs urbibus gestas paricidia in fratres conuertit
quos pater exnouerca genitos, cum coheredes regni vere
retur interficere aggressus est: Cum autem unum exhis
occidisset duo molitum confugerunt: quam mox
Philippus hostiliter egressus urbem antiquissimam atq;
florentissimam, cedibus ac sanguine repletam opib;
hominibusq; inuenit: abstractos fratres supplicio et
neci dedit: De hinc cum excidio sociorum et paricidio
fratrum elatus libere sibi omnia que cogitauisset puta
ret, amenia loca in thesalia et argenti metalla intacta
inuasit, At ne quod ms aut nephs inuiolatum permit
teret preoccupato mari, et classe dispersa: predatu quoq;
exerceri instituit: Preterea tum cum fratres duo tercie
reges de regni terminis ambigentes: indutem ex consen-

pōptamisset: Philippus more ingenij sui ad inducium tam ad bellum cum instructo exercitu ingressus insaos in-nenes vitra regnoq; primamit: Athenienses nō qui philippi primo ingressum termophilarum munitione re-pulerāt, ultro pacem eius expetentes scandolentissimū de neglecta introitus custodia cōmonuerunt: Cetere etiam grecie ciuitates cum intentius ciuilibus bellis incauerunt, sub spem pacis et federis, sponte se eterne dominationi subiecerunt, maxime cum thesali boe-tijq; posterent philippum ut aduersum se, aduersum phocenses ducem exiberet susceptumq; bellum gere-ret: Contra phocenses adhibitis secum athenensibus et lacedemonijs ned differre bellum: uel auferri et pecio et precibus laborarent: philippus tacite utrisq; diuersa promisit phocensibus pacem et nemam se da-turum sacramento affirmans. Thesalis nō affuturum se mox cum exercitu spondet: bellum tamen ab-terisq; parari netat: igitur philippus instructis copijs angustias termophilarum securus ingreditur: easq; occupatas dispositis presidijs munimit: tunc primum non phocenses soli, sed omnis grecia esse capta persensit siquidem primos phocenses philippus rupta fide calcatoq; sacramento dilacerationi dedit: inde omnium urbes fines; populatus cuentam presentium effecit et ut absens timeret: Vbi nō in regnum redijt more pasto-rum: qui pecora sua nunc per estuos, nunc per hibē-nos saltus circumducunt: popnlos et urbes, ut illi re-plenda, relinquendaq; loca mudebatur: ad hbidme suam transfert: miseranda ubiq; facies et atrocissimū miseriarum genus obuersabatur, perpeti excidium

sine irruptione sine bello captiuitatem / sine crim
ne exilium / sine ardore dominatum: ꝓmit mi
seros inter murorum stimulos superfusus pauor
ipsaq; dissimulatione dolor cessat: hoc altius demis
sis cominus profiteri licet timentium / ne ipē quoq;
lachrymę pro contumacia accipiantur: alios popu los
annulsos sedibus suis finibus hostium opponit alios
in extremis regni terminis statuit: q̄ nosdam emu
latione uirium ne possint quod posse creduntur in
supplemento exhaustarum urbium diuidit: ista glo
bosissimum illud quondam florentis grecię corpꝰ
in multas laceratas particulas extincta primum liber
tatem concidit: Sed hęc cum per aliquantas grecię ciui
tates exercuisset et tamen omnes metu premeret con
iūcēret expreda principū opes omnium ad perficiendam
equalem uniuersis nauigationem utili emolumento
necessariam maritimam urbem bizantium nobilem
ciuitatem aptissimam mediam / ut receptaculum sibi
terra marique efficeret: eamq; obsistentem illico obsidio
ne cinxit: hęc autem bizantium quondam a pausa
nia rege spartanorum condita / post autem a Consta
tino christiano principe in mamus multa / constanti
nopolis dicta / gloriosissimi nunc imperii sedes et totū
caput orientis est: philippus uō post longam et irritā
obsidionem / ut peoniam quam obsidendo exhauxerāt
predando repararet piraticam aggressus est: captas
utaq; centum septuaginta naues mercibus confertas distra
xit / et anhelanti mopiae prima recreatione subuenit
inde propter agendam predam / et ceandam obsidio
nem exercitum dimisit: ipse autem cum fortissimis

profectus, multus terrore solo urbes cepit profligatisq; populis opes abstulit: ad Scynthum quoq; cum Alexandro filio prędandi intentione pertransijt: Scynthus tunc athens regnabat: qui cum hystrianorum bello premeretur, Auxilium Philippo per Apolonienses petijt: Sed continuo hystrianorum rege mortuo, et belli metu auxiliorum necessitate liberatur: pristinem autem fęderis cum philippo habitam dissolut: Philippus dimissa obsidione bizantij: scythis bello totis uiribus agreditur, Commisso quoq; prelio, cum scytne et nũo et uirtute prestarent, philippi fraude umcumt̃ m en pugna xx. milia puerorum ac feminarum scythicae gentis ꝛ capta pecorum magna copia abducti auri atq; argenti, nihil repertum: Ham et ea re primo inopie scythicę fidem dedit: xx milia nobilium equarum sufficiendo generi in macedoniam missa sunt: Sed reuertenti philippo traballi bello obuiant in quo ita Philippus in femore uulneratus ut per corpus eius equus interfecteretur: Cum omnes ottasum putarent in fugam uersi prędam amiserunt: Aliquantula deinde mora dum conualescat et uulnere in pacem conquiescat: Statim uõ ut conualuit athenienſibus bellum intulit: qui in tanto discrimine positi lacedemonios quondã hostes tunc socios adsciscunt: totiusq; grecię ciuitates legationibus fatigant: ut communem hostem communibus uiribus petant: Itaq; aliquantę urbes athenienſibus se coniunxere: quasdam uõ philippus metu belli ad se traxit: Prelio commisso cum athenienses maiore numero militum prestarent

assidui tamen belli indurata macedonum virtute
uincuntur: quam pugnam longe omnibus atrociore
anterioribus ipse rerum exitus docuit: Nam hic dies
apud uniuersam greciam acquisitate dominationis
gloriam: et uetustissime libertatis statum finiit. Po-
sten philippus cruentissimam victoriam in thebanos
et lacedemonios exercuit: siquidem princeps alios
secuti pertraxit: alios in exilium egit omnes bonis pri-
uauit, pulsos dudum a ciuibus: patriam restituit: ex
quibus ccc. exules iudices rectoresq; perfecit: qui ut
antiquum colorem noua potestate tuerent: pressos
infeliciter populos in spem libertatis respirare non
sinerent: Preterea magno delectu militum in sub-
sidio regie dispositionis ex tota grecia habito du-
centa milia peditum: et quindecim milia equitis
absq; exercitu macedonum et infinita gentium bi-
barum persice expeditioni in Asiam missurus ex
traxit: Tres duces hoc est parmenionem: Amintam
et Atalum premittendos in Asiam legit: dum su
prescripte copie de grecia cogregantur: Alexander
qui erat uxoris sue olimpiade frater: et post A Sulpi
nis illiricis prostratus est: quem epiri regem ob
mercedem stupri matris perpetrati constituerat mp
tus in copulando ei filium suum cleopatram celebra
re decreuit: Qui cum pridie q̄ occideretur interro
gatus fuisset, quis finis magis etiam optandus respo
disse fertur: cum esse optimum, qui inter fortu post
uirtutum summam gloriam in pace regnanti sine
conflictatione corporis et dedecore, cum subitus et
celer inopinato eo potuisset accidere, quod ipsi

mox obtigit, nec ab ingratis diis quos parui semper pē-
derat, quorumq; aras tepla et simulacra subuertere-
quin electissimum ut ipsi videbatur mortem adipisce-
retur potuit impediri: nam die nuptiarum cum ad
ludos magnifice imperatos inter duos Alexandros
filium generumq; contenderet a parrhasio nobilima-
cedonum adolescente in angustijs circumuentus oc-
cisus est: Asserunt nunc multisq; hic uocibus efferat
quasi uirorum fortium laudes et facta felicia qui-
bus amarissime aliorum calamitates inulces fabu-
las tedunt: Si tamen nunq; ipsi inuicias quibus aligu-
uexantur relatu tristiore deplorant: Si nō de propriis
querimonijs tantum alios audientes efficia uolunt q̄
ipsi pepercendo senserunt prius ipsi non ꝑpresentib⁹
tp̄a pt̄a sed gestis gesta comparent et utergꝫ exandi-
tu uelut aliquorum arbitri uidebunt per xxv. annos
incendia ciuitatum excidia bellorum subiectiones
prouinciarum cedes hominum, opum rapinas, præ-
das pecorum mortuorum uenditiones captiuita-
tesq; uirorum unius regis finius et dominatus agita
uit: sufficerent ista et ex̄ miseriarum infinuata me-
moriæ nostræ gesta per philippum etiam si Alexā-
der ei non successisset in regnum ciuius bella imo
cuius bellis mundi mala ordine sequentia suspēdo
paulisper ut in hoc loc pro conuenientia tempo-
rum subijciam: Furcule ordine:

ANno ab Vrbe condita. cccc xxvi, caudinas furcu-
las satis celebres et famosas insignijs rorum fecit
infantia: Nam cum superiore bello xx. milia sam-
nitum: Fabio magistro equitum pugnam conserete

ceadissent, circumspectiore cura samnites ac magistratu apud candinas furculas consederunt ubi cum venturum et postumium consulem, omnesq; copias romanorum, angustijs locorum armisq; cludissent: totius dux eorum tantum abusus est victorie securitate ut herennium patrem consulem cludi putaret, utrum occideret clausos an preceret sub iugatis, ut unos tamen dedecori seruaret elegit. Romanos enim ante uinci et occidi nunq; autem capi aut ad deditionem cogi potuisse constabat. itaq; samnites victoria potiti uniuersum exercitum romanum turpiter captum armis etiam uestimentisq; nudatis, tantum singulis uiroribus opimentis obuerecunda corporum tegenda concessis sub iugum miserunt, seruitioq; subiectum longum agere pompe ordinem preceperunt. Sexcentis autem equitibus romanis obsidium receptis onerosos ignominia ceteris rebus uacuos consules remiserunt. quid de exagenda hiems fedissimi federis macula uerbis laborem quis tacere maluisset? hodie enim Romani aut omnino non essent: aut Samnio dominante seruirent, si fidem federis quam ubi seruati ab subiectis uolunt: ipsi subiecti samnitibus seruauissent. posteriore anno infringunt romani firmatam cum samnitibus pactionem eosq; in bellum cogunt. Qui papirio consule missi te missum magnas strages utrimq; populi dedit cum hinc ira retentis infamie: inde gloria proxime victorie pugnantem instimularet, tandem romani pertinacia moriendo uincunt, nec cedi pariter, nec cedere destiterunt, nisi postq; victis samnitibus et capto

dna eoꝝ ngum mpoſuerunt: ſdem de nde ꝓpriuſ
ſaticum expulſo, nde ſamnitico preſidio expugna
nit et cepit: hic antem ꝓpitiuſ adeo tunc apud ꝓ
manos bellicoſus ſummiſ et ſtrenuuſ habebatur, ut
cum Alexander magnuſ diſponere diceretur aborie
te deſcendens obtinere urbiuſ aphricam atq; mitali
tranſuehi, ꝓmani interceteroſ ducesꝫ tunc m.re.p.
ſuoſ optimoſ huc precipuum fore: qui Alexandrum
petum ſuſtinere poſſet meditabatur:

De feſto greciꝫ ab Alexmaro:

Igitur Alexander ab Vrbe condita cccc xxvi patri Phi
lippo ſucceſſit in regnum: qui primuſ animi et uirtutiſ
ſuę compreſſit: celeriter grecorum motibuſ dedit: Qui
audtor ut ab imperio macedonum deficerent: demo
ſtenes orator autor auro perſarum corruptuſ extitit:
atq; athenienſibuſ bellum deprecantibuſ remiſit: quoſ
etiam mulcte metu ſoluit thebanoſ cum direpta ciui
tate delenit: reliquoſ ſub corona uendidit: Ceteruſq;
beſ achiuę et theſſalię neſtigalem fecit: illiricoſ et tra
caſ tranſlato dehinc bello domuit: inde profectuſ ad
perſicum bellum omneſ cognatoſ ac proximoſ ſuoſ
interfecit: ſnexercitu eiuſ fuere pedutum xxxij mi
lia, equitum quatuormilia quingenti: nauеſ centuſ
octoginta, hac tam parua manu uniuerſum terrarū
orbem utrum admirabiliuſ ſit qm uicerit: an qui
aggredi auſuſ fuerit incertum eſt: Primo. eiuſ cum
dario rege congreſſuſ ſexcenta milia perſarum in
acie fuere: quę non minuſ arte alexandri q̄ uirtu
te macedonum terga uerterunt: Magna igitur per
ſarum cedeſ fuit: in exercitu alexandri .c. xx. equeſ

et nouem tantum peditos defuere. Deinde Gordien fri-
gis tumultum, que nunc Surdis notatur obsessum expugna-
tumq; cepit ac deceptioni dedit. Inde mutato sibi tra-
cum magnis copiis aduentu, timens angustias quibus in-
erat locorum: Taurum montem mira celeritate transce-
dit, et quin gentis stagijs sub una decursu transmissis
tarsum uenit, ibiq; confudum in Cidnū prefrigidum
amnem descendisset obriguit, contractusq; neruorum
proximus monti fuit: interea Darius cum ccc milibus
peditum et centum milibus equitum in aciem pro-
cedit. Monebat hec multitudo hostium etiam Alexā-
drum maxime respectu paucitatis sue, quam una pri-
dem sexcentis milibus hostium eadem paucitate su-
peratus, non solum non timere pugnam, sed mo-
riam etiam optare didicisset: itaq; cum intra iactu
teli uterq; constitisset exercitus et intentos ad signa
belli populos, discurrentes principes utrinq; animis incitame-
tis acuerint, ingentibus utrinq; animis pugna com-
mittitur. In qua ambo reges et Alexander et Darius
uulnerantur: attamen diu certamen incepsum fuit, &
quoad fugerat Darius: deinde cedes persarum secu-
ta, ibi tunc peditum octoginta milia, equitum de
cem milia cesa. Capta autem quadraginta mili-
fuere, ex macedonibus nō ceciderē pedites cccxxx.
equites centum L. In castris persarum multum
auri ceterarumq; opum repertū: inter captinos
castrorum mater et uxor, eademq; soror, et filie due
darij fuere: quarum redemptionem, Darius cum
etiam oblata regni dimidia parte non impetrasset,
set, tertio cunctis persarum uiribus, sociorumq; auxilijs

contentis bellum instaurat: sed dum hoc tarius agit
alexander per memorem ad mundendum persum
classem: cum copijs mittit. ipse in syriam profitiscit
ibi ex multis sibi regibus cum vnius ultro occurre-
tibus alios elegit: alios mutauit alios perdidit: Treu
vrbem antiquissimam et florentissimam fiducia cor
taginensium sibi cognatorum obsistente pressit et
cepit: ex hinc siciliam rhodum atq egiptum petit
naci fuere pernadit: inde ad templum iouis Amo
nis pergit ut mendacio ad tempus composito igno
miniam sibi patris incerti et infamium adultere
matris aboleret: Harn accersitum ad se fani ipsius
antistem ex occulto monuit: quid sibi tam consu
lenti responderi uelit, sicut historici eorum dicunt:
Ita certus Alexander fuit nobisq prodidit: de his
ipsis mutis et surdis, nel in potestate esse antistis, quid
fingere uelit: quid uelit audire: Reuertens ab A
mone adtertium persicum bellum Alexandriam in
egipto condidit: Darius nō spe pacis amissa quadri
genta quatuor milia peditum et .c. milia equitum A
lexandro ab egipto reuertenti apud Tarsum bello
opponit. Nec pugne mora omnes ceca rabie inferius
tunt Macedones totiens a se uictis hostibus animo
si perses nisi uincere mori preoptantem raro in
ullo prelio tantum sanguinis fusum est, se darius
cum suos uideret mori in bello paratus persua
su suorum confugere compulsus est, hoc prelio Asie
ores et regna ceciderunt, totusq orient macedonici ces
sit imperij atq ita adtuta est hoc bello omnis persarum
fiducia, ut post hoc nullus rebellare ausus sit, patientq

per se post imperium tot annorum ingum seruitutis ac-
perunt: Alexander xxxiiij continuis diebus castrorum
predam percensuit persepolim capit persici regni famo-
sissimam confertissimamq; opibus totius orbis inuasit
Et ariam nō eam a propinquis suis medum compedib⁹
ureis teneri compulsam persequi statuit: Itaq; miso ut
subsequeretur exercitu impetum sex milibus equitum
profectus inuenit solum relictum multis cōfossum mul-
neribus et extrema uitae per uulnera afflantem humo
mortuum in ami misericordia referri in sepulcra mauo-
sepeliriq; precepit cuius ne diram nel matrem nel uxore
sed etiam paruulas filias crudeli captiuitate retinebat: In
tanta malorum multitudine difficillima duitis fides trib⁹
prelijs totidemq; annis quinquies decies tatena milia pe-
ditum equitumq; consumpta: et hoc quidem ex eo regno
illisq; populis. Vnde iam ante annos non multo plures
decies nonies centena milia profligata referuntur/q̄ q̄ extra
has clades per eosdem tres annos et asie ciuitates plurime
oppresse sunt et Syria tota uastata. Treuis excisa: Cilicia exi
natiua cappadocia subacta egyptus abdita sit: Rhodusq̄
insulas ultro ad seruitutem tremefacta successit: Plures
quoq; subiecte tauro prouincie, atq; ipse mons tauus
dū tractatum ingum domitus et uictus accepit: Et ne
tunc forte quisq̄ opinetur orientem solem Alexandri
Scribus subactum nel italiam tantum romana mole
tudine fatigatam tunc etiam bellum agidis spartanoy
regis ingressam: Alexandri regis epiri in lucania: Leopa
rionis in sythia gerebatur: Quorum agidis lacedemo
nius excitata et rebellata scauit: uniuersa grecia cum
antipatri fortissimis copijs congressus inter magnas utriq;

ſtrages et ipſe procubuit: Alexander autem in italia optꝫ
occidentis imperium emulans Alexandrum magnum
poſt numeroſam et grauia bella ibidem geſta obeuntis
hircaniſq; ſuperatus eſt: corpuſq; eius ad ſepulturam ven-
ditum: Tophinon uõ prefectus ponti admato xxx mil-
lium exercitu ſcythis bellum inferre auſus et uſq;
ad interemptionem cẽſus funditus cum omnibus copijs ſu-
is abraſus eſt: ſgitur Alexander magnus poſt darij mor-
tem hircanos et mandros ſubegit: ſbi etiam illum adhuc
bello intentum, haleſtris ſeue minotę exacta ſuſcipiẽde
ab eo proles gratia cum recentis mulieribus procax amo-
zon inuenit: Poſt hec parthorum pugnam aggreſſus
quos dim obtutentes delent propemodum anteq; meit
inde drantas, energetas Parimeſas, Parapamenos: Cidaſpi-
os, ceteroſq; populos qui in radice caucaſi morabantur
ſubegit: Urbe ibi Alexandria ſuper thamaim conſtituta
ſed nec minor eius in ſuos crudelitas, q̃ in hoſtem rabies
fuit: Docet nos animas conſobrinus ipſius occaſus, nouer-
ca fratresq; eius necati: Parmenio et Philotas tenuidati At-
talus, Euriloeus, Pauſania multiq; macedonę primates
extincti: Clitus quoq; animi grauis amicicia uetus ne-
farie interfectus, qui tum in commimio fiducia amicicie
regię adiẽſus regem ſua opera patri philippo preponẽtej
memoriam patris tueretur ab offenſo fouſtra rege nemoru-
lo tranſfoſſus comme comminum moriens conentaut
Sed Alexander humani ſanguinis inſaturabilis ſiue ſiue ho-
ſtium, ſiue ſociorum, retentem tantum ſemper ſitiebat
cruorem, ſtaq; pertinaci impetu in bella proturrens coraſ-
bos, et dahaſmos in domitam gentem in deditionem
accepit: Calſtenem philoſophum ſibiq; apud ariſtotilem

condiscipulum cum pluribus alijs principibus: cum eum
deposito salutandi more, ut deum non adoraret occidit
post indum petit: ut occeano ultimoq; oriente finiret
imperium, tyrsam urbem adijt dedalos montes, regnaq;
deophilus regnę expugnauit: Quę cum se dedisset con-
cubitu regnum redemit: peregrina, perdomitaq; alexi-
der india: cum ad saxum mirę asperitatis, et altitudi-
nis peruenisset cognouit herculem ab expugnatione eiꝰ
dem saxi terremotu prohibitum emulatione permotus
ut hercules ipa superaret cum summo labore ac pericu
lo saxo positus: omnes loci eius gentes indedutionem
accepit: cum poro fortissimo indorum rege acuentissi
mum bellum gessit: in quo Alexander cum ipo poro,
singulariter congressus occasoq; deiectus equo grauesq; fatel
litum presentium mortis euasit: porus multis uulneribꝰ
confossus et captus est: quo obtestimonium uirtutis in re
gnum restituto, duas ibi condidit ciuitates: nisam et
bucefalam: quam de nomine equi sui ita uocari pre
cepit: inde ad rectas, Charenos, presidas et gangaridas
gęsis eorum exercitibus macedones expugnauere: Cum
ad confidendum esset ibi contra ducenta milia equi
pugnam conseruerunt: Et cum iam etate detriti mi-
no egri uiribus lassi difficile uincerent: castrum obme
morum plus solito munitum condiderunt: Exinde Ale
xander ad amnem agi hesenem pergit per hunc mo
cennum deuehitur: sibi genesas gesonas liboscq; quos her
oules condidit oppressit: hinc mandros et subagras nauigi
que gentes cum armatis octingenta milibus pectitum
et sexcenta milibus equitum excipiunt: Commisso pre
lio diu anceps, et cruenta pugna, tandem trucem pene

uictoriam

uictorum macedonibus dedit. ſnam fuſis hoſtium copijs alexander exercitum ad vrbem duxit, et cum murus primus inſcendiſſet uacuam tunitatem ruinis ſolus introrſum deſilunt: quę cum undiq; infesti hoſtes circum dediſſent incredibile dictu eſt, ut eum non multitudo hoſtium: non ui magna telorum non tantus laceſſentium clamor terruerit ſolus tot milia ceciderit ac fugarit: ac ubi ſe obuii a circumfuſa multitudine perſenſit muri obice poſteriora tutatus contrarios fraudus eo uſq; ſubſtunut, donec adpericulum eius clamoremq; hoſtium perfractis muris exercitus omnis inruperet: in hoc prelio ſagitta ſub mamma traiectus fixo genu, quaterus pugnauit, donec cum aquo uulneratus eſt occideret, inde conſcenſis nauibus cum littora occeani pagraret ad vrbem quandam cui ambra rex prerat peruenit: ſed in expugnatione ciuitatis magnam partem exercitus ſagittas hoſtium uenenatis amiſit: ac poſt herba ſibi per ſomnium oſtenſa et in potum ſanctis data cum reliquis ſubueniret, ciuitatem expugnauit et cepit. Poſt quaſi circum acta meta ad occeanum finium ingreſſus babillonam celeriter rediit ubi exterarum totius orbis prouinciarum legati operiebantur, hoc eſt carthaginenſium: totuſq; ad hucq; ciuitatum ſed et hiſpanorum gallorum: ſiculq; ſardiq; ſardiniq; partes utaliq; tantus timor in ſumo oriente conſtituti ducis populos ultimi occidentis inuaſerat, ut ibi peregrinum totius mundi cerneret legationem, quo nix ore deres perueniſſe rumorem. Alexander nō apud babillonam cum ad hunc ſanguinem ſitiens, male g caſtigata audacitate miniſtri inſidijs uenenum potuſſet meruit: O dura mens hominum et cor ſemper in humanum: ego ipſe qui hec per aſſerenda omnium temporum alternati calamitate percenſeo inrelatu

Ego oi orbe legationes ad Alexandrum.

tanti mali, quo uel morte ipsa, uel formidine mortis accepta totus mundus intremuit, nunquid illachrimant oculi? nunquid corde condolent? nunquid reuoluens hec propter omnem uiuendi statum maiorum miserius mens fecit? Cum tamen siquando de me ipso refero, ut ignotos primum barbaros uideam ut infestos, declinauerim ut dominantibus eblanditus sim ut fidoles precauerim, ut insidiantes subterfugerim, postremo ut persequentes fluuii ac saxosi speculis appetentes manibus etiam pene inapprehendentes reipetina nebula circumfusus euaserim cunctos audientes me in lachrimas cōmouere uelim et tacitus de non dolentibus doleam reputans duricie eorum qui qđ non sustinere non credunt, hispanus et moīmus ad supplicandum alexandro babiloniam adyte cruentumq; ultro dominum ne hostem exoraret per assiriam indumq; quesiuit terrarum metas lustrans et utcq; infeliciter notus otio et tamen uiolente necessitatis memoria uel oblitione defecit uel nimia uetustate. Et nos perpetue recordationis hesurum putamus quod plurima orbis parte secura unum angulum fuga latro uoluit, quasi nōgotorum et suorum patrem, ut non dicam uersa uice indus uel assirius: Sed etiam uel ipse qui hostem patrē hispanus oranerit. At nō si illa Alexandri tempora laudanda potius propter uirtutem qua totus mundus euersus est: indicantur muementur, et modo plurimi qui hec laudanda censeant, quia multi interiit, et miserius aliorum felicitatem suam reputent: Sed dicat quisq; isti hostes romanoz sunt indebitur hoc, et tunc de toto orbi Alexandro indebitur: Tales.n. et romani alijs insi sint quod dum belli quietos ignotosq; petierunt, Sed illi ac

acquirere regna, ista euertere studeant: Sepata sunt hostis
exordia et indicia autorys: sigmdem et illi primi eos bel-
lis afflixerunt: quos postea suis legibus ordinarunt: et
hi nunc hostiliter turbant inquo non ꝑstit permisit ds
si edomita obtinerent ritu suo molirentur, dicendi poste-
ris magni reges, qui nunc nobis seruissimi hostes adiudi-
cantur, quo libet hec gesta nomine censeantur hoc est sine
dicantur miserie, siue uirtutem, utq; priorib⁹ compe-
rata in hoc tempore minora sunt, atq; ita pro nobis utq;
faciunt in comperatione Alexandri, atq; persarum si
uirtus nunc notanda est, minor est hostium si miseria
minus est romanor⁹

Bellum etruscor⁹ samnitium umbror⁹ et gallorum

Anno ab urbe condita cccc.L. F. Maximo. Q. Decio
Murena consulibus, quatuor fortissimi florentissimiq; ita
lię populi in unum agmen, fędusq; coierunt: Hanq; e-
trusci, Umbri, Samnites et galli imo agmine conspirates
romanos delere conati sunt: tremefacti. hoc bello rom-
norum animi, et labefacta fiducia est, nec ausi sunt
totum spectare de uiribus dolo duisere hostes, tutus
rati pluribus belli⁹ implicare q̃ grauibus, itaq; cum gb-
dam suis ad populandos hostiles agros, in umbriam e
teuriamq; pręmissis, Umbrorum etruscorumq; exercitu
redire ad tuitionem suorum coegissent cum samnitib⁹
et gallis bellum mire properauerunt: inquo bello cum
gallorum impetu romani premerentur: Decius consul
occasus est, Fabius tamen post magnam decianę partis
stragem, tandem uicit, eo prelio, xl milia samnitum
sine gallorum cęsa: Romanorum uõ septem milia ex-
cidij tantum modo parte, qui occisus est: extincta referẽt

fuisse ante absq; etruscis et umbris quos astu romanibel-
lo nequierunt gallorum et samnitum peditum .o. et
xl milia Lmiss refert: et carpentarios mille, in armis
contra eam stetisse romanam. Sed ut sepe dictum
est semper Romanorum aut domesticam quietem
externis bellis interpellatam aut externos proventissimo-
bis interioribus tantum: ut ostiens ingentes animis
undecunq; permerentur, hanc cruentam tristemq; ira
pestilentia ciuitatis onerauit, et triumphales pompas obue
mortuorum exequie polluerunt, nec erat cui de trium
pho gaudium surderet, cum tota ciuitas aut egressu
spiraret aut mortuis. Sequitur armis quo rationem
stauerato a samnitibus bello uisti sunt: atq; in castra
fugerunt: Posten uero samnites nouum armorum ha
bitumq; sumentes, hoc est de argentatis armis, ac ueste
bus purpureoq; animo ui uincant moi, bello sese offert
aduersus quos Papirius consul cum exercitu missus cu
auspiciis auguriisq; una cum tonentantibus congredi
prohiberetur ridens eos tam feliciter confecit bellum
q; constanter arripuit: nam in eo prelio duodecim
milia hostium cesa, tria milia capta referuntur: Sed
haec quaq; istius uere laudandam uictoriam, quam
uani aruspices impedire non potuerunt oborti subi
to corripuere morbo: Nam tanta ac intollerabilis
pestilentia tunc corripuit ciuitatem, ut propter eam
quacunq; ratione sedandi libros sibillinos consule
dos; putarunt: horrendumq; illum epidaurium colubrum
cum ipso estulapij lapide adiuxerunt quasi uero pestile
tia aut ante sedata non sit: aut post orta non fuerit
Preterea altero adhinc anno: Fabius gurges consul ad

uersus samnites pugnauit: nunq; immisso exercitu uic-
tus in urbem refugit: itaq; cum senatus de submouen-
do eo deliberaret: pater eius fabius maximus ignomi-
niam filij deprecatus legatur se filio iterum ultro
obtulit: si illi depellendę ignominię, et gerendi ite-
rum belli facultas daretur: qua in preterita pręlioq;
conserto cum subito pugnantem filium consulem in-
sistente pontio samnitum duce et infestis hostium
telis conclusum uidetur, inmedium se agmen ipse
ex equo uectus ingessit. quo facto permoti ratione
tota ibi insula incubuere neue donec ipsum ducem
pontium deleto hostili exercitu, uictum oppressumq;
ceperunt, Cesa sunt in eo prelio samnitum xx. capta
autem iiij milia cum rege suo, tandemq; samnitum
bellum quod per xl. et ix annos multa romanorum
clade trahebatur: capti duas de statutione finitume
Anno subsequente cum sabinis consule bellum gestum
est, ubi quot milia hominum interfecta quot capta
sint, ipse Consul ostendit: Qui cum in Senatu mag-
nitudinem capti populi referre uellet numerum exp-
rare non potuit: Anno ab Vrbe condita ccoc xl. ter-
tio bolobella et domitio consulibus: Lucani, Brutij
Samnites quoq; cum etrusris et Senonibus gallis fac-
ta societate cum . . . contra romanos bellum moh
rentur: Romani ad exorandos gallos misere legatos
quos cum galli interfecissent: Cecilius pretor obuia
secundam legatorum necem, et compremendum tu-
multum hostium cum exercitu missus ab etrusas gal-
lisq; oppressus interijt, septem preterea tribuni milita
in ea pugna occasi, multi nobiles trucidati, tredecim

milia etiam multum Romanorum illo bello prostrata
sunt: sta autem quotiensqz galli excreuerunt totis
opibus suis detrita est Roma: ut sub presenti tunc cō
uersatione gotorum magis debeat memminisse gallo-
A t ego nunc reuocor, ut propter hoc eadem tempora
quibus rationi ista perpessi sunt: quę inter se bella
gesserint macedonum ducem reuolvam, qui mortuo
Alexandro diuersas sortiti prouincias mutuisse bellis cō
sumpserunt: quorum ego tumultuosissimum tempus
ita mihi spectare uideor, quasi aliqua immensa castra
per noctem de speculo montis aspectans, nihil in ma
gno campi spatio, preter innumeros focos cernam
sta per totum macedonię regnum, hoc est per immen
sam Asiam, et plurimam europe partem, libięqz uel
maximam horrendi subito bellorum globi colluxe
runt: qui cum ea precipua precipue loca, quibus exor
sere populati sunt: reliqua omnia terrore timoreqz
fumi caligine turbauerunt: sed nequaq̄ tantorum
regnum ac regnorum bella exadiaqz explicabo, nisi
ipsa prius cum regibus regna perdidero: Igitur Ale
xander per xij annos trementes sub se orbe ferro op
pressit. Principes nō eius xiiij annis dilaniauerunt
et ueluti optimam predam a magno leone prostra
midi discerpsere catuli: Seqz ipsos in lucem inuica
tatos prędę emulatione frogerunt: Itaqz primo
Ptholomeo egyptus Aphricę Arabięqz pars sorte prouе
nit: Confinem huic prouincię Syriam Laumedon
mitilenensis: Ciliciam philotas, philo illiricos accepit
Medię maiori Atropatus, minori socer perdicce prepo
nitur: Susianam gens sano. phrigia minor antigono

philippi filio assignatus: Liciam et pamphiliam- neareus:
Cariam casander: Licham menander sortiuntur leonnat
minorem phrigiam accepit: Tracia et regiones ponti ma
ris Seleuco: Capadocia cum paflagonia Eumeni data
Summa castrorum selenco Anthiochi filio cessit: Sapa
tronibus regis satellitibusq; Casander filius antipatri p
ficitur: in bactriana ulteriore, et indie regionibus pre
fecta priores: qui sub Alexandro esse ceperant perman
serunt: Seres inter duos amnes idaspem: et indum
constitutos: Tapires habent in colonis medi contiguas. Phi
ton agenoris filius mittitur Parapamenos infine cauca
si montis obsidet: Arachosi Gedrosiq; subiecto
cernuntur: Drangas et Arianos Stasanor: Atrianos
Amintas sortitur: Sogdianos cyclens: Stasanor parthos
philippus hyrcanos: finitimos Amphimenes Teopotenius per
sas, persidesq; babilonios Arcesilas pelasgos: Archelaus et Me
sopotamiam adepti sunt: Igitur causa et origo bellorum
epistola Alexandri regis fuit: qua iussit omnes exules
patrie libertatiq; restituit: Potentes enim ciuitatum gre
cie ciuitates ne exules recepta libertate ultionem medi
tarentur: a regno macedonum defecerunt: primi Athe
nienses contracto xxx. milium exercitu: et ducentis na
uibus bellum cum antipatro: cui grecia sorte venerat
gerunt per domestenem quoq; oratorem Sicionam
agros et corinthum, ceteraq; ciuitates sibi sotias adiu
gunt: antipatrum obsidione cingunt: Ibi dux eoy
leniosthenos thelo a muris iacto perfossus occiditur: Athe
nienses leonnatiq; antipatro auxilium ferebat occur
runt, eiusq; copys comminutis ipsum interficiunt:
Leodra nõ a rursato capadociam regi intulit, eumq; mit

In qua victoria nihil preter vulnera conquisiuit: tam
omnes urbis sue successibus domibus suis se suaq; omn
consecrauerunt: Post hoc bellum inter antigonum et
perdiccam oritur grauissime multis promissis et insu
lis ab auxilia uel negata, uel pretentata lacertis: din
deliberatum est: utrum in macedoniam bellum trans
ferretur: an in Asia gereretur nouissime ipse perdicca
egiptum cum ingenti exercitu petit: Sic macedoni
in duas partes discurrentibus ducibus: in suu insteter
rimatus ptholomeus egypti uribus et circensium co
piis instructus occurrere bello perdicce parat: igitur
hec neoptholomeus et eumenes cruentissimo bello in
ter se digladiati sunt: victus neoptholomus ad anti
patrum fugit: quem eumenes desperato opprimat
per ueget: Qui eumenes futurum ratus insidiantes
insidijs capit: In eo bello pelipercon occiditur: Neop
tholomus et eumenes mutuis uulneribus confossi sunt
Sed Neoptholomus interijt, eumenes uictor exsit: Per
dicca cum ptholomeo acerbissimo bello congressus a
missis copijs ipse quoq; interfectus est: Eumes phito
et illirius et alceta frater perdicce á macedonibus ho
stes pronuntiatus: bellumq; aduersus eos antigono
decernitur: itaq; eumenes et antigonus collatis ridi
sum se magnis copijs conflixerunt: Eumenes uictus
in quoddam castellum uti munitissimum fugit: un
de auxilia antipatri tunc potentissimi per legatos po
sat: quo nuntio territus antigonus obsidione disces
sit: Sed nec sic eumeni spes firma aut salus certa
Quare ultimo consilio argyraspidas ab armis argenteis
sic dictos, hoc est milites qui sub Alexandro militauerat

m auxilium rogat: qui fastidiose diutem indisponendo
bello audientes ab Antigono uicti castrisq; pressi et uxo-
res et liberos simulq; omnia, quę sub Alexandro aqui-
siuerant, perdiderunt: qui postea turpiter per legatos
reddi sibi quę perdiderant uictorem rogant, Antigonus
autem redditurum pollicetur: si sibi uictum emmenem
per tradherent: sta illi spe recuperationis illecti decoratissi-
mam perditionem ducem suum cum paulo ante se
cuti fuerant captiui ipsi captiuum catenatumq; duxe-
runt et mox cum fedissima ignominia in exercitu An-
goni dispersi sunt: interea eurydice aridei macedonū
regis uxor, multa sub nomine uiri nefarię generit p
Cassandrum quem flagitiose cognitum ad summum
fastidium per omnes honorum gradus peruexerat: qui
ex libidine mulieris multas grecię ciuitates afflixit:
Tunc olimpias mater alexandri regis ortante poliper-
conta cum ab epyro in macedoniam persequeretur era-
de rege molossorum ueniret ab eurydice finibus prohi-
batur: Attendentibus macedonibus arideum regem et
eurydicem iussit occidi: q̄ q̄ et ipsa olimpias continuo
meritas crudelitatis penas luit: Nam cum muliebri au-
dacia multas principum cędes ageret: audito aduentu
cassandri diffisa diffusa macedonibus cum rosane uxore
et nepote hercule in Vrbem tutam concessit: Vbi ob-
tuso per cassandrum capta et interfecta est: Filius A-
lexandri magni cum matre in arcem amphipolitanā
custodiendus missus est: perdica alceta et polipercon
cęteris q; duabus quos commemorare longum est dum
se partis occisis, finita bella inter successores alexandri,
uidebantur, cum antigonus ardens cupiditate dominadi

liberandum bello herculem regis filium obsidione simu-
lat: his cognitis philomenus et cassander in mutuis mutuis
lisana et selenco societate bellum terra mariq; exixe
instruunt: Antigonus in eo bello cum filio demetrio
uincatur: cassander ptholomeo victoria particeps fac-
tus cum Apolloniam rediret, inciditur in amentatas: quib
intollerande multitudinis rapinas et munera reiecto prio
suo et antiqus habitaculis emigrantes nouas sedes pe-
tentes, interim pacem requirebant: Sed cassander et
uirtutem et multitudinem gentis agnoscens ne adadi
necessitate macedonum bello quereret atque munde
rent receptos in societatem in ultimis macedonie
finibus collocat: interim cum iam hercules Alexandri
filius quatuordecim etiam annorum timens ne eum
omnes quasi legitimum regem preoptarent occiden-
dum tacite cum matre curant: ptholomeus iterum
cum demetrio nauali prelio conflixit, et cum omne
pene classem atq; exercitum perdidisset, victus in egip
tum refugit: hac victoria delatus antigonus, regem
se cum demetrio filio appellari iubet: Quod exemplu
omnes secuti regnum sibi nomen dignitatemq; sup
serunt: igitur ptholomeus et cassander ceteriq; alteri
us factionis duces cum decepisse ab antigono sigilla
tim uiderent per epulas se mutuem consumentes toe
undi in unum tempus locumq; conueniunt, et bellum
aduersus antigonum communibus uiribus instruunt
cassander finitimorum bellis implicatus lisimachum cla
rissimum inter omnes ducem cum ingenti manu pro
se a fotijs misit: Seleucus quoq; ex Asia maiore discedes
nouas Antigono hostis accessit: hic siquidem Silenus

plurima per orientem inter sotios regni macedonici bel-
la gessit: Principio babilloniam bello expugnauit et cepit:
Praetereaq; nouis motibus assurgentes pedomuit tran-
situm deinde in indiam fecit: Qui propter mortem A-
lexandri uelut detracto excusso q; cernicibus iugo pre-
fectos eius occiderat: Antro capto quodam admodum
libertatem duce qui postea crudeliter macedonas
quos de externa dominatione defenderat, ipse in seruitio
premebat: Cum hoc ergo antro capto seleucus: q̄ui multo
et grauia bella gessisset: nouissime finitis regni co-
ditionibus et pacta pace discessit: Adunatis undiq; copiis ptho-
lomei sociorumq; eius pugna committitur: Cuius q̄to po-
tentior, apparatus: tanto ruina grauior fuit: nam in ea
tunc totius pene macedonici regni uires cepiderunt: in
ipso bello, Antigonus occisus est: Sed finis belli huius
initium alterius fuit: nam cum victoribus de preda
conuenret, mouus factiones deducuntur: Seleucus
demetrio ptholomeus lisimacho iungitur: Cassandro de-
functo, Philippus succedit: Sic quasi exintegro nouum ma-
cedonie regna nascuntur: Antipater en thessalonicem
matrem suam Cassandri uxorem: q̄uis miserabiliter
pro uita precantem manu sua transuerberauit: Alexā-
der frater eius, dum bellum aduersum fratrem ob-
ultionem matris instruit, demetrio cuius auxilium
petierat circumuentus occiditur: Lisimachum cum do-
mu regis thracum grauissimo bello urgeretur aduer-
sus demetrium pugnare non potuit: Demetrius augu-
mento gregis et totius macedonie elatus in asiam trā-
sire disposuit: Ptholomeus autem, et Seleucus et Lysima-
chus experti superiore certamine, quante uires essent

concordię, iterum societate pacta aduersus exercitib
bellum in europam transferunt aduersus demetrium his
se comitem et belli socium pirrus rex eprotarum im
git speret demetrium macedonia posse depelli: nec
spes frustra fuit quippe exercitu eius corrupto, ipsoq;m
fugam acto regnum macedonię pirrus inuasit: dein
Lisimachus generum suum antipatrum insidiantem
sibi interfecit: filiumq; suum Agatodem ulc̃ humanũ
morem posuit occidit: Quibus quidem diebus Lisima-
chia ciuitas formidolosissimo terremotu eversa, oppressaq;
populo suo crudele sepulchrum fuit: Lisimachum autem
assidui se paricidijs cruentantem omnes socij deseruerunt:
et ad seleucum deficientes proprium iam regem. emula
tione regni, ut bellum lisimacho inferrent hortati sunt
Res fedissimi spectaculi erat: duo reges quorum lisima-
chus annos natus Lxxiiij: seleucus autem Lxxbij decrepi
endis alterutrum regnis concurrere, in aciem stare, arma
gerere, ultimum hoc quidem bellum Alexandri comme
morium fuit: sed quod ad exemplum humanę miserię fue
rit reseruatum: Quippe cum orbem terrarum extinctis iã
xxx et iiij, Alexandri ducibus soli possiderent: et angusto
sissimos senectutis, ac uitę suę terminos, non aspicientes
angustos esse imperio suo totius mundi terminos arbitra-
bantur: In eo bello Lisimachus, uel amissis uel interfectis
primis ante hanc pugnam xv. liberis postremus occisus est:
sic Lisimachus solutio pugnę macedonię fuit: Sed ne seleu-
cus quidem, tanta victoria impiorum lętatus est: Nam sipe
post annos septuaginta septem quietem nãtus montes im-
cecit: Sed extortam sibi infeliciter uitam, neluti immatu-
ra morte finiuit: Quippe insidente Ptholomeo cum sorore

Lysimachus in matrimonio habuerat in fidijs eramuen-
tus. occisus est: hec sunt interpurenter filios ac socios sin-
guinitatis societatisq; comercia, tanta apud illos huma-
na atq; diuina religio pendebatur, erubescant sine de
recordatione preteritorum, qui nunc interuentum soli-
us fidei christiane me tantum inritationis sacramento
uiuere se cum hostibus nec pati hostilia sciunt: quibus in
dubitantissime probatur, qui non sicut illi inter ces-
singebant federa porca: Sed qui mtl barbaros ac ro-
manos creatorem et dominum suum contestantes tanta
fidem adhibita insacramentum seruant euangelia
quantam tunc inter parentes ac filios non potuit serua-
re natura: Hunc finis macedonici belli, finis etiam libri
fiat, presertim cum iam ad hunc ueri bella maperint
et mox punica consequantur:

finis libri tertij tumli orosij Sequitur prologus

Dixisse eneam Virgilius refert: cum post periculo-
sum, suorumq; naufragia residuos egre socios sola
retur: Forsan et hoc olim meminisse iuuabit: Hec sen-
tentia semel apte ficta semper mm sui triphcem cum
uerissimis effectib; refert: cum et preterita tanto grauiora
habeantur in uerbis, quanto grauiora referuntur: et facti
dum desiderabilia fastigio presentium fuerit, semper me-
liora creduntur: ipsis autem presentibus ob nulla in parte
miserarum iusta comperatio adhiberi potest: qua mul-
to molestia maiore afficiunt, quq; tulerunq; pericula
sunt: q illa quq sine transacta, sine futura, et si magna
dicuntur interim ommno, tunc non sunt: Veluti signis
nocturnis pulcabus titulatus atq; ex eo ingilijs anxius
alius forte, quas aligrando, ex nedentissimis febribus dim

substinuit. vigilius recordetur. procul dubio impatientius ferret
istarum inquietudinem q̄ illarum recordationem: Sed q̄us
apud omnium sensus pro captu temporum ita uideri que-
at, numquid tamen aliquis existet: qui uel in ipsa ansie-
tate pronuntiet: grauiores pulices esse q̄ frebres: ac ne-
bus accipiat se uigilare sanum: q̄ dormire non potius
se morituru: Q̄ ne cum ita sint delicatus istis et que-
rulis nostris interuigs concedo: ut hec quibus nunc
quia sic expedit: interdum admonemur sentiendo gra-
via putent: non tamen cohibes ut compando asserit
etiam grauiora quemadmodum siquis emolissimus stra-
tis, periculoq; commodo maturrimis egrediens nocturno
gelu lacunarum dorsa obrigiusse, herbasq; incanuisse
prospiceret mopinato nisu admonitus dret fergus est
hodie, hic mihi nequaq̄ reprehendendus uideretur: quia
nel communi usu, uel proprio sensu locutus est: At si tre-
pidus in cubiculum recurrens stratisq; se se ad operies
uel magis addens clamaret tantum ommno fragus ee
quantum nec in apennino aliquando fuerit, cum ha-
mbal elephantos quos plurimam exercitus sui partem
nambus clausis atq; oculum amisit: hunc ergo puera
libus hoc̄ti, nausitantem non modo dicentem ista, non
ferrem ista non ferrem: sed ab ipsis sotij sui: testis in
populum, publicumq; trahebem, eoq; formas producto in
fantes meo atq; ex eo gelu ludentes iocundantes suda-
tesq; monstrarem: ut uerbosa nugacitas delicatis uitiata
nutrimentis, non intempore molentium, sed in se esse segni
tiem docentur et in operatione rerum diuidicanda, non
maioris parua tollerasse sufficere probaretur: Quod euide
tius ipsis immemorum reuolutis preteritorum cladibus ap-

probato pirri bello m primis nunc ordo est, prodito cuius causa. et origo hec fuit:

Bellum Tarentinum et Epiroticum.

A Anno ab Vrbe condita cccc Lxiiij Tarentini Romanā classem forte preterentem espectaculo theatri prospectam hostiliter inuaserunt, quinq tantum nauibus uix per fugā elapsis, cetera retracta in portum classis: et profligata est p festi nauium truncati, omnes bello utiles cesi, reliqui pretio uenditi sunt: Continuo missi tarentum romani legati et de illatis quererentur iniuriis pulsati ab hisdem multas insuper inurias retulerunt, his causis bellum exortum est: Romanos qui quantiq hostes circumstreperent permentientes ultima adegit necessitas proletarios quoq in arma agere, hoc est eos qui in urbe semper sufficiendę prolis causa uacabant militię, ascribebāt quippe cum fenstra de prole cura est: nisi rebus pūtibus cōsulatur: statq; irruit in uniuersos tarentinorum fines cū emilio consule romanorum exercitus: igne ferroq; uastat omnia plurima expugnat oppida iniuriam insolenter acceptam crudeliter ulciscit: Continuo tarentinos plurimis finitimorum presidijs fultos maxime preterquā uexit: Qui etiam ipse ob magnitudinem iurum consilio animq; summam belli, nomenq; traduxit: Nam tarentum ut pote ex lacedemonijs conditam cognatamq; grecę ciuitatem indicaturus totas uires epiri thessalię, et macedonię: elephantos etiam usq; ad tempus inuisos romanis mīo xx. mutatum primus inuexit: Terra, marinis, equis, armis bellicis ad postremum moribus suis dolisq; terribilis, nisi quod delfici illius nauissimi spiritu et mendacissimi nebulonis, quem magnum ipse uates ferūt

responso tarquitius ambiguo exitum fecit eius quino
consuluisset: itaq; apud eraclem campanie urbem flu-
minaq; lyrim prima victorum regem et leuinium
consulem pugna commissa est: Consumpta est grauis-
simo certamine dies utrinq; omnibus mori intentis
fugere nescijs: inductos autem inter concurrentia agmi
elefantos forma tantes odore mole terribiles ut uidere
romani nouo pugnandi genere circumuecti et terreti e-
quis maxime paucantibus diffugerunt: sed hostiq; minu-
tus quarte legionis primus astatus potentiam mse manu
belluq gladio desecuit. et conturbatam dolore uulneris
uicti bello atq; in suos seuire compulit cuiusq; immoderato
discursu perturbati ac permisceri cepere: finis pugne et
beneficio noctis impositus est: victos fuisse romanos turpis
fuga prodidit: quorum tunc tercidisse referuntur pedituum
xiiij milia octingenta octoginta. capti mille ccc x. equites
autem cesi ducenti l. sex: dccc. et v. signa amissa xxij.
Nam quantus ceuersos nūis sociorum pirri fuerit extimari
memorie traditum non est: Maxime quia scriptorum ne
cessum mos est. ex ea parte que uicerit occisorum nūm no
commendare: ne victorie gloriam maculent damna victo
ris. nisi forte cum adeo pauci cadunt: ut admirationem
terroremq; uictutis augeat paucitatis perditorum sicuti
in prima pūi belli congressione apud Alexandrum magnum
fuit: cui inter ccccciij fere milia hostium interfecta: nouem tan
tummodo in exercitu eius peditis fuisse referuntur: Sed pronis
atrocitatem elados quam hoc bello acceperit. diis fusq; hom
nibus attestatus est: Affigens titulum intemplo Tarenti
ni Jouis. in quo hoc scripsit: Quum antea inuicti fuere viri
tate optime olimpi hos ego in pugna uicti victusq; sum

ibhisdem et cum a sotijs increpraretur. cur se mistum dice
ret. qm uicisset. respondisse fertur: Ham ego si eodem mo
dos mcero sine ullo milite eorum reuertar: Interea rom
mus exeratus postq̃ mistus clam fugerat castras miserabilem
belli cladem gramoribus nostris audam accumulatamq̃ p
sensit: Ham pabulatores forte progressos uolut hostilis que
dam ob orta tempestas terribili fragore cęli correptos diris
fulminibus exanimasse: Quippe xxxx iiij eorum idem tur
bo prostrauit: et duo et xx seminetes relicti iumenta ex
animata et capta q̃ plurima et merito contigisse. non in
signum uastationis future. et sed nastatio ipsa referatur: se
cunda inter Pirrum et Romanos consules pugna in apulię
finibus fuit: Vbi dadeq belli aduersosq; sed maxime ad Pir
rum: Victoria ad romanos concessit: nam cum diu obmixe
cunctis in mutuam cędem mentibus anceps belli penderet
euentus: Pirrus transfixo brachio. prior sanguis cessit e prę
lio: Sed et Fabritius legatus tunc uulneratus est: elefanti
prima pugna uulnerati atq; in fugam posse cogi depre
hensi: deinde subiectis interpositis ac mollia ignibus exa
gitati ardentes insuper machinis furore trepido. circum
ferentes exitiosius fuere: Cęsa sunt in ea pugna quinq; mi
lia romanorum: de exercitu uero Pirri xx. milia prostrata
sunt: Deque signa ablata quinquaginta. et tria milia
armorum capta sunt: Pirrus bello fractus. Agatocle mortuo rege
siracusano ad Sicilię accersitus imperium siracusas cursu
contendit: Sed Romanorum miseria nullis cessat mutatijs
consumitur morborum malis intercapedo bellorq; et cum
foris cessatur a prelio. agitur introrsum. ira de cęlo. H. F.
q̃rgite. iterum .c. genitio elisima. con. pestilentia grauis
urbem ac fines eius inuasit: que cum omnes tunc precipue

milieres peraudesq; corripiens necatis in utero fetibus futur
prole uiolabat: uimaturis partibus cum periculo matrum
exorti ab ortis prospiciebantur adeo ut defectura successio et
defecturum armentum genus adempto uitalis partus le-
gitimo ordine crederetur: interea renuntium é sicilia tur-
cum Curius consul excepit: tertiumq; id bellum cont-
epirothas apud Lucanum in Ausinis campis gestum e
stagq; proprio concursu cum pirri milites romanorum
impressione trepidarent et circumspectantes fugam bello
cedere molirentur: Pirrus elephantos ex subsidijs misit
inducti: Romani assueti iam pugnare cum bellus cū
malleos stupa involutos ac pice oblutos unctis insuper
ritulens terrores preparassent: eosq; flāmatos intercq; bel-
luarum terresq; ubrarent non difficile furentes arde-
tesq; bellus meorum excidia, quorum subsidia fuerit
retorserunt: optingenta milia peditum habuisse dicit
regem: equitum uero sex milia ex his cesa referuntur t
genta milia. capti autem sunt mille centum. Pirrus xv
anno q̄ uenerat ab italia uictus aufugit: qui post mul
ta grauissimaq; bella gessit in grecia apud argos agne
achaie florentissimam urbem spartani regni auditate
seductus saxo ictus occubuit: tunc quoq; apud romano
Sextilia uirgo uestalis commixta dommatiq; meesti ad
portam collinam uiuam diffossa est.

Cartaginenses fuere in auxilium Tarentinis

Anno aburbe condita cccc lxxiiij: Tarentini Pirri mo
te compata nouis aduersus romanos arma sollicitare: Car
taginensium auxilia per legatos poscunt. atq; accipiunt co
serto prelio uicē romani. Ubi iam tunc cartaginenses q̄uis
nundum hostes adiudicati uinci tamen a romanis se posse

senserunt sequenti anno magis uiscerum suorum parte
seueritas romana contadit: nam aduentante olim Pirro
octaua legio diffidens romane spei nouum scelus ausa
reginenses omnes, quibus subsidio prerat interfecit, pre
dam sibi omnem atq; ipsum oppidum uendicauit hoc
facinus nam sceleratos defectores puniendum genutio
consuli missum est: qui obsessa regiorum urbe captisq;
omnibus, ipse quidem in reliquos per fugas et latrones exē
cuit digna supplicia: reos uero milites integre legioni ro
mane misit: qui populi iussu medio in foro uirgis cesi sunt
securiq; percussi: Visa est sibi tunc Roma uincere cum le
gionem suam integram occidit, que sine dubio mu-
nita fuisset: si enim hostili prelio perdidisset:

Prodigia multa

A Anno ab urbe condita. cccc lxxvij obscena et diuq
digia uel ausa Rome uel nuntiata sunt: Edes salutis
uetus fulmine dissoluta parce minui in eodem loco de celo
ut diuini tacta est: lupi tres ante lucem ingressi urbē
semesum coriu[m] intulerunt: Sparsimq; membratim
in foro: ipsi strepitu hominum exterriti reliquerunt: Ap
formas multis locis fulminum igne undiq; ambu
sta et dissoluta sunt: Apud agrum calerum repente fla
ma fasso hiatu terre erupuit tribus diebus tribusq;
noctibus terribiliter exestuans quicq; agri ingera ex ham
sto penitus fructa ubertatis manerem extorruit ut non
fruges solum sed arbores, cum . . . turpibus absump
sisse referuntur: Sequenti ab hinc anno Sempronius con
sul aduersus picentes duxit exercitum: et cum duabus in
ter iactum teli utrisq; acies constitissent: repente ua
cum horrido clamore terra contremuit: ut stupore

prodigia

miraculi utrunq; pauefactum agmen hebesceret dū
attoniti utrunq; populi hesitauere: p̄meditata incep
ti constam: Tandem pro cursu conato iniere certam
Triste adeo id bellum fuit: ut merito dicatur tantū
humanum sanguinem susc̄eptum et cum gemitu hō
risono tuno tr̄e terra tremuisse. Romani pauci admo
dum, qui é p̄elio euasere uicerūt: Prodigia multa

Prodigia multa

A Anno ab urbe condita cccclxx. inter multa prodigia
sanguis éterna. Lac ussum est manare de cœlo: Nam et é
pluribus locis scaturiens é fontibus cruor fluxit: et ém
bibus guttatim in spem pluuię lucte demisso diris ut
ipsis nisum est terram imbres irrigauerunt: eo tempo
re carthaginenses dato aduersus romanos auxilio ta
rentinis cum á senatu per legatos arguerentur nega
uerunt: turpissimam rupti fœderis labem presumpto
accumulauere furio: Tunc etiam mulsinenses etru
scorum florentissimi luxuria pené perierunt: nam cū
licentia in consuetudine prorogata seruos suos passim
liberos faceret comunijs legerent, coniugijs honesta
rent: libertini in partem potentis recepti plenitudine
usurpare per scelus medutati sunt, et liberati seruitu
tis iugo ambitu dominationis arserunt, et quos dom
nos subdati æquaminiter dilexerunt: eos iam liberis
dominos fuisse meminerunt execrati sunt: itaq; con
spirantes libertini, quorum tanta manus fuit, ut sine
controuersie ausi potirentur: correptam urbem suotm
generi uendicant: Patrimonia coniugesq; dominoy
sibi per scelus usurpant: Extorres dominos procul im
bigunt qui miseri egentes exulesq; romam deferunt

uide ostentis

ostenta miseria querelaq; defleta per romanorum se
cutatem in uendicati sint et restituti:

Anxima pestis:

Anno ab vrbe condita. cccclxxxi. pestilentia ag
ingens apud Romam conflagrauit: cuius atrocitate
significare q; uerbis significare non possim: Sin
spatium temporis, quo mansit inquiritur: ultra bien
nium nastando prorepta est: Si depopulatio quam
eget, censis inquirit: Quis non quantum homin
depisset: sed quantum superfuisset inquirerent, si mo
lentia qua afflcerat: sibillini libri testes sunt: qui ea
celesti ira impositam responderunt. Sed nequa tante
cunctationis offendat: quod cum Sibilla iratos deos
dixerit nos iram celestem dixisse uideamur: audiat
et intelligat quis hec et si plecuntq; per aerem potentē
fuerit: tamen sine arbitrio omnipotentis dei omnino
non fuerit: Eodem tempore Capraria uirgo uestalis
incesti rea suspendio periit: Corruptor eius consciq;
serui supplicio affecti sunt. Ecce numeratim q et qta
numerauimus accidisse annis singulis: plurima inter
quot tot, quos certe raro aut pene nullo nihil teste
gestum, et hoc cum idem scriptores proposito sibi
magis laudando negotio tenerent: numerositatem
miseriarum ne eosdem quibus hec et de quibus scri
bantur offenderent: auditoresq; suos exemplis preteritos
terrere potusq; instruere uideretur: Porro autem nos
in utilius temporum positi malis romanos; scire nō
possumus: nisi per eos qui laudauere romanos: Ex quo
intelligi datur. quanto illa fuerint: que studio propter
horrorem repressa sunt: cum tanta inueniantur que

tenuit inter landes enumerare potuerit:

Conditio Cartaginis ante Romam

Et quoniam ex quo prima bella succedunt res ipsa exigit ut de carthagine que ante vrbem Romam du os et septuaginta annos ab eius conditu inueniuntur cu usq; cladibus ac domesticis malis. sicut Pompeius Tro gus et Iustinus exprimunt uel prima referuntur: Car thaginenses uernaculum usq; intestinum semper inter se malum habuere discordiam, qua infeliciter exa gitate, nulla unq; tempora uel foris prospera uel do mi quieta gesserunt: Sed cum inter cetera mala laboraret: etiam pestilentia domicadijs pro remedijs usi sunt: quippe homines ultimas immolabant Aeta nemq; impuberem que et hostium misericordiam prouocarent animis admouebant: de quo sacrarii mo sacrilegiorum genere quod potissime discumbe dum sit: non inuenio: Si enim huiusmodi ritus alq demones precipue ansi sunt, ut mortibus hominum occasione hominum satisfieret: intelligendum sunt se opationis adiutores pestilentie conduci ut ipsi quo illa non corripuisset: occiderent: Sanas enim atq; in corruptas offerri hostias mos est: Ita illi non se daret morbos, sed itaq; Cartaginenses aduersus dijs pp huiusmodi facta, sic Pompeius et Iustinus fatentur sciat autem apud nos constat propter presumptione impietatemq; ipsorum irato deo, cum in Sicilia m feliciter diu dimicassent translato in Sardiniam bel lo iterum infelicius uicti sint: propter quod ducem suum magnum et primos qui superfuerant milites exulare iusserunt: Exules per uenam perlegatos

petentes repulsi patrum bello et obsidione tanserunt: ibi
tunc macens dux exulem Catalonem filium summ-
sacerdotem heraclis cum sibi uelut purpuratus ostenta-
retur, in crucem sub oculis patrie ut ut erat purpurat
infulisq; suspendit: post paucos dies urbem suam ce-
pit qui cum interfectis plurimis senatorum ceteris
dominaretur occisus est: hec temporibus Curi regis p-
sarum gesta sunt: post hec nero simulto rex carta-
ginensium cum insulanis bellum gereret repente
horribili peste exercitum amisit: nec mora morbis po-
pulo caternatim cadente tuto quisq; corruptus mox
mortuus iam nec sepeliebatur: Cum mali nuntius
cum acto mutam repentino luctu Cartaginem reple-
uisset: non secus ac si capta esset turbata tumultus fiunt
omnia ululatibus personabant, clamse ubiq; immue
cuncta primata publicaq; officia damnata: & omnes
si ad portum decurrunt: egredientesq; de nauibus
paucos qui cladi superfuerant desuis per constant
postq; declade suoz- racotibus illis uel gemitibus mi-
seri intelligunt tunc toto littore plangentium nos
tunc infelicium matrum ululatus, et flebiles que-
rele audiebantur, interprocedit et ipse de nani sur-
imperator sordida seruilisq; tunica distinctus: ad cu-
ius conspectum iunguntur plangentium agmina
ipse quoq; ad celum manus tendens nunc suam ac
publicam infelicitatem accusat et deflet ad postre-
mum uoti fluminis per urbem tandem ingressus do-
mum eundos qui lachrimam persequebantur ultimo
dimisit alloquio, ac deinde obseratis omnibus exclusisq;
etiam filijs gladio dolorem uitamq; finiuit: hec darij

temporib; gesta sunt: Post hec mno urr quidem car-
tagnensis primatis opibus mres rei. p. superare mu-
dendę dominationis in nrste cupiditatem: Cui rei
consilium utile ratus est: ut simulatis unicę filię ꝯ
omnes senatores, quorum dignitatem obstaturam in-
ceptis suis arbitrabatur inter pocula ueneno necaret:
q ne res per ministros prodita est: sine ultione uita est
ne in uro potenti plus negotij faceret res cognita q
cognita: hoc consilio clusis hannone alio machinam-
to facinus aggredi parat: seruitia concitat: quibus
repente in tantam urbem opprimeret: Sed cum nō
statutam ꝯcibus diem, proditu se proventumq; in-
tellexisset: castellum quoddam cum xx. milibus ser
vorum armatis occupant: ibi dum aphros regēq;
maurorum conatat: captus ē ac primo uirgis cęsus
deinde effossis oculis, et manibus cruribusq; frac-
tis uelut singulis membris pęne exigentur: in
conspectu populi necatus est: corpus uerberibus lace-
ratum, crucisuffixum: filij cognatiq; omnes supph
cio traditi neguis eum eiusdem familię nunq; uel
mitari, uel ulcisci queat. Hec temporibus Philippi
gesta sunt: Post hec cartaginenses cum Tirum urbe
auctorem originis suę ab Alexandro magno captam
euersamq; didicissent: timentes transitum eius in
Aphricam sentirent: hannonem quendam cognomi-
to fordanum uirum facundia solertiaq; precipuum
ad persequendos alexandri actus direxerunt qui
Carminionem quasi transfuga exceptus de hinc in
multam regis admissus omnia cuncta suis per tra-
bellas scripsit, et post cetera superbus enuntiabat. hinc

mortuo Alexandro cartaginensem reuersum quasi urbe
regi uendicasset. non ingrato tantum animo. uerum
etiam crudeli munichia retinuerunt. de hinc cum assidue
nec unq̃ satis prospera aduersus siculos bella gerentur
et syracusas urbem florentissimam tunc sicilie obsidio
ne cinxissent peragatocle sicilie regem muro circum
uenti ingenio usq; ad extrema deputionis adduxissent
nunq; Agatocles cum apud syracusas a cartaginensi
bus obsideretur, ac se nec partem instructu copiarũ
neq; obsidionis patientem. neq; stipendiorum sufficie
tem uidetur: unde prouisis ac melius dissimulato
consilio in Aphrica cum exercitu transijt: sibi suisq; di
moliatur, deinde quid facto opus sit docet: sillico una
nimiter naues quibus uenere subtrahunt. nequa spes
fugendi foret: de hinc cum omnia inqua direxisset
fugendi foret: prosterneret, ullas castellaq; incendẽt
hannonem quendam cum xxx milibus penorum ob
uium habuit. quem cum duobus milibus suorum in
terfecit: spẽ autem duos tantum in eo bello perdidit. qua
pugna et aphorum animis incredibiliter fractis. et su
orum hostium auctis urbes. castellaq; expugnat. pre
das ingentes agit: hostium multa milia trucidat ca
stra deinde a cartagine statuit: ut damna rerum opu
lentissimarum uastationemq; agrorum et incendia
illarum de muris ipsius urbis spectarentur adytis
presentibus malistrior fama: nam et apud siciliam
deletus cum imperatore exercitus aphrorum nuntiat
quem re uera in tantam andro agatodis ꝓfecter op
presserat: hoc per totam aphricam rumorem dispersо
non tributarie tantum urbes ab his, uerum etiam socij

reges deficiebant inter quos rex quoq; cyrenarum asel
las pactus est cum Agatode communionem belli dum
regnum Aphrice ardenter affectat, siprimq; in inim
exercitum castra iunxerunt p Agatodem blandicijs
et insidijs circumuentus occisus est: Cartagnenses to
tractus undiq; sotijs copijs imbellum exarsere: q mouis
cum Agatodes habens secum asallet copias congredit
eosq; magno utrinsq; exercitus sanguine et grauii pre
lio superat: Hoc certamine discrimine tanta despera
tio illata ~~peccat~~ est penis est: ut nisi in exercitu Aga
todis orta seditio fuisset: transfugiturus ad eum Hamil
car dux penorum cum exercitu fuerit, ob quam no
xam in medio foro missu Cartagnensium patibulo
suffixus candele spectaculum suis prebuit: deinde
cum post mortem Agatodis. Cartagnenses Siciliam
instincta classe vastarent: Aprero rege epiri absen
tia accesito terrestri nauali; certamine sepe superi
ti nouissime ad Romana prelia conuersi sunt. Proh
dolor legunt ne ista deteteribus; qui de recentibus con
quiruntur: Immo legunt, et ea non equitate sed e
mulatione conijciunt, maximo enim illo et meffabili
im nec ipsi discrimine stimulo compungumtur, non
propter tempora mala, sed propter tempora christiana
et deuotio est inuidi: ulteris, ut quicq; sub execrabili
agitur atrocius esse videatur, Sicut et internos sepe
inimicorum oculis videri solet eos, quos execrantur
nihil prauum non nihil non obscenum: nihil non
nullius suum dicto facto ne agere, et hoc iam pone
simpliciter suspicantur: Intantum enim captum cor
obligat in iudium, ut rectum natura non videat de

quorum numero sunt isti: sed multo miseriores q; inimici dei, ac per inde inimici veritatis, de quibus flentes her dnūs et quos misericorditer sp̄ctantur requiunus ut sme mus, qui nitoso oculo hec uident, atq; ideo duplicia il lis uidentur, q̄ uident: et confusi caligine, et requi tę inid cadunt, ut minus uidendo, plus uideant, tam tamen id quod est ita uidere non possint: qui grauio arbitrantur flagella patris, q̄ hostis intendia, qui arrebo rem uocatur blandientem admonentem, et redimente deum, q̄ persequentem dominantemq; diabolum, q̄ q̄ si de patre intelligerent, de ḡstigatione gauderent: et si p uideretur frenatis eruditionis eet disciplina tollerabilis ac propter spem, q̄ nunc gentibus data est: antea nō non fuerat lenitas distrent: et si gramora patentur: q̄ q̄ contentus miseriarum possunt ausus distere, apud quos sūma mala pro summis bonis extimata sunt: tantum gloriam fame celerem atq; illustrem consequerentur per quos colligi datur, quanta nobis q̄ubus ḡternitas bea ta promittitur, sicut toleranda pro uita cum illa tanta potuerint tolerare pro fama:

Bellum contra Ieronem Syracusas regem a Carthaginensibus

Anno ab urbe condita cccclxxxiij. Appio claudio. q. Fabio consulibus, Mamertinis quorum messana nobilis ciuitas erat, auxilia contra Ieronem Syracusanum regē et penorum copias Ieroni unitas Appium claudium consulem cum exercitu misere romani, qui tam celeri ter Syracusanos, penosq; superauit, ut ipse quoq; rex rer magnitudine perterritus ante se metum q̄ congressū fusse prodiderit: ex hinc fractis uiribus amissa fiducia cum pacem suplex rogaret ducentis argenti talentis

Agrigentini occ̃s sub corona uenditi sũt

ussu consulum multatus est: accepit: Consules agri-
gentum scalis ciuitatem ubiq; p̃sidia penorum ope-
ribus, undiq; conferunt: Cumq; inclusus ex obsidione
senior hannibal imperator penorum ad summam ege-
statis redactus fuisset homo; imperator nouus carthagi-
nensium cum equitibus mille quingentis et xxx. mil-
libus peditum: xxx etiam elephantis ex improuiso inter-
cessit, expugnationemq; ciuitatis paulisper distulit: Sed
continuo ciuitas capta est, pene maximo bello icti
et profligati undecim elephanti in potestatem redacti
agrigentini omnes sub corona uenditi sunt: Hanni-
bal senior fracta cum paucis eruptione diffugit: Cneo
cornelio. C. duellio consulibus. cum hannibal senio-
rum italie maritimam instructa septuaginta nauium
classe uastaret romani et ipsi classem fabricari et in-
strui p̃ceperunt: qd duellius consul celeriter imple-
uit nam inter xl. dies q̃ arbore cesse erant c xxxxvi
nium classi deducta in anchoris stetit: Cornelius con-
sul alter cum sexdecim nauibus hyeram insulam peti
it, Vbi ab hannibale quasi ad colloquium prius euoca
tus punica fraude captus, atq; in uincula actus est
Quod ubi duellius alter consul audiuit cum xxx na
uibus aduersus hannibalem profectus est: Commisso
nauali p̃elio, hannibal amissa naui qua ferebatur
scapha subductus aufugit. xxx. ex una naues eius capte
tredecim merse: tria milia hostium occisa, septem cap
ta referunt: Posten carthaginenses. C. aquilio floro. L.
cornelio scipione consulibus hannonem in locum ha
milcat subrogatum prosperis et rursus defensandis re
bus p̃elio p̃fecerunt: Qui a scipione consule undi

ipse inconfertissimis hostibus se immisuit ibiq; interfectus
est: Eodem anno tria milia seruorum, et quatuor mi
lia numerum sociorum in Vrbis romę extidium con
iurarunt: et nisi maturata proditio consilium pernem
set destituta, presidio tantatis seruili manu peruisset
Anno abhoc proximo Calatinus consul Carneiam si
cilię urbem tenere in angustias deduxit exercitum
quas penorum copię iam diudum prestruxerunt: cui
cum omnino nulla obsistendi uel euadendi facultas
esset: Calsurnij flamę uirtute, et opera liberatus est: qui
lecta ccc uirorum manu insessam ab hostibus tumul
tum occupauit: et inse penos omnes pugnando conuer
tit: donec exercitus obsessus angustias hoste non arge
ente transiret: Cesi sunt in eo bello omnes ccc. Solus
Calsurnius qui multis confossus uulneribus et cada
neribus obtectus iacuit: Hannibal senior Cartaginensiu
iterum classi prepositus infeliciter cum rationis nauali
prelio congressus: et uictus ab exercitu suo seditione orta
lapidibus cohopertus interijt: Atilius consul lipparam, me
litamq; insulas Sicilię nobiles per nagatos euertit: Consu
les in aphricam missi transferre bellum cum ccc. et xxx
nauibus Siculum petierunt: quibus hamilcar penorum
imperator et hanno classi prefectus occurrit: Conferto na
uali prelio Cartaginenses in fugam conuersi Lx et qua
tuor naues perdiderunt, uictores consules Aphricam tras
nerh sunt: primamq; omnium chpeam urbem inde
ditionem ceperunt: inde cartaginem petentes trecenta
aut eo amplius castella populati sunt infesta Cartagini
signa circumtulerunt: Manlius consul aphrica cum tri
cenis classe discedens septem et xx. milia captiuorum cū

mgentibus ſpolijs Romam reuexit: Regulus bellum
Cartaginense ſortitus: fter cum exercitu faciens haud pro
cul a flumine bagrada castra constituit: Vbi cum plu
rimos militum aguandi necessitate ad flumen deſten
dens serpens mire magnitudinis deuoraret: Regulus ad
expugnandam bestiam cum exercitu profectus est: Sed
nihil mergo eius proficientibus iaculis atq; omni telo
rum ictu irrito que per horrendam squamarum cu
cratem quasi per obliqua scutorum testudinem labeban
tur, murumq; in modum ne corpus lederent ipso corpo
re pellebantur: Cum insuper magnam multitudinem
morsu comminuj impetu proteri: habitu etiam pesti
fero exanimari uideret balistas deferri imperauit: per
quas murale saxum spine eius mucronum compage
totius corporis soluit: Talis quidem externa serpentis
ut cum pedibus carere uideatur: costis tamen et squa
mis quas a summo gutture usq; ad imam aluum perti
nodo dispositas habet: ita instruitur, ut squamis quasi
ungulis costis quasi cancris innitatur: non enim
ut uerimis cui spine rigor non est et indirectum corpus
sinuli sui partes gradatim porrigendo contendat: con
trahendo portentas motum explicat: Sed alternis inter
ta costatibus latera sinuosa circumfert, ut per exterio
rem spine circumferentiam regentem constantem face
tendat: Costis autem ita ad summum erectis squa
rum ungulas fingit: que mucronem et celeriter agendo
non solum plana perlabitur, sed etiam connexa con
stendat tot negotij instructa, quot costis huius, usque
rei causa est, ut si ingruerit corporibus parte alia
usq; ad caput ictu alterno collidatur debilis reddita

cursum habere non possit: qua ubicunq; ictus ille m-
ciderit spinam solvit: per quam tota corporis agebantur: Unde etiam hec serpens que tam-
dm vitalis tot mulieribus obstitit ad unius saxi ictū
debilis cessit: ac mox cruenta talis facile oppressa est:
Corum autem cuius Romam deuectum: quod fuisse
c: xx pedum spatio ferunt: aliq; dū amicis miraculo fu-
it: Regulus aduersus tres imperatores .i. hasdrubalem duō
et octauum ex Sicilia hamilcarem atrocissimum bellū
gessit. In quo cesa sunt x. et octo milia: capta autem qnq
milia quatuordecim elefanti abducti: oppida octuaginta
duo in deditionem cessere romanis: carthaginenses fractis
bellis ex cladibus exanimati pacem a regulo poposcerunt
Sed cum intolerabiles et dure conditiones prae audisset
tutius rati se se armatos mori q̄ miseros uiuere pretio so
solum hispanorum uel gallorum auxilia: quae tum ducū
plurima habebant: sed etiam grecorum comperenda ue de
xerunt: itaq; xantippum Lacedemoniorum regem cum
auxilijs accitum ducem bello prefecerunt: xantippus
spectis penorum copijs utq; in campum deductas longe in
melius mutato apparatu pugnam cum Romanis con-
seruit: ingens ibi ruina romanorum uirorum fuit:
tiam xxx milia militum romanorum milia tūc con-
gressione prostrata sunt: Regulus ille dux nr nobilis
cum quingentis suis captus est: et in catenas coniectus
demo demum anno belli punici nobilem triumph
carthaginensibus prebuit: xantippus tam audaci fretus
sans rerum instabilium mutationem tamen illuc ex
Africa migrauit in greciam: sequitur Emilius Paulus et
fulmine nobilior consules, adita optimate regali et

clade exercatus rationi transire in Aphricam cum classe rete-
rum nauium missi chpeam petum: Et confestim cartag-
nenses pari classe uenerunt. nec differri potuit nauale
certamen. Centum et quatuor naues cartagnensium de
mersę .xxx. cum pugnatoribus captę: pretereą xxxv. mil-
militum ex ipsis cęsa: Romanorum autem nouem nr-
mbus depressis mille .c. periere militeș: Consules apud ch-
peam castra posuerunt: Duo annoneș imperatoreș pęno-
rum eo rursus cum exercitu magno conuenerunt. prelio
commisso nouem milia militum perdiderunt. Sed et tuc
apud romanos nunq̃ diuturna. felicitas erat: Sed qualeș
cunq; successus. magnus continuo malorum morbus ob-
uiebatur. cum Romana classis ad italiam predis hom
sta remearet in fundo naufragio euersa est. nam de ccc.
nauibus .cc. xx. periecrent octuaginta uix abiectis one-
bus liberate sunt. hamilcam dux pęnorum cum exercitu
damnum nauitamq; missus: Postq̃ hostiliter cuncteș
in uniuersos egit. cum regulum libenter susceptisse dicerent
mille argenti talenteș et xx. millibus boum redemnit: Principeș autem omnium populorum pa-
bulo suffixit: Tertio anno sicut in domitos furor ato
periculorum obliuiscitur: Seruilius Cepio. et Sempron
ius Blesus consules cc. Lx nauibus in aphricam transuersi
uniuersam oram maritimam. quę circa Syrteș iacet de-
populati sunt. in ulteriora progressi captis euersisq;
ciuitatibus plurimis ingerentem predam ad naues deue
xerunt. inde cum ad italiam redirent circa palinuri pro
montorium quod á lucanis montibus in altum excurrit
illis scopulis .c. L. naues onerarias. nobilemq; predam crude-
liter nanctum. infeliciter perdiderunt: Erat aliquando

improbissimam cupiditatem enormitatis miseriarum
Ham patres quibus nautice rei pertesum esset. decreue
ne amplius q̃ Lx. nauium classis ad subsidium habe
retur italie. quod quidem decretum continuo ad neti
m domita cupiditate cuperunt: Ꝑtereta capta occasio
ne consul msiciam transgressus plurimis prelijs aduer
sum penos et siculos terra mariq; pugnauit/et per to
tam siciliam partim hostium partim etiam sociorum
m humanas strages rehquit: L. Cornelio metello .c. fio
placido consulibus hastenbal nomus cartaginensium im
perator cum elephantis c.xxx. et equitum peditumq;
amplius xxx milibus hiberna bellit ex Africa. et conti
nuo cum metello consule apud panormum pugnam
conserunt: Sed metellus nim magnam belluarum times
pens eas magno usus consilio uel infiga. uel immorte
egit. et sic facile q̃ms magnam uim hostium in eo pre
lio cesa sunt. Elephanti quoq; sex et xx. interfecti. c. et
iiij capti. et per urbem ducti magnum italicis gentib;
spectaculum prebuerunt. hasdrubal cum paucis libeum
profugit. atq; absens a penis capitis damnatus est: Post
hec fessis tot malis cartaginenses petendam esse pace
nois decreuerunt: ad quam rem Atilium reguluum
anna dictem. coum. quem tum per quinq; annos
captum detinebant: inter ceteros legatos precipue mitten
dum putauerunt: quem non impetrata pace ab italia
reuersum resepti palpebras illi gratum machina vigilãdo
retinuerunt: Alter deinde atilius regulus etiam mem
bris mutilus ambo bis consules cum classe ducentarum
nauium et quatuor legionibus profecti: quod oppidum
in promontorio situm roi obsidere conati supueniente

hAnnibale qui hamilcaris filius fuit milti maiore exercitu
sui parte perdita ipsi egre euasserunt: Post hoc Claudius
consul cum classe cxx nauium ad drepani portum contra
hostem profectus ubi mox exceptus classe penorum superatusq; est: Ipe autem cum xxx nauibus Lilibeum mastra confugit: Reliqe omnes hoc est nongenta aut capte aut demerse fuerunt: octo milia militum cesa .xx.milia capta referuntur: C. quoq; Iunius collega Claudii nauem classem naufragio amisit: Anno etiam sequenti classis punica etiam in Italiam transijt: eiusq; plurimas pretes longo Lateq; nastauit: Interea Iudatius cum ccc nauibus in Siciliam transuectus dum apud drepanum ciuitatem pugnam inter penos cetur transfixo femore egerrime cum iam obrueretur ereptus est: Porro autem peni cum cccc nauibus magnisq; copijs ad Siciliam duce hannone concurrerunt, nec tamen Iudatius segnior uno consilio penorum mira celeritate preuenit. Postq; proxie sibi utrorumq; classes apud egades insulas per totam noctem interceptis propemodum uiroris constiterunt, orta luce prior Iudatius signum bello dedit: Crudescente pugna metus anno nauem auertit et dux fuge primus fuit: Aliquanta cum eo exercitus sui pars Aphricam petijt, alij confugere Lilibeum Lx et iij naues punice capte sunt c. xxv. demerse. xxxij milia hominum capta cesa .xiiij. mere. Romanorum autem xij. naues demerse sunt: Iudatius deinde ad Eryciam ciuitatem, quam peni tenebant: ibiq; duo milia cartaginentium conserta pugna cesit: Tunc cartagines precipiti festinatione ad Iudatium consulem ac deinde Romam mittunt, orant pacem, quo conditionibus autem positis illo q nosequuntur: conditioes

autem erant: ut Sicilia Sardiniaq; decederent, pergs impesis
bellicis puri argenti tria milia talentorum eboreorum
equus ponderibus per annos decem penderent huius pacis
conditio habita est: post annum tertium et vigesimum
ex quo bellum punicum fuerat inchoatum: Quis er-
go ducum animatum unum bellum per annos tres et
xx. gestum fando explicent, prob, quot reges carthagine
sum, quot Consules Romanorum, quot agmina ex-
actuum quantum nūm navium contraxerit profli
gerit oppresserit: Et nunc demum si illa ad plenum
perpessa ēndentur de presentibus inducetur:

Pestis occupat Romam:

Anno ab vrbe condita quingentesimo vij repentina
sub vespasianis rome peruenit triumphum vbi: Neq;
.n. tenere dixerim quando non nec modicum letitiam
rome superueniens rome repente q̄ grauissimus luctus op
pressit: Siquidem .q. ludatio catulo .a. mallio consu
libus diuersę ignium atq; aquarum clades pene assump
sere vrbem, Nam tiberis insolitis auctus imbribus et
ultra opinionem nec diuturnitatem nec magnitudine
redundans omnia rome edificia in plano posita delevit
diuerse qualitates locorum ad utram uenere pernitiem
quoniam et quę segnior redundatio tenuit, maledicta
dissolvit, et quę cursum torrentis minuit impulsa deiecit
aquarum grauissimam cladem, grauior ignis secuta ma
latio est: qui ignis incertum unde surrexerit plurimas
mutates partes pernagatus tum hominum domorumq; im
mensurabilem strages fecit: tunc etiam tam opum mo
sumpsit incendio q̄tum plurime et peregrine victorie to
ferre non possent: de hinc omnia ē circuitu fori populare

edem ueste corripuit: et ne sibi quidem diis subuenientibus ignem illum qui eternus putabatur temporarius ignis oppressit Unde etiam Aretellius dum uersutos deos ferpit ui brachio suum stoatus infregit. T. Sempronio greto. C. Le lio falcone consulibus cum falisci bellauere romani: eoq prelio xv milia falisciorum interfecta sunt: Eodem mo galli tyalpini roi extitere hostes: ad uersus quos uaria sorte bellatum est: nam in ipso conflictu tria milia quingeti cecidere romani: Secundo xiiij milia gallorum cesa duo milia capta sunt: Sed ob priorem cladem triumphus consuli denegatus est. T. Manlio Torquato. C. Atilio publico cō sulibus Sardiniā insula rebellauit: auctoribus pēnis: Vnde mox Sardi subacti et oppressi sunt: Carthaginensibus autem molatoribus pacis quam cartagmenses poposcerunt: nul lum bellum certatum est. Contra Cartaginenses pacem supplices te poposcerunt: et cum his missis legatis profecti sent: Posti etiam ydetem principibus bis eque supplicantibus nec impetrarent nouissime Hannonis nimmi hominis inter legatoōs oratione mercuerunt: hoc anno porta Ianigemini clausa est, quia nusq eo anno bellum erat: quod sub numa solum pompilio rege prouenerat: hic demum mobis tendum est, et tempora quibus conferri nostra nullo modo possent silentio transmitti expedit: ne obtrectatores diernm te sue admsultandum potius sibi hoc strepitu suscitemus Ecce porte uni clause fuerunt foris bellum romanorum non sunt: commnem sobolem suam in gremio suo conquestem roma continere non sustinuit: Ex quo quando post primum punicum bellum: post q̄ tum temporis post annos .cccc l. Quandiu anno uno, et quid altercos tum est: ut deceteres tacem bellum gallicum: et Hanibal

cum bello punico secundo hei mihi cognomisse hec q̃ et
me pudet, pax ista unius uni, uel potius umbra pacis
lenimentum miseriarum an intentiuum malorum fuit:
Stillicidium id istud olei in medium magne flamme
extinxit fomitem tanti ignis an aluit: Parum aque
frigide ardentissimis haustum infebribus sanauit: egro
aegrotum an potius incendit per annos prope septin
gentos a. ab hostilio Tullo ac usq; ad cesarem Augustu
una tantum modo estate roma sanguinem uisceri
non sudarunt, et inter plurimas magnorum seculorum
etates: misera ciuitas, uere misera nec unx uno tempore
a timore luctum ut non dicam ab ipsis uisceribus conge
uit: hoc si quisq̃ hominum tam pa . . . mmta sua gue
tis habuisset: Hunquid uel uixisse dicẽtior? aut si quisq̃
per totum annum et centenatibus migatur medio aut
animi ipsius spatio unum tantum diem tranquillus
et sine conflictationibus transigat: unquid ex eo len
mentum malorum accipiet? ac non totum annum
miserum deputabit: Sed illi inquit tutic annum pro
glorioso signo infatigabilis uirtutis collocauerunt: atq;
ut per oblimonem calamitates continue preterissent:
tam sicut in corpore hominis uta demum lepra digno
scatur si uarietatem inter tutis partes dolor diuersus appa
rent, At si uta se ubiq; diffundant ut omnia unius co
loris q̃nis adulteri fiant: perit illa discretio uta si conti
nuus labor equali temperantia sine aspirandi appetitu
perfluxisset a intentio, uoluntatis et electio consuetudinis
diceretur: Cum autem in hoc pusillum uelocij tantope
uel maiorum gaudia, uel maiorum studia declinantur
profecto discernit: et q̃ iocunditatem habuerit hec breuitas

preista vnius ãm

et q̄ amaritudinem et illa prolixitas hoc est et quesillaq̄ grata fuisset, si diuturna manxisset, et hec incessabilis miseriq̄ etiam mitanda fuerit si mitteri quocunq; arte potuisset:

Mors hamilcaris in hyspania:

Anno ab vrbe condita cccc septimo & hamilcar dux carthaginensium ab hyspanis in bello cum alio bellum ad uersum rōs clam pareret occisus est, sequenti anno legati romanorum abillyriis interfecti sunt: Postq̄ cum illiryis atrocissimum bellum gestum: fuquo multis oppidis populisq; deletis religiosepot curio, flaccoq; consulibus dedidernnt: Tertio decimo anno miseranda ciuitatem sacrilegijs sacrificijs malepotentes funestauerūnt pontifices: nunq; deteriori consuetudinem priscę superstitionis egressi gallum virum et gallam feminam cum muliere simul greca in foro boario minos defoderut. Sed obligamentum hoc magis in contrariū continuo uersum est: Hunq; diris externorum mortes fedissimis suorum sacrificijs expiauerunt: Siquidem. L. emilio catulo catilio regulo consulibus magna formidine consternatus senatus defectione gallię cisalpine: ac etiam ulteriore gallia ingens aduentare exercitus nuntiabatur: maxime gesatorum, quod nomen q̄ non gentis sed mercenariorum gallorum est: Itaq; permoti consules totius italię ad presidium totius imperij contraxere uiresq; uterq; consulis exercitu. octingenta milia armatorum fuisse referuntur: Sicut fabius historicus qui eidem bello interfuit scripsit: ex quibus campanorum et romanorum fuerunt ccc xl octo milia duceti pditum: eq̄ū uero xx milia cccco: Ceteram multitudo socioꝝ fuit' comisso prelio apud Aretum Atilius consul occisus est.

octoginta milia romanorum / nec saltem tanta quanta
eos terrere debuit: tesa sui prote fugerunt: Nam tri-
milia eorum tunc interfecta historici tradunt: qui
ideo ignominius turpiusq; est tam paucis amissis tanta
agmina deffugisse: quia se in aliis victoriis non uirib;
animorum prevalusse / sed bellorum potorentibus pro
diderunt: Quis enim rogo in exercitu rōz crederet
nūm ytum fuisse saltem non dico fugisse: post
hoc summum cum gallis bellum gestum est: in quo
plane xl milia gallorum trucidata sunt: Sequenti an
no .M. Torquatus et fulvius flaccus. cons. primu tran
padum rōas duxere legiones pugnū est ibi cum fusis
insubribus gallis: quorum interfecta sunt triginta mil
quinq; milia capta: Eodem anno qui huic proxim
fuit: dira miseram vrbem prodigia terruere: miseram
unq; que hinc fremitu hostium / inde negotia homin
terebant: Nanq; in puteo flumen sanguine efflixit
et apud tuscos telum vedere visum est: et vete ani
mei noctem multa luce clarum effulsisse ac tres in
nas distantibus teli regionibus extortas apparuisse
Tunc quoq; magno terremotu Achaia et Rhodus insu
le adeo concusse sunt: ut intentibus vulgo tectis ige
quoq; ille colossus rueret: Eodem anno flaminius co
sul contemptas auspitijs a quibus pugnare prohibebatū
aduersum gallos conflixit et victit / in quo bello nove
milia gallorum cesa / decem et septem capta sunt: Post
hec claudius consul gesatorum milia delevit: ubi et
ipm inditio marium regem in primam aciem progressus
accidit et interminata insubrium quos ad deditionem
coegit: ac oppida mediolanum quoq; vrbem florentissiq;

prodigia

cepit: Deinde hispani noui hostes excitati sunt: quos Cornelius minutiusq; con. multo quidem roꝛ sanguine subegerunt: Emergit hinc paulum ille antiquus roꝛum improbe laudis de patriciis appetitus: nam Fabius Fabiusce Formus fabium buteronem filium suum furti insimulatu interfecit: Dignum .s. facinus quod pater patricius plectendum duceret: quod nec leges quidem nisi multam pecunie. aut summum exilij circa quemlibet hominum consulerunt.

Primum bellum punicum et Saguntie uersio.

Anno ab urbe condita .d. xxx. quarto hannibal peꝛorum dux saguntum florentissimam hispanie ciuitatem amicam popli r. pō. bello impetitam dein obsidione anctam et fame excruciatam, omniq; fortiter contemplatione fidei quam roīs denouerant, dīgnisq; tollerantem uix tamen mense delevit, legatos romanorum ad se missos inuerecunde etiam a conspectu suo abstinuit. Exinde odio roī nominis quod patri hamilcari cum esset nouem annos natus fidelissime ante aras iure iurando iurauerat: P. Cornelio Sapione. Ti. Sempronio longo con. pireneos montes transgressus interfortissimas gallorum gentes ferro consilio uiam aperuit et nono demum die a pireneo usq; ad alpes peruenit: ubi dum montanos gallos repellere abstinens obnitentes bello superat: atq; in uias ripes ferro ignisq; resternit: quatriduum comoratus: Quinto demum die cum maxime labore ad plana perueniat: fuisse tunc in exercitu eius. c. milibus peditum, et xx milibus equitum diffiniunt Sapio consul primus hannibali occurrit, commissoq; prelio apud Ticinum ipse grauiter uulneratus, p Sapionem

f2 filium

filium admodum pretextatum, qui post Aphricanus cogno
minatus est: ab ipsa liberate euasit: Cesus est: ibi omnis pe
ne romanus exercitus: pugnatum deinde eodem consule
ad flumen trebiam, strenuq; roi pari clade superantur:
Sempronius consul cognito collegę casu a Sicilia cum ex
ercitu rediit: qui similiter apud eundem flumen congres
sus amisso exercitu pene solus euasit: In eo tamen bello
hannibal sauciatus est: qui postea cum in etruriam p̄ner
transiret, in summo appennino tempestate correptus bi
duo continuo immolitus cum exercitu nimbis conclusus
est et hominibus obriguit: Vbi magnus hominum nume
rus mmenta q̄ plurima, elephanti autem pene omnes fri
goris acerbitate perierunt: Ait nō alter tunc Scipio fratē
consulis Scipionis in hispania plurima bella gessit: Ma
gonem quoq; penorum ducem bello uicit et cepit: Di
rus etiam tunc prodigijs romani territi sunt: nam et so
lis orbis minui uisus est: Apud urpos per me mtelo u
sus sol quoq; pugnasse cum luna apud capuam inter
diu diuse lunę ortas: In Sardinia sanguine scuta duo
sudasse, Faliscis telum scandi, uelut magno huius u
sum: apud antium metentibus cruentas spicas uisor
bem deciduisse: Igitur hannibal sciens flaminium co
sulem solum mastesse esse, quo celerius imperatum
obrueret p̄ uere progressus arripuit, propriorem, sed pa
lustrem uiam, et tunc forte annus late redundans, pen
dulos et dissolutos campos reliquerat: mquus cum cum
exercitu progressus hannibal nebulis maxime, quę de
paludibus exurgebant prospectum auferentibus magnam
partem sociorum iumentorumq; perdidit: Spē autem
unī elephanto qui solus superfuerat insedens uix diffi-

dira prodigia

altatem tamen erasit: Sed oculo q̄uam diuinum egre
molestia frigoris vigiliarum ac laboris amisit: Vbi ub
proximus castris flaminij consulis fuit vastatione or
arum accentium Locorum Flaminium rebellum ex
citauit: hec pugna apud Trasimennum lacum facta
est: vbi exercitus romanus infelicissime ante hanni
bal circumuentus funditus trucidatus est: ipse quoq
consul occisus xx.quinq milia romanorum in eo pre
lio fuisse: sex milia capta referuntur de exercitu han
nibalis duomilia exciderunt: Famosum hoc apud
Trasimennum lacum certamen fuit: tanta clade rō
maxime cum ita intentus pugnantium animus extiteit
ut gravissimum terremotum qui tunc forte tam ue
hemens factus est, ut vrbes diruisse montes transtu
lisse, distidisse rupes, flumina retorsum coegisse re
ferantur pugnantes omnino non sensisse ad trasime
num ruinam sequitur pugna tarentinensis cannensis
q̄ue Fabij maximi dictatoris tempus medium fuerit
qui impetum hannibalis cunctando tardauit

terremotꝰ trasimenj

Conflictus cannensis:

Anno ab urbe condita .d. xl.i. Emilius Paulus et.p.
Terrentius varro consules contra hannibalem missi im
patientia Varronis consulis infelicissime apud cannas
Apulie totum omnes pene ratione spei vires perdide
runt. Nam in ea pugna lxiiij milia romanorum inter
fecta sunt, quodq̄ et de exercitu hannibalis magna pars
cesa est: nullo tamen primo bello rōi adeo adextre
ma interentionis addncti sunt: Perunt in eo bello,
consul Emilius Paulus: Consulares aut pretorij uri
interfecti sunt: Senatores uel capti, uel occisi sunt xxx.

xxx nobiles uiri. ccc. pedestrium militum. Lx milia equitum tria milia quingenti Sed Varro cum. L. equitibus nemusium fugit suntius: nec dubium est ultimum illum diem rōi statum futurum fuisse si hannibal mox post victoriam adperiendam urbem contendisset. hannibal testimonium victorię suę tres modios anulorum aureorum cartaginem e misit quos ex manibus interfectorum equitum romanorum senatorumq; detraxerat. usq; adeo autem ultima desperatio r. p. aspexit rōnos rōs fuit ut senatores de relinquenda italia sedibusq; querendis consilium meditandum putarent. Q. auctore cecilio metello confirmatum fuisset: nisi cornelius scipio tribunus tunc militum. idem qui post Africanus dictus to gladio deterruisset. ac potius pro patrię defensione sua uerba mutare coegit. Rōi ad spem uitę qua si ab inferis respirare ausi: dictatorem decium summum creant qui delectu habito ab omni decem et septem millibus militię iiij legiones xiiij contraxit: Tunc etiam seruos spectati roboris. ac uoluntatis. uel oblatos. uel si qua opus fuit publico pretio emptos sub titulo libertatis sacramento militię adegit arma. quę deerant templis detraxerunt: Egenti erario priuatę opes relatę sunt: Itaq; equester ordo ut plebs trepida obsita studiorum in commune consuluit: summus quoq; dictator antiquum rōę miserię factum: retulens prosupplemento exercitus edicto uelut a silo patefacto hominesq; quicunq; sceleribus. ac debitis obnoxii essent impunitate promissa militię nomina pauci quorum nūs sexmilia uirorum fuit: Campania nō uel potius omnis italia ab hannibale desperata penitus rōi stat

recuperatione defecit. Post hoc. L. Postumius pretor aduer-
sus gallos pugnare missꝰ cum exercitu cesus est: Dem-
de Sempronio greco. et q. Fabio maximo con. clau-
dius marcellus ex pretore consul designatus hannibale
prelio fudit: primusqꝫ post tantas r. p. ruinas spem fe-
hannibalem posse superari: Scipiones autem hispa-
hasdrubalem penorum imperatorem ad italiam exer-
citum comparantem maximo bello oppresserunt ni-
xxxv. milium de exercitu emi, nel cede nel captione
minuerunt: Celtiberos milites q̄ primum externum
mannum rō in castris habere ceperunt pretio solua
tatos ab hostium societate in sua castra deduxerunt
Sempronius grecus proconsul ab hospite suo lucano quo
dam in insidias inductus occisus est: Centenarius pe
nula centurio, decerni sibi ultra bellum aduersum
hannibalem petijt: á quo cum octo milibus militum
quos in naues deduxerat occisus est: Post hunc C. H.
Fluuius pretor ab hannibale victus amisso exercitu
uix euasit: Pudet recordationis quid n. dicam im-
probitatem magnam an miseriam romanorum imo
nerius uel improbam miseriam, uel miseram impro
bitatem: Eius credit eo tempore, quo erarium popul
romani egenam stipem primata tollatio postebit mi-
les in castris non nisi aut puer, aut senex, aut sce-
leratus aut debitor, et ne sic quidem numero idoneus
erat senatus, sed curia omnis pene notus inde batur
Postremo cum ita immunitis infectisq; omnibus despe
raretur ut consilium de relinquenda italia subiretur
eo tempore cum unum domesticum, ut diximus bel-
lum ferri nullo modo posset, tria insuper transmari-

bella fuisse susceptā: Unum in macedonia contra philip-
pum potentissimum regem macedonie: Alterum in hi-
spania contra hastrubalem hannibalis fratrem. Tertiū
in sardonia contra sardos. et alterum hastrubalem car-
thaginensium ducem ex hoc quartum hannibalis. quo
in italia premebatur. et tamen fortis in alterum despe-
ratio in meliora profecat: nam in his omnibus despe-
rando pugnarunt pugnando uicerunt. Ex quo euidēt
non tempora tunc fuisse tranquilliora otijs: sed homines
misceris fortiores:

M. Claudius marcellus capit Siracusas

Anno ab urbe condita .d. xliij. cl. marcellus siracu-
sas opulentissimam sicilie urbem secunda oppugnatione
uix cepit. Quam cum iam pridem obsedisset: Archime
siracusam cum mirabili ingenio prediti machinis repul-
sus oppugnare non potuit: Dein anno posteā hannibā-
lem in italiam uenerat. C. fulvio. P. sulpitio consulibus
hannibal de campania mouit exercitum: et cum inge-
ti clade omnium persedetimm suessanumq; agrum
ma latina profectus ad anienem fluuium tribus mil-
ibus ab urbe consedit: incredibili totius ciuitatis metu
cum senatu, populo diuersis cum trepido matrone q;
amentes pauore propugnacula euerterent et conzere
in muros saxa: primeq; pro muris pugnare gestarent, ipe
autem cum expeditis equitibus usq; ad portam calli-
nam infestus accessit: deinde omnes copias in aciem
direxit: sed et consules fulminisq; proconsul non deter
tuere pugnam. At ubi expedite utrinq; acies constite-
runt in conspectu rome premium future uictorie tan-
tus subito se imber é nubibus grandine mistus effudit

ut turbata agmina ux armis retentis in sua se castra col
ligerent: Deinde cum Serenitate reddita campum co
pie atq; maciem redidissent, ruesus molentior fusa te
pestas maiore metu, mortalium audaciam coegit: cohe
aut: Tretosq; exercitus refugere intentoria coegit: Tuc
conuersus in legionem hannibal dixisse fertur potius
de sibi ratione modo uoluntatem non dari, modo po
tentiam: Respondeant modo mihi obtrectatores ueri
dei hoc loco hannibalem acapescenda subruendaq; ro
ma, utrum roma abstitit fortitudo, an diuina miseri
tio, aut forsan conseruati isti dedignantur fatevi, qd hā
nibal uictor exercitus, et cedens probauit: At si istam di
uinam tutelam per plinium de celo uenisse manifestu
est ipsum autem plinium temporibus oportunis et ne
cessarijs non nisi per christum, qui est uerus deus, mini
strari etiam satis certo scitu, nec negari posse extimo ma
xime nunc quando ad documentum potentie eius cum
ciuitatis turbante plinio poscere assidue contigit: et
alternis uicibus, nunc gentiles nunc christiani regant: nec
ung ipsis testibus factus est: ut optati imbres supervenirent
in nisi nomine quo rogari christum, et christianus rogare
permittitur, procul dubio constat urbem romam per hūc
uerum deum, qui est iesus christus ordinantem suum
placatum ineffabilis iudicij sui, et tunc ftē fidei cre
dulitatem seruatam fuisse, et nunc pro parte sui mere
dula castigatam: At nō ambo Scipiones a fratre hasdrubā
lis interfecti in campania capua capta est: a Q. Fulvio
proconsule: Principes campanorum uero sibi mortem
constituerunt. Senatum omnem capue etiam prohibe
te Senatu Romano seruilius supplicius necauit inter

festus in hispaniam scipionibus tum omnibus in tuto pa-
uore constantibus. scipio se admodum adolescens obtu-
lisset et prouidenda penuria esset gentij .cl. marcello
et valerio lenino auctoribus qui tunc consules erant
aurum argentumq; signatum ad questores pulam om-
nes senatores in publicum contulerunt, ut nihil preter
anulos singulos bullasq; sibi ac filijs, et deinde per fi-
lias uxoresq; suas singulas: tamen auri unciis et argē-
ti non amplius q̄ singulas libras reliquerunt: scipio an
tus annos xxv. imperium in hispaniam pro consulare
sortitus ultionem patris et patrui omnino intendens
pirenem transgressus primo impetu carthaginem no
uam cepit ubi stipendia maxima, presidia nulla, to
pie auri argenti q magne penorum habebantur: ibi
etiam magonem fratrem hannibalis captum ceteris ro
mam misit: lentulus consul ex macedonia rediens
agrigentum sicule urbem expugnauit: ibiq; hanno
nem aphorum ducem cepit xl. ciuitates in deditionē
accepit et sex oppugnauit: hannibal in italia .cn. fili
um proconsulem, preterea tribunos xij et xvij mili-
tum interfecit: marcellus consul cum hannibale
triduum dimicauit continuo primo die pari pugna
discessum est: sequenti victus consul tertio victor viij
milia hostium interfecit: ipm hannibalem cum reliqs
fugere in castra compulit: fabius maximus consul
tarentum que a romanis defecerat uterum expu-
gnauit et cepit: ibiq; ingentes copias hannibalis cum
ipso duce eius carthalone delent xxxiij hominum
captiuorum uendidit: pretia in fiscum retulit: sequē
ti anno in italia .cl. marcellus consul ab hannibale tum

exercitu occasus est: Scipio in hispania patrum ducem
mat et castris exuit: preterea septuginta ciuitates aut
dedicione aut bello in potestatem redegit. Aphris nō sub
corona nouitis sine pretio hispanos dimisit: hannibā
le consulum marcellum et Crispinum insidijs circūuen
tos interfecit: cl. Nerone et M. liuio salinatore
cons: cum hasdrubal hannibalis frater ab hispanis per
galliā ad italiam veniret missus missusq; á cartagine
sibus ut fratri cum copijs iungeretur magis secum au
xilia hispanorum gallorumq; deducēt cum maturato
aduentu descendisse ex alpibus consulib⁹ procul fruss
ab exercitu romano: ignorante hannibale prouentus cū
omni exercitu suo interfectus: dīu quidem incertus
belli euentus fuit: elephantis maxime rām infesta
tibus aciem quā militibus romanis quo architrandoue
lites uocant: quod genus militie paulo ante repertum
fuerat ut lecti agilitate iuuenes cum armis suis post
terga equitum sederent: et mox cum ad hostes ventū
esset equis desilirent et continuo pedites ipsi ex alia
parte equitibus qb⁹ per quos uecti fuerant dimicantibus
hostem perturbarent: Ab his ergo uelitibus elephanti re
tro acti uertebantur id genus occidende cum opus esset
belue idem dux hasdrubal primus inuenerat, fuit hoc
prelium penes metaurum fluuium ubi hasdrubal me
tus quasi trasmeniis lacus et cesena proceri ciuitas ut
riusq; ille cannensis, nam quinquaginta et viij milia de
exercitu hasdrubalis ibi occisa sunt, capta sunt. m. v. cccc iiij
quatuor milia cuiusq; romanorum interfecti reperta atq;
renocata sunt. Quod uictoribus consulibus solatio fuit
nam et ab exercitu eorum viij milia ceciderunt. Hanni

bali caput fratres sui hasdrubalis ante castra proiectum
quo uiso et simul clade penorum cognita anno xuij q̄
in italiam nequaq̄ reuocat refugit in Brutios: Post hec ānō
quinto inter hannibalem et romanos quies á tumultu
bellorum intercessisse usa est: quia inquietudo bellorum
in castris erat: et grauissima pestilentia uteq̄ exerci
tus angebantur: finitimi Scipio uniuersa hispania apre
neo usq; ad oceanum in prouinciam redacta roma
uenit. Consul cum Lucinio crasso creatus iam aphricā
transijt. hannonem hamilcaris filium ducem carthagi
nensium interfecit: exercitum eius partim cede, parti
captiuitate disperdidit: nam undecim milia penorū
eo prelio occidit: Sempronius consul cum hannibale
congressus et uictus romam refugit: Scipio aphricam
agressus hiberam penorum atq; masulia numidarum
que uteq; haud procul ab utica erant hostile conora
bin fecit incendi: Quem trepidi cum casu accidisse igne
putarent in arma ad extinguendum concurrerunt
qui facile ab armatis oppressi sunt finitimisq; castris xl
iij hominum igni ferroq; consumpta sunt. capta .v. mi
lia ducesq; sibi miserabiliter ambusti egre effugerunt
hasdrubal imperator carthaginem profugus uenit: finiq;
fax et hasdrubal plurimum reperuere exercitum atq;
iterum cum Scipione congressi sunt: uictiq; fugerunt
Si facem fugientem Lelius et Massiua repperunt: Cete
raq; multitudo carthaM confugit: quam maximisa oppu
gnatam in deditionem accepit Syfacem ad Scipionem
catenis uinctum deduxit quem Scipio cum ingentibus spo
lijs plurimisq; captiuis perducendum Lelio tradidit: han
nibal redire in Aphricam iussus ut fessis carthaginensibus

subuenirent. flens redi qui italiam omnibus italici generis militibus qui sequi nollent interfectis. Cui Aphricanum luius propinquitati nisus quidam enarrasse ascendere arborem nauis atq; inspecturi quam regionem teneret: sepulchrum dereptum se prospexisse respondit. Abominatus dictum hannibal deflexo cursu ad leptum oppidum copias exposuit: qui continuo refecta multitudine cartaginem venit: deinde colloquium capionis petijt. Vbi cum se diu attoniti admiratione mutua duo clarissimi duces suspexissent infecto pacis negotio, prelium commissum est. Quod diu magis dubium uictibus dispositum magis copiarum. moliby gesti magnis militum uiribus consumatum romanis victoriam contulit. Octogiesta ibi elefanti uel capti uel occisi sunt. Cartaginensium interfecta sunt xx.m. quingenti hannibal omnino et ante prelium et in prelio experius cum paucis. hoc est nix iiij^{or}. equitibus tumultum elapsus hasdrumentum confugit. Postea cartaginem post sex et xxx. annos q̄ inde pueruus cum patre exierat venit: consulentiq; senatui, nullam esse residuam spem nisi impendenda pace persuasit. C. cornelio lentulo, pcho poto: con. cartaginensibus pax per scipionem uoluntate senatus populiq; concessa est: naues tamen plusq̄ quingentę in altum producte in conspectu ciuitatis incensę sunt. Scipio iam tunc cognomento aphricanus triumphans urbem ingressus est. quem terrentus qui postea comitus ex nobilibus cartaginentium captiuis pileatus. quod insigne multe sibi libertatis fuit. huic triumphante post currum secutus

Bellum Antiochicum

Anno ab vrbe condita .d. xLvi. bellum punicum se
cundum finitum est: quod gestum est annis decem
et octo, cui macedoniam contimo successit: Quod q fla
minius consul fortitus post multa et grauissima prelia ma
cedones victi sunt pacem philippo dedit: deinde cum
lacedemoniis pugnauit: victo nauide duce ipsorum nobi
lissimos hostes demetrium philippi filium, et armen na
uidis filium ante currum duxit: omnibi captiui qui
sub hannibale per greciam uenditi fuerant, uniuersi recep
ti capiti capitibus rasis obtecsum seruitutem currum tri
umphantis secuti sunt. Eodem tempore m . . boi atq;
cenomani. contracti maximum uiribus hamicare penos
duce qui in italia remansere: Cremonam. Placentia
ustantes difficillimo bello a.L. fuluio pretore superati st
ostes flaminius proconsul philippum regem et cum eo
co macedonas illyrios multasq; preterea gentes que in
xilium ei uenerant bello subegit: victi macedones caster
dimiserunt, octomilia hostium ea dies, quinq; milia
capta polibius scribit: valerius duat xl. milia trucidata
cl. ueo xxxv. m. interfecta cōmemorat: sed hec uane
tas scriptorum utiq; fallacia est: fallacie autem tam pro
fecto adulatio est: dum uictoris laudes accumulate ui
tutemq; patrie extollere uel presentibus uel posteris studet
Alioquin si inquisitus non fuisset nūs nec qualiscunq; fu
isset expressus. Et si gloriosum est duci beatum potest uideri
suorum uel nullos uel pauissimos prodidisse: ita lucidis
sime patet quia similis imprudentia mentiendi est q occi
sorum nūm. nūo adiuatur sociorum quoq; amissorum
damna minuunt, uel etiam ommino reticent Igitur
Sempronius tuditanus in hispania citeriore bello pressus

cum omni exercitu romano infestus est. consul marcellus in etruria á boiis oppressus magnum partem exercitus perdidit: Cui postea furius alter consul auxº accessit: atq; ita innumerabilium boiorum gentem igni ferroq; vastantes prope modum usq; ad nihilum deleuerunt. L. valerio flacco .M. pōtio catone cō. Antiochus rex syrie bellum contra romanum .P. struens in europam transijt exercitum. Tunc etiam hannibal pp exercitandi belli rumores qui de eo apud romanos ferebantur, exiberi romam á senatu iussus clam ex Aphrica profectus ad anthiochum migrauit: Quem cum apud ephesum euenisset cunctante mox in bellum impulit: Tunc etiam lex que ab oppido tribuno plebis lata fuerat: neque mulier plusq; semiuncia auri haberet, neq; diuersi coloris uestimento nec uehiculo per vrbem uteretur: post xx. annos abrogata est: P. Scipione Aphricano et Tito Sempronio longo consulibus apud mediolanum decem milia gallorum cesa, septuaginta autem prelio, xl milia gallorum, romanorum uero quinq; milia occisa sunt: P. digitius prætor in hispania citeriore pene omnem amisit exercitum: M. Fulminius prætor celtiberos cum proximis gentibus vicit, regesq; eorum cepit: Minutius aligueibus in extremum periculi adductus et insidijs hostium circumuentus iuxta mundam equitum industria liberatus est: Scipio Aphricanus inter ceteros legatos ad antiochum missus etiam cum hannibale colloquium familiare habuit: sed infecto negotio ab Antiocho discessit: frustraq; hispania per flaminium fulminaq; prætores bella multum horrida cruentaq; utrisq; populis gesta sunt: P. Cornelio Scipione .M. Attilio galibrione consulibus Antiochus cum termophilas occu-

passet, quorum nimmen tutior propter dubios belli eue-
tus fieret: tamen comisso bello á consule galabrione su-
peratus uix tum paucis fugit: é prelio ephesumq; prene-
nit: fs habuisse fertur armator. L x. mpl. milia equit
ex quibus xl. cesa capta plusq; v. milia referuntur. Alter
consul scapio cum Boiorum gente conflixit, in quo pre-
lio xx. milia hostium interfecit. Sequenti anno scapio
Aphricanus habens in auxilio eumenem regis filium
aduersus hannibalem qui tunc antiochi classi preerat bellu
nauale gessit. Antiochus nicto hannibale, et in fugam acto
simulq; omni exercitu amisso pacem rogant: filiumq;
Aphricani quoniam utrum explorantem an prelio cepisset
ultro . in hispania ulteriore. L. emilius proconsul
lusitanos cum uniuerso exercitu cesso interijt. L. Bebius
in hispaniam proficiscens á liguribus circumuentus, cum
uniuerso exercitu occisus est. Unde ne nuntium quid
super fuisse constat, ut intentionem ipsam roe massilienses
nuntiare curauerint: fuluius consul de gretia in gallo gre-
que nunc est galletia transiectis ad olimpum montem per-
uenit: ad quem uniuersi gallo greci cum conuigibus et li-
beris confugerant, ibiq; acerbissimum bellum gessit: namq;
de superioribus locis sagittis grandibusq; saxis: ceteruq; telis
roi contriti: tandem usq; ad congressum hostium prouen-
perunt xl milia gallogrecorum eo prelio interfecta refe-
runt. Marcus consul ad nersus ligures profes superatus
quatuor milia militum amisit. et nisi medius celeriter re-
fugisset in castra eadem interemptionis clades, quo Bebi-
us dudum ab eisdem hostibus acceperat pertulisset. M. clau-
dio marcello. C. fabio labeone consulibus, philippus rex
qui legatos populi. ro. interfecerat: propter dometij filij

ſui quem legatum miſerat: uerecundiſſimuſ prętet. uene-
merut, eundemq; continuo uelut rōis amicum ſuiq; pro-
ditorem, fratre quoq; ipſius ad pariadium patreſ miniſtrom
hil deutroq; mali ſuſpicantem ueneno necauit: Eodem an-
no Sapio aphricanuſ ab ingrata ſibi urbe dū exulenſaſ
æternum oppidum morbo periit: hiſdem etiam diebꝫ
hannibal apud pruſiam bitinę regem cum á rois repoſcē-
tur ueneno ſe necauit Philopemenes dux argiorum á
meſſenis captuſ occiſuſ eſt: in Sicilia tunc uulcani inſu-
la que ante non fuerat, repente mari edita cum mi-
raculo omnium uſq; ad hunc manet: L. flaminuſ flac-
cuſ prętor in citeriore hiſpania maximo prędio xxiij.m.
hominum fudit. quatuor milia cępit. T. Sempronius gra-
chuſ in hiſpania ulteriore .cv. oppida uacuata, quaſſataq;
belliſ ad deditionem coegit. Eadem ęſtate etiam L. po-
ſtumiuſ in citeriore hiſpania xL. milia hominum bello
interfecit: gracchuſ prętor ibidem iterum cc. oppida ex
pugnauit et cępit, lepido et minutio .cō. baſternarum
genſ ferociſſima auctore per ſe Philippi filio prędatum
ſpe ſoluiatur et tranſeundi hiſtri fraudatuꝫ ſpne ulla pu
gne uel aliquo hoſte deleta eſt: nam tunc hannibiuſq;
et hi ſunt craſſa glacię ſuperſtratuſ pedeſtrem facile tra
ſitum prębebat: ſtraq; cum impetonde toto et maximoſ
mul agmine, inextimabilis hominum uel equoꝝ mul
titudo tranſiret: enormitate ponderiſ et concuſſione
gradientium concrepans gelu et glacialiſ cruſta deſilu
it: innerſum quoq; agmen quod diu ſuſtinuerat medi
is gurgitibuſ meſta tandem et commuta deſtitut atq; ea
rurſuſ fragmentiſ impedientibuſ ſuperducta ſubmerſit pau
a ex utroq; populo per utramq; ripam mox conaſi euaſer

miscerby. P. Lucinio crasso. C. cassio longino consulib⁹
macedonicum bellum gestum est merito inter maxim⁹
bella referendum, nam in auxilium romanorum tot⁹
utilia primo, deinde ptholomeus rex egypti et ariara
thes cappadocie et eumenes asie maximas numidie fuer⁹
per seu et macedones consecuti sūt traces cum rege cotti
et inuersi cum gente gentium illirij: strag aduenieti
crasso consuli pses occurrit: commissoq; prelio, misera
biliter usq fugere romani: Sequenti pugna pene pra
clade pariter utriusq; in hiberna discessu est: deinde
pses profligato multis prelijs romanorum in illirium
transgressus scutarinum oppidum defensum presidijs
pugnando cepit: ubi magnum predidiorum romanorum
multitudinem, partim occidit, partim sub corona uendi
dit: partim secum in macedoniam duxit: Postea. L. emi
lius paulus dimicauit: et uicit nam xx. milia pedituꝫ
in eo bello interfecit: Rex cum equitatu subterfugit: sed
continuo captus, atq; intriumpho cum filijs ante curruꝫ
actus est, et post apud albam subito defecit: filius emisꝫ
nior gratiam obtelerandam. inopiam rome dedicat: ibiq;
consumptus est. Plurima preterea et satis diuersis proue
tibus bella militarum ubiq; gentium gesta sunt, que bre
uitatis causa pretermisi:

Scipio Aphricanus minor electus ō̃ macedoniaꝫ imit⁹ ō̃ celtib⁹ ⁊

Anno ab urbe condita. d. c L. L. primo lucullo. a postu
mio albino consulibus, cum omnes vos mgens celtibe
rorum metꝰ in nasisset et ex omnib⁹ non esset: quiuis
in hispaniam, nel miles, nel legatus andet̃. P. Scipio, qui
postea aphricanus erit ultro se militaturum in hispaniam
obtulit cum tñ in macedoniam forte um deputatus esset.

ſtaq; profectus in hiſpaniam magnaſ gentium ſtrages dedit
Sepiuſ etiam militiſ q̄ duaſ uſuſ officio, nam et barba-
rum pronocantem ſingulariter congreſſuſ occidit: Sergiuſ
autem galba pretor aluſitaniſ magno prelio uictuſ eſt
unuerſoq; exercitu amniſſo ipſe cum paucis uix elap-
ſuſ euaſit: eo tempore cenſores theatrum lapideum ur-
be conſtrui cenſuerunt, quod ne fieret Scipio naſica
grauiſſima oratione obſtitit dicens: ſalutare hoc
fore bellatori populo ad nutriendam deſidiam luxu-
riaq; cōmentum, adeoq; monuit, Senatum ut non ſolu
uendi omnia theatra comperata miſerit, ſed etiam ſub
ſellia luduſ prohibuerit: Quando rem intelligant nr̄i
quibuſ quicquid extra libidinis occurrit offenſio eſt: pp
hoc q̄d infirmioreſ eſſe ſe hoſtibuſ ſuiſ ipſi ſentiant et
fateantur theatra in caſanda non tempora nec blaſphe-
dum nerum qui uſq; nunc ea prohibet. Sed abomina-
dos deos uel demoneſ ſuoſ, qui illa petierunt profundo
quidem ſatiſ malignitatiſ ſuę arg° tale ſacrificium fla
gitanteſ, q̄n non magnū fuſo cruore pecudum q̄ profli
gata uirtute hominum pſterentur, nam utiq; tunc nec
hoſteſ, nec fameſ, nec morbiſ ne prodigia deerant: Sed
theatra non erant, inquibuſ incredibile quod dictum
eſt ad aram luxurię, uirtutum optime tractantur
carthaginenſibuſ uſum eſt: alī homineſ immolare:
Sed mala pręſūpta perſuaſio breui pretermiſſa eſt, aro
manuſ nō exactum eſt ut ſemet ipſoſ perditioni impen-
dēt factum eſt: ſic amatur, et clamatur ut fiat qui pro
mactanda gręgiſ ſui pecude fortaſſe offenderentur, pro
interficienda cordiſ ſui uirtute lętantur. Quam potuſ
naſicę, qui chriſtianiſ exprobrandum, et nō nobiſ de hoſtib

quos ſemper habuerunt: Sed illi de theatro quod habe
ri prohibuerant conquerantur: Igitur in hiſpania Serg
ius galba prętor luſitanos citra tagum flumen habita
tes cum voluntarios in deditionem recepiſſet perfi
dus interfecit ſimulans enim de cōmodis ſe acturum
eſſe compoſitis militibus cunctos inermes cantosq; pro
ſtrauit: quę res poſtea uniuerſę hiſpanię propter ro
manos perfidiam cauſa maxi tumultus fuit:

Tertium Punicum bellum:

Anno ab vrbe condita. d. ij. L. cenſorino et M. mā
lio conſulibus tertium punicum bellum exortum eſt
Igitur Senatus cum delendam cartaginem cenſuiſſet
profecti in aphricam conſules. et Scapio tunc tribunus
militum prope uticam maioris aphricani caſtra tem
pſerunt: ibi cartaginenſibus euocatis miſſisq; ut arma et
naues traderent nec mora tanta iis armorum repe
te tradita eſt: ut fere ex his tota aphrica potuiſſet ar
mari Sed cartaginenſes poſtq; arma tradiderunt et re
licta vrbe ſecedere procul a mari .x. milibus paſſuū
uiſi ſunt: dolorem addeſperationem contulerunt
defenſum cupidem aut cum ipſa propter ipſam ſep
pelliendi duces haſdrubales creauerunt: Arma primū
fecere aggreſſi ęris ferriq; mopiam auri argentiq;
metalli ſupplerunt: Conſules oppugnare cartaginem
ſtatuunt: cuius ſitus fuiſſe dicitur xxi. milia paſſuū
muro ampleca toto pene mari cingebatur. abſq; fau
cibus quę tribus milibus paſſuum aperiebantur. Is locus
murum xxx pedes latum habuit: ſaxo quadrato
in altitudinem cubitorum xL. nec cui breue nomen
erat paulo amplius q̄ duo milia paſſuum tenebat ex

una parte murus commun⁹ est urbi et brisē mineꝫ mari quod mare stagnum uocant, quoniam obiecta portentu lingue tranquillatur: consules igitur quā aliquantam murꝰ partem quassatam machinis diruissent: tamen a cartaginensibus acti repulsi sunt quos fugientes Scipio repulsos in muros ab hoste defendit: Censorinus in urbem redijt: Mallius omissa cartagine ad hasdrubalem arma conuertit: Scipio maximissa mortuo inter filios tres numidie regnū dimisit: quo arcta cartaginem reuerso manius Terentius urbem expugnauit atqꝫ diripuit: xij. milia ibi aphorum cesa: sex capta sunt: Hasdrubal pēnorum imperator et maximisse nepos subselliorum fragmentis in area a suis per suspitionem proditoꝝ occisus est: Iumentius pretor in macedoniam aduersus pseudo philippum congressus cum maxima clade totius rei exercitus interfectus:

De molino cartaginis:

Anno ab urbe condita dc. vi. i nō. L. post bellum punicum secundum. c. Cornelio lentulo mummio consulibus .K. Scipio superioris nomii consul delere cartaginem suprema sorte molitus gothonem ingredit: ubi cum continuus sex diebus noctibusq; pugnatur ultima cartaginenses desperatio ad deditionem traxit petentes: ut quos belli clades reliquos fecit saltem seruire liceat: primum agmen mulierū satis miserabile post murorum satis de forme destendit; nam fuisse mulierum xxv. milia murorum .xxx. m. memorie traditum est: Rex hasdrubal se ultro dedit transfugę: quem scipij templum occupauerant uolun-

tario precipitio dati igne consumpti sunt: Uxor hasdrubalis se duosq; filios secum mirili dolore et furore femineo. in medium iecit intendium: Eundem nunc mortis exitum faciens nouissima regina tartagus, que quondam prima fecisset, ipsa autem ciuitas decem et septem continuis diebus arsit: miserumq; spectaculum de mutabilitate conditionis humane uictoribus suis prebuit: Diruta est autem carthago, cū in ruinale lapide in puluerem comminuto. d. cc. post anno q̄ condita erat: Multitudo omnis captiuorum exceptis paucis principibus uēndundata est. Sta quāto q̄ cepta fuit anno bellum punicum tertium terminatum est: Sed mihi q̄libz studiose querenti, uerum tamen hominī tardioris ingenij mihiq; omnino causam belli punici tertij, quam in tantum carthago accenderit: ut iniste euerti ceu deterneret elapsa: illud quia me uel maxime mouet, qđ si uetus superioribus bellis ardens in assurgentem causa et dolor accendebat consultatione opus ei non erat: at nō cum alij propter perpetuam roe securitatem delendam esse decernerent, alij uero propter romane iuuentutis curam quam sibi semper exsuscitione emule urbis impēderet ne uigō romanus bēll semper exercitus inlāguidam segnitiem, securitatisq; otio solueretur. in columnem cartaginem statui suo permanendam ēē censentur: causam non ex inuidia lacessentium cartaginensium, sed ex constantia torpescentium romanorum inuenio: quod cum ita sit cū christianis temporibus imputant hebetationem ac rubiginem suam que foris egressi, intus exclusi sunt: Cum porro ante

sexcentos ferē annos: sicut sui prudentes timentesq; predixerant: totem illam magnam splendoris et nominis sui tantaginem perdiderunt: itaq; finem nolunimis faciam: ne forte collidendo uehementius discussa ad tempus rubigine: ubi necessarium acumen elicere non possim: superuacuam asperitatem inueniam q̄ q̄ obuiantem asperitatem neguaq; expauescerem si interiorus rem acuminis inuenirem :?

Finit liber quartus. Sequitur quintus infelicitas omnium gentium mundi :

Statim quanto post hec decepsq; quasi promoueri posse qđ victorie romane multarum gentium et tantarum strage crebescunt. q̄ q̄ si diligenter apprehendant plus damni inuenient accidisse q̄ commodi: neq; enim parui pendenda sunt tot bella seruilia socialia tam lia fugitiuorum fugitiuorum multorū utilitatis fructuum: et magnarum tamen miseriarum: cohibeo q̄dmodum uolunt ita fuisse audeantur und arbitror esse dicturos: et quid id hys temporibus bentius quibus tontinni triumphi celebros victorie diuites pre de nobiles pompe: magni ante currum reges et longo ordine uicte gentes agebantur: quibus breuiter respondebit̄ et ipsos de temporibus solē et nos prohis dem temporibus instituisse sermonem: que tempora non uni tantum uerbi attributa sed orbi uniuer so constant esse communia: ecce q̄ felicius romanū uicit: tamen infelicius quicquid est extra romanum uincitur: q̄ nanti igitur pendenda est guta hec labori? Is felicitatis cui ascribitur unius urbis habitudo mutata

mole.

mola per quam agger totus orbis euersio aut si ideo fe
licia putantur, quia unius cuiusq; sunt cur
non potius infelicia iudet iudicent, quibus misera
bili uastatione multarum ac bene institutarum ge
tium potentissima regna ceciderunt, an forte aliud
tunc cartagini medebatur cum post annos cxx
quibus modo bellorum clades modo proscriptio
tionem perhorrescens, nunc rebelli intentione, nunc
supplici, bellis pacem, pace bella mutabant: nouissi
missis quibus passim se in ignem ultima desperatio
nacentibus una rogus tota cuncta sint: Cui etiam nō
situi proue membris destituto, pars miserarum est an
dire quod fuerit: Edat hispania simum suum cum
in per annos cc ubiq; agros suos sanguine suo ri
gabat, importunumq; hostem inequitantem nec re
pellere potent, nec sustinere tum se suisq; diuersis
urbibus ac locis frati cede bellorum obsidionum
fame exanimati interfectis coniugibus ac liberis suis
ob remedia miserarum conuersum misero ac mu
tua cede ingulabant, quid tunc de suis temporib;
sentiebant: ipsa postremo ducat uxor pi cum per m
nos ccoc romanus utiq; suis contradixit obstitit re
pugnauisset si eorum felicitas eorum infelicitas nō
erat: romanosq; fieri rerum dominos bonis comm
nibus non obstabat: non requiro de nūis diuersis
gentium populis ante ei din liberis tunc bello cui
tis patria adnudis pretio uenditis seruitute dispers
sis, quid tunc f sibi maluerint quid de rōis opti
ti sint, quid de temporibus iudicarint, omitto de
regibus magnarum opum, magnarum urbium mag

glorię diu potentissimi aliquando ał captis seruiter catenatis sub iugo missis mite omnium ritus et mercerem truncatis, quorum tamen stultum est exquirere sententiam, q̄ durum non dolere miserum, nos ingnam ipsos uitęq; nr̄e ad deditionem cui acquieuimus consulamus, Maiores nostri bella gesserunt, bellis fatigati pacē peti tributa obtulerunt, tributum pretium pacis est: nos tributa dependimus, ne bella patiamur: at per hoc importuna quem illi tandem pro euadendis malorum tempestatibus confugerunt: nos constitimus et manemus: fęr nos tempora uiderimus uerum felicitatē ętate felicioꝝ illis dicamus: qui quod illi ultime delegerunt nos continue possidemus: Ingnetudo enim bellorum q̄ attecti sunt nobis ignota est: in otio autem quod illi post imperium cęsarē natiuitatemq; christi tenuit gustauerūt nos nascimur, et nestimus: q̄ nod illis debita pretio seruitutis nobis est libera collatio defensionis, tantumq; interest inter preterita presentiaq; tempora, ut quod roma in usum luxurię sine ferro extorquebat nr̄is, nunc in usum communis rei.p. conferat ipsa nobiscum, aut si ab aliquo dicatur terribiliores precentibus nostris nos hostes fuisse q̄ nob gothos esse audiat, et intelligat, quanto abe q̄ ora se ipsum agitur sibi esse indicatur, olim bella cum toto orbe ferebant quietumq; prouincia suis legibus moribus utebatur, nec erat societas affectionibus dissidebat diuersitas potestatum: postremo solitas et barbaras gentes quō tandem ad societatem adduceret, quasi diuersis sacrorum ritibus institutis

etiam religio seperabat. Signis igitur cum acerbitate
malorum inductis patriam cum hoste deserunt: quem tñ
ignotum locum ignotus adyt. ḡm gentą generalr hoste
hostis orauit cui se congressu patrio credidit non so
cietate nominis mutatus non communione iuris aduc
tus non religionis unitate sęcurus: an parum extre
dederunt. Bursis in egypto peregrinorum infelici
ter occurrentium impiissimus immolator crudelissima
crea edictaș diuide taurice littora. Sed magnissa
cra crudelia tracta cum polmestore suo. usq; ad pro
pinquos hostes scelerata: et ne antiquitatibus uidear
immorari testis est roma de Pompeio interfecto
testis est egiptus de Ptholomeo interfectore, mihi aut
prima qualiscunq; motus perturbatione fugienti qr
de confugiendi statione secura ubiq; patria, ubiq; tec
et religio mea est: nunc me aphrica tam libenter ex
cepit ḡ confidenter accessi. Hunc me mḡ prima a
phrica excepit fratre simplici suu proprio iure coi
de qua aliquando dictum esse, nece dictum est: hospi
cio prohibemur habere bella cient; primaq; netant
consistere terra, nunc ultro ad susțipiendum socios rel
ligiamus et patas suum breuiore late gremium pandit
atq; ultro fessos, quos fouent inuitat Latitudo orientis
septentrionis compositas meridiana diffusio magnarum
insularum Largissime tutissimeq; sedes mei iuris et no
minis sunt, quia ad christianos et nos. romanus et chri
stianus accedo: non timeo h deos hospitis mei, non timeo
religionem eius, nece mea non habeo talem quem per
timescam locum, ubi et possessioni licent impetrare quod
nelit, et peregrino non licent ad habere quod conuenit

ubi situi hospitis, quod nostrum non sit: unus deus qui
temporibus quibus ipse innotescere nolunt hanc religio-
ni statuit unitatem ab omnibus et diligitur et timet
eadem lege quę uni deo subiectę sunt ubique dominātē
ubique ignotus accessero repetinam uitam tangē destitutus
non pertimescam, inter romanos ut dixi romanus et chri-
stianos et christianus inter homines homo legibus prebeo
rem.p. religionem constanter communem naturam mundo
tempora terra omnis terra quasi patria interea pertus non
est: nihil perdidi, ubi nihil amaui, totumq habeo quā-
do quem diligo eum metuam est, et maxime apud oēs
idē est qui me non modo notum, omnibus uerum et
proximum facit, nec egentem deserit, quia ipsius est ter
ra, et plenitudo eius, ex qua omnia iussit esse communi-
bus. sunt nostrorum temporū bona, quę in totum uel
in tranquillitate presentium, uel in spe futurum uel in
perfugio communi non habuere maiores ac per hoc mes
sabilia bella gesserunt quia mutandarum sedium commu
mone non libera persistendo in sedibus suis: aut infeli
citer necati sunt aut turpiter seruierunt. Et diuinis prop
tiusq ipis ueterimus gestis explicatis aperietur:

Rumā Corinthi:

Anno ab urbe condita d.c. vi. i. eodem anno quo Car
thago deleta est. c.h. Cornelio lentulo. l. mummio consulib
rumana carthaginis ruina corinthi subsecuta est, duarum
potentissimarum urbium paruo unius temporis intervallo
per diuersas mundi partes miserabile collixit intuentibus
Nam cum metellus pretor achaeos bituosq; communitosq; duob
bellis hoc est primum apud thermopylas iterum infocas di-
micasset, quorum priore bello octisi esse xx. milia viri.

cesa Claudius historicus refert: Valerius romanus in achaia pugnatum et xx mlia achaeorum cum suo duce duce occidisse confirmant: Polibius achaius qui tunc in africa cum Scipione fuerit tamen quia domestica cladem ignorare non potuit semel in achaia pugnatum scribit duce asserit duces uero addutem ex achaia multitudem ab eodem metello pretore oppressum exercitu docet: Sed de uarietate discordantium historicorum alia quanta iam diximus quorum sufficiat, de creta hec et male nota nota quia parum credendum esse in ceteris euidenter ostendimus quia in his quoq; que ipsi uidere diuersi sunt: fgitur post extinctu totius achaie presidii destitutarum eversione urbium metello pretore meditante Consul romanus repentinus cum pmcs uenit in castra: qui dimisso statim metello corintum sine mora expugnauit. Urbem toto tunc orbe longe omnium opulentissimam quippe que uelut officina omnium uasculum atq; artificum et impium commune Asie atq; europe post multa retro seculo fuit. premissa crudeliter et predandi captiuos licentia, sic omnia cedibus igneq; completa sunt: ut de murorum ambitu q; de cano immanem apicem coronatum exundaret incendium: stragi plurima parte populi ferro flammisq; consumpta, reliq; sub corona uendita fuit est. urbe incensa, muri fusi ditus rupti sunt: marmoris lapis in puluerem redactus preda ingens erepta est: Same cum propter multitudinem et uarietatem statuarum et simulacrorum, que in illo cuntatis in cendio, per mixtam in unum auri argenteq; eris: omnia simul metallo fluxissent nouum genus metalli factum est: unde nunc in hodiernum die

sme ex ipso, sme exmutatione eus es corinthum sic
memorie traditum est, et corinthi nsa dcum: hs-
dem consulibus, nirutus in hispsnie genere hsste-
nus homo pastoralis, et latro primum infestando mo
de inde nstando prominans: Postremo exercitus preto
rum et consulum romanorum uincendo, fugando
subigendo, maximo terrori romanis esse: Sigidem
hiberum et tagum maxima diuersorum locorum
flumina late transgredienti, et pernagnti C. necilius
pretor occurrit qui continuo cesso usq; ad interemptio
nem pene omni exercitu suo, uix ipse pretor cum panci
fuga elapsus euasit: deinde cum plantinum pretore
idem uictatus multis preliis fractum fugauit: Post etiã
claudius Vmmantius cum magno instructu belli co
tra Viriatum missus quasi per abolenda superiore ma
cula turpiorem ipe uitam: infamiam: nam congressus
cum uariato connumerosas quas secum duxerat co
pias maximasq; uires rei amisit exercitus: Viriatus
trabeas fasces ceteraq; insigne romana in montibus
suis tphea prefixit: Eodem tempore ccc lusitani cum
mille romanis in quodam saltu conflixere pugnã
in qua Lxx. lusitanos, Romanos autem ccc. xx ceci-
se claudius refert, et cum uictores lusitani spreti ac
secuti abirent. Vnus ex his longe ceteris segregatus cir
circumfusis equitibus pedes ipse deprehensus uni ex eo
equo lancea perfosso ipsius equitis ad unum gladii
ictum caput resecuisset ita omnes metu perculit: ut
spectantibus cunctis ipse conceptus atq; occisus absedet
Appio. cl. Q. Cecilio metello consulibus Appius clau
dius aduersus salassos gallos congressus et uictus v. mili-

milum perdidit: temperta pugna .v. milia hostium
ceciderit: Sed cum nisi legem qua constitutum erat ut
quisq; v. milia hostium peremisset triumphandi pote
statem haberet. Iste quoq; cum triumphum expetisset
propter nero superiora damna non impetrasset infa
mi impudentia atq; ambitione usus primatus sump
tibus triumpharit. L. Ceco uello Metello: & Fabio
maximo seruiliano consulibus intercetera prodigia
mare et femina commixtus Androgin⁹ rome usus ins
su auruspicum in mare uersum est: Sed nihil impie
expiationis procuratio profecit. nam tanta subito pe
stilentia exorta est: ut ministri quoq; sacrorum
funerum primum non sufficerent, de inde non suf
ferrent: sinq; etiam magne domus uacue minus ple
ne mortuis remanserunt. Largissime introrsum here
ditates: et nulli pentius heredes demq; iam non solu
in urbe inuendi: sed etiam appropinquandi ad ur
bem negabatur: factus tam seuus per totam urbem
tabescentium subtectis aq; instratis sinus cadauerum put
.exclamabant: Expiatio illa candelis et uum
moribus hominum morte hominis struens tandem
romanus inter miserias suas erubescentibus q̃ miseri
et nana esse inotuit: Ante enim suffragium prene
mende dudus est hita, et sic pestilentia consecuta est: que
tamen sine ullis sacrificiorum satisfactionibus tantum
secundum mensuram archani indicii expleta coerci
tione sedata est: quum si retrices illi carminento m
aruspices sunt, ipsa ut assolent declinatione morbo
forte declinassent procul dubio et sibi et diis et utrib
suis reducte sanitatis gloriam; uendicassent: tu missa

et ad sacrilegia male religiosa amicas mendacissq; quibus liberari non poterat. Laudabatur: Igitur Fabius consul contra lusitanos et viriatum dimicans: Bucana oppidu quod viriatus obsidebat: depulsis hostibus liberauit, et deditionem cum plurimis aliis castellis accepit: Fecit facinus multarum barbaris, scythis non diram ratione fidei et moderationi execrabile: Quingentis enim principibus eorum quos societate mittos deditionis iure susceperat manus prefecit: Pompeius sequentis anni consul fines numantinorum ingressus accepta maxima clade discessit: non solum exercitu omi profligato uerum etiam plurimis nobilium qui ei multis interierant interemptis, Viriatus autem cum per xiiij annos rōs duces atq; exercitus suos protermisset insidijs suorum inter-fectus est: in hoc solo certa eum romanis fortiter agentibus qd percussores eius indignos premio uindicarunt, At ego nō modo uerum etiam sepe intertexā orientis illa inexecrabilia bella poteram que raro nunq; nisi sceleribus aut incipiunt aut terminā Sed rōrum cum quibus nobis ratio est, tanta sunt ut nr fastidiantur aliquam: Mithridates tunc sīquidem rex parthorum sextus abarsace misto demetrij prefecto Babilone urbem finesq; eius uniuersos victor inuasit: Omnes pretergentes que inter idaspem flumen et indum iacent subegit, ad frdum quoq; ueniens extendit imperium demetrium ipsum secundo sibi bello occurrentem mactet cepit: Quo capto diotodus quidam cum Alexandro filio suo regnum eius, et regnum nomen usurpant: qui postea ipsum Alexandrum filium quem partim periculo in peruadendo regno habuerat ne in obtinēdo

consortem haberet occidit: M. emilio Lepido. c. hostilio
mantino consulibus prodigia apparuere diuersa: et gen
m ipsis fuit ex more curata sunt Sed non semper au
auspicantibus euentuum et structoribus fallacium
auspicibus opportuni casus suffragantur, namq; mantin
consul postq; a populo apud numantiam cepit exerci
tum audeo infeliciter prelia cuncta gessit atq; in ul
suprema desperatione perductus est: ut turpissimum fe
dus cum numantinis facere cogeretur: q nanciis et lo
pemis eque infame fedus cum ipsis numantinis pacis
ante pepegisset: et Senatus solui fedus et numantinum
dedi numantinis precepit: qui nudato corpore ma
nibusq; post tergum reuinctis ante portas numantinor
exposit, ubiq; usq; innocuum manens a suis desertus ab
hostibus ante non susceptus lachrimale utriusq; specula
spectaculum prebuit: Exclamare hoc loco dolor exigit
cum falso nob. roi magna illa nomina iustitieq; fidei
formidinis, et misericordieq; uendicatis annumantinis
hoc uerius dixate, fortitudine h opum fuit, pugnan
do uicerunt, fides exigebatur: Credentes aliis secundu
se quos occidere potuerunt: pacto federe dimiserunt, re
poscebant miseri, corda examinabant, uidebatur: satis
documenti dederunt, nel emittendo uitam inimica ex
atum, uel ad penam non recipiendo manuum mu
nus ne rogo dedendus fuit, qui metus impendente
exercitus tenacitatem pretento umbone pacti fede
ris displicuit, q pactantis uires in meliora tempor
reseruauit: aut si displicuit fedum quod pactum e
cum militet hoc pignore retentus aut cum reuerte
retur receptus est: aut cum reperiretur, redditus non e:

ant si placuit secunti milis qualiscanq; promisio. cum-
tamis qui hoc pepigit solus deditus fuit. nuper Varro
ut ppa pugna mitteret collegam Paulum obluctantem
impulit trepidantem precipitauit exercitum infelices
copias aut apud mfames illas vaq; claudus tamisio
disposuit certamen: sed opposuit morti phs q xv. ibim-
lia romanorum militum solum in patientia sua de qua
si victoriam q iam dudum hannibal presumebat amisit-
collega etiam Paulo quo tandem uiro perdito nouissime
in urbem pene solus impudentissime redire ausus est: me-
ritq; impudentie primum: nam gre ei quod de re p.
non desperasset: quoniam tamen ipse ferebat desperata
publice in senatu acte sunt: Porro autem Marcius
qui forte bellica virtute circumuentum exercitum ne
perderet laborauit: ab eodem senatu dedicione damna-
tus est: Sic et in vris et illud in Varrone displicuit
sed tempori concessum et hoc in manano placuit: sed
secundum tempus presumptum est: atq; ideo abinitio
perfectius, ut nec cuius consulat conuenienter ingratus
nec hostis credat fideliter infidus: Interea Brutus ulte-
riore hispania Lx. milia gallogretorum, qui hostium
auxilio uenerant, asperrimo bello, et difficillimo, qui
in tantos circumuenisset oppressit, quorum in eo pre-
lio .L. milia occisa .vi. milia capta referuntur, pauci fu
ga euaserunt: In citeriore hispania Lepidus consul
accitos in noxiam gentem et supplicem etiam senatu
prohibente tenaciter expugnare certauit: Sed mox ac
cepta clade grauissima improbe pertinacie penas lui:
Sex. milia quippe romanorum, in hoc iusto bello iustis
simq; cesa sunt: reliqui exuti castris, armis etiam pdi-

euasserunt, nec temporis minus hoc sub Metello clades
q̄ sub Hannibale fuit, ita nunc sibi ꝑ tempora felicitatis
loco nascebant, ut non dixerim hispani tot pulsati fu-
gatiq; belli, sed nec ipsi saltem romani tam continu-
is subacti cladibus totiensq; superati, ut non exprobem
quot pretores eorum quot legati, quantiq; exercitus con-
sumpti sunt: illud solum renolno quanta fuerit tamo-
ris amentia miles romanus hebetatus, ut iam ne ad
experimentum quidem belli cohibere pedem atq; nūs
posset, sed mox conspecto hispano sp̄ltr. hoste diffugi
ens unici se pene prius crederet q̄ uideret quomodo arto
patet apud utrosq; missa illa tempora indicata cum
et hispani et si uincere poterant: inuiti tamen desereret
dilata ōtia sua et bella externa tollerarent, et ꝓmo-
n quanto imprudentius alienę quieti se ingēnt, tanto
turpius uidentur. Sernio Fulnio Flacco. Quinto. Cal-
purnio Pisone consulibus ꝓmę puer ex Apulia nat⁹
quadrupes, quadrimanus. oculi quatuor, auribus toti-
dem natura inusitata duplex: insula Sicilia mons ethna
nastos ignes eruptauit: ac fudit, qui currentium mo
per prona precipites proxima quęq; corripientibus ex-
rere flammis longinquiora autem fastigia calidis
cum pauore grauis late nolitantibus torruerunt. Q
Sicilię semper seruatilium genus monstri non porte-
dere malum assolet: sed ferre, in Bononiensi agro
messes in arboribus enate sunt: igitur in Sicilia
bellum seruile ortum est, quod adeo graue, et ex
multitudine seruorum instructu copiarum magn
tudine minime fuit, ut non dicam pre pretores nos
quos pentus profligauit, sed consules quoq; teruerit

nam Lxx milia seruorum, tunc in urbe conspectum referuntur fuisse. excepta urbe messana que seruos habebat in prae habitos continuit: Ceteri quoq; miseror in hoc Sicilia qua insula et nunq; ergo statum suum uis idonea fuit: ne tum missa recta, nunc seruis uel illis dominantu improbo exigentibus uel us presumptione peruersa commutandi libertatem, maxime clausa undiq; mari egerem to ris non facile potest intestinum malum: Cupia quippe conceptionem perditionis sue alunt: sua habidine uita, sua morte uidtuam: Ir hoc autem seruil tumultu excitatio gto rarior ceteris tanto te culentior est. quasi intentione moriret libera multitudo ut patrium augeat, sunt perdit. In hac mutue, serui uel corpora dominorum suorum inter fectorum ad sepulturam allata nolluerunt.

Consilium Scipionis Aphricani contra numantiam.

Anno ab urbe condita dc. xx. cum maior pene in famia defendere apud numantiam pacto q; apud caudinas gdam furcalis pudorem roe fronte one raret. Scipio Aphricanus consensu omnium tribu consul creatus, atq; ad oppugnandum numantia cum exercitu missus est: Numantia autem ciuitas hispanie hand procul a uaccetis et cantabris ma pite gallaice sita ultima celtiberoicum fuit. Ir per annos xiiij cum solis iiij milibus suorum xl milia romanorum non sustinuit: sed etiam uicit puten disq; foederibus affecit: Igitur Scipio Aphricanus in hispaniam ingressus non se illico inuexit hostibus sed quasi in cautos circumueniret. facies nunquam

id genus hominum motum corpore atq; animo resol
ui, ut non ipsa qualitate habitudinis sue appatus alios
precellet: sed aliquandiu militem suum in castris uelut
in scolis exercuit: Et cum partem estatis ph totamq; hie
mem ne attentata quidem pugna transegisset: sic quoq;
parum prope moum hac profecit industria, nunq; ubi
pugnandi copia facta est, exercatus romanus oppressus
impetu numantinorum terga conuertit: sed increpa
tione et minis obiectantis se consilii mumq; retinen
tis indiget, in hostem redit, et quem fugiebat fugere
compulit: difficilius tunc in relatu fides numantinos
offugauere & figentes utdere romam: Vnde gaussa
pio qua preter spem acciderat letatus et gloriatus esset
tamen ultra bellum ad uersus eos ni audiendum non
esse professus est: Itaq; sapio insistendum, inopina
tis prouentibus esse censuit, urbem ipsam obsidione
cinxit: fossa etiam aream dedit, cuius latitudo
pedibus .x. altitudo .xx. fuit: Ipsum deinde uallum
sudibus prestrictum crebris turribus coronauit: ut si
qua ab eruompente hoste in eum tentaret irruptio: no
quasi obsesso pugnaret, sed uersa uice obsessus cum
obsessore: Numantia autem in cumulo sita haud pro
cul a flumine duro tria milia passuum ambitu mu
ri amplexabatur, quos alqui asserunt eam et paruo
situ, et sine muro fuisse, unde hoc credibile est: quod
hoc spatij cura alendorum custodiendorumq; pecor
uel etiam exercendi minus comodo cum bello premeren
tur, incluserint ipsi arcem paruam natura munitam
obtinentes. Quorum tantam paucitatem hominum
tam amplum urbis spatium non muuare magis q

prodere mdebatur: ſgitur concluſi dm mmmitm et fa-
me tmadti dedtione ſm obtulerunt ſi tolerabilio-
mberentur: ⁊epe etiam ormtes mſtę pugnę fraudtem
ut tanq̄ mrs mori liceret: Vltimo ommes duab⁹ ſubi-
to portis erumperent: largā prius potione usi nonnimi
cauſ. locus fernx non est: ſed ſubito tertia partem con-
fecto quę mſuccum rcalfactendum cplum notant
⁊uſcatus est igne illi mſ germinſ madefactę frugi
rc mde ſiccatus, et post in farinam redacta molli
ſubito admſcetur qđ frumento ſapor austerus et a
lor ebrietatis adijcitur ⁊ hac potione igit̄. post longam
famem recalescentes bello ſese obtulerunt. atrox dm
certamen, et usq; ad periculum romanorum fuit utq;
q̄ omnni pugnare se aduersum mmmantinos fugie
do probassent: nisi sub ⁊apione pugnassent mmm
tm interfectis ſuorum fortissimis bello cedunt. com-
positis tamen ordinibus nec sunt in urbem fugientes
reuertuntur: Corpora interfectorum ad ⁊epulturam
oblata accipere nolluerunt: nouissime spe dominatio
ms in mortem eius destinati clausam urbem ipsi in
trorsus incenderunt: cunctaq; p̄ igni ferroq; uenenoq;
consumpti sunt: roi nihil ex his penitus habuere mſ
preter securitatem, neq; .n. emeresa emeresa mmantin
uicisse se magis mmantinos q̄ euasisse duxerunt mm
mmantinum uictoris tatem non tenuit: Laudem
nmphum dederit roma non udit, aurum uel arg̃
tum, quod igne superesse potuisset, apud pauperes non
fuit: arma et uestem ignis assumpsit: ſgitur en tem
pestate cum hec apud mmantiam gesta sunt, apud
Romam graccorum seditiones agitabantur: Sapio mm

cum deleta numantia ceteras hispanie gentes pace co
ponet. Tiresum quendam celericum principem con
sulunt, quo ope numantia aut prius munita duraisset
aut post erepta fuisset. Tiresus respondit concordia
munita discordia expugnatu fore, qd romani tanqs sibi ne
de se dictum ex loco accepernnt quippe quibus iam
de seditionibus discordantibus totius urbis muniebat
Cartagine humantinq; deleta moriturus apud rom
nos utile de promissione collatio et oritur infamis de
ambitione contentio. Gracchus tribunus plebis iratus
nobilitati cum inter auctores numantini federis no
tatus esset: agrum a priuatis non possessum populo di
midi statuit. Octauio tribuno plebis obsistenti ederit
imperium et successorem humitum dedit. his cus
senatum in populum superbia inuasit. At tunc for
te Attalus ciuensis filius moriens testamento popul
Romanum imperio Asie succedere heredem iussent
Gracchus gratiam populi pretio appetens legem tulit: uti
pecunie que fuisse Attali populo distribueretur. obsistete
nasica etiam pompeius spopondit se gracchum cum pri
mum ingratum abisset accusaturum: Gracchus cum e
ueteretur ut tribunus plebis ut se subsequente anno p
meneret quoq; cunq; comotum diem seditionis po
puli accendet auctore nasica inflammata nobilitas
fragmentis subselliorum plebem fugauit: Graccus pereg
dus, qui sunt sunt super talturnum formicem de
tracto animaculo fugiens ictus fragmento subselij corru
it rursusq; assurgens alio ictu clauie cerebro in pube
eximtus est: Trecenti preterea in ea seditione interfec
ti, eorumq; corpora in Tiberim proiecta sunt ipius

quoq; aracchi in humanum ordinem extabuit: Orta ꝑ
in Sicilia belli seruilis contagio, multas late infecit pro-
uincias: ma et mutuis occc L. seruii in ceruicem rdi: q
Quatuor milia seruorum, á Q. metello et c H. Cecilio ꝙ-
sore oppressa sunt: Inde á metello quoq; athenionis
idem tumultus seruilis ab. eruclo prętore discussus est
apud delon etiam seruii nouo motu intumescentes opp
damis pręuenientibus oppressi sunt: absq; milio prędio
Siculentis mali fomite, á quo iste uelut scintille emi-
tes dissecta est hęc incendia seminarem: In Siciliam eis
post ~~flu~~ Fuluium consulem Piso consul mamertinum op-
pidum expugnauit, vbi octo milia seruoꝝ interfecit, ꝙs
autem capere potuit patibulo affixit: an tam rutilius
consul successisset idem quoq; Cantomennum et ethn
firmissma fugitiuorum refugia bello retępit: amplius
q xx. milia tunc seruorum trucidata referuntur: mis-
profecto tal' belli et inęxtimabilis cꝝ perendum utiq;
dnis erat nisi insolescentibus ꝗ seruis ferre obuiam uetus
sed tamen in ipsis quoq; infelicissimis dnmis prędę et
infelicibus lucris victorię quanti periere, milli tamen
perdidere uictores:

C. Laurinus Crassus mortuus est contra Aristonicum
fratrem Attali.

Anno ab Vrbe condita dc. xxxj: P. Lucinius crassus
consul et pontifex maxime aduersus aristonicum Attali
fratrem, qui traditam per testamentum rois Asiam pa
nasserat: cum instructissimo exercitu missus pretera ma-
gnis regibus. hoc est Nicomede Bithinię Mitridate ponti
et armenię armenie, capadocię, phylemene paflagonie
eorumq; maximis ꝙ copiis aduersus: Conserto tum bello

uulsus est. et cum exercitu post plurimam cedem in fugā
acto ipse iam circumuentus ab hostibus: et pene captus
esset uiegam quę erat usq; ad equum in oculum tri-
gis impegit. barbarus autem cum ut ira et dolore e-
xarsset latus crassi transuerberauit: sic ille excogitato
genere mortis effugit. et dedecus & seruitutem. Perpe
na consul. qui crasso superfuerat: auctus morte cras-
si et clade exercitus roi inptum in Asiam peruolauit
Aristonicum retenti uictoriæ feruentem inpromso bello ad
ortus mutationisq; omnibus copijs infugam uertit. cuiq;
strntomitem urbem. ad quam ille confugerat obsidione
cinxisset. tricesimum fame ad deditionem coegit. per
pena consule apud pergamum correptus morbo die
obijt Aristonicus roe iussu senatus strangulatus est. eo
dem anno ptholomei alexandrinorum regis transfu-
ga miseriorem mtę exitum dedit: is enim sororęs
suam stupo cognitam ac deinde in matrimonium re-
ceptam nouissime turpisq; duxit obiecit primigenam uō
suam. hoc est. filiam sororis et conniuis coniungere
ausam filium suum quem rex sorore susceperat. nec
non et filium fratris occidit: Unum ob rem tantis in-
cestus pridiusq; execrabilis ab Alexandrino regno pul-
sus est: hisdem temporibus anthiochus non contentus ba
bilonia atq; hebetana totoq; medię imperio aduersus
phrahatem parthorum regem congressus et uictus est
qui cum in exercitu suo .c. milia armorum haberet in-
deretur .cc. milia amplius talentum atq; lxxvi milia in
uista scenis et histrionibus trahebat: ut facile tum uni
uerso exercitu suo parthorum oppressus uiribus inte
riit. C. Sempronio enduatio. et M. acilio .co. P. Scipione

Aphricanum pridie pro concione de periculo salutis sue
contestatum qđ sibi de patria laborantium ad improbisset
ingratis prouincialium pronunciari cognouissent alio
mane examinem in cubiculo repertum non temere me-
morie romanorum pericula censenti: presertim cum
tantum in ea urbe aphricani uigor et modestia ualeret ut
facile uno eo/ neq; cuile bellum posse existere crederetur
hunc quidam uxoris sue Sempronie/ germanum autem
sororis dolo necatum ferunt/ nec scelerata ut credo fem-
lia ad perniciem patrie sue nota inter primas dedecto-
nes uirorum non etiam facinoribus mulierie non esset
inmanior: AA. emilio L. hostilio consulibus. Ethna uasto tremo
re concussus exundauit. Rursusq; alia die Lip
para insula et uicinum circa ipsum mare tantum effer
buit ut adustas quoq; ripas dissoluerit tabulata nauium hque
faltis ceteris extorruerit exanimatos pisces super natantesq; ex
tulerit/ homines quoq; nisi quique longius potuere diffugere ut
aperato meliti calidi uersi adustis interiorum uitalibus suf
focauit: A. Postumio isseo. M. Fuluio flacco .cō. uix dum
aphricam á bellorum extidijs quiescentem horribilis et in-
usitata perditio consecuta est. nam cum per totam mmesse
locustarum/ multitudines coaluissent. et non modo im
mensam spem frugum abrasissent/ herbasq; omnes cum
prete nidum folia arborum cum teneritudine ramorū
consumpsissent/ uerum etiam amnicos cortices/ atq; arida
ligna protonderent repentino abrepte uento atq; in globos
coacte portantesq; dum per aerem afucano pelago immerse
sunt: harum cum immersos aceruos longe undis ingenti
bus fluctus per excelsa lapidum turba propulissent.
ultra opinionem pestiferum odorem/ tabida et putrefacta

congeries exalant: Vnde omnium animantium peruſtā
ta peſtilentia conſecuta eſt: ut animum petudum et beſtiaſ
corruptione atq; diſſolutarum putrefacta paſſim cadave
ra utrum corruptioniſ ingerent, ut uero quanta fue
rit hominum luēs et ipē dum refero toto corpore per
horreſco, ſiquidem in mediā in qua tunc improſpere
xerat: L.xxx. miliā hominum certa nō oram maritī
mam quę maxime cartaginenſi atq; uti tenſi littorei
adiacet plusq; .co. miliā peryſſe traditum eſt: Apud ut
eam nō ipſam ciuitatem xxx. miliā militum, quę ad
preſidium totiuſ aphricę ordinata fuerant extincta atq;
abrſa ſunt: Quę cladeſ tam repentina atq; tam mo
lenta inſtitit: ut tunc apud vticam ſub una die per
una portam ex illiſ inmoribuſ plusq; mille. d. mor
tuoſ collatoſ fuiſſe narratur: Verum pace et gratia
omnipotentiſ dei dixerim decaruiſ miſericordia et m
eiuſ fiducia, hęc loquor: q̄uiſ et temporibuſ noſtriſ exo
riantur alienando et p̄ diuerſiſ partibuſ locuſtę et ple
runq; ſed tolerabiliter lędant: nunq̄ tamen temporib,
chriſtianiſ tanta iſ execrabiliſ accidit, ut pernitieſ lo
cuſtarum quę nullo modo fieri unā potuiſſet, mor
tua pl̄ non noceret: Et quia din imminente periturā
erant omnia et perdita per euntibuſ magſ optandū
fuit, ne perirēt: / Reſtitutio Cartaginiſ in Aphrica

Anno ab vrbe condita do. xxvii. L. Cęcilio metello
.v. Tito Flamminio conſulibuſ, Cartago in aphrica
reſtituī uſa xx°. n°. demum anno q̄ euerſa fuerat de
ductiſ eiuſ romanorum familiiſ . incolent
deſtituta et repleta eſta, magno autem prodigio pro
cedente, nam cum meſſores adluminandum cartagineſe

agrum missi stipites terminorum mdices fixos et nec-
te á lupis renulsos morditos, corrososq; reperissent ali
quandiu hesitatum est utrum roē prōt expediret car-
tagrem reformari: Eodem anno. C. Gracchus gracchi
illius iam occasisus in seditione fuerat frater tribunus ple-
bis per tumultum crentus magnē rei.p. pernicies fuit
nam cum sepe populū.rō. Largitionib; missisq; innume
rabilissimas quēstiones excitauisset maxime legis agra
rie causa pro qua etiam frater eius gracchus fuerat oc-
asus tandem ateibunatu minuto successore decessit: Mi-
nutius. tr. pl. cum maxima parte detestoris sui gracchi
statuta conuulsisset, legesq; abrogasset: Gracchus cum Ful
uio flacco ingenti stipitis agmine, capitolium ubi con-
cio agitabatur ascendit ubi maximo tumultu excitato
quidam preco á gracchis interfectus uelut insignium
fuit: Flaccus duobus filijs armatis cinctus comitante et
gracho togato, brenemq; gladium sub sinistra ob oculta-
tante, q̄us et pregone frustra p̄emisisset qui seruos adli-
berandum uocaret, iamam tamq; arcem occupauit; con-
tra detus Brutus ur consularis á chuo prō cum in-
genti certamine iruit, ibi flaccus dū obstinatissime di-
micauit. Gracchus postq; intemplum minerue successit
gladio mucrobere uolens interuentu littorum retentus
est: stataq; cum dū anceps bellum agitaretur. tande
sagittarij ab imo missi confertam multitudinem dis-
barent: Duo flacci pater filiusq; c̄ pedem lungē impe-
natam domum dissiluissent foresq; obtrassent resisso
ōbtuo parietem confossi sunt: Gracchus dum prose
mitis pugnantibus no pereuntibus eq̄ ad pontem
sublicium peruenit: sbiq; ne minus experetur cerui-

seruo suo.

ſcano ſuo prębuit. Caput Gracchi excisum consili alla-
tum est. corpus ad cornelium matrem ad Uticen-
oppidum deuectum est: hęc autem cornelia aphri-
cani maioris filia ut dixi mistorum prioris filij mo-
te secessent: Bona gracchi publicata sunt, flaccus ado-
lescens in robore necatus: ex fuge gracchi ccl in aue-
tino q̄ cęsi fuisse referuntur optimus consul sicut in
bello fortissimus fuit: ita in inquisitione quidem cau-
in nocentes interfecti sunt: hisdem temporibus metellus
baleares insulas bello perugatus in domuit et pratica-
infestationem qui ab hisdem tuno exercebatur plurim-
in colurum cędę oppressit. Cn. quoq; domitius proconsul
allobroges gallos uic̄ oppidum uindalium grauissimo-
bello uic̄ maxime: cum elefantorum noua forma equi
hostium hostesq; conterriti diffugerunt. xx: milia ibi al-
lobrogum cęsa referuntur uj. milia capta: Eodem tem-
pore ethna mons ultra solita exarsit. et torrentibus igne-
is superfusis lateq; circumfluentibus catinam urbem
finesq; eius oppressit ita ut tecta ędium calidis cineri-
bus prępsta et pregrauata corruerunt: cuius leuandę da
dis causa senatus. x. annoy uectigalia catinensibus remisit

Anno ab urbe condita dc. xxvuj. Fabius consul Bitu-
ito regi alueorum gallię ciuitatis bellum maximo in-
festu computum adeo cum paruo exercitu obtinuit
ut Bituitus pauatus romanorum uix ad estam casib;
quos in agmine habeat sufficere posse instaret, qui ei
sibi ad transferendas copias unum potestatem rhodanu
parum esse intelligeret alueum compactis lit̄by catenisq;
connexum superstitis fixisq; tabulis instruxit conserto

pugna et diu grauiter agitata uicti galli conuersiq; in fugam
dum sibi quisq; timet conterritis improuiso agminibus
et prope transitu pontis uinculo ruperunt ut mox tum
ipis limbis mersi c. milia LXXX armatorum mexen-
tii Vituiti fuisse tradiuntur: ex quibus dl. milia uel
cesa uel mersa sunt. Q. Martius consul gallorum
gentem sub radice alpium sitam bello aggressus est: q
cum se rationis copijs circum septos uiderent: bello im-
pares fore intelligerent cornigibus occisis ac liberius in
flammam sese proiecerunt: qui uō pre occupantibus mitos
per agendę uitro mortis suę copiam non habuerunt ap-
tiq; fuerant, alij ferro, alij suspendio, alij abnegato a-
bo se se consumpserunt, nullusq; omnino, uel parum
superfuit qui seruitutis conditionem, mitę amore tole
rauerit Bellum Jugurtinum.

Anno ab urbe condita ac. xxxv. p. Scipione nasica
et. L. calfurnio bestia, consu. Jugurthę numidarum
regi bellum consensu p. R. Senatus indixit: Sed ego
de Jugurta ordinis tantum loco et causa cōmemora-
tionis perstrinxerim, quia ut de natura eius uana atq;
intollerabilis, ita de rebus tamen dolose, q strenue gestis
propter optimā scriptorum lucolentiam satis suffulgeat
apud omnes lętitia est. Igitur Jugurtha micipse regis m
numidarum adoptiuus hēs inter naturales filios eius subito
primum heredes suos. i. hierosolom occidit, ad herbalem ci
lo uictum aphrica expulit: Calfurnium de migs consule
aduersum semissum pecunia corrupit, atq; turpissimis
conditionibus pacis adduxit: Preterea cum romam uenis-
omnib; pecunia aut corruptis aut attentatis seditiones
dissentionesq; permisceret, quum cum egrederetur in fum

satis eloquia notauit dicens, o urbem uenalem et ma-
ture peritura si emptorem inuenerit, in sequenti an-
no, anlum postumium consulis fratrem quem xl-
milia armatoz exercitu prefecerat apud thalamas ur-
bem thesaureis regijs conditis inhiantem bello oppressit
cumq; isto ignominiosum fedus fecit: uniuersam
pene aphricam a rois deficientem suo imperio adiun-
xit: postea tamen metelli consulis, integritate et disci-
plina cohercatq; duobus etiam prelijs missus, uidit pri-
se nostrei numidiam suam et non posse defendi a quo
addeditionem coactus cc obsides dedit frumentum atq;
alios comentus soluturum se spopondit: tria milia ampli-
us profligorum reddidit. Exinde cum incertus in prae
improbos non cohiberet incursus, marci consulis, non-
minore pene q ipse preditus erat astutia roisq; incib;
fractus est: Maxime postq; marius urbem capsam ab her-
cule fenice ut ferunt, conditam regijs tunc thesaureis co-
fertissimam dolo circumuenit et cepit: Diffidens deinde
proprijs rebus uiribus figurta societatem cum bocco-
nioz rege fecit, cuius equitatu in immensum auxit
mariamum exercitum creberrimis incursionib; fatiga-
uit: Postremo apud cirtham urbem antiquissimam im-
pius maximusse regis aduersus ros expugnationem eunsq;
rantes Lx. milia equitum instructus occurrit, nunq; il-
la ro militi tumultuosior pugna et terribilior fuit: adeo
ut discursu. et fremitu circumstantium et petentium equi
suscitatus pluis telum subtexuerit diem ademerit, noctes
subduxerit. Tantus autem telorum imbus ingruerit ut
nulla pars corporis abiectu tuta esset, quippe quib; et uisi
ad prospiciendum impedimento caliginis et expeditio ad

cauendum compressione multitudinis deerat neq; labo-
rabat eps marcus ac munda ut bene collatum hosti
oportuno teli impetu rimaretur: Sed potius incertum
pila mittebant certi qd vulnera uitare non possent: ita
coacti in unum romani pedites densebantur: intercape-
dinem tanti periculi nox interueniens recte eidem
postera die et belli, et periculi faciei in crepusculo ho-
stes, q̄ nis stando miles gladio non valebat, emissum
iaculis pellebatur fugere non poterat: undiq; è uelocio
adpersequendum eps inclamarat: Jam tertia dies et
nullum undecimq; suffragium dira undiq; mortis
facies obiectebatur: Tandem marcus consul forti deli-
beratione rei spei unam fecit universo simul agmine pro
rupit et uallo campoq; se se simul et prelio dedit: et
cum uterum circumfusi hostes non solum agminis ex-
lamaretur: uerum etiam media excussis pilis tela ce-
rent: turbatosq; romanos insuper etiam estus solis into
lerantia sitis mortis circumstantia usq; ad extremum de
speratione fatigaret subito notum illud romanorum
aduersum aphros tempestatum imbriumq; suffragium
celo missum insperate salutis fuit: Siquidem repentina
pluuia sitientibus reis et estuantibus refrigerium prebuit
potumq;: porro autem numidis hostilia telorum que-
nam intorqueri sine agitamentis solent lubrica atq; per
se inutilia reddidit: Scuta etiam quo elephanti coreo ex
tento atq; durato hiba atq; tuta gestabant: cum is natu
ra è ut acceptum imbrem tanq; spongia bibat ac paulo in
tractabile repentino pondere fiat, qua circumferri no
poterant defendere nequiuerunt: Ita ex insperato con-
turbatis et destitutisq; marcis et numidis: Bocchus et iugurtha

fugerunt: Post hec xc. milia armatorum nomissimo bel
lo ab hisdem regibus abiecta h quoq; usq; ad interemp
tionem romanis minitantibus tesa referuntur: Ex hoc
bocchus spem belli abiciens pacem petiuit atq; impe
tum pacis Jugurtham dolo captum tacens obrutum
parsillam legatum misit ad marium: qui triumpho
ante currum cum duobus filijs suis actus et mox in
carcere strangulatus est: hisdem diebus obscenum pro
digium ac teste visum est: L. Cinna eps cons cum
xore et filia de roma in apuliam rediens tempestate co
reptus cum filiam gestantem uideret ut citius proprio
ribus tectis succederet relictis uinculis abreptisq; equis
filiam uirginem equo insidentem in medium agm
acceperit: puella continuo ictu fulminis exanimata e
sed et omnibus sine fissura ulgua uestimentis ad emp
tis ac pectoris pedumq; uinculis dissolutis minimisq; et
annulisq; discussis ipso quoq; corpore illeso nisi qd obsce
num in modum, nuda et lingua paulum extra iacuit
Equus quoq; ipse quoq; utebatur, stratis ferus et angulis
dissolutis passim ac dispersis examinis procul iacuit: Pau
no post hoc intercessu temporis. L. Venturius eps roma
nus: Cecuham uirginem uestalem furtiuo stupro pol
luit: Duas preterea uirgines uestales eadem crimi ad
participationem incesti solicitatas contubernalibus sui
corruptoris exposuit ac tradidit: Inditio per seruum fac
supplicium de omnib; sumptum est: Hisdem preterea Ju
gurtini belli temporibus. L. cassius consul ingalia tegu
rinos usq; occeanum persecutus, rursusq; ad hisdem in
sidijs circumuentus occisus est: L. quoq; piso, ut consu
laris legatus cassij permensis interfectus est. C. pl publius

alter legatus ne residua exercatus portio que in castra confugerat delereture obsides. et dimidium partem reip omnium tigurtinis turpissimo fedele dedit. Eumo mam reuersus a celio tribuno. ple. die dicta eo qd tigurtinis obsides dederat in exilium profugit. Cepio pro. consul. capta urbe gallor. cui nomen est tolosse centum milia pondere auri et argenti. c. decem milia é templo apollinis subtilit. & cum ad massiliam am cam populi romani. urbem cum presidijs missset inter fectis dam fiunt quidam contestantur. quib⁹ ea custo diendi et per uexandi cōmiserat cuncta per scelus fun tus narratur. unde etiam magis questio. post rome adue

M. manl⁹ manlius et q. cepio interfecti a gallis.

Anno ab urbe condita. dc. xlv. M. manlius consul et q. cepio proconsul aduersus cimbros teutonos et tigu tinos et ambronas gallorum et germanorum gentes que tunc ut romanum imperium extinguerent conspirauerant. missi prouincias sibi rhodano flumine medio diui serunt. ubi dum inter se grauissima in uidia et contē tione disceptant. cum magna ignominia et periculo rei nominis uicti sunt: Siquidem in ea pugna. m. emilius consularis captus atq; interfectus duo filij consulis cesi Lxxx. milia romanorum sociorumq; ea tempestate tru cidata: xl. milia calonum atq; lixarum interfecta an thias scripsit: Ita ex omni exercitu. x. tantum modo hoīes qui miserum numerum ad augendas miserias poetarum superfuisse referunt: hostes huius castris, atq; ingenti pre da potiti, noua quadam atq; insolita exacerbatione cru tra qua y ceperant pessime dederunt. Vestis diuisa et pro tecta est: aurum argentumq; in flumen abiectum, loricæ

nrrorum concisę falere equorum dispersę, equi ipi
m gregibus mmersi homines laqueo collo mducto
ex arboribus suspensi sunt, ita ut m hr prędę nullo mihi
misericordię motus agnoscęt, maxime tunc rōę non
solum hostis, uerum etiam metus fuit: ne confestim ci
bri alpes transgrederetur, italiamq; delerent: hisdem tem
poribus. C. fabius maximus filium adolescentem mu
sus relegatum di cum duobus seruis praecidij ministris
interfecit, ipsos quoq; continuos seruos impętum fę
ceis manu misit die dicta ch. pompeio accusante da
natus est. igitur marius quarto consul, cum uxō isset
rhodanicp fluminis ubi in se confluunt castra posuisset
Teutones cimbri et thigurini et ambrones postq; continuo
triduo circa romanorum castra pugnauerunt, si quo pacto
eos exterreret uallo atq; in equos campos effunderent ci
bus armis italiam petere destinarunt. Marius post di
gressum hostium castra mouit et collem occupauit, qui
campo a flumine ubi hostes se se diffunderant imminebat
castrisq; exercitui eius aqua ad potandum de esset: quę relq;
omnium conspiceretur et quum ei in conspectu ee respōdit
sed cum ferro uendicandum. primus itaq; calambus cum
clamore in pugnam ruentibus subsecutus exercitus, mox u
sto certamine compositis ordinibus bellum gestum et
uictem romm: Quarto die rursus productę in campū
naes usq; ad meridiem pene pari pugnauere discrimine
post ubi in talescente sole flexa gallorum corpora mmoty
nuium si. distabuerunt usq; in noctem ędes potiusq; pu
gna protracta est. cc. milia armatorum in eo bello inter
fecta sunt, octogenta capta, nix uy. milia fugisse refe
runtur. duces quoq; eoy- [illegible]dobus occisus est, mulieres

eorum constantiore animo q̄ si massent consulere
consulem, ut sibi inuiolata castitate uirginibus satius
ac diis sermendum esset uitam sibi seruarent: ita q̄ cū
petita non impetrassent parumlus sinus ad sexa collisis
cunctę se se ferro ac suspendio pemerunt, hęc de ci
gurtinis z andrombus gesta sunt: Teutones autem
et cambri integris copijs alpium iuges emēsi uale
plane persuaserant: ibiq; cum rigidum genus din
blādioib; aniis poctis cibis ac lauacris emolirentur
Marius v. consul et catulus aduersus eos missi de
ad prgnum et campo dato et hannibalis setuti mor
mum in nebulam dispositere prgnum in sole pu
gnarent: prima siquidem perturbatio gallorum fur
gorum roi acm prius offendere dispositam q̄ ad
esse senserunt. Cuiq; illico uulnerati equites retro
in suos cogerentur, totamq; multitudinem in dispoitę
ad hoc aduentantem conturbarent et sol cum uento
ortus ex aduerso emicuisset. usus eorum plius opple
uit et splendor ebetauit. utaq; factum est, ut tantūm
ac tam terribilis multitudo romanorum nummo clā
de sua autem ultima interemptione cederetur: cxl
milia eorum tunc in bello cęsa, xl milia capta dicunt
mulieres grauiorem pene extitisse prgnum: qui
claustris in modū castrorum arcuum structis dū repu
lere romanos, sed cum ab his nouo tēdi genere terē
abscissis enim cum cane nerticab; et in honesto satis mi
nere relinquebantur, ferrum quod in hostes sumpse
rant, in se suosq; uerterunt: nunq; alię concursu mu
tuo ingulatę: alię apprehensis inuicem faucib; stri
gulatę: alię funibus quibus ecroem egnorum crura

uexuerunt mdidere cernites protrnite ntq; exanimte
sunt: Alie lnqueo de subreptis plaustrorum temonib;
peperiderunt; mnuenta est etam quedam que duos fi
lios trnectos per colla eorum gladijs ad suos pedes ndm
xerit, et cum se ipsum suspendio moriturum dimsis
sset secum ꝙt occidendos: Inter hec mlta et miserab
lia mortis gna, regulj quoq; duo mstrictis m se gladijs
conarrisse referuntur: Lucius et boiorix reges m acie
ceciderunt: Claudius et cenforix capti sunt: sta mhs
duobus prelijs. ccc xl mlia gallorum cesa, et c. xl
mlia capta sunt, absq; mmisericordia mulierum mt
titudine que se suosq; parnulos femineo furore nr
mutem nrili netinerunt: Igitur talem marij trium
phum, romanamq; mstoriam m credibile fraimus. et
nunq; a romanis cognitum romane subito perpetratu
nersa m horrore ac merore tota vrbe fusdant: Su
bitus siquidem malleolus secum suis adinterib; ma
trem suam interfecit: damnatus periculi m situs m
culeum et m mare proiectus est: Simpleneruntq; romā
ni et fraimus et penam vbi etiam solon athenensis
deternere non nrsus fuerat, dum fieri posse non re
dit, Et romani qui se recto a romulo seruent etiam
hoc fieri posse intelligentes supplicium singule sanxer

Seditio I. Saturnini

Anno ab vrbe condita dc. xlv° post cimbricum et
teutonicum bellum et quintum marij consulatu
quo status imperij romani nire conservatus indicatur
vi consulatu eiusdem marij ut labefactus est ut pene
usq; adextremum mtestinis clade conaderit et nol
uere ac pervertere mbi discordiarum ambages in

in extricabiles seditionum causas incomodum simul
ac longum ire sane breuiter strinxisse sufficiat. Qui
primus .L. apuleius Saturninus exacti tumultus auc
tor extiterit. q. metello numidico uiro sane primā
rio acerrimus inimicus: quū tum censorem creatum
profectum domo atq; in capitolium confugientem
armata multitudine obsedit: Vnde equitum roma
norum indignatione eiectus est: plurima autem
cede capitolium facta: Annonium deinde competi
torem Saturninus et glaucia fraude Caij marij co
sulis occiderunt: Sequenti anno sexto consul. et glau
cia pretor: Saturninus .ter. pl. conspiruerunt mete
llum numidicum quocunq; in agere die dicta appos
tis eiusdem factionis iudicibus perscelus innocens me
tellus damnatus in exilium cum totius urbis dolore
discessit: Idem saturninus omnium rerum et inte
grum fieri consulem timens orta suspitionem fugie
tem. p. h. p. memmium satellitem informi stupe
te communitum interfecit frementem per tantis mis
rei. pu. Senatu populoq; R omnino: Marius consul
accomodato ad tempus ingenio consensui bonorum
se se immiscuit: comotamq; plebem leni oratione
sedauit Saturninus in fauibus ausus dom sue to
tionem habuit: ubiq; ab alijs rex. ab alijs imperato
est appellatus: Marius manipulatim plebe descripta
alterum consulem cum presidijs in colle disposuit
Ipse portas communiuit, in foro prelium commis
sum est: Saturnius a marianis foro pulsus in capi
tolium confugit: marius fistulas quibus eo aq de
ducebatur intercidit: bellum deinde in abditis capitolij

horridum satis ritum est. multq; carta manserunt et Saturnini gesti: Saturninus palam marcum auctorem eē omnium molitionum suarum gestatus est: cum nt Saturninus et Saufeius et Labienus congente maiore in curiam configissent per equites romanos effractis foribus occisi sunt. C. galuca extractus é domo Clandij trucidatus est: Furius. tr. pl. bona omnium publicanda decreuit: .C. dolabella Saturni finter perforum ditor fugiens cum .L. gigannio interfectus e stinq; auctoribus tante seditionis occisis. quies populo fuit: tunc Cato atq; Pompeius rogationem eius metelli numidici totius urbis gaudio promulgarunt: que ne perficeretur. marij consulis et furij tri. .pl. factionibus intercessum: Rutilius quoq; uir integerrimus adeo fidei atq; innocentie constantissimus est: ut die sibi ab accusatoribus dicta usq; ad cognitionem neq; capillum barbe promiserit: neq; sordida neste humili ue habitu suffragatores cōsortatus sit orationem quoq; a pretore concessam nihilo sumissiorem q animum habuerit cum eminenti oppugnaretur calumnia et opinione bonorum omnium uere absoluendus putaretur per iniurio iudicium condemnatus est: qui gnūnam cōmigrans litteratum studijs intentus consenuit.

Bellum sociale.

Anno ab urbe condita. dc. Lix. Sexto iulio cesare et .L. marcio philippo. cons. intestinis causis socialebellum totam commouit italiam. Siquidem .L. drusus. tr. pl. Latinos omnes in recta cum placito explere non posset, in arma excitauit, eo accessit ut mestam

prodigia

vrbem prodigia dira terrent nam subortu solis globus
ignis a septentrione cum maximo cœli fragore emi-
cuit apud terentinos cum panes per compluia fran-
gerent cruor e mediis panibus quasi e multis corpo-
ribus cōpo-
ris fluxit: per sextos continuos dies preteren gran-
do lapidum imistis etiam testarum fragmentis terra
latissime verberauit in Samnitibus vastissimi hiatus
terre flamma prorupit et usq; in cœlum extendi
visa est. Tum plures mutuere videre rotā globum
coloris aurei e cœlo ad terram delapsum maioremq;
factum: rursus a terra in sublime ad orientem solem
ferri ac magnitudine sua ipsum solem obtexisse: Et
brutius tantis mal[illegible] anxius domi sue in certo qd
auctore interfectus est: Igitur picentes vestini marsi pe
ligni. Matiurni, Samnites, Lucani cum ad hec cœl
tam defectiones meditarent. C. secuium pretorem le
gatum ad se missum apud asculum occiderunt: Statimq;
clausa ciuitate omnes cives romanos in dicta ede in
gulauerunt: continuo atrocissimam permixtem. in fame
ssima precessere prodigia: namq; omnium gentium
animalium que manus hominum blande peepeti atq;
inter homines uiuere solita erant relicto stabulis, pasci-
q; cum balatu hinitu mugituq; miserabili ad strues
montesq; fugerunt. Canes quoq; quorum natura est ex
homines esse non posse domosis ululatibus ungi lupo-
rito obtenuerunt: Igitur CN. pompeius pretor cum
picentib; missu senatus bellum gessit et victus est. Cos-
samnites primum mutilum imperatorem preferē
marsi autem agamemi piratam preoptauerant. Julius
Cesar Samnitior archi pugna victus e teso fugit exercitu

maiora prodigia

Rutilius consul marium propinquū suum legatum
sibi legit: quem assidue monentem morā bello u-
tilem fore et paulisper in castris exercere milite
oportere tyroriem, dolo id agerratus contemsit sese;
in insidias marsorum et minersium agmen exercitus
si in tantum inuectit, ubi et ipse consul occisus et
multi nobiles interfecti, et octomilia romanorum
militum cesa sunt, arma et corpora interfectorum
in conspectu marij legati, tolenus flumius pertulit atq;
intestinę cladis enexit: Marius raptis continuo to
pijs uictores insperatos oppressit Vnj. milia marsorum
interfecit, et ipse cepio autem anestinis et marsis
et insidijs deductus cum exercitu tendidatus est;
Julius nō cesar postq apud ensereum uictas insige
rat, contractis undiq copijs aduersum samnitas et
lucanos militans, multa milia hostium interfecit
cumq ab exercitu imperator appellatus esset romāq
nuntios de uictoria misisset senatus, sagum hoc est
nestēte q exorto uesocali bello assumpserat hac spe
ridente de pōne, atq antiquum toge decorem
reuperauit: Marius deinde sex, milia marsorum
cecidit septem milia armis exuit: Silla cum xxuj^{or}
cohortibus ensetinam missus ubi artissima obsidione
romani tirones et milites premebantur maximo bello
et plurima cede hostium, urbem sociosq liberauit: cn.
Pompeius pūtes grauj prelio fudit, que uictoria se-
natus lati clauia, et ceteri dignitatis insigne recepit
cum toga, tantummodo uictoria cesaris primum
respirantem sumpsisset: Portius cato pretor, etruscos
plotius legatus umbros plurimo sanguine impenso

et difficillimo labore miserunt. cñ. pompeio .L. porcio
catone con. pompeius diu obsedit asculum civita-
tem nec tamen expugnauisset nisi populum mã-
pium prorumpentem grauissima oppressione uasset
decem et nouem milia marsorum in ea pugna cum
fratre imperatore suo cesa sunt, capta .xxx. milia:
uy. autem italici uiri ex eadem cede profugi ugq
montis cacumen immanem agmine forte consederãt
Vbi oppressi exanimati nimibus miserabili morte re-
ruerunt, nunq uti aut attoniti mor hostium steterã
alij strepibus aut saxis rechinas, Alij armis sus mẽ
mentibus patentibus cuncti oculis dentibusq nudatis
uinentium imodum insebantur, ne nillum emp
tul intuentibus mortis indutiũ nisi diuturna im
mobilitas quam nullo modo humano ite negotio
diu perpeti pot: Eodem die pcentes congressi et mul
sunt quorum duc in dacalius conbocatis principib
suis post magnificas epulas, largaq potula cunctos ad
ex̃m sui pronocans hausto neneno assumptas est cũctis
factum eius laudantibus, sed nemine subsequente.

Conflictus Samnitum per Syllam.

Anno ab vrbe condita. dc. Lxi°, cum ad obsidendos
ascalos pompeius et romanus esset exercitus: et dos
minus albinus ut consulatus tunc .L. Sille legatus in
tolerabili superbia, cum omnium in se militum od
sustatasset: Lapidibus ocasus est: Sylla consul non nisi
nilem cenorem hostili sanguine experiri posse testat
est cuius rei consciam pronotus exercitus pugnam in
adortus est ut sibi unusquisq per eundum uideret n
uicisset .x. et vy. milia samnitum illo prelio cesa sunt

fruentum quoq; italicum ducem et magnum ipsius
populum persecutus occidit. Totus cato consul marius
copius habens tam aliquanta strenua gessisset glorio
sus est: .C. marium non minora fecisse, et ob hoc en
ne hostium castrorum interfectus est: Murticini, ne
stinio sulpitio legato pompeij persequente, uastati st.
Pompeus et obsidius italici imperatores abeodem sul
pitio apud flumen tenium horribili prelio ꝙ oppressit
et occisi sunt: Pompeus Asculum ingressus prefectos
centuriones, cunctosq; principes eorum virgis ced ce
cidit: securiq; percussit: Sed eos predamq; omnem sub
hasta uendidit: Reliquos liberos tum sed nudos quide
et abire precepit: et cum de hac preda opitulationem
aliquam in usum stipendij publici senatus fore spe
ret tum nihil Pompeus ex ea egenti erario contulit
nunq; eodem tempore exhaustum cum penitus esset
erarium et ad stipendium frumenti deesset expensa
loca publica que mercatu capitolij pontificibus aug
uribus decemviris et flaminibus in possessionem tradi
ta erant cogente inopia uendita sunt, et sufficiens
pecunie modus qui ad tempus inopie subsidio esset
acceptus est: Equidem tunc in animo ipsius cunctatis ene
sarium omnium urbium nudatarumq; terrarum ab
rasteq; opes undiq; cogebantur, cum ipsa roma tunc pri de
gente inopia precipuus sui partes auctionabantur. q~
obrem considerunt tunc tempora sua: cum grassim
exphonibus uenter cuncta consumens et semper exurie

comitas virtutes, quas mira faciebat ipsa miseror, nihil relinquens, nihil habebat, et stipulo domestice fi
mis ad continuationem belliçe inquietudinis trade
bant: hisdem temporibus rex Sorasmus cum magnis
tarum auxilijs grecam ingressus cunctos macedoni
fines depopulatus est: Tandemq; a Cneo sentio prete
re superatus redire in regnum coactus est:

Bellum ciuile Marij et Sylle:

Anno ab vrbe condita .dc. Lxxj°, non dum finito
sociali bello, & omẽ primum bellum ciuile commo
tum est: eodemq; anno mitridaticum bellum et si
minus infame, non tam minus graue repentinũ
eiusdem mitridatici belli spatio uarie tractum est:
ntium ab hinc cepere: an tunc precipue exercesi mẽ
tum alij xxx, alij xl. annis gestum ferant: Sed quis
hisdem gesta turpibus perplexis concertatio malis exer
serint, ame tamen spectatum et sibrementus singula
proferentur: Marcus Sylla consule q̃ mitridatem in
asiam in exercitu profecturo in campania, tis pp sotia
lis belli reliquus insistentem afferuant septimum co
sulatum, et bellum suscipere mitridaticum: Quo Sylla
cognito impatiens re nouã tumens intemperantiq; in
ptitus, cum iiij, legionib; primum ante urbem consi
dit: Vbi gratum marij legatum quasi primum mu
nus belli omnis occidit, moxq; urbem tum exer
tu irrupit: flaccũ ad inflammandam urbem popular
omnes metu addidit per sacram uam cito agminem
phorum uenit. Marcus cum permoueret dignitatem
nobilitatem inflammare plebem, equestrem denique or
dinem perturbare ad uersus Syllam frustra tempsit.

Postremo seruus spe liberatis. et prede ad ãm solicitatus
negnaq̃ repugnare ausus. tandem in capitolium con
cessit. Sed cum eo Sillane cohortes remisserent magna ex
orum cede diffugit: ubi tunc Sulpitius manij collegã
seruo suo prodente prostratus est: seruum nõ ipsum qđ
hostem introduxerat manumitti. qđ vero dominum pro
diderat. saxo tarpeio deijci consules decreuerunt. Ma
nus fugiens. cum persequentium instantium cursum
septus esset immitũ mersum paludibus se se addidit:
equibus infelicit luto obrutus ignominiosusq; protractus
turpiq; autem spectaculo mutuarus ductus tonitu con
tussusq; in carcerem percussorem ad se missum solo
multo exterruit: Deinde elapsus ẽuntibus in aphri
cam transfugit solicitateq; exutio filio. ubi in cu
stodia obseruabatur. continuo romam regressus cin
ne consuli societate sceleris minitus est: Igitur ad
profligandam uniuersam rem publicam exercitum
sibi in iiij^or partes diuiserunt . . . sigundem legiões
mario date sunt. preti copiarum. .C. crebo prepositi
est: partem Sertorius accepit. Ille scilicet Sertorius in
hunc belli ciuilis inuentor et particeps mit. qui etiam
hoc primo. aliud post in hispania bellum excitauit:
quod per multos annos nixus romanorum cladibus
traxit: Cetera uero exercitus. portio cinnam secuta est
Porro autem Q mutius Pompeius. qui a senatu cum
exercitu accersitus. ut .r. pu. opitularetur. et dum se se
nouarum inuptiarum contenderet contentus non
vor. uel Cinna ad octauum alterum consulem se se
contulit. et mox cum Sertorio. conflixit infelicem pu
gnam inre interuentus nostris diremit .dc. ex utrisq; parte

milites trucidati sunt: Postera die cum permistim corpo
ra ade sepulturam disterneret miles Pompeianus suis
sui corpus quem ipse occiderat agnouit in cursu enim
uteriq; cognitionem furor ademerat quamis prorsum sit culpe
cata ignorantiam ut uideretur nefasso de fratre quem no
ambigit ni fuisse dicere: sterilq; miser miro infelicior
ubi et fratris corpus agnouit: et parricidium execratus
bella ciuilia ultro pectus suum gladio transuerberans
simulq; sanguinem et lachrimas fundens: super frater
num se se cadauer abiecit: Et quid hoc profuit quod con
fusionem crudelis incepti quod in primo statim bel
lorum ciuilium exordio infamis fama percrebuit: q
fuisse ignaros quidem fratres sed conscios cunctos petisse
fratrem scelere ultorem spolia fratres occisi no mox
tamen immanitatis reum eodem gladio, atq; eadem ma
nu per suum necem parricidium quod admiserat uendi
casset. nunquid intentatum animosiores pretium tam
triste monit exemplum: nunquid apud quenq; pium
sceleris repsit terror erroris? nunquid hec, quę commi
sit etiam cum bellum impetras et reuerentia nę qd nu
mis permendo, ac pereundo commisit, quia nisi agi
posset intremuit sesegz ad huiusmodi incepto constan
uictus remouit: quin potius fere annis xl. consequen
tibus intantum continuatum sunt bella ciuilia, ut
magnitudo laudis appetenda ex magnitudine sceleris
penderetur: Omnes .n. post tale documentum in tali
malitia parricidiorum pericula refugissent, ubi parri
dia ipsa noluissent: Igitur marius colonum hostiore
sem, ui ingressus omnia ubi grā libidinis auaritię
et crudelitatis exercuit: Pompeius ferme afflatus interijt

exercatus uero eius pestilentia correptus pene totus consumptus est: nam xl. milia uirorum de castris pompei moertua, sex milia autem de exercitu octauii consulis deleta sunt: Marius autem ratitiam ciuitatis hostiliter uerupit cunctosq; in his preter proditores interfecit bona suis diripienda promisit: Post cinna cum legionibus, et marius cum fugitiuis urbem ingressi nobilissios quosq; e Senatu et plurimos consulares uiros interfecit, Sed quota h portio ostentare miserie est uno uerbo dixisse eodem bonorum cui sint tanta numerositas, tanta diuitiarum, tanta cedium, tantaq; diuersitas: Verum tamen equius est me aliquid subtraxisse utilitatis causa, q̄ tm horroris successisse notitie, sine peritis h̄ec, sine imperitis obiciatur. de patria, siquidem decimibus et de moribus nostris h loquimur: qui hus exagitati malis tam abominanda gesserunt: de quibus etiam auditis posti. perhorrescant qui pro facto uolunt ista nimis exagerati aut sufficientis notitie moderatione sistunt, aut misericordis reuerentie contemplatione sinescunt: Igitur marius cum interfectorum ciuium capita illata comitis oblata capitolijs collata rostris ad spectacum ornatumq; congeret, ac septimum consulatum cum Cinna consule peruasisset mexordio consulatus imperij sexa. tandem morte preuentus est: Cinna bonorum necis, malorum cedes supplenit, nam cum introducta per marium fugitiuorum manus, insociabilis predandi esset: millamq; partem auctoribus predę consulibus ministraret in forum quasi stipendij causa solutata militibusq; circumdata in ermis extincta est: Cessa sunt illa die in

in foro urbis viij milia fugitinorum, idem Cinna
iiij consul ab exercitu suo interfectus est: interea re-
sidui senatorum, qui potuit Cinnę mariij crudelita-
tem insaniam fimbrię sectorij q; audacium fuge-
runt transfecti in gręciam coegere prębus sillam
ut pecuniam veteranis iam pene perditę patrię opem fe-
ret: igitur silla ut primum campanum litus attigit
norbanum consulem prelio oppressit septem milia
romanorum interfecerunt: sex milia eorundem ab
hisdem capta sunt. cxxiiij de sillana parte ceciderunt
Urbis nō Adriani, cui iam imperium pro pretore ei
regnum Aphricę senatus manu assertans a domi-
nis eorum apud uticam congestis sarmentis cum
omni familia uiuus incensus est: Domitius prętor
in ętruria maior consule Q. scęuolam. c. carbonem ut
domitium P. antistium in curia quasi adconsulta
dum nocatos crudelissime occidit: Corpora interfecto-
per carnifices uncto tracta atq; utiberim missa sunt
Eodem tempore Sillani ducis plures prelia aduersus
suos parces infelicissima infelicitate gesserunt, ne
et metellus cantinatis copias cecidit: et castra perusie
et .cn. pompeius carbonis equitatum grauiter cecidi
uit: Sillę etiam et marii adolescentis primum pręli
um apud sacriportum fuit: in quo de exercitu marij
cęsa sunt xxv milia scut. clandus scribit: pompeius
etiam castris exuit, fugientemq; insecutus, tunc cede
do, nunc addeditionem cogendo plurima exercitus
parte potuit, ne etellus norbani nomen oppressit, non
nonem milia mariane partis occisa sunt: Preneste cū
a Lucretio obsideretur cepit, et repentina pugna ob

obsessore

obsessorem delent: exercitum: nam plusq̃ x. milia ibi
tunc cesa referuntur: Sylla deinde cum campomos am
tino duce et carrinatis etiam reliquis copijs ante ipz
vrbem portamq; collinam ad horam die xi ix signa co
tulit, grauissimoq; prelio tandem vicit: Lxxx. milia
hominum ibi fusa dicuntur: xxij. se se dedidere, reli
quam multitudinem in fugam versa insistabilis victo
rum furiam vna consumpsit: Sylla mox vtq; vrbem
victor intrauit: iij, milia hominum qui se per legatos
dederant, contra fas, contraq; fidem datam inermes
securosq; interfecit: Plurimi tunc quoq; vt non dicã
innocentes, sed etiam Syllanę partis occisi sunt, quos
fuisse plusq̃ nouem milia ferunt: sta hiberce per vrbe
cedem percussoribus passim vagantibus, vt qd tunq;
vel vra vel preda solicitabat agitabantur: sgitur cum
tis vam quidem qd singuli timebant a parte fremẽ
tibus: q. Catulus palam Sylle dixit, cum quibus tan
dem victuri sumus si in bello armatos in pace, in
ermes occidimus: Tunc Sylla auctore fresidio primi
pili infamem illum tabulam proscriptionis protulit
prima proscriptio Lxxx. milia hominum fuit: in quib;
iiij consulares erant: Cerbo, Varius, Norbanus, et Sa
pio inter eos, Sertorius tunc maxime pertimescendus
stem alia cum. d. nominibus posita est qm cum Lolius
quippe Sertorius nihilq; sibi constans legeret, vbi suũ
repente nomen offendit, dum trepidus ad operto capi
te foro subterhit interfectus est: Sed ne ipsis quidem
tabulis finis ac fides malorum videbantur, namq;
alios quos perscripserant vigulabant, nec ipsius mortis erat
una simplex aut mea conditio, vt in rete ciuium solite

obsessore

us hostium seruaretur, qui nihil nisi preter uitam ex-
guum. M. uarenum siquidem de caprili casa extrahi
uinari iussit Silla: ductumq; transtiberim ad lucato-
rum sepulcrum effossis oculis membris minutatim
defectos uel etiam fractis tricubri: Post hunc .P. ple-
torium senator et domnatus . . . bre occisi: Mari
caput pēneste missum quo uisso .C. marius ultimo
desperatione correptus, ubi á Lucretio obsidebatur ne
in manus inimicorum ruiderent, cum Telesino mu-
tua morte concurrit: dumq; uiolentius ipse in conā-
rentem manus adegit ceca summa mulnus manus-
tutientis hebetauit, ita eo interfecto, ipse leuiter uul-
neratus ceruicem ferro suo prebuit: Carinatem pre-
torem Silla ingulauit: Ipse prenneste profectus omnes
marianę partis hoc est legatos questores prefectos et
tribunos iussit occidi: Et Pompeius carbonem á cossu-
ra insula in egyptum fugere tentantem in Sicilium
ad se retortum cum pluresq; cum eo socios eius occi-
dit: Silla dictator creatus est, ut dominationis et cru-
delitatis, libido honesti, precipuiq; honoris reuerentia
et remaneret, et relaxetur: Pompeius in Aphricam trā-
gressus eruptione ceca Utricam fidā xvuj milia ho-
minum interfecit, quo bello domitus dux marianā
dum inter primores pugnaret occisus est: Idemq; Pom
peius Hirtam uindicę regem per se fugientem Aboga-
bocchi mauorum regis filio sponsi omnibus copijs fe-
cit quo continuo imbellum reuersum tradito sibi opp-
do interfecit: Creatis itaq; P. Seruilio, et Appio clau-
dio consulibus missus est: Tandem Silla priuatus, hac
fine conclusa sunt, duo bella funestissima, sociale

hrum et ciuile sillanum. & per annos .x. tracta pte q̃
.c. L. milia romanorum consumpserunt, tantumq; le
tissimorum mrorum ueriusq; militum ro
ma obciuile bellum perdidit, quantum in ea supio
ra tempora, cum se iam aduersus Alexandrum ma
gnum circumspiceret indiscretis gentibꝫ censum mit
mit. Preterea uicos consulares xx. et iiij. pretorios lx
clarissimos Lx senatores ferãt cc. absq; innumeris italie
populis: qui passim sine consideratione delecti sunt q̃s
neget quisq; si ualet quin eodem damno suo uicerit
roma, quo amisit italia, proh pudor nunquid et
nam ethec comperatõne ambigua egẽt temporis mo
uel maxime inquiunt, nam quidꝫ tam aperte, q̃ bel
la ciuilia bellis ciuilibus comparantur: an forte dice
tur etiam in his temporibꝫ bella ciuilia non fuisse. a qui
bus nobis respondebitur iustius quidem socialia uocari
oportere. sed nobis proficere si ciuilia nominentur: cum
enim uocabulis tantis ac studius puris doceantur om
nia tam in his tanto plus uenerabit reuerentia chri
stiane religionis quanto minus presumpserit. potasse in
ta mitoris. nam cum plerumq; improbi tirannii tene
re inuadentes r. pu. usq; priuatoq; regio statu roma
nam imperii corpus abruperint atq; ex eo bella ut
per se iniusta importarint, nel in se iusta commone
rant, Britannus gallusq; creati populis et instructi hec
bella quantum exterius proxima tantum longius
ciuilibꝫ, quid nisi sociali iure ꝛ nocatentur, cum ipsi
romani ne sectorii quidem aut spurii bella ciuili
usquam nominarint, stabi q̃ uel destrum nel perduellio
ne sociorum minore nẽ utiq; in media laborent. si

fortasse exstetet uel graues pugne uel cruenta victoria
uerumtamen in huiusmodi temporibus omnia plus
necessitatis afferunt, et minus pudoris hoc est tum
pugne victoria uel pro extinguenda insolentia tra-
norum, uel pro cohibendo sociorum defectu, uel
m prouidendo ultionis exemplo, cui tandem dubium
est quanto nō minus, quanto clementius excitata ut
nunc dicunt bella ciuilia gerentur, imo reprimāt
potius q̄ gerantur quis. n. unum ciuile bellum p de-
cem annos hisdem temporibus agitatum audiuit. Quis
uno bello .c. L. milia hominum, uel hostium, uel obso-
stibus, ut non dicam ciuium a ciuibus cesa memi-
rit? quis illam q̄ explicare longum est optimorum
atq; illustrium uirorum multitudinem trucidatam in
prece cognouit: postremo quis illis in finibus interficiendo
rum tabulas timuerit: legerit, senserit: ni ac non po-
tius omnibus sit una cunctos prece compositos atq; inde
salute securos uictos victoresq; pari communi exultasse
letitia, At tibi in tantis totius imperij romani prouin
cijs ubiby ac populos uix paucos alquando extitisse q̄s
uelit uix ullo unquam etiam uictore damnauit, erit
ūb̄ uenera non onerem, non temere ridixerim tanta
uel in bello saltem extinctam modo fuisse ciuium
multum manum, quanta hūc cesa est in prece nobilium
figura Silla mortuo lepidus mariane pretis assecto ad
uersus catulum Sillanum ducem surgens redintegrauit
bellorum ciuilium ciuem suscitauit, bis tunc acie cer-
tum est, plurimi romanorum iam ipsa pacatitate
ferorum adhuc illo furore insanientium cesi sunt
albanorum ciuitas obsidione oppugnata atq; excisa

fame vltima miserabilium reliquiarum deditione ser-
uata est. Vbi tunc Scipio Lepidi filius captus atq; oc-
cisus est: Brutus in cisalpinam gallium fugiens perse-
quente Pompeio apud regium interfectus est: Sta hac
bellum ciuile non magis clementia tituli, q̄ tedio
Sillanę condelitus, ut ignis instipula eadem celeri-
te q̄ exarsit emanuit: Diuersa bella Romanorum

Anno ab vrbe condita dc. Lxiij. Samnitibus undiq;
bellorum strepitus frigoribq; quorum unum in hispa-
nia erat, aliud in Campania, in macedonia Tertium
quartum in dalmatia exangues adhuc et exhaustam
festina permitie tamq̄ febribus, Romana res. p. propul-
sake armis occidentis septentrionesq; fortissimas gentes
cogebatur: Sertorius quidem dolo atq; audacia potes
tum pretium maximum fuisset Sillam fugiens ex
Africa dilapsus in hispaniam bellicosissimas gentes
in arma excitauit, aduersus hunc breuiter diffinia
duo duces missi, metellus et Pomitius, quorum Pomi
tius ad hirtuleo Sertorij duce cum exercitu duce op
pressus est: Manlius proconsul gallię in hispaniam cum
tribus legionibus et mille quingentis equitibus transgres
sus unq̄ cum hirtuleo pugnam conseruit, á quo ostens
copijsq; uidatus . . pene solus refugit: Metellus mul
tis prelijs fatigatus per demia obertans hostem mora fa
tigabat, donec Pompeij castris consociaretur. Pompeius
contento apud palatium exercitu Laronum cuncta
gnum tunc Sertorius oppugnabat frustra conatus defe
dere, uictus aufugit, Sertorius superato, fugatoq; Pompe
o Laronem captam crudelissime depopulatus est. Re
liquum agmen Laurentium, quod tedibus superfuerat

miserabiliter in hispaniis captivitate tradixit. Pompeium autem hoc est illum romanorum ducem a se victum fuisse gloriatus est: quoniam magna pedituꝫ fiducia ad hoc bellum non pro consule sed pro consulibus roma misisset: fuisse tunc Pompeio xxx.m. peditum: mile equites galliꝫ scripsit: Sertorio mille xl milia peditum: octo milia equitum fuisse cōmemorat: Postea nō hituleius cum metello congressus apud italicam Boetię ciuitatem xxx. milia peditū perdidit: mitisq; in hispaniam tum primus refugit Pompeius nobilem cęlibericę cępit: Pompeius deinde cum Sertorio congressus .x. milia peditum eius mactat ex alio torum uincente Pompeio tamtūdē perit ipse perdidit: multa inter eos prelia preterea gesta sunt memini questor Pompeij: idemq; mire soloris eius ornatus est hirculei fratres interfecti propter pēnam q̄ssę Sertorio conuiuxerat cōmunitus est: Postremo ipse Sertorius decimo demum anno belli ciuili hispaniis quę et uirtutis suorum dolis interfectus finem bello fecit romanisq; victoriam sine gloria dedit: q̄us perpenum pars exercitus eius secuta sit, qui a Pompeio uictis omnibus exercitu eius uno interfectus est: Ciuitatibus nō cunctis ut sine mora, per deditionem receptis tm restituerunt hoc est uxamum et caligūm, quorum uxamam Pompeius euertit caligūm affirmius ingressi deditione confecta, atq; ad infames esculas miserandi in opia coactam ultima cęde incendioq; deleuit: per cussores Sertorij, premium ut petendum quidem a romanis esse duxerunt: quippe qui memimisset animo uiuti percussoribus denegatum et q̄us nullo tunc

premio putauerunt Romani securitatem tam fortis
fide ac uiribus semper hispania tum optimos et in
mitissimos rei. p. dederit reges, nullum unq; tyran
norum abinitio usq; in hodiernum diem, uel de se
ductum miserit uel in se extinsecus mouerentem
unum potestatem ue dimisit: interea macedonicum
bellum claudius sortitus contra varias gentes que
rodopes montibus tectum fuse sunt ac tunc macedo
crudelissime populabantur, nam inter cetera audita
dictuq; horrenda quasi in captinos agebant, ruptum
tam poculo esset humanorum capitum ossibus con
tus, capillatisq; ad huc ac per interiores cauernas ma
effosso cerebro oblitis unde ac sine horrore tanq;
nectar poculis utebantur, quarum immanissimi con
tinissimi cordis et erunt: his utq; ut dixi Claudius pel
lere macedonę finibus bello attentauit, magnisq; sem
torum molibus obiecit: Unde cum animo egere, et
cum circumseptus morbo insuper correptus esset interijt
huius successor Scaborus attentatum superiore loco
gentium inde declinans in Dardanum arma cõ
tit. eamq; superauit. P. nõ Seruilius consul Cilicum
et Pamphilium crudeliter adortus dum subdere sin
det pene delent. Luram et urbes eius obsessas, oppres
sasq; cepit: preterea olympum montem per magnitudi
sidem euertit. Coricum diruit, tamen quoq; montosa
tera in Cilicum regentia persecutus in suiros bello
confractos in deditionem redegit. Primus romanorum
per taurum duxit exercitum, ac limitem uniuersa
cit triennio emisso q̃ bellum gestum est: Isauria nomẽ
assumpsit. Castonius proconsul sortitus illyricum preter

subactaq; dalmatia: Salonam vrbem florentissimam
post biennium tandem expugnauit et cepit:
Bellum latronum seruorum: ducibus gl—:

Anno ab vrbe condita dc. Lxxix°. Lucullo et Cassio
consulibus gladiatores Lxiiij capuę a ludo gnei lentu-
li diffugerunt qui continuo ducibus crisso et gnomao
gallis et spartaco tre nesimum montem occupauerunt
inde erumpentes clodij prętoris qui eos obsidione ci-
uerat castra expugnauerunt ipsosq; in fugam adto cuncta
in prędam auerterent: sñ per consensum et me. pontũ
cretum ducti ingentia breui agmina collegerunt. nã
crisso. x. milia multitudo spartaco tunc autem numc
rus fuisse fertur: fnomarius enim cum insuperiore
bello fuerat occisus: fraq; cum itendijs rapinis stupris
omnia miscerent in exequijs captiuę matronę: quę
se dolere violati pudoris negauerat: munus gladiato
rum ex tocio captiuis soluit quod spectandi fuerant
spectatrici: ut pote lanistę gladiatorum potius q̃ mili
tum principes ediderunt: deinde consules gellius et
lentulus aduersus eos cum exercitu missi: & norba-
gellius crissum acerrime pugnantem oppressit: Len-
tulus aspartaco superatum aufugit: Post etiam collatis
fenestra ambo consules copijs accepta graui clade con
fugerunt, deinde. c. cassium pro consulem idem
Spartacum oppressum bello interfecit: fraq; exercitu
ciuitatę non minore prope modum metu q̃ sub hã
nibale circa portas fremente trepidauerat: Senatus
crassum cum legionibus consulum nonoq; supleme-
militum misit: is mox ut fugitiuorum pugnam iniit
sex milia eorum interfecit. Lxxxx. uõ cepit: inde

prensq; ipsum spetacum ad caput Scillani flumini sta-
stimentantem bello agrederetur gallos auxiliatores
eius germanosq; superauit: Ex quibus xxx. milia ho-
minum tam ipsis ducibus occidit, nonissime ipsum
spectacum disposita acie congressum, maximaq; cum
eo fugitiorum copias peculit: Ham lx. milia eoꝝ
cesa, Vij milia capta referuntur. vij. milia romanoꝝ
recepta sunt: ceteri qui ex hoc bello lapsi obberrabant
per compluresq; duces frequenti indigene attecti sunt
At ego uerum ac sepius repeto nunquid nam et hic cō
patione aliqua egent tempora: quis rogo audire nō
horreat non dicam bella talia, sed uel nomina tanta
bellorum externa seruilia, socialia ciuilia fugitiuo-
que ni sic saltem se mouerit flustibus quis mobi
magnis sequentur: sed undiq; diuersis causis, noua
bellis formis malisq; excitata, concernataq; concurrent
ut ex proximo repetam, et infame illud seruile bel-
lum preterea fugurthinum num dum ab Africo
per deterruerat, Iam cimbricum a mario fulminabat
de flumi cimbrici illis milibus ad hec fedi unstiq;
torrentes effusi sanguinis agebantur: Iam socialis bellisue
bulosi magis contamo malorum nubila coruscis missa
exalabat: Italia ad hec uero post infinitam crebamq;
italici belli tempestatem diuersi toto per italiam mine
poterat. Ita omnes absq; illis periculosissimis minarum
urbium uorginibus dissolutam ac lubrica prae tubi
bant. nam si maximum atq; cunctarum roma ptine
bat gradum alioq; e diuerso orient atq; aquilo hoc
est meridianam minabatur quod quidem meridiatiu
a superiocib; susceptum porro. ulteriora porrigitur

de marana fuit rogus Sillane clades accersus est de
rogo funestissimo Sillani et ciuilis belli per plurimas
terrarum partes ardentes fudes sparsi sunt: multas
incendia exuno fomite diffuderunt, nam lepidus et
Sapio in italia, Brutus in gallia one genere in aphri-
ca, Carboni cossus et Sicilia per penna in hgnā et
post cum Sertorio in hyspania omniumq; atrocissimus
Sectorius meadem hyspania, hec tunc ciuilia, uel quo
alio dcendā sunt nomine bella excitantes de uno
multa, de magno, magna fecerunt, absq; illis tribus
nustissimis bellis, quę tunc externa uocabantur, hoc
est pamphilico macedonico atq; dalmatico, dissimula-
toq; etiam magno illo longe omnium diuturnorum
festissimo ac formidolosissimo, de inde ad hoc hyspa
nensi Sertoriano non dum finito mmo ad hoc
uiuente Sertorio hoc finitimorum et ut uerius dica
gladiatorum bellum in horruit, iam non spectandū
putasset ubiq; metuendum qđ quia fugitiuorum bel
lum dicatur neci nile habeatur ex nomine sepe in
eo singuli, et aliquando tum agminib; frustra inmit
tis ambo consules missi sint, plurimiq; nobiles trucidati: Ipsi autem fugatum plūg .c. milia fuere, quōrū
trucidati sunt: Exquo admonemur ut ipsa se consolet
ur italia deuexatione externorum presentium
per recordationem preteritorum ex se atq; in se
comperabitq; diuturnitatum crudelius suorum quā
rem huic nolunt, iam finem fecerim, ut bella ciui-
lia externis ubiq; per musta uel quę dicta sunt, uel
quę secuntur, et sic sibi serie temporum ne mihi se
quentibus cohesunt libri saltem termino seperentur.

FINIT QUINTUS LIBER SEQUITUR VI

OMNES homines aut ſi uel ſepte uel uite uel preris ut ſepe ad proſpectum prudentie naturali dono exigimur, ut oblectamento corporis rationale mentis et ſi non actu preformat indicio tamen preferendum ſaunt. que mens roe dute illustrata in medio uirtutum, quibus gemino fauore, quis initijs inchoantur assurgit in ſtiaz dei quasi aciem proſpicit: deum enim quilibet homiñ contemnere ad tempus poteſt neſcire in totum non poteſt: Vnde quidam, deum in multis deum credunt multos dictos indiſcreto timore finxerunt, Sed hic um uel maxime cum ſanctitate ueritatis operante tamen ipſa etiam roe diſcutiente diſcuſſum eſt: Quippe cum et phi eorum ut de noſtris ſcientijs ſileam, dum in cetero mentis ſtudio, querunt ſcrutanturq; omnia unum deum auctorem omnium rerum reperiunt, ad quem unum, omnia referunt: Vnde etiam nunc pigami quos iam declinata ueritas de contumacia magna, q de ignorantia conuincit: Cum a nobis conſtituuntur non ſe plures deos ſed ſub uno deo magno plures miniſtros uernacula fatentur: Reſtat igitur de intelligentia ueri dei per multas intelligendi ſuſpitiones confuſa diſſentio, qr de uno deo omnium pene una opinione hucuſq; humana ſcrutatio, et ſi cum labore potuit: At ubi ratio defecit fides ſubuenit: niſi enim credidemus non intelligemus ab ipſo audiri ipſiq; deo credi, quod nequit nelſi fide de deo: ſtaq; uerus et unus deus, in quem omnes ut diximus et ſi ex di

nevsis opinionibvs secta concurrit mutans regna
et disponens tempora: peccata quoq; primum quę
infirma sunt mundi et elegit ut confundat fortia
et q̃ imperitę assumpto panperrimi status pastore fi-
dant, hoc per reges et consules diu provectum post
Asię Aphricę atq; europę potitum est: ad unum im-
peratorem: eundemq; fortissimum et clementissi-
mum cuncta sui ordinatioē congessit: Sub hoc im
peratore q̃m omnes ferę gentes amore et timore
permisto iuste honorarent deos nevis, q̃m super-
stitione solicita ab ignorantibus colebatur magnum
illum intelligentię suę fontem aperuit prontusq;
homine doctrina homines filium suum operante
misit virtutes quę prętellerent hominem conregnā-
temq; ydolorum quos aliqui deos putassent, utq;
ipsi tamq̃ homini non crediissent operibus tamq̃ dei
crederentur: Deinde in magno silentio ac pace le-
tissima in offense et celeriter noui nominis gloria
et annuntiatione salutis velox fama pervaserat
nel etiam discipulus eius. per diversas gentes eunti-
bus utroq; pertinctos salutis dona offerentibus ab eun-
di ac differendi quippe nominis tribus inter cetes
romanos esset, tuta libertas qđ ideo commemorandū
putaui: quia hic sextus libellus usq; ad cęsarem au-
gustum, de quo h̃ dicunt extenditur, Q. d. si aliqua
inauditam orationem veram putant simulq; diis
potius assignant quos primum prudentia elegerit
de inde pręcipuo cultu immutarint et sibi per eos im-
plissimum hoc pulcherrimumq; imperium condi-
tor eum iuuarint quia ipsi optimo genere sacrorum

emeruerint principum deorum fauorem quibus
ad ēptis uel pretermissis discesserint, omnes adhuc
uosq; relictis dij quibus imperium hoc steterat, unde
ḡns reuerentia sanctitatis tuę. multa fortissime
meruisse necesse dissertit. tamen et mihi locus exq̄
ut prima subijciam. Si romani colendo deos eme-
ruerant fauorem deorum et e non colendo am-
serunt, ut ipse omnibus parens romę inter tot mi-
la ab ortu suo in generentur. saluus esse colendo qs
meruit? an omnibus annis qui exposuit ad necem?
an puer qui interfus fuit? an rea mater stupri rea
an albani parentes ipsa quoq; ambitio romani no
minis germinat persequentem? an tota italia quę
per. cccc. annos dum uidere potuit ex odio eius
inhiuit? non inquunt, Sed dum ipsi quia se
colendos scirebant: futuros custodire cultores? ergo p-
fij sunt, Si prefij sunt cur hoc imperium inter tot
annorum secula eo potissimum tempore ad sum-
potentię artem perduxerunt, quo ille nasci inter
homines atq; agnosci ut homo uoluit, post cunc-
nomen pro nihilo et ipsi contenti sunt, et cum u-
niuerso mundo, etiam alli quos ipsi prouexerant
conuixerunt: et humiliter obrepsit: inquiunt et
lanteter intrauit, Latentis et humilis unde tam ce
lebris fama, tam indubitata fides, tam manifesta
potia signis quibusdam uirtutibus mentem homini
superstitione solutas cępit, et tenuit: ut hęc si homo
potuit, dij magis posse debuerunt. an quia ille hanc
potentiam a patre sibi traditam prędicabat? proueniu
est aliquando ad intelligentiam illius noti et ignoti dei

quem apprehendere ut dixi nemo, nisi per se ipsum potest
nec quisq̃ potest, nisi qui se toto prospecto ~~cons~~ conuers
ad sapientiam dei omnes quærendi intionationem trans
tulerit ac desiderandi fidem: Verum tamen breuiter di
scutio dij isti quos tantos ferũt ut rõm rem. p. et pro
nexisse et adnexi afflixisse uideantur. eo certe tempo
re quo palam constat quo uasti ex nolint: et nouitii
tuti gentibus cepit deuotissime atq; intentissime ce
lebrantur ut illi consulentes et sibi et cultoribus suis
non potuerunt uel reprimere, uel repellere superstitio
nem eius propter quam spernẽdos se cultoresq; suos de
stituendos uideret: q̃ q̃ si ab minimis dandã uenia ñ
deserendi fuerunt si á nouitatibus seruanda præsen
tia, nec puns fuerant ad uetandi hoc factum est m
quiuit, nam exciuauimus gentes, accendimus reges
instituimus leges, disposuimus iudices, præpeauim
penas, supplicijs et cruciatibus orbem totum sceuitis
simus si quo modo christianum nomen et cultus uiue
so mundo posset abrudi, hoc hactenus factum est, do
nec feuandã crudelitas eo usq; ad tyo inter tormenta
proficisceret q̃ thin ipsum regium solum per quod so
lum prohiberi potuerat occuparet: Et quid poste cõ
secutum est? imperatores inquiunt christiani cessare
fecit et claudi templa iusserunt: atq; ideo excessere dis
suos adituisq; relictis dij quibus imperium hoc stetera po
quanta et q̃ in offensa lux ueritatis est. simon ad ue
stus eam ultro se urbelliti bellii accercentem infelici
oculi claudercentur se christiana fides per multa ret
cula sementibus undiq; ad necessum se gentibus, regib;
legibus, cedibus cruciatibus ac mõtibus reprimi nullo mod

potuit: ſmō ut dixi inter hęc et per hęc creuit: Cultuſ
autem idolorum iam quodam modo ex ſe deficiens ac
ſibi erubeſcens ad miram clementiſſimam miſionem
ſine ullo penali terrore ceſſauit: Cui dubium hoc
eſt per uſum intelligentię demonſtrationem de crea
tore ſuo tandem innotuiſſe creaturę qđ illa ea ten9
per uarium rationatoreſ mentiſ intentę q̄ q̄ſtibꝫ aliꝫ
offuſcata queſierit, ac per hoc ſtatum amore eiuſ
quem etiam ignorauſ dilexerit: inhęſiſſe, nec igitur
mirum eſt ſi aliqua familia inuenientē aliquē ſemi
qui conſuetudine laſciuaq; ſeductorum aſſuefacti
patientia dīi ſui ad contemptum ipſius abutantur
unde et merito deus ingratoſ uel incredulos uel et
contumaceſ uariis correptionibus arguit cum ſem
per utiq; quod futendum eſt tunc cum pręcipue q̄n
ad hoc per uniuerſum mundum nulla erat eccleſia
interfidelium prętium meritaſ mundi penaſ, inſtāq;
iudicium dei exorata ipſius clementia temperaret. hō
etiam hęc, quę mala hominibuſ inferuntur quantacūq;
ſunt ſine dubio omnia fuerunt: ſum ipſo, quo con
cepta ſunt ordine probabuntur: Bellum mitridaticum
uel ut uerius dicam belli mitridatici cladeſ multaſ ſimul
uoluens prouincia tōta et protenta per .xl. annoſ fu
it, nam ſexcenteſimo, lx° ut dixi anno, ab urbe condi
ta, quo etiam ciuile bellum primum cępere mouere
ſcenſ: conſulatu nō Ciceronis et antonij ut uerbis op
timi poetę loquar: barbarico uix conſumitur uenero
eſt: Sed in hiſ temporibuſ .xxx. gerendi belli mutā
tur animi: q̄ aliter autem .xl. placuiſq; deo ſint
ſicut non facile diſcernitur: ſgitur mitridateſ rex pōti

armenię postq̃ Nicomedem Bithinię regem amicum
.p. R. req° pouincie molitus est: atq; á Senatu monitus
si facere attentaret bellum sibi á populo .ro. inferē-
rendum fore uratus Cappadociam continuo contumo
per uasit, atq; expulso ab ea ariobarzane rege tamē
prouinciam igni ferroq; uastauit. Bithiniam deinde pri
clade corripuit: Paphlagoniam̄ simuli exitu afflixit, pul-
sus exeo philemene et nicomede regibus: Post cum uen
set ephesum crudeli cepit edicto ut per totam asiam q-
cunq; inuenti essent cuncti romani sub una die omne
necarent: et factum est non explicari nec comprendi fa
cto modo uerbis potest: quę tunc romanorum ciuium
multitudo cęsa sit: Quis meror plurimarum prou
ciarum, quis gemitus occidendorum pue atq; occidentiū
fuerit, cum singuli quiq; ut prodere innocentes hospi
tes, et amicos aut ipsi perire pęna hostium cogerēt
Archelaus quoq; dux cum ccc, milibus peditum atq; eq
tum in achaia premissus athenas cunctamq; grecam
partim ui, partim deditione obtinuit: Sylla cum post
consulatum bellum mitridaticum obuenerat, archelaū
apud Pireum athenensium portum sęptemplici mu
ri cōmunitum diu obsedit: Ipsum athenensium in
cępit, postea iusto prelio cum Archelao conflixit, c.x.m.
de exercitu archelai interfecta uix .x. milia superfuisse
referuntur compta clade mitridates lectissima Lxx
milia militum archelao in subsidium misit ex Asia
secundo prelio .L. milia ex his interfecta sunt: Ibiq;
Diogenes archelai filius occisus est: Tertio bello omnes co
pię quas archelaus habebat extincte sunt: unum xx mila
militum eius in paludem pulsa cum Sylle fidem implorauit

m̄ Satrabilʒ mitoriſ vrb interfecta ſunt totidemq; alia
m̄ flumen coacta ac necata: Reliqui miſerorum preſſi
tradati ſunt: Porro autem mitridateſ in aſia nobiliſ
ſimorum vrbium principeſ occidere, bonaq; publicare
omnino intendens, cumq; iam mille ſexcentoſ vir in
terfeciſſet epheſi ex^m uenienſ exercitu preſidio eum por
tas obſeruerunt: Similiter Smirnei, Sardo colloſonij ta
liq; fecerunt: perturbatuſ mitridateſ per archelaum
ducem ſuum de Sillan^a pace pepigit: Interea fimbria ma
iorum ſcelerum Satelleſ homo omniū audaciſ
miſ, flaccum conſulem cui legatuſ iuerat apud me
dium occidit: ac mox accepto exercitu: mitridatiſ fi
um ex Aſia ad helleſpontum fugat ſtationem regiſ inuadit
ipſumq; pergamo pellit, fugientemq; inſectatuſ apud pita
nam obſedit et profecto cepiſſet. S. L. Lucullus cum
diſcordibuſ aream r. p. peruaſiſſet cumq; mari coartari
obiecta claſſe uoluiſſet: Inde fimbria ilienſibuſ mu
ris quibuſ pro ſitiunq; pretij ſtudio obiectu portarum
repulſus indebatur ipſum vrbem ilium antiquam illu
meq; pecentem funditus fede incendioq; delent
Sed eam Sillam continuo reformauit: Inde fimbria
apud natiam cum ab exercitu Sille obſideretur de
ſperatione adductuſ in templo eſculapij manu ſua
perfectuſ eſt: Finiſ et magnuſ de exercitu fimbrie p
fugi mitridatiq; ſe ſe immiſcerunt, quorum hortatu
mitridateſ cum Sertorio per legatoſ in hiſpania miſſoſ
fedus pepigit: Sertoriuſ ad eum .m. militum frumē
di federiſ cauſa miſit: quoniam rex apud ſe certum
breui ducem fecit in locum archelai qui ſe ad Sillam
cum uxore liberiſq; contulerat: Mariuſ et Cinnaſ duceſ

á mitridate aduersum Lucullum missi magna exerci-
tu breui congregato cum .p. rutilio apud calcedoniã
congressi sunt cum plurima exercitus parte cecide-
runt Lucullus mitridatem cyzicenos obsidentem fos-
sa cinxit eumq; quod fremebat pati compulit, atq;
ad ipsos cyzicenos ut bono animo essent, nuntiu
misit unum ex militibus nandi peritum qui duob;
utribus suspensus medium ipe regulam tenens pla-
tasq; subremigans septem milia passuum transna-
uauit: Mitridates in opia laborans preter in opiny
mstendam armis domum abire precepit, quam Lucul
lus excipiens uniuersam perdidit: nam amplius cxv
milia hominum tunc interfectisse narratur: Tunc etiã
femineus qui se mitridati unxerat: et metrofanis
regius pretor á. aa. maior soreti. cum duobus milibus
equitum in mesiam profugerunt, atq; inde in arme
niam digressi in colles camposq; in atemos maderut
ubi non solum montẽ nsti uel saxa quasi quadam
fuligine offuscata cernuntur: Verum etiam campi ib
usto solo squalidi per .L. milia passuum sine ullo usq;
uel formice meditio uel pendulo in profundo stonere.
putres iaceret tribus etiam locis torride norgmis oste-
duntur quas greci phisas uocant: In quibus dum obeun
tes mopinatis tandem periculis exempti sunt et clam
in regis castra uenerunt: Deiotarus rex gallogrecie pfs
fos regis truncauit. Interea mitridates apud cyzi
eadem ora qne obsidebat obsessus in magnam peruri
pestilentiamq; exercitum suum contraxit: nam plus cc
c. milia hominum fame et morbo in eadem obsidione
amisisse fertur, ipse cum pauis arrepta nauj clam

fugit é castris. Lucullus incruento milite spectator cla-
dis ahenę nouum genus victorię: nox maximum ad-
ortus mare, fugientęq; frequento prelio plusq; xi. milia ma-
rinorum militum interfecta referuntur. Lucullus
postea cum eodem marino nauali prelio g congressus
xxxij naues regias et complures onerarias aut demer-
sit, aut cepit: multi ibi ex his quos Silla prostrauerat
interempti sunt. Mauus postea die de spelunca ubi
latebat, exercitus mercenis hostilis animi penas luit.
Eodem anno Lucullus impetu apparatu expugnatamq;
diripuit: Mithridates aduersus bizantium instructa
classe nauigans tempestate correptus. Lxxx. rostratas
naues perdidit: Ipe cum quassa naui vigeretur
primo pertere Selenen piratę ipso pirata iuuante trasiluit
tulit: Inde Smopen ac post amisson cum magna difficul-
tate peruenit: Eodem anno apud romam Catelina
grata fuluus euasit: Lucullus Smopen expugnaturus obse-
dere, hanc Selenen archipirata et deo clarus spado qui
presidii causa pre erant: expiatamq; incensam reliquerat
Lucullus miserorum hostium intestina clade permo-
tus celeri occursu immissum restrinxit. Incendium: sta
misera ciuitas necis inter hostium sociorumq; unde defe
denda. disputa est: At nō. aa. Lucullus qui ouiorum succes
serat in macedonia totam bellorum gentem bello ap-
petitam indeditionem recepit: Eodem tempore Aetel-
lus pretor cum fedissima illa Caji ueris pretura Sicilia
as. adflictam inuenisset: maxime pyraminde archipira-
ta nephandis predis et cedibus diu uexante: qui appulsa
classe rōa syracusanum portum obtinuerat: Quem mox
nauali terrestriq; prelio commissum: Sicilia decedere

compulit: Preterea Lucullus transgressus euphratem et
tigrim apud tigranocerta urbem cum mithridate et ty-
grane congressus prouissima suorum multa magnum nu-
merum hostium occidit, nam xxx. milia hostium in
eo bello cesa referuntur: Tigranes uix .c. L. m. equi-
tibus comitatus aufugit dyonisodate et thuca ne agno-
sceretur abiectos. tunc ad Lucullum totus pene orientis
supplices uenere legati, qui uyemante hyeme per ar-
meniam in mesopotamiam regressus Nisibi urbem il-
lis tunc locis inclitam expugnauit et cepit: hisdem
diebus pirate per omnia exosi maria etiam non tantu
intercipientes nauium commeatus, sed etiam insulas
prouinciasq; uastantes in primitate sceleris et audacia
te predę uulgo se associantibus in immensum aug-
bantur: Quos cn. Pompeius post multam quidem de-
stationem quam terra mariq; dum egerant, mira tam
celeritate compressit: Eodem tempore Cretham insulam
per biennium a metellus euertit: dimicatoq; bello do-
mitam in potestatem redegit: leges uiroꝝ romanis le
gibus permutauit: Pompeius post eu successor lucullum
minore armenia uic montem distinam castra regis ob-
sidione concluſit: Rex tunc omnibus copijs eruptione
per noctem facta. ipsum super etiam bello persequentes repel
lere statuit: Pompeius fugientem persequi intendit. pug
bellum nocte cōmissum est: luna tunc orta uoꝝ a tergo
erat: Regij longitudinem umbrarum proximitatem pu-
stium rati cuncta in irritu tela fuderunt: Romani ue
luti in epulis, postea aggressi sine labore uicerunt: nam
de exercitu regio. xl. milia cesa uel capta sunt: romanoꝝ mi
nerati mille. uix autem xl. interfecti: Rex aut inter fugi

bellu fugi

belli fuga lapsus aduntus etiam beneficio sublustris natus
ensit: relictusq; ab omnibus armis phis scriptoribus re-
uel armorum ac medicas solus per denia equum mmv
thē atq; ad omnes nocturnos strepitus trepidans in quod
dam castellum diuertit atq; in armeniam perrexit. Pom-
peius regem insequutus inter duo flumina que ab uno
monte diuersis specubꝰ exoriuntur: hoc est euphraten et
araxem urbem nicopolim sembus egris et lapsis uolenti
bus condidit: Exercitum regis albanorum regis prefec
tosq; eius uicit ter prelio posten epistolas regis herodis
et munera cum albanis de pace instauranda libenter
accepit artatem regem hiberio bello fudit: totamq; hibe
riam in deditionem accepit: inde cum armeniam al-
banos capidocam et syriam ordinatis rebus composuisset promo
uens de ponto in patriam ad h plantanam urbem capud spa
e regni quinquegesimo die uenit: In bosforo mitridate re-
galia sacra celebrante terremotus adeo grauis exortus est ut
magna clades ex eo urbium atq; exagrorum secuta narre
tur. Eodem tempore castor mitridatis profectus qui frumen
or preerat interfectis armis regijs artem occupauit. quatuo
mitridatis filios ad presidia romana transmisit: mitrida
tes accensus ira in scelera exarsit nam complures tum alios
suos et exipodram filium suum interfecit: cum ann ira
nilo machares pueriadio truncatus esset: pharnates alter filius
eius ex fratre territus exeratum ad se missum sibi conciba
ne et mox aduersus patrem duxit. Mitridates dum exalbus
simo muro filium frustra pretatus ubi in exorabilem in
die moriturus exclamasse fertur: Quoniam parricidam in
quit me mori iubet, Vos si estis dij patrij, precor ut quis
te ipse hunc nocem a liberis suis audiat: Statimq; deinde

ad uxores pelices ac filias suas nefandum omnibus dedit quod
cum ipe nouissimus hausisset: nec tum propter remedia ge
mitalia sua aduersus noxios succos sepe obstruxerat neue
no confici posset frustraq; speraretur siquo tamen modo
fusa pestis per uenas uegetatione corporis alta discuteret gal
lum quendam militem iam facto discurrentem inuita
ut eiq; uigilum prebuit: huno exitum uite mitridates
habuit: nobisq; sententie sue fortissimum rm. relinquit ho
omnium ut ferunt superstitiosissimus annos natus lxxii
habens secum semper phos omnium rerum atq; uerum pi
tissimos si estis dii inquit dii patrij: sin ille dum colendo
ac dum querendo persenserat hos non esse certos deos qui
esse putabantur, rex multe experientie uno grauis uerum
deum ad cuius notiam non nisi per fidem anditu ue
nitur non intelligebat, hos uero falsos romanis ipsis
luce permadat, aliud consuetudini, aliud menti sue
tribuens. si estis inquit dii, hoc est dicere, ego sentio
esse super hominem potentiorem ipso homine potate
predicandi necessitate motus comendo diligentiam et
extuo ignorantiam meam, in noto quid est deum
queso. qui non est qui pp cum dolore et timore con
sideranduz est: qua pena quo iudicio digni erut
qui contra dictum iam prolate et publice ueritatis
omnes sectantur et colunt deos. de quibus etiam illi
iam tunc dubitare poterant quid adhuc potest pte
eosdem fere nihil poterant: uerumtamen breuiter ad
sulo qualis tunc toto orienti tempora uidebant cum
p. xl annos misere nationes alterius turcos diuum
nastationibus terebantur: Cum greca ciuitas tantis
contursibus media immutabile periclitabat inde acces

alteras, unde alterum temperasset, hoc mox habitura supplicis quod remedij ad tempus habuisset cum trepide diuersarum prouinciarum legationes inter succedentes romanorum duces et truculentiorem vi notitiam mithridatem alterius aduentus aut quies sors belli attollebat et incertis satisfactionibus transferebantur augendo pericula que sanabant, nam quid tantum pompeius et quidem pompeius homo rom̃orum moderatissimus qui plurimas partes orientis finito mithridatico bello gesserit postea proferam.

Belli orientalis per Pompeium

Anno ab vrbe condita dc. Lxxx ix Tullio Cicerone et Caio Antonio consulibus: Pompeius occisi mithridatis nuncio recepto: Syriam cilicem et iudeam bello aggressus iudeos primum arabasque domuit, vrbemque eorum q̃ petram nominat cepit: hinc ad indeos quibus aristobulus expulso fratre hyrcano primus ex sacerdote rex preerat: atque ad hierosolymam urbem eorum grauiorem cum exercitu mittit: ipse continuo subsecutus et a patricijs urbe susceptus: sed a plebe muro plebi templi repulsus expugnationem eius intendit id non solum natura loci, nec etiã ingenti muro, fossaque maxima munitum, cum alius alij legiones dies noctesque succedere sine requie cogeretur nix tertio mense expugnauit: xiiij milia inde eorum ibi cesa narrantur: cetera multitudo infidem venit, pompeius muros ciuitatis euertit equauitque solo templum et cum aliquantos principes indeorum securi percussisset, hyrcanum sacerdotio restituit, Aristobolum captiuum romam duxit hoc bellum orientis cum xx et duobus regibus sese gessisse, ipse pompeius qui eodem

narrauit: ſinterea coniuratio catilline ad neſſus patrum
per eoſdem dies in vrbe habita ac perdita. ſin etruria ad
ciuili bello extincta eſt. Rome conſcij coniurationis
occiſi ſunt. Sed hanc hiſtoriam agentem Ciceronem et
de ſcribente Saluſtio. ſatis omnibꝫ notam nunc á nobis bre-
uiter fuiſſe preſcriptum ſat eſt. Motus etiam in peligꝫ or-
tus eſt á Lucullo patre et filio per hutium uetticum pro
ditus patefacta catiline coniuratione quaſi ſuccuſa indice
comprehenſus eſt, et de utroꝫ per tribulum in peligꝫ per ci-
ceronem in brutijs inidicatum eſt.

Galliꝫ et illiricum ceſari decrete

Anno ab vrbe condita. dc. Lxxxxiij. et L. tibulo con-
ſulibus lege uatinia, Ceſari tres prouincie cum legionibus
vij ingunguendum date. Gallia ciſalpina, Tranſalpi-
na, et illiricus gallicam comatam poſtea ſenatus addidit
hanc hiſtoriam ſuetonius tranquillus pleniſſime explicat
cuius nos petentes portunculas deſcripſimus helueticorum
animos fortiſſimos gallorum omnium gentes ea uel ma-
xima cauſa qd perpetuo pene cum germanis bello alter
cabantur, á quibus rheno tm flumine diuiduntur: orge-
torix quidam princeps gentis, ſpe totius in uidendi gal
lias in arma accenderat. Q. ceteri optimates correpto
et ad mortem coacto cohibere tamen ſemel animatos
in plebem predam plebes nequiuerunt: Q mi coniuratio
ne facta, ac die dicta exules uicis ac domibus ſuis ne-
quidem deſiderium exſpe reuertendi foret, profecti ſunt
quos cum apud rhodanum flumen obuium ceſar habuiſ
ſet magno difficilip bello mat. miſoſq; addeditionem co-
git, horum fuit cum primum progreſſa eſt omnis multitu-
do helueticorum tulingorum, rauracorum, et boiorum

utriusq; sexus ad .C. L. et vij milia hominum ex his
xL. et vij milia in bello cetiderunt: Cetera interim pro
pius remissa sunt: Postea Cesar Ariobistum regem exa-
ctantem inquietumq; setum incredibiles germanorū
copias: quibus nuper uniuersos gallicum populos sesb-
egisse iactabat: apud Sequanos uicit: Cum diu exercitus
Cesaris germanorum uirtute proterritus pugnam detre-
tasset: Ariobostus in germanicum accepta naucle-rhe-
num transuectus fugit: Uxores eius due, totidemq; fi-
lie captę sunt: fuerunt autem in exercitu Ariobisti
unde mūtomones tribegi, Uangiones nemetes, eduses et
suevi pugna maxime grauis ex phalange germano-
rum fuit. Quam conto unum agmine, scutisq;
supra capita tectis ad inrumpendum germanorum aci-
em undiq; prestrinxerat: Sed postq; aliqui romano-
rum agilitate audaciaq; insignes supra obductam si-
luę testudinem scutisq; sigillatim uelut squamis reuul-
sis desuper nudos de prensorum de tectorumq; humeros
perfoderunt: territi hostes nouo mortis periculo terribi-
lem dissoluere compagem: exinde in fugam uersi per
L. milia passuum insaturabiliter cesi sunt: neq; nūs po
tuit germanorum uel ātus pugnę affuerit: uel quanti
fuerit occisorum Post h belgarum gens quę tertia pars
galliarum est aduersum Cesarem exarsit: quorum di-
stributum h copia fuit: Bello uagi qui ceteris mō et
uirtute prestare iudētur, habuere lectissima Lx. mila
armatorum: Suessones ex xij oppidis. L. milia Heruj
quorum, id temporis mercatores ad se admiserint una
cetera omnia deferre, quibus in dicta uocandutas tor
porem uictui afferret habuerint similiter .L. milia

rrebates etiam et ambiani .x. milia morini xxv. milia menapi viij milia / Coleti .x. milia velocasses et veromandi eque .x. milia / aduetuti xviij milia. Condrusos ebronesq. Caeroesi et Caemani / qui uno nomine germani uocantur: xl. milia ut fuisse referuntur: cclxxij milia armatorum letissima / his repente silua erumpentibus exercitus cesareus perturbatus atq; in fugam actus plurimis suorum amissis tandem hortatu ducis restitit / uictoresq; aggressus usq; ad interemptionem pene delerut: Igitur cesar magnus in galliam rebus gestis ariouistum profectus decreuisset / galbam cum legione xij^a. ad uetragros sed unosq; misit / qui cum hyemandi causa unum uetrogorum cui nomen erat optodurum consedisset: mediamq; oppidi partem que torrente distinguebatur aquis contessisset / quam diecodem discessisse per noctem / ac pro .x^o. insedisse colle uidet: / quippe illi pauitatem nix medie legionis despectui habentes / ulteriam sibi predam nullo cessuram negocio arbitrabantur: finitimosq; suos in hanc cedis predeq; societatem notauerunt: Igitur galba tam presentibus periculis circumspecto ac trepido / atq; interuarias consultationes certi consilij incerto repente gallo distensu montis effusi castra inopinata circumsixis teliq; onerant: tumq; in castra irrumpent primis pilis et nolustem tubarum consilio tamen ti romanipotis erumpunt / montosq; subito aggressi hostes primo perturbauerunt: deinde in fugam uersos miserabili strage fugarunt: nam amplius xxx. milia barbarorum tunc cesi referuntur: Igitur cesar tum pacatis uniuersis galliarum gentes putaret / ad nouum et mixtum

bellum retractus est, nunq; dum P. Crassus adolescens
cum legione vij occano tenuis apud Andreãos hiemat
ueneti ceteriq; confines repente in arma coniurant
legatos romanorum uincunt: eosq; ita demum se reddi-
turos si obsides suos recipiunt romanis indicunt: Quas
sibi ad id bellum opportunos, mõtosq; diuitias, exercitũ
nãuentes, armigeros, et mercatores accipiunt: auxilia q;
undiq; accersunt: Cesar per Crassum de rebellione
deductum certum certior factus, q̃m intelligeret q̃
mendi belli difficultas esset, tamen rem tanti nego-
tij non negligendam putat, ne ceteris exemplo ciusmo
dandi licentia laxetur, terrestri prelio persequi co-
pit per nitrosum ex occano estuaria atq; in accessos
ceteros nec tutos terrarum motibus munirentur naues
longas edificari in hligeto fluuio iubet, q̃ per quem
in occanum deducte. mox ut hostibus uise sunt con-
tinuo ccxx. naues eorum parate atq; omni genere
armorum instructissime progresse portu ex aduerso
constiterunt: Brito circumspectis in parem longe na
uium esse conflictum, quia barbarorum naues soli
do robore intexte conuersiq; prenalibus obductate fa
xorum modo ad actos rostratarum ictus redundabat
hoc primi auxilio fuit q̃d falces nauticas non per
tinuater contis prefixas funibus, aut subnexis pañis
quibus cum opus esset apprehensos eminus uidentes
sedulus hastilibus perfinem fulcem ictibendo succide
rent. his celeriter expeditis, diruumpi hostium anten
narum ornamenta precepit: ita ruentibus
plures illico naues uelut captas immobiles reddidit, alij
hoc periculi territi suspensis uelis, q̃ uentus intẽdit

et fugere conati, cessante mox uento destituti ludibo
fuere romanis: stragq; incensis ommibus nauibus, mē
fessisq; his qui pugnauerant gallis reliqui se se omnes
dediderunt: Sed cesar maxime obmutam legatorum
et ut genti ad omnia mobili consilia terribilis ex nota
mutaret cunctis primapibus per tormenta interfectis re
liquos sub corona uendidit. hisdem diebus, Titurios
sabinos aduercos ebutonesq; lixonosq, qui primates
suos cum auctores belli suscitandi esse uellet inter
fecerant: inruptione facta incredibili cede deleuit
&. nō cassius cum Aquitania peruenisset bello excep
tus est: nunq; societes magno equitatu pedes, tribusq;
copijs prędatibus adorti, dum grauiter pugnaretur
post uti atq; oppidum sociatum conati obsessique
se expugnari uiderent armis traditis in deditionem
recepti sunt: Aquitani clade permoti, undiq; exerci
tum trahunt. de ulteriore quoq; hispania auxilia con
sunt diuersi bello maxime eos prefecerant, qui cum Ser
torio militauerant. hi omnes dum obsidionem crassi
parant in castris suis crasso obseruante deleti sunt ne
ex aquitanis et cantabris, quorum .L. milia in unum
lum uenerant xxxix milia cesa referuntur: Cesar
germanos qui rhenum cum immensis copijs transue
rant: simul et totas gallias subicere sibi parabant bel
lo adortus usq; ad interemptionem perdidit: quorum
fuisse numerum ad cccc xliij milia referuntur.
Tunc cesar in germaniam facto ponte transgreditur
Sicambros et Usipios obsidione habat, Suenos maxi
mum et ferocissimum gentem, quorum circa c. pa
gos et populos multi prodidere totamq; germaniam

aduentuꝫ ſuo terret, mox in gallium reſcaſſo ponte con-
tendit: ſnde ad morinos uenit, Vnde in britanniam pro-
xumuſ et breuiſſimuſ tranſitus eſt, nauibuſ circiter
oneratijs atq; actuarijs Lxxx preparatiſ in Britanniã
tranſijcitur, ibi uero primum pugna fatigatuſ: demũ
aduerſa tempeſtate correptuſ, plurimam claſſiꝫ partẽ,
et non paruum militum numerum, equitum pene
omnem diſperdidit. Regreſſuſ in gallium legioneſq;
hiberna dimiſit, ac ſexcentaſ naueſ, uterunſq; cõmo-
do fieri impetrauit: Quibuſ uterum in britanniam
ſuaſ tranſuectuſ: dum ipſe in hoſtem cum exercitu p-
git: naueſ in ancoriſ ſtantes tempeſtate correpto uẽt
colliſſe inter ſe, nel arenis illiſaꝫ ac diſſolutaꝫ ſunt, ex
quibuſ xL. perierunt, Cetera cum magna difficultate
reparata ſunte: Ceſariſ equitatuſ primo congreſſu a
britanniſ uictuſ eſt: ibiq; Labienuſ tribunuſ occiſuſe:
Secundo prelio, cum magno ſociorum ſuorum diſcri-
mine uiſtoſ britanos in fugam uertit: Inde ad flum
tameſim profectuſ, uno tantum loco tranſmeabilem
ferunt: In huiuſ ulteriore ripa caſi bellano duce imẽ-
ſa hoſtium multitudo conſederat ripamq; fluminiſ
ac pene tatum ſub aqua uadum acutiſſimiſ ſudibuſ
preſtruxerat: quod ubi a romanis deprenſum ac cõ-
tatum eſt: barbari legionum impetum non ferentes
ſilueſ ſeſe abdiderunt: Vnde creberiſ eruptionibuſ ẽm
inter ac ſepe lacerabant: Interea trinouantum fir-
miſſima ciuitaſ cum androgio duce datiſ xL obſi-
dibuſ ceſari ſeſe dedit, quod ex[n]. ſecutaꝫ uices alia
q̃ plures in fedus romanorum uenerunt Idemq;
demonſtrantibuſ Ceſar oppidum caſobellauni, inter

ans palndes ſitum obtractu inſuper ſiluarum mu-
nitum omnibuſq; rebus confertiſſimum tandem ex-
ui pugna cepit: Exinde Ceſar á britannis reuerſus
in gallias poſtq; legiones in hiberna miſit repentinus
bellorum tumultus undiq; circumuentus et conflic
tatus eſt: nam q; Ambiorix cum eburonibus et nerui-
cis conſpirans animatus trenorborum conſilio cot-
tam et Sabinum legatos apud eburones cum tot-
fundituſ legione inſidijs circumuentos interfecerat cum
Ambiorix hac victoria elatus arduaticos et uermoſ pu-
rimoſq; aliorum raptim in arma contrahit, atq; ad
Ciceronem legatum, qui ſimiliter tunc legioni in
hibernis preerat contendit, multitudo hoſtium ex hoc
intelligi poteſt, quia cum obſidione caſtrorum nullus
circumdandum eſſe á captiuis romanis diceretur et
in ſtra munitione non haberent gladij concidendo terre
et fagelis exportando uix ternis horis nallum pedum
.x. et forſan pedum xv. per milia paſſuum xv in
circuitu perfecerunt: preterea. cxx. turres mirá al-
titudinis extruxerunt: et cum iam ſeptem dies nec
teſq; ſuccidui hoſtium tunei pugnarent nocentiſſu
bito plurimus exortus eſſet textas torrentes intorxert
fundis, flammatq; faces tela ac mox concepto igne ui
lantia int caſtra miſerunt: Quo facto in ea cul
mina raptim uentus inſiſtens ſparſim animauit
in cendium. Sed ne ſic quidem romani cum undiq;
obruerentur: nulneribus, laboribus nigilijs, uenijs
in cendijsq; ceſſerunt: Tandem Ceſari nuntiatum e
nium deletam eſſe legionem, alteram iam pene con-
feitam: Aduentante utiq; cum duabus legionibus ceſa

deserunt hostes obsidioneſq; atq; in eum cunctis raptis
copijs ruunt, Cesar prorumpit se castris conſulec
condidit, equitibusq; premiſſis ut fugam fingerent
imperauit: ut ad transitum nalli quę media erat ſq;
periculoſa uidebatur hostes ad contentum ſui mu-
turet, quibus aduentantibus inſuper obſtrui portas
precepit, quo uiſo galli quaſi iam uicissent ad obdu-
cendum extrinſecus nullum conuerſi ſunt: Cesar
totis repente portis prorumpit effudit exercitum, uer-
ſosq; in fugam gallos uastiſſima cede confecit. Nam
xl. milia fuiſſe tunc referuntur, equib; pauci per
paludes in uicis euaſerunt. Indutiomarus treuerorũ
princeps magnas armatorum copias habens, poſtq;
de conſenſu totius galliæ certior factus Labienum
oſtra legionemq; cui is præerat, quod facile factu
uidebatur delere ſtatuit: ac deinde neruijs ebu-
ronibusq; conterminis ad opprimendum Cesarem
pergere: Labienus quibus poteſt artibus ſibi cauet timo
rem atq; ut inditiomarum negligentiorem tum
inſultantibus copijs pro uallo obtruncatum repentina
emptione proſtrauit: hac victoria Labieni reliqui
gallorum conatus repreſſi ſe et Cesar paulo requie-
tior, reliqua parteſ hyemis fuit: Sed intelligens ma-
iora belli ſibi ſupereſſe negotia maxima, maximeq;
plurima parte exercitus amiſſa, aliiſq; grauiter ſau-
cijs ne ad ſuſtinendum quidem ſibi idoneus non-
dum ad comprimendum gallorum impetum ui
deretur: á Cn. Pompeio proconſule ps ſcribi legiones
ſiorgs in uitti in auxilium petit: ſtatq; ante exac-
tam hyemem tres adeum legiones in caſtra uenerat

Igitur Cesar primo quoque tempore omnem hostium copiam coarctat metuens ne ingredi trepidos et opprimere spatiosos in suis finibus patiatur primum itaque nemorum fines diripit predam no quotidianam exercitui permittit deinde menapios qui silvas propter immensas paludes atque impeditissimas silvas munitissimi habebantur tribus agminibus invadit nullo cede nullo agitata residuos supplices in deditionem recepit Labiensus sequenti prelio omnes treverorum copias interfecit atque in bellum provocatas: primusque germanos advenientibus auxiliis ingerentur, et continuo ipsum civitatem cepit Cesar nisi mortem Ambiorigis et cottę legatorum nolens ambiorigem et eburones delete legionis auctores postea in adjacentem silvam refugisse comperit: quę silva totius gallię maxima est atque a finibus rheni finibusque treverorum ad nervios usque pertingit: et in longitudinem plus .L. milia passuum patet perutiens rem suis maximi periculi fore si per obstructas spatiosasque silvas ignoti diuderentur: hostemque loris notissimum quererent, omnem galliam per nuntios monitat, ut quisque secundum placitum suum reconditas in adjacentem silvam predas diripiant, quęrentque quo facto gallus atque morientibus maximas romanorum iniurias, sine ullius romani discrimine vindicant: sic hoc cautissimo incendi genere securus in italiam rediit: Igitur Cesare in italiam reverso gallia rursus in arma commota multique simul populi coeunt duce vercingetorige fuit ei consilio statim omnes galli civitates suas ultro incenderunt, prima a suis incensa biturigo: inde ad Cesarem qui magnis itineribus per narbonensem provinciam ad exercitum recurrerat impetum faciunt Cesar tunc

oppidum nomine ṽ. castrum obsidione excluserat quid
dñ oppugnatum tandem post multas romanorum clades
primo die cum hostilium machinarum vrḃ neũq; glã
guerunt applicatis turribus captum atq; deletum est xl.
mila hominum ibi fuisse referuntur equibus mx. lx
xx, per fugam lapsi ad proxima gallorum castra venerũt
Reliqui uerni ceteriq; confines sollicitatis etiam ad se
adḋ multis aduersus cesarem prelij bellauerunt: Qm
cum se pugnando fatigatum. m. quoddam castellum re
cepissent milites prede in hantes ad expugnationem
oppidi animum intendunt, frustra cesare neloci mi
quitate consente: Itaq; ibi cesar erumpentibus de super
hostibus pressus multa exercitus sui parte perdita nc
tus unfugit: dum hec adalescã gerunt vgõgẽtrix. quem
omnes consensu pari regẽ prẽoptauerunt: suadet uti ex
tota gallia omnes qui arma ferre possent huic bello prẽ
sto sint, hoc enim unum esse bellum, quod aut perpe
tua libertas, aut ẽterna seruitus, aut mors omnium
consequatur: Itaq; absq; eo numero, quem infinitũ
ante contraxerat, equitum ocyter viij mila peditum
.cc.L. mila contracta sunt: de hinc duo colles sibi in
mcm obuersos romani galliq; ceperunt, unde mul
tis sepe eruptionib; et uarijs pronentibus prelijntes
tandem romani precipua germanorum equitum quõ
sibi ium tũ tunc amicos in auxilium accuerant
uirtute uicerunt: Vergingetorix, alia die congregatis
omnibus qui fuga euiserat dixit se auctorem bonã
de defendendi libertatis: atq; in rumpendi fẽderis fuis
se, et nunc sine commus se se ad mortem offerant, si
ue se solum pro omnibus dedant pro magno fore

ſtaq; galli uoluntatem quum pudore aliquamdiu tene-
rant quaſi ex conſilio regis aſſumerent ulteo ſibi uenia
precantes eum ſolum uelut auctorem magni ſceleris de-
diderunt: Bello nagi omnibus gallorum gentibus ipſorum
opinione fortiores habebantur: hi correo duce bellum in-
ſtaurant ſibiq; in hanc ſuſcepti belli ſocietatem ambie-
nes anlertos: ſalertos: ueloceſſes: atrebatoſq; conuocant
et locum quendam arctum atq; impeditum undiq;
paludibus capiunt: commiſſoq; prelio magnam remoti
munitum: que auxilio romanis erat tutabant: de inde
cum oportunum ipſi locum inſtructi ordinatiq; uenſſet
commiſſo prelio romani gallos fugientes hiſdem lotorum
munitionibus quibus clauſi fuerant in duſerunt: cae-
toſq; ad interemptionem ceciderunt: ibi coreus uel fugam
uel deditionem detractis ut eos nimius taperetur in-
ſtantes occidendo, ut occideretur coegit: ſcitum cum pace
tum eſſe totam gallia: Ceſar neq; ſuſpicum fore ad alias
aſpirare motus q; arbitraretur legiones in hiberna dimiſit
Ipſe tamen ambiorigis fines qui tot bella excitauerat
horrenda hominum strage uaſtauit: At nero. C. Cauil
legatus bellum apud pictonas inuenit: ubi magna ho
minum multitudo impeditum itinere legionem tuta
dedit: atq; ad extremum diſcrimen addux it: Porro aut
Fabius legatus ad ceptis tamini letus in pictonas profi
ſcitur, ubiq; aptius de portunitate lotorum certior fac
tus, inopinatos hoſtes opprimit: magnisq; ſtragibus fac
tis plurimas predas agit: deinde cum tamino ſignum
aduentus ſui dediſſet: Caninus totis caſtris ſubito exilui
ſeſeq; mittit hoſti: un fabio ex alia parte et tamino
ex alia inſiſtente maximo et diuturno bello in uñe gl

gallorum copie trucidate sunt: unde fabius in arnotes
profectus est, dicebat enim donatum ducem antiquissi-
mum rebellionis totius in tentores ab hoc bello elapsu
si remotis gentibus admotus esset, maximos iterum
in gallia tumultus esse moturum: sed eius adhuc ipa
nouitate trepidantes mira uirtute et celeritate perdo
muit: interea raptes undique hetus cum ad esse ca-
strum et legiones in finibus suis uiderent: undiq; col-
lectis copijs oppidum nemetum occupant hoc oppidu
m editissima montis parte pendebat duabusq; partibus
per abrupta latera non paruo flumine cingebatur medio
deinde discensu largissimo fonte scaturum, plurima
introrsum copia frumenti tutum irritos procul distan-
sus hostium despiciebat: Caninius qd sola noa pro
uisione potuit ambos duces cum parte copiarum in expe
ditos maximo prelio superauit: nam etsi de duob
interfecto, alter cum paucissimis fugit, nullus in oppidu
redijt: sed ad id oppugnandum cesare opus fuit: strag-
gertior per nuntios factus cesar accurritur certumq; petitis
omnib; uidet, si expugnare ni moliatur ludo et specta
culo hostium delendum esse exercitum suum unum
solum esse presidij si quo modo hostem aqua uocem
sed h quoq; missa p cesarem potuisset, signa fos quo ad potum
bantur medio de nexu montis latere fundebat: ce
sar ad proximum fontis admoueri mineas. turrimq; ex
temi iubet: fit magnus illico concursus ex oppido, quibus
sine periculo pugnantibus romani q̃us pertinaciter obsi
sterent crebriusq; succederent, cum plures tamen teuida
n sunt igitur extruitur agger in turris pedum lx, cui
nec ex equari ad montis locum possit, nec ex quo tela

toniji q̃uent: nel p̃cipitatu de ſuper ſxoꝝ nolum̃
non timeri: oppidani autem ubi exanimati ſiti non
ſolum potoꝝ ſui, uel etiam firmioꝝ hominum ẽtatẽ m-
deretur aquæ pitę ſæpo et ſimulq; repletæ ac deinde m-
miſſo igne in prona p̃cipitatu eoſq; ipſi toto oppido eſſu-
ſi ſubſequuntur ardentibꝰ machinis cum grauę ſtrepitu
cęſar ſuis mderet cohorteꝰ uacuatum oppidi ire uelo-
ter per occultum impẽãt atq; mdigꝝ uaſtum clamorem
attollere: quo facto conſternati oppidani dum ꝯcurrere ad
muniendum nolunt ab oppugnatione turriꝝ uel de mol
tione aggeriꝝ retęſſerunt: illi tamen qui ad mordendaꝰ
fontiꝰ uenę ſub obtectu aggeriꝝ tuti cuniculoſq; perfode
bant, repertoꝰ in abſtruſos aquarum meatuꝰ per mul-
tum dandendo temere ſeſe ipſoſq; conſumpſerunt: oppi
dani fonte ſiccato, ultima deſperatione correpti dedituꝝ
ſui faciunt: Cęſar autem omnibꝰ qui arma tulerant
manuꝰ ſubſtulit, et uitam reliquit: quo teſtatior eſſet, etiã
poſteriꝰ pęna improborum, multum enim ad coercendam
audaciam ualet propoſitus punitioriꝰ exemplum tum
ipſa miſeri patriꝰ forma mouentiꝰ et ad retordationem ad
monet conſcioꝰ et adſciſcatationem coegit agreſtiꝰ. Ex hoꝰ
ſtiꝰ atq; edomitiꝰ galliꝰ ſecureꝰ cęſar cum legionibꝰ in
italiam redijt, nullosq; poſt ſe gallorum motuꝰ pertu
meſcęꝰ certo ſciens mĩe aliquoꝰ qui uel mouere au
deant, uel ſi mouerent timendi ſunt reliquiſſent ꝺ
ſtituti, nunc autem oculoꝰ uelut exanguem defeſſiꝰ
gallium poſt illaꝰ ardentiſſimaꝰ febreꝰ interno eſtuꝰ
italum meliora torrenteꝰ ut ſeſe habeant q̃ tumor
quanto pallore ſint q̃ demiſſa ac reſoluta iacent q̃ ipſoꝰ
quoq; neceſſarij officij motuꝰ ne eundem marſum

malorum renocent pertimescat: verum enim in tam re-
pentino impetu romanorum exercitus neluti fortissio
corpore fortior hues, quę tanto grauius attenditur, quãto
impatientius tolleratur: Sitiebat misera cum instante
gladio profiteri sponsionem seruitutis eterne annuisum
super obsidibus togetur, Sitiebat ut dixi mi notam illã
omniboq; summissimam, nelut aque frigide dulcedinem
libertatis, quantoq; magis eam subtenhi intelligebat: tanto
uidius desiderabat: hin illa tam frequens contra netura
presumptio inundebatur pro defendenda libertate: inpor-
tuna hbertas prereptaq; insatiabiliter potiundi licentia
quo male pernitiem conceptam restringere undebatur. hic
romanus ante pugnam insidiator argutior, hinc in pu-
gnam hostis infestior: hinc post pugnam uictor immitis
hinc omnia ad domandum impatientiam incrudescêtia
hinc iam nec remedijs credebatur: staq; sinterrogare
possem hanc de qua loquimur nationem, quid tunc
cum hec ipsa substinebat: de illis turpibus mdicauit, re
sponderet ut arbitror dicens sic me illa tunc febris exan-
guem reddidit ac feigidam fecit: ut etiam hec quę oes
pene perstrinxit finefacere nel cõmouere negnuerit, atq;
ita me romani inclinauerunt ut non adgottos surgam, sz
ne ipsa quidem roa clades, quas intulit euitauit: Exercitę
dui uictęq; sunt per totos mundi ordines põtę dnaõ
nresq; legionem, quę in se se concurrentes eius damno
uincerer, cuius periculo uincerentur: nam uictorem ce
sarem de gallia reuersum ciuilia bella comitata sunt
Atrag; grauissima mala interfecti quę apud parthos cas-
si et tenadri exercitus prętesserunt:

Crassus apud parthos interfectus.

Anno ab vrbe condita .d.c. nonag°. vij. Crassus m cō
sulatu collega pompeij promptus socordius in parthos
bono m ex plebibus cupiditatis audax, in sherosolimis
templi opulentia, quam pompeius in tantum reliqua
rat, in palestinam diuertit sherosolimam adit: templū
m nadit, opes diripit, inde per mesopotamiam tendens m
pthiam quecunq; abijt scrips cunctatibus auxilia m dux
pręlia exegit, moxq; ut euphraten transijt illico bogesem
legatum ab erode rege pthorum ad se missum obuium
habuit a quo nehementer increpatus est, cum contra
fędus pompeij et Lucilli anarita m ductus transiret
tum esset. pthi subito ingruentes cum surena et silace
prefectis sagittis oppressere romanos: Cęciderc ibi plurimi
senatores aliquot etiam consulares pretorij inter Crassus
filius Crassi dilectissimus iuuenis m acie occisus est. Pretē
ren cohortes cum Vergiteo legato mediis deprehendense cun
pos interfecte sunt: Surrenas rapto equitatu Crassum perse
qui intendit eumq; circumuentum ac finstra alloquium
eius petentem interfecit, q̄uis nullum maluisset princi
nostis beneficio liberata carras confugerent: Cognita clade
romanorum, multę orientis prouincię a societate et fide
p̄ p̄. r. defecassent: m Crassus collectis ex fuga militibus pau
cis intumescentem syriam et grecian animi virtute ac
moderatione pressisset, qui et anthiochum copiasq; eius m
gentes prelio fecit et interfecit: parthos quoq; ab erode m
syriam missos iamq; ingressos anthiochiam bello expulit
diuersq; eorum ostagem interfecit: figitur roi status ngr

semper alterna mutatio / et uelut formam eterni moris qne
omni die disp. nunc succidunt per septem dies attolitur in
crementis nunc sequentibus totidem diebus naturali dam
no et defectu interiore subducitur / ut enim de proximis
ordia. Cimbris tiguinisq uincentibus cum apud rhoda
num flumen romanus exercitus periit / artissimas rōa
sensit angustias refusa continuo clade magnis elata
prouentibus priorum oblita defectuum est hanc de
inde recentissime prosperitatis instantia italicum belli
et dilaceratio sullana castigat: rursusq; post hanc dome
sticam intestinamq; pernitiem que ad usq; medullas pene
trauit creata et ex ea est pibo prope modum spatijs tem
porum non solum temperata uerum etiam exenta est
cum lucullus asiam. pompeius hyspaniam: cesar gal
liam perdomuit, romanumq; imperium usq; ad extremos
prope modum eros terre propagatum est hinc nunc am
plissimum dilationem uastissima ruina consequitur, ap
pirchos enim consul romanorum occiditur, exercitusq;
deletur, atrocissimum illud pompei, et cesaris bellum a
mule conseritur et inter hec romana ipsa repentino erep
ta incendio concremantur:

Maximum incendiu rome et bellū ciuile ce. x to

Anno siquidem ab vrbe condita dcc.mo mgerum inde
concussis plurimam urbis partem ignis inuasit, nep
unq; antea tanto incendium correptam ac uastatam
cernitatem ferunt, nam xiiij mons, cum uico nigrario co
sumptos fuisse memorie traditum est: hinc iam bellum
ciuile committitur quod magnis iam dudum dissentionib
ac molitionib parabatur, nam rediens cesar ulterde
gallia, decerni sibi absenti alterum consulatum poposcit

contradictum est a marcello consule admitente pompeio de inde decretum est a senatu ut in urbem cesar nisi dimisso exercitu ne veniret et ex marcelli consulis auctoritate ad legiones que apud lucretium erant pompeius missus est. Cesar nuentiam sese contulit. m. ant. et. q. cassius tribunus pl. pro cesare intercedentes indicente lentulo consule curia prohibuti ad cesarem profecti sunt. Curione celocissimul comitantibus cesar rubicone flumine transmeato mox ut Arimynum venit. quinq; cohortes quasdam solas habebat. cum quibus ut ut liuius urbem terrere ad ortus est. quid opus esset edocuit. deplorans miseras suas. causas belli ciuilis pro restituendis in pristinum tribunis testatus est: inde per Antonium septem cohortes. que apud sulmonem morabantur: ad suas partes transiexit: a lentulo recepit, tres legiones que cum domitio que apud cornificium morabantur: ad suas partes transiexit: pompeius atq; uniuersus senatus cum sequentibus cesarem urbis trepidi tanq; italia pulsi in graeciam transiecti dyrachium gerendi belli sedem delegerunt: cesar romam uenit. negatumq; sibi erario pecuniam fractis foribus in uasis pertulitq; ex auri pondo .mij. milia .c. xxx et v. argenti pondo ccc noningenta milia: inde digressus Arimynum ad legionem mox alpes transiectus Asisium uenit ad quam oppugnandam qr receptus non esset trebonium cum tribus legionibus relinquens ad hispanias contendit quas. l. affranius. et m. petreius. et m. varro lo-
perani duces cum legionibus obtinebant. ibi multis prelijs petreium affraniumq; superatos compota pa-

frigore.

pulsione superauit. dimisit: Interiore uero hyspania duas
legiones a. uu. varrone suscepit, similiter et ducesium
hoc est curio catonem expulit sicilia valerius capta
sardinia tuberonem aphrica varus eiecit: Cesar mas-
siliam rediens obsidione domicam uix tamen et hbẽ
tate concesse ceteris rebus ab rasit. At nõ bolobella pri
tum cesares illyrico per octauium et libonem uicꝭ
copusq; exutus ad antonium confugit. basellus et
salustius singulas legiones quibus preerãt similiter
et antẽ hortonensiusq; ab imo maci cum classe con
currentes eosq; pue aduersus octauium et bibulcoẽ
profecti et miti sunt: Antẽ cum se octauio cum xv.
cohortibus dedisset, omnes ad pompeium ad libo
nem deducti sunt, curio ex sicilia in aphricam cũ
exercitu transgressus est: quem juba rex continuo ex
ceptum cum omnibus copijs trucidauit: octauius
calonis oppugnare conatus omnes pene copias quã
duxit, amisit. Cecilius destitutus a cesare ac se miloni
exuli iunxit: cumq; ambo seruorum manu capuã
oppugnare mouerentur occisi sunt: bibulus apud co
sicam pudore motus, quod custodiẽ eius quam pela
go et oppido pretendebat hostis illuserat in edes se se
ingressusq; confecit: Appius. cl. censorius qui nuper
pompeij greciam tuebatur: Jam oblitam phitia or
culi fidem nolnet experiri, q nuppe abeo adacta
tes descendere inspectum respondisse fertur: de
bello consulenti, nihil adte rone pertinet euboeã
cellam obtineb: Cellam autem uocant euboicum
sinum: Jta applus perplexa plexa mẽ sorte
discessit admonet aliquid nos obtrectatoribus meis

consultor i. consulere: & negrantur utiq; fide christ-
morum sibi sacra interdicta ceremoniasq; sublatas
et ob hoc ideo maximeq; estis uaticiniis cessantibus
ftq; clades. que fari nequeunt. non mutantur: cur
longe ergo ante imperium cesaris natimtatem
qđ christi auctores adtestantur: obsoleta fuerat phi-
tici oraculi fides abdita autem ideo quia contepta
porro autem graue contempta: nisi quia uel fal-
sa. uel uana. uel dubia. unde prudenter poeta p
monuit: inconsulti abeunt. sedemq; odere sibil-
le. ne forte pensipendant quod contemptum. atq;
abolitum atq; antiquatum fuit: hoc est aut nome
iuit sedem Apollo ille futuus erat. quem ferunt
magno phitone illo serpente interfecto totius m-
noiationis interfecto principe heredem et sedis
et diuinationis et nominis extitisse: ibiq; cum red
dere elegisse ursa ubi orta cum ipso auctore diui
natio. uidebatur: Preterea quem per alias quoq;
terrarum partes spumantibus lucas rapidoq; diffu
su omnis furiatorum ruptat insania. ad quē
plurimi terrarum reges. quasi ad unicam uocem
consulti munus tulerunt: cui sepissime ipsi quoq;
Romani opulentissima dona miserunt: At si apol
lo iste futuus praesatum discernente expectatur
contemptus relictus atq; obsitus est: quid unum
de mortuo petride. quod uerum demente mi
hercule sperari potest. Quod postremo inflauit
cum pinguis ebur tyrrenus ad uers exposito opti
me petridis intestinis non finget extrahens sicut
ipsi. fatentur. uel uera. uel falsa dicendo ipse apoll

seduat: quam ob rem ęquo animo fuerunt, et si mi
tari interim nolunt, nos ad neutratus etiam iudicio
prohibere quod potuerunt maiores eorum nel expecta
do contemnere: Interea apud Byzantium multa
orientis reges ad Pompeium tum cum auxiliis que
uerunt: Quo cum Cęsar uenisset, Pompeius obsi
dione fossam cinxit: Ipse .xv. milibus terram pas
suum fossa prestruens cum illi mari peterent: Pom
peius castellum quoddam propinquum mari uene
tis, quod munitissimus tuebatur, presidia que Cęsa
ris que ibidem morabantur occidit: Cęsar torqua
tum legionemq; unam ut expugnaret aggressus
est: hoc periculo socios Pompeius cognito omnes eo
copias contraxit. in quem se illico Cęsar obmissa obse
dione conuertit: Torquatus autem uestigio prorũ
pens aduersus insectatus est: Ita Cęsaris milites anci
piti periculo territi ipso Cęsare fenestra obsidente
fugerunt: Pompeius iuõ Cęsaris quoq; testimonio me
tor persequentem reuocauit exercitum: Quatuor mi
lia militum Cęsaris: Centuriones .xxiij. equites roma
ni q̃ plures interfecti sunt in eo prelio: Cęsar nero
citato agmine perrexit Pompeius cum maximis co
piis secutus bellumq; cõmissum est: itaq; instruc
tisq; aciebus, Pompeius .lxxx. et nouem cohortẽ
triplici ordine locauit: fuerunt peditum .xl. mili
equites in sinistro cornu sexcenti, in dextro quinge
ti: Preterea reges multi senatores equitesq; romani
plurimi, absq; leuium armatorum magna copia
Cęsar similiter .lxxx. cohortes, triplici ordine di
spposuit. ui fuerunt minus q̃ .xxx. milia peditum

equites mille: Vidē ibi et gemen erat contractis romanorum uires in campis pharsalicis ad occasionē mutuam constituisse: quas si concordia rexisset nulli populi, nulli reges ferre potuissent: Prima congressione pompeij equitatus pulsus sinistra latera nudauit: deinde cum utrinq; duabus forte cederentur, atq; ex alia parte pompeius interhortandum diceret: parcite suis nec tamen faceret: ex alia nō, cesar hoc faceret quod arguebat dicens miles faciem fieri, tamen minuerat pompeij fugit exercitus: castrisq; direpta sunt: cesa sunt in eo prelio pompeianorum xv. milia: centuriones xxxiij. huc exitus pugnę ad palto fasalum fuit: pompeius fugiens in hostio peneī ubi onerarium nauem . in asiam transijt inde per cyprum, in egyptum uenit: ibiq; mox littī attigit iussu ptholomei adolescentis in gratiā cesaris auctoris occisus est: pompeij uxor, filijq; fugerunt: cętera pompeiana classis abrepta est: ex omnibus, qui in ea erant crudelissime trucidatis ibiq; pompeius britannus occisus est: Lentulus quoq; ille consularis, apud ptolemeum interfectus est: cesar compositis apud thessalum rebus Alexandriā uenit: per latoq; ad se pompei capite ac uiso annulo flemt: cumq; se in regnum recepisset eundem á tutoribus quo minus pecuniam acciperet: templa sua astu ſ spoliantibus, ut et regios thesauros uacuos esse ostendet: ut etiam inuidiam populum cesaris conarentur: Preterea archilas dux regius unbus semel pompeij sanguine: cesaris quoq; uetem

mediabatur: nam iussus exercitum dimittere, cui prȩerat
xx milium armatorum non solum sprevit imperium-
verum et aciem direxit: in ipso prȩlio regia classis fȏte
subducta iubetur incendi, ea flamma cum pretem q̃
vrbis invasisset: xl. m. librorum proximis forte edib⁹
conducta exussit: Singulare profecto monumentum
studio, cur eque maiorum, per tot tantaq; illustrium
ingeniorum opera congesserat: Vnde quilibet hodieq;
in templis extent, et nos vidimus armaria librorum
quibus direptis examinata est á nostris hominibus mãs
temporibus memorent: quod quidem verum est: tam
honestus est alios libros fuisse quȩsitos qui pristinã
studiorum curas emularentur q̃ aliam ullam tunc
fuisse bibliothecam: quȩ ex̃ Lx. m. librorum fuisse ac
per hoc evasisse credantur: Cȩsar postea insulam
phiros cȩpit: Eo Achillas cum grabatariis militibus ve
nit: ingens pugna commissa est: Magna ibi cesorum
norum multitudo cecidit: Omnes etiam interfectoes
pompei interfecti sunt: Cȩsar ni insistentium pressu
scalam ascendit: quȩ mox pondere subsequentium
fracta ac mersa est: per cc. passus, ad navem una-
nam elapsa q̃ ceteris tenebat natando pervenit
Mox navali certamine pulsatus magna facilitate
classem regiam, aut demersit aut cepit alexandris
petentibus regem reddidit monitum ut magna animo
tum romanam q̃ arma experiri studeret: q̃ tame
illuc ut libere bellum fuit intulit: Sed continuo cũ
toto exercitu suo et ipse deletus est nam xx. m: ho
minum eo bello cesa referuntur xy. milia, cum lxx
navibus longis deductis. v. exanitoribus cecidisse dici

Rex ipse adolescens scalis exceptus ut fugeret multis in silentibus mersus natatus est: corpus eius ad litus delatum indutio lorice auree cognitum fuit: Cesar alexandriam permissa alexandrinos omes ad deditionem desperationes compulit: Regnumq; egypti cleopatre dedit: inde syriam pernagatus pharnacem in potestatem redit: postea nō Romam uenit: dictator et consul creatus in affricam transijt et apud thapsum cum iubaet sapione pugnauit: maximamq; ibi hominum multitudinem interfecit, Castra utrunq; directa sunt: Lx elefanti capti: Cato sese apud vticam occidit: subiecto percussori iugulo pretio dato prebuit: Petreius eodem se gladio perfodit: Scipio in nauj q̄ ad hispanias contendere uelo coactus in affricam redierat semet ipsum iugulauit. In eadem nauj etiam .T. torquatus occisus est: Cesar magni Pompeij nepotes filiumq; Pompeium simulq; cum his faustū et affranium Petreium filiumq; iussit occidi: inde quatuor triumphis vrbem ingressus disposito reipublice statu continuo in hispaniam contra Pompeios Pompei filios profectus septimo k̄o q̄ fuerat egressus ab vrbe die segnanthumq; peruenit: Statimq; aduersus Pompeios duos et Labienum atq; adhuc vnum multa bella et uaria sorte gessit: Vltimum apud mundam flumen gestum est, ibiq; tantis uiribus dimicatum tantaq; cedes acta est ut Cesar quoq; neutiquam cedere nec erubescentibus cum cedi cogiq; aciem suam cerneret peruenire morte futurum uite deletus cogitaret. Consubito uersus in frontem pompeianorum cessit exercitus et quidem ea die hoc bellum actum est q̄ pompeius prius ab vrbe bellum gestusus infugerat: quatuorq; mis

hoc bellum ciuile inde sumentē toto orbe tonuit. T. Labienus. et .T. Varrus in acie cęsi sunt. C.H. sextus Pompeius cum centesimo equite aufugit: frater eius Pompeius contracta celeriter non parua Lusitanorum manu cum Cesonio congressus et victus fugiensq; interfectus est: Munda ciuitas oppugnante uix capta est: Cęsar Romam redyt: ubi dum .r.p. statum contra exempla maiorum clementer instauratur ac toribus Bruto et Cassio: consulo etiam plurimo senatu in curia / xxiij vulneribus confossus interijt in qua commutatione amplius xl. consulos fuisse fertur. Duo Bruti / et.c. cassius aliiq; sotij stricti pugionibus in capitolium secesserunt: dum deliberatum est / utrum capitolium cum auctoribꝰ cędis oporteret / incendi: Corpus eius raptum populus dolore instimulatus in foro fragmentis tribunalium ac subselliorum cremauit prętensuit magnitudinęq; regem sui roma cladibus suis / atq; in suum comuę sa cędem singulis quibuscunq; gentes ibidem ubi domuit uindicauit: Asię Europę atq; aphricę non duo tribus mundi partibus / sed totum terrarum pretium angulis edidit / gladiatores suos feruentisq; inimicis spectaculum misere ultionis ingessit: Hec tamen sufficiat ipsis quoq; cum auctoribus causas fuisse consumptas: Retidum" sañ in eodem ag° germinauerit magna malorum incrementa / cum magno sudore factum: Victor ciuilis belli acutus occidit a ciuibꝰ Incedem unius trahuntur agmina consulorum: Certum enim erat / qđ Cęsar indigne pemptus plures habere posset ultores / plurimaq; nobilitas simul una

aterna ſcẽleriſ copulata ne forte tanta malorum mate-
ria non belli magnitudine ſuppleatur ſed unduſtẽ
bẽmerite teneatur. Medeam illam fabuẽ ferunt: den-
teſ quoſdam ſeminſſe ſerpenteſ eguibuſ quaſi compe-
teſ ſemini ſegeſ armatoſ homineſ terra meſerunt
ſe ſegẽ mox mutuam pugnando proſtrauerunt Et
hoc poetarum cõmenta finxerunt noſtra autem
rõn ceſare occiſo quanta detinentibuſ eius ngmta
ũmata ꝓterijt quanta bella inteſtina miſerẽ ſecun
dutuſ non legenda pueriſ ſed ſpectanda populiſ
etauit: Et tamen horum omnium malorum in-
tium ſuperbia eſt: Inde exoriuntur bella ciuili-
Inde iterum pullularunt non ergo iniuſta cẽdeſẽ
eorum qui tam iniuſte conſectantur ſi ambitio
nis emulatio per ipſos atq; in ipſis et agitur et pu
nitur dñi qui detractauerunt collegium diſtent
fere dominatum: ſummaq; imperij totius ad unũ
redacta longe aliud omneſ homineſ uiuendi genuſſu-
beant ut omneſ humiliter placere ſtudeant non inſole
ter offendere ſed ad tam ſalubrem humilitatiſ tauſma-
doctrinam magiſtro opuſ eſt: Itaq; ut oportuno compoſi
tu rebuſ auguſti ceſariſ natuſ eſt / dominuſ chriſtuſq
cum in forma dei eſſet formam ſerui humiliter aſſum
ſit, ut tuno demum aptior fieret humilitatiſ inſtitutor
quoniam uim per totum mundum pene ſuperbiẽ om-
nibuſ eſſet exemplo: Bella geſta per octauium

Anno ab urbe condita ſeptingenteſimo x°. interfecto
ſulio ceſare: Octauius qui teſtamento Julij ceſariſ a-
uunculi et hereditatem et nomen aſſumpſerat: Idemq;
qui poſtea rerum potituſ auguſtuſ eſt dictuſ: ſimul

ut Romam adolescens admotum venit adolem suum
bellis ciuilibus nomi. nam ut breuiter concernatione
malorum explicē bella ciuilia .v. gessit, mutinense
philippense. perusinum. siculum, et Actium, equibus
duo, hoc est primum et nouissimum aduersus. m.
Antm .L. m. aduersus Brutum et Cassium .3.m. ad
uersus Lucium Antonium. q̄ uertum ad uersus sex
tum Pompeium .CH. Pompei filij confecit: Anto
nius a senatu hostis pronuntiatus: qui decium Bru
tum apud mutinam obsidione concluserat: Con
sules hirtius et Pansa, et cum his cesar adliberā
dum Brutum expugnandumq; Antonium missi-
Pansa primo uenens exceptus insidijs inter suorū
cladeꝫ: ipse quoq; Pilo grauiter uulneratus ab eode
uulnere interpositis diebus est mortuus: hirtius
auxilium ferens collegę magnas Antonij copias in
ita strage delenit: Cesar interim castra custodimit
sed ad uesperū Antonium pugnans magnę utrimq;
stragęs acte sunt: nam tunc ibi hirtius consul occisus:
mitus fugit Antonius: Cesar victoria potitus est: cuj
beatus Brutus de coniuratione occisi Julij Cesaris
confessus, precęs penitentię dedit: Dolobellā tre-
bonium hirtium, et interfectoribus Cesaris smir
ne interfecit: Dolobellam senatus pronuntiauit: Cō
sulum occisorum uterq; exercitus Cesari premit: Po
stea beatus Brutus in Gallia a sequanis captus et
occisus est. Basilius autem unus de percussoribus me
am seruorum suorum necatus est: Lepido satis
agente Cesar Antonium recepit in gratiam, atq; ob
fidem reconciliandę gratię filiam eius in matrimoniū

in matrimonium sortitus est. C. Antonius uxoratus
nihil tale metuens in cursu militum domi suę interfec-
tus est. Alijq complures trucidati sunt. Itaq; uehe-
us atq; effrenatus mercum scripta cędes agebatur: C.
xxx et duorum senatorum nomina in tabula propo-
sita sunt. primum Lępidi precepto et nomine: de-
inde ąntij. Tertio cęsar fbi Antonius ciceronem mi-
nimum summ, ubi. L. cęsarem amiculum sum-
et quod exaggerando scęleri necessit: una matre pse-
cerat: ubi Lępidus. L. paulum fratrem meundem
proscriptorum gregem conicerent: adiecti sunt poste
ad numerum proscriptorum xxx. equites romani mi-
tę diu ac uarię cędes aditę. Domus omnium proscr
torum direptis omnibus direptę sunt: ac Dolobellam
Syria multa cum cassio bella gessit: aquo multus ipe
se interfecit: Brutus et cassius multis exercitibus comp
tis apud athenas comparatur conuenerunt totaq; gre
cia depopulati sunt: Bodios cassius terra maris
oppugnatos ad deditionem coegit quibus preter uitam
nihil reliqui: Igitur cęsar et Antonius eosdem inma
cedoniam magnis bellorum apparatibus persecuti ad
mortem compulerunt: q̄us manifestissima tunc pu
gna non uirtute partis antonij: sed cęsaris felicita
te confecta sit: cęsar enim tunc ager cum se in
castris capiendę quietis cā tenere statuisset horta
tu et precibus medici sui quete per somnium sese
ad monitum fatebatur: ut ea die castris cęsarem sa
lutis suę causa educęt in campum egre mox copias
egressus est. ac mox castra eius ab hostibus capta st
Sed rursus cęsariani milites cassij castra ceperunt

quæ ad desperationem adacti Brutus et Cassius, immaturam sibi mortem ante belli terminum coegerunt: nam militatis percussoribus Cassius capit: Brutus præbuit: At Romæ Fluuiæ uxor Antonij, sorus cæsaris dominatum ut mulier agitabat: incertum in hac mutatione consulares, regiique fastigij uteum deficaentes prima numerandi cede etiã in eos insolens, per quos ut insolesceret agebatur nam et cæsarem reuersum apud Brundusium contumelijs factionibus insidijs petijt: á quo propulsa ad Antonium confugit in græciam: Sextus Pompeius postq; se in proscriptorum in nũm coactus coepit conuersus in latrocinia omnem italiam oræ celebrioresq; nauigauit: Sicilia præcepta comentibusq; impeditis romam affecit: mox cum eo pace trium uiri ut non dicam bellum. 1. Lepidus cæsar antoniusq; fecerunt: Sed continuo cum contra pulsu Pompeius fugitiuos allegeret ut hostis habitus est: Mena libertus Pompeij cum Lxx nauium classe ad cæsarem defecit: eidemq; classi ipse iussu cæsaris præfuit: stragq; continuo cum Scatho tauro aduersus mercatum Pompeianum ducem nauale bellum gessit: Deinde ipse cæsar aduersus eosdem Pompeianos cruentissimum bellum nauale confec: Sed continuo uictricem classem apud Siciliam naufragio amisit: Vendidius persas et parthos in syriã irrumpentes tribus bellis maximis fudit regemq; eorum interfecit. s. eo die quo crassus á Parthis fuerat cæsus. Antonius uix uno castello expugnato pacem cum anthiocho fecit: ut ipse tãm rem consummasse uidet-

Ventidiumq; prefecit Syrie missitq; ut antigono bellū
inferret: qui indeos tum forte debellauerat captisq;
Hierosolimis templum spoliauerat regnumq; herodi de-
derat: que continuo indutum indedictionem recepit
Mena libertus cum sexnauibus ad pompeium redijt
a quo dementem receptus cesaris classem incendit q
uis nuper cesar alteram secundo naufragio perdidisset
Idemq; mena postea ab Agrippa nauali prelio aduer
sentus cum sex triremibus ad cesarem transijt: Sed
huno cesar tertio transfugam indultā tm uitā relig
De inde Agrippa inter milas et hiberas aduersus pompe
ium et pompeium nauale prelium gessit ac uicit ibiq;
naues xxx demersit, aut cepit: reliquis laceratis pom
peius messanam confugit: cesar interea tauromenij
traiecerat quem repentino impetu pompeius afflixit:
Vnde de multis demersis de nauibus suis ac magna mul
tudine suorum militum perdita in italiam cesar refu
git: nec interueniente mora in Siciliam rediit: Ibiq;
pidum ex affrica aduentantem obuium habuit su
mas ibi partes nimis ac superbia uendicantem: Postea
pancos agrippa iussu cesaris allitore cum acie instruc
ta prospectantis atrocissimo nauali prelio aduersus pom
peium conflixit et uicit nam CLx. et tres naues aut
demersit aut cepit: pompeius cum xvii nauibus uix
Lapsus euasit Lepidus magna xx. legionum insolen
tia tumens cum messanam militibus permissam di
ripuisset ipsum cesarem ad se venientem semel et
iterum sprenit ac potius telis appeti iussit: Unde
ille collecta in lenum brachium lacerna repellendo
munit, mox immisso equo ad suos reuersus mitto

exercitu aduersus lepidum uenerit plurimas legiones
lepidi paucas interfectis transire in suam partem co-
pulit: Lepidus tandem intelligens quo uanitas sua
tenderet depposito paludamento assumptaq; ueste
pulla supplex cesari factus uitam et bona impe-
trauit: perpetuo quidem damnatus exilio: Tum
cesareus profectus totam fere siciliam ferro pertemp-
tatam, corruptamq; infidem redegit. xLuij legiones
sub unus tunc imperio cesaris erant, militesq; mul-
titudine ferociores: quosdam pro accipiendis agris tu-
multus excitauerunt: Sed cesar animo igneus xx mi-
lia militum ex antonii xxx. milia seruorum do-
minis restituit! sex milia quorum dñi non extu-
lerunt in crucem egit: ouans urbem ingressus, ut
imperpetuum tribunitie potestatis esset a senatu
decretum est: his diebus transtiberim taberna mei-
tonia fons olei terra exundauit: ac per totum die
largissimo fluuio fluxit: Antonius uero postq; ar-
xem transmisit omnibus undiq; malis circumuen-
tus nix tandem antiochiam cum paucis redijt:
nam cum multitudine equitum et sagittarium ab om
nibus prelijs, quę pta temptauit metus semper ef-
fugeret: tunc postea in certis et ignotis regionis lo
cis impeditus grauissima fame ad nefandos cibos
coactus est: plurimi militum se se hostibus dedidere:
Inde in greciam transijt: missisq; pompeium gra-
tus a cesare exercitum bellumq; reparabat cum-
pauas ad se uenire: pompeius fugiens a Titio. et so
romo. Antonianis ducibus sepe terrestri nauali q; p
lio uictus et captus, ac post paulum interfectus est:

Cesar illinam pannoniamq; pro time italiq bellosub
egit et domuit. Antonius armene regem
pro ditione dolo cepit: quem argentea catena mutu
ad confessionem thesaurorum regiorum coegit: expu
gnatoq; oppido: in quo conditos esse prodiderat, ma
gnam uim auri argentiq; abstulit: qua elatus pecu
bellum denuntiari cesari, utq; octauie sorori ces
ris uxori sue repudium mitti iussit: et cleopatra
sibi ex alexandria occurrere imperauit: ipse autum n
classem constituerat profectus, cum prope tertiam
partem remigum fame absumptam offendisset nihil
motus, remi inquit salui sunt: nam remiges non
de erunt, quo ad gratiam hominem habuerit: cesar
cc. xxx, rostratis nauibus et brundusio in epirum
profectus est: Agrippa uero premissus a cesare mul
tas onerarias naues frumento atq; armis, grauesq; ab
egipto, syria, asiaq; ad subsidium antoi nemente
cepit: peregrinatoq; penelopensium finis meroum
urbem, ualentissimo antoniano presidio munitam
expugnauit: inde corcyram cepit fugientes nauali
prelio persecutus profligauit: multisq; rebus oppor
tunissime gestis ad cesarem uenit: Antonius defec
fame militum suorum per motus bellum maturare
instituit: ac repente instructis copiis ad cesaris cast
processit: et mutuus est: Tertio post pugnam die an
tonius castra ad actium transtulit nauali prelio de
cernere paratus: cc. et xxx rostrate cesaris frete
nes et xxx fere rostris triremes uelocitate liburn
as pares et octo legiones classi superposite absq; co
hortibus e.o. pretorijs classis antij: c. lxx nauiu

fuit: quantum numero cedens, tantum magnitudie
precellens: nam .x. pedum altitudine á mari abeñt
famosum et magnum hoc bellum apud actum
fuit. ab hora .v. usq; in horam septimam mcertu
endi spe grauissime utrinq; cedes acte sut. Re
liquum diej cum sequente nocte in victoriam ce
sus declinauit: Prior regina cleopatra cum .lx. ve
locissimis nauibus fugit: Antonius quoq; detracto in
signi pretorie nauis, fugientem uxorem secutus est.
Illucescente etiam die cesar victoriam consummauit
ex octo xij milia cecidisse referuntur: vi. milia
inuenta sunt: é quibus mille inter curandum de
fecerunt, Antonius et Cleopatra communes natos cu
parte regie gaze ad rubrum mare permittendos
censuerunt: Ipsi presidijs circa duo egipti comu
pelusium pretoniumq; depositis classes et copias in
staurando bello parauerunt: Cesar vij imperator
appellatus et quarto ipso, cum marco Lnamo cñ
so consulibus: Brundusium uenit: ibi orbis terrarñ
presidia dimissis legionibus composuit in Syriam pro
fectus mox pelusium adijt, ubi ab Antonianis pre
sidijs ultro susceptus est: Interea corneluus gallus
premissus á cesare quatuor legiones, quas Anton
apud cirenas presidio constituerat, suscepit infide
atq; deinde pretorium, primam egypti á parte
libie ciuitatem victo cepit Antonio: Ipsumq; con
tinuo apud paretonium uicit. Antonius equestre ad
uersus cesarem bellum mijt, in eo quoq; miserabiliter
uictus aufugit Kal sextilibus prima luce: Antonij
cum ad instruendam classem in portum descenderet

subito uniuerse naues ad cesarem transierunt. Cui
nullo presidio spoliatus esset trepidus se cum paucis
recepit in regnum: Deinde imminente cesare tur-
batisq; omnibus idem Antonius se se ferro transfor-
berunt ac semianimus ad cleopatram in monumento
quo illa mori certa concluderat prolatus est: Cleopatra
postq; se ad triumphum reseruari intellexit uoluntariam
mortem petens serpentes aut petitur morsu insim-
stro tacta brachio exanimis inuenta est: frustra etiam
cesare pusillos admonente qui uenena serpentum
ex uulneribus hominum haustu reuocare, atq; exsur-
gere solent: Cesar ubi alexandria urbe omnium
longe opulentissima et maxima motor potitus est:
nam et Roma opibus eius in tantum aucta est ut
propter habundantiam pecuniarum duplicia q; usq;
ad id fuerant possessionum, aliarumq; rerum uena-
lium pretia statuerentur: occisi sunt ussu cesarissi-
or Antonij filius. et .p. comitus infestissimus cesa-
ri quidem semper: sed anto infidus et cassius per
mensis ultima uolucri cesaris victima: et .q. omi-
nius ob causam maxime notam. quod a semisso
Lamisio. externoq; regimine senator populi, re-
pre esse non erubuerat: De hinc cesar pedestribus
copijs in syriam uenit: de inde in Asiam ad hiberna
concessit: et post per greciam brundusium peruenisse

Octauius primo dictus Augustus

Anno ab urbe condita septingentesimo xxv. ipso im-
peratore cesare augusto, quinquies et .L. a pulcro co
sulibus cesar uictor aboriente rediens octauo Idus
Jan: urbem triplici triumpho ingressus est. ac tunc

primum ipse uni portas sopitas sanctasq; omnibus bellis
ciuilibus clausit: hoc die primum Augustus consulatus
est: quod nomen octauis annis in uolatum, et usq;
ad nunc ceteris in usum, dominis tantum orbis la-
te usurpatum apicem declarat imperij atq; exeo
dem die summa rerum ac potestatum penes nos
esse cepit, et mansit: quod greci monarchiam no-
cant: porro autem hunc esse eundem diem hoc
est in viij kl̄ ian̄. quo nos epifaniam hoc est
apparitionem siue manifestationem domini sacra-
menti obseruamus: nemo credentium sine esse fide
contradicentium negat: de quo nostre ystus fide-
lissime obseruationis sacramento ulterius nunc
dicere nec ratio, nec locus flagitat: ut et quieren-
tibus reseruasse, et negligentibus non ingessisse u-
demur: hoc autem fideliter commemorasse ideo
par fuit: ut per omnia uenturi christi gratia prepa-
ratum cesaris imperium comprobetur, nam cum
c. cesare auunculo suo interfecto ex apolonia
rediens urbem ingrederetur horn tertiare
pente liquido ac puro sereno arcalis ad speciem
celestis arcus orbem solis ambijt: Quasi eum u-
num ac potentissimum in hoc mundo, solumq; di-
gnissimum in orbem monstraret, cuius tempore ut-
turus esset qui ipsum solem solus mundumq; to
tum et fecasset et reget: deinde cum secundo in
gressu regressus pompeio et lepido legionibus xxx
milia seruorum dominus restituisset: et xl et iiij
legiones solus imperio suo ad tutamen orbis dis-
posuisset: omnesq; urbem ingressus omnia superiora

populi romani: debita donanda litterarum et monu-
menta abolitis censuissent in diebus ipsis fons olei in-
gressus fuit superius expressi de taberna meritoria
per totum diem fluxit: Quo signo quid indentius
q̄ in diebus cesaris toti orbi regnantis fēa christi na-
tiuitas declarata est: Christus inlingua gentis eius
in qua et ex qua natus est: unctus interpretatur. Itaq;
tum eo tempore quo cesari perpetua tribunitia potes
decreta est: rome fons olei per totum diem fluxit sub
principatu cesaris, romanoq; imperio per totum diem
hoc est per totum romani tempus imperij christum
et ex eo christianos et unctum: atq; ex eo unctos de
meritoria taberna hoc est fidelissima largaq; eccle-
affluentur: atq; incessabiliter per cessuros restituenda
per cesarem omnes seruos qui eum cognoscerent dō
num suum, ceteroscq; qui sine domino inuenirent
mortis supplicio dedendos remittendaq; sub cesare
debita peccatorum, in ea urbe unqua sponte eum
fluxisset oleum euidentissima his qui prophetarum
noces non audiebant signa in celo et interra prodi
gia prodiderunt: Tertio autem cum urbe triumphus
quinto consul ingressus est. eo. s. die quem supra
nominauimus, cum etiam annum potest. tc. annō
primum ipse clausit: et clarissimum illud Augusti
nomen assumpsit: quid fidelius ac uerius credi aut
cognosci potest, concurrentibus ad tantam manifesta
tionem, prece, nomine, die, quod hunc occultoq;
gestorum ordine ad obsequium preparationis eius
predestinatum fuisse, qui eo die, quo ille manife
standus mundo post paululum erat et preasignifi

pretulit: et potestatis nomen assumpsit: quod autem
in quarto reditu tum finito cantabrico bello pacatisq;
omnibus gentibus cesar urbem repetijt ad contestatu
onem fidei quam exprimimus actum sit ipso meli
ordine proferetur: Porte Jani aperte:

Anno ab vrbe condita septingentesimo xxvi sexie
et bis .M. agrippa consule. Cesar parum in hispa
nia per co. annos actum intelligens si cantabros
atq; astures duros fortissimosq; hispanie gentes suis
ut legibus fineret: aperuit tum portas atq; in hispa
nias ipse cum exercitu profectus est. Cantabri et as
stures galletie provinciae portio sunt qua totum
pirenei iugum, aut procul secundo occeano sub
septentrione deducatur: hi non solum propriam libe
tatem tueri pariti: uerum etiam finitimorum p
ripere insi. vacceos et termagos et autrigonas assi
duis eruptionibus populabantur: igitur Cesar apud
segisamam castra posuit: tribus agminibus tota
penem amplexus cantabriam diu fatigato fru
stra atq; in periculum sepe deducto exercitu tan
dem ab aquitanico sinu per occeanum in cantabros
subito admoueri classem atq; exponi copias iubet:
tum demum cantabri sub montibus attice myrio
congressi prelio et uincti in unum oppidum
na tutissimum fugerunt: ubi obsidione fame ad
extremum pene consumpti sunt. Bracalium de
inde oppidum magna ui ac diu oppugnatu postre
mo captum adiectum est: Preterea ulteriores gal
lecie partes, que montibus silueq; contigue occeano
terminantur: Antistius et firmus legati magnas gruibus

belliſ prędomuerunt: nam et medullum montem
mmo flumini imminentem in quo ſe magna multi
tudo hominum tuebatur: per xxv. m. paſſuſ foſſa
ruam ſęptum, et obſidione tenuerunt: ſtaq; ubi ſegeſ
hominum trux natura et ferox, nec tollerandę ob-
ſidionis ſufficientem: nec ſuſcipiendo bello parem
intelligit: ad uoluntariam mortem ſeruitutiſ timoę
concurrit: Nam ſe pene omneſ certatim igne ferroq;
necauerunt: Aſiureſ uero poſitiſ caſtriſ apud aſtur
flumen romanoſ: niſi proditi prędentiq; eſſent ma-
gnis conſilijs uiribuſq; oppreſſiſſent: treſ legatoſ cum le
gionibuſ in ĉria caſtra dimiſoſ tubis ęque agminibuſ
obruere repente moliti ſunt. ſuorum monitione de
tecti ſunt: Hoſ poſtea tarſilinſ bello exceptos, non pĉ
na etiam romanorum clade ſuperauit, pars eorum
prędio elapſa lacĉon confugit: cunctaq; militeſ circunda
tam urbem incĉdio adoriri parabant: dux tarſinſ
et á ſuis ceſſationem impetrauit incendij: et á bar
baris uoluntatem deditionis exegit, ſtudioſe enim
mitebatur integram atq; incolumem ciuitatem ue-
rię ſuę teſtem relinquere: Cantabrię uictorię ſuę
hunc honorem ceſar detulit: ut tunc quoq; bellq pĉ
tas clauſtro cohiberi iubetur: ſta nunc ſecundo poſt
quarto poſt urbem conditam clauſus eſt ianus. Poſt
hęc claudius druſus ſpiungnus ceſaris gallum the
utungq; fortiſſimuſq; genteſ germa-
nię armis ſubegit: Nam tunc cum uelut ad con
ſtitutum priuſ diem feſtinarent ut omneſ adſpiren
tium belli detractionem ne federiſ uinculum gentes ĉ
monebantur. aut ſi ſuſceptum ſocordiam pris

ti uiuacem

ſi mnterētur, aut uſurę quietą habertte ſi mnteret
Horta. Illyrii. paloria dalmate moeſi treues et dari
ſarmatę, plurimiq; et maxmi germanię populi
per diuerſos duces, uel ſuperati, uel repprefſi uel etiã
obtectu magnorum fluminum rheni, danubiiſq; ſe
cluſi ſunt: Bruſus in germania primo uſipotes. de-
inde thencheros et thaiſos perdomuit martomanos
adinteremptionem cęciche: poſten fortiſſimaſ natiões
et quibuſ nã ureſ conſuetudo experientiam uirium dabat
chaiſoos, ſuenos et ſingrabros peritõ uno bello, ſed etiam
ſuis aſpero ſupermit: quorum ex eo conſideriui uirtus
ac feritaſ põt. quod mulieres quoq; eorum ſi quando
prędantu rommorum inter plauſtra concludebantur
deficientiby telis uel qualibet re qua ueluti telo uti
furor poſſet per uos liberos colliſos hmni in h. ora hoſti-
um ucebant: in ſingulis filiorum netibus bis priache.
Time etiam in aphrica muſolamos et getulos Latibſ ua-
gantes: Coſſus dux Cęſarus uetatis finibus coheraint:
atq; romanis militibus aſtinere metu compulit: m-
teren Cęſare, apud ſmatonem citeriores hiſpanię re-
bem legati indorum ſatarum toto orbe tranſmiſſo tã
dem muenerunt ultra quidem iam querere non põ
ſent: Refuderuntq; in Cęſarem alexandri magn
gloriam: quem ſicut hiſpanorum galloruмq; legatio
medio oriente apud babilonam contemplatione pa
aſ adijt: ita hunc apud hiſpaniam ultro ſupplex cum
gentilicio mmere conſ indos: ſata boreaſ omnmit cã
tabrico bello per quinq; annos, totaq; hiſpania mętẽ
nam pacem, cum quadam reſpiratione laſſitudinis
rechinata, ac repoſita Cęſar romam redijt: Quibuſet

diebus. multa per se/ multaq; per legatos bella gessit/ nā
inter ceteros et Piso aduersum nerdelicos missus est
quibus subactis victor ad cesarem ligdunum ue
Pannonicos nouo motu mirumescentes Tiberius pri
gnius cesaris cruentissima cede delaut: sdemq;
continuo germanos bello arripuit: e quibus xl. m.
captiuorum victor adduxit: q nod re nera bell
maximum et formidolosum xv. legionibus per
annum gestum est: nec forte ullum mauis bellum
sciant Suetonius attestatur: Post tumultum fuit: Sub eo
dem nero tempore Quintilius varus cum tribus le
gionibus á germanis rebellantibus mira superbia atq;
auaritia insubiectos agens fundus deletus est: qua
rei. p. cladem cesar augustus adeo graniter tulit ut
sepe per um doloris caput pariete colligens clamaret:
Quinti mihi redde legiones Bosforanos nero agrip
pa superauit: et signis romanis: que illi quondam ab
mitridate fuistulerant bello recuperatis victos addedi
tionem coegit: Parthi quasi toto terrarum orbe uel
domito uel pacato omnium oculis signarentur: atq;
ipse solos omnis ingor romani imperii uendicaus esse
Quippe quos pristina uictoscendę crassine cedis con
scientia mordebat ultro signaq; crasso interfecto ab stule
runt ad Cesarem remiserunt: Et egiis quoq; obsidibus
traditis firmum fedus fideli supplicatione meruerit
Forte iam terro clause domito toto mundo:

Itaq; anno ab urbe condita septingentesimo quinqua
gesimo tertio Cesar augustus ab oriente in occidente
á septentrione in meridiem/ ac per totum ostium or
bium omnibus gentibus una pace y. compositis iam

portes, tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per xij fere annos quietissimo semper obseruatas otio, ipsa etiam rubigo signauit: nec prius unq̃ nisi sub extrema senectute augusti pulsante athenienssium seditione et datorum commotione patuerunt. Clausis igitur iam portis, reip. quam bello quiescere pace enutrire atq; amplificare studens leges plurimas statuit: per quas humanum genus reuerentia disciplinę morum gereret: de inde appellationem ut homo declinauit: nam cum eodem spectante ludos pronuntiatum esset in minio, o dominum equum et bonum: uniuersiq; quasi de ipso dictum esset exultantes approbauissent, et statim quidem manu multus indecoros adulationes repressit: et insequenti die grauissimo corripuit edicto, dnmq; se post hac appellari ne liberis quidem aut a nepotibus suis nel suo nel loco passus: Igitur eo tempore .i. eo anno quo firmissimam pacem ordinatione dei cesar composuit natus est christus: cuius aduentum pax ista familiaest: in cuius ortu audientibus hominibus exultantes angeli cecinerunt: Gloria in excelsis deo, et in terra pax hominibus bone uoluntatis: eodem tempore hic ad quem rerum omnium summa concesserat dnę se hominum appellari, passus non est: imo non ausus quo uerus dominus totius generis humani inter homines natus est: eodem quoq; anno tunc primum dem cesar quem his tantis misteriis predestinauerat deus: censum agi singularum ubiq; prouinciarum et censeri omnes homines iussit quando, deus homo uideri et esse designatus est: tunc igitur natus est christus, romano censui ascriptus statim ut natus est hec est prima

Legis plurimas statuit.
Prima appellationem.

Quo tpore nrm ē christ pax fuit: n ste dominū appellari: edicto cōpuit. Augustus.

Christus census ascriptus.

illa clarissimaq; pōfessio quę cęsarem omnium principem rōsq; rerum dominos figillatim cunctorum hominum edita ascriptione signauit: magna se et ipsę qm cunctos homines fecit: maiorem hominem nasci brigs inter homines noluit. quod penitus nunq; abolebe condito, atq; ab exordio generis humani in hunc modum ne babilonio quidem, nel macedonio uetō dicam maiori cuiq; regno concessum fuit: nec dubium quin omnium cognitioni fidei inspectionicq; pateat: qua dominus noster iesus christus hanc urbem nutu suo, untam defensamq; in hunc rei. apicem proxerit: cuius potissime nolunt esse cum nemo diuendus utiq; romanus census professione Romam: quā ob rem quia ad id temporis proientum est quo etdominus christus hunc mundum primum adnentus sui illustraret, regnumq; cęsaris tranquillissimum dedit. hunc quoq; sextum libellum hoc fine concluserunt germinantia tempora christiana: magisq; inter reptimentum manus crescentia. et quę ad huc in prouectu posita horum ipsorum quibus ꝑ respondere cogimur infestatione mordentur septimo libello si tamen adiuante domino sufferemur comprehendam: ut quomodo abnitio et peccare hominęs. et primi ꝑ peccata non tacui: hinc quoq; quę persecutiones christianorum ꝛc te sint absq; eo quo omnes ad peccandum generaliter proni sunt atq; ideo figillatim corripiuntur expedium.

christus cuius Romanus ob censum

Explicit liber vi orosij sequit septimus.

Sufficienter ut arbitror documenta tradita sunt quibus absq; illo archimo quod omnium fidelium est, probari de modo quem nunc illum et uerum deum, quem christiana fides predicat et condidisse mundum, creaturamq; eius cum uoluit et disposuisse per nitta cum a multis ignoraretur et confirmasse ad unum quemq; per unum cum declaratus est, simulq; potentiam patentissimam eius multis modis argumentisq; diuisse: sinquo quidem angustas, electasq; mentes offendat paululum intelligo, quod ante potentie patuit tanta misereretur: Si enim potens erat inquiunt creare mundum: componere pacem mundi, insinuare mundo altum, ac notitiam sui: quid sibi opus fuit tanta et nolle ipsi sentiunt, tam permitiosa patientia, ut in ultimo clades laboresq; hominum fieret, quod a principio uirtute eius quem predicas dei, sic potius tepisse potuisset: quibus quidem neciter respondere possem ad hoc animum creatum et institutum humanum genus, ut sub religione cum pace sine labore unius fructu obedientie eternitatem promereretur: Sed abusum bonitatem creatoris libertate indulgentie in contumacem uertisse licentiam: atq; ex contemptu in oblimonem defluxisse, iustumq; ac esse patientem dei et iustam in utrunq; partem, ut nec contemptus dispereat in totum cui misereq; nolit et offici laboribus, dum nolit sinat: Contemptus potest, deinde subsequens causę iuste seruandę gus ignorantię gubernationem cui aliquando pie

restituturus sit penitenti antiqꝫ gratie facultatem Sed
hoc quomam et seuerissime fortissimeqꝫ dicantur, fidelē
tamen atqꝫ obedientem requirunt: mihi autem simde
re aliquando creditur certꝫ nunc cum incredulis
actio est. Pompeius ea proferam quę ipsi et si probare
nolucrint, improbare non possunus: Itaqꝫ quantum
ad sacentium humanarum mentium pertinet utcqꝫ sb
reuerentia religionis et confessione cultuqꝫ superne
potentię minimus distante dum taxat fide qua no
strum est fateri ex uno: et per unum deum constre
omnia illorum tam multos deos putare q̄ multi sut
si potentię dei inquunt quem predicatis fuit, ut roma
num imperium tam amplum, ac tam sublime fiēt
cur p igitur potentia eius obfuit ut ante non fieret:
an ipsi dij non dum erant, an adhuc Roma ipsa nō
erat, an illi non colebantur, an hec non dum idonea
imperio uidebatur, si non dum erant dij cessat mē
tio, Vt quid enim iam ibi eorum distituitur tio non
ubi ne ipsam quidem inuenio uiam? Si autem erāt
dij, aut potentia eorum ut ipsi uidicant, aut patientia
in culpa est: nel potia defuit: aut si magis succidit
uidetur fuisse tunc quidem deos qui prouehere potu
isset: Sed non dum extitisse romanos qui prouehi pos
sent: nos autem rerum potentiam, non artificem sāg
querimus, de dijs quidem ut putant magus non fabris
ullissimis questio est: quibus nisi mā accedat, res ces
sit: Si enim prefuisse illis, ac noluisse ffto semper fuit
uno etiam subiacente etiam prescientia qua omnipo
tentem de operibus dum taxat suis hoc est scire
quod uelle, quod cuiqꝫ illud prestiturus cui uoluit

stipularetur non expectare oportuit, sed creare mox
eum. et Jonem illum summum acernos formicarum
m populos hominum hudo uectere solutum fuerunt
Porro autem de tuba ceremoniarum nec retensendum
arbitror, quum inter sacra continua incessabilibus cla
dibus nullus finis, ac nec reli regnes fiunt, nisi cum sal
uator mundi christus illuxit: cuius aduentui predesti
natam fuisse romani imperii pacem, et si iam sufficien
ter ostendisse me arbitror, tamen paucis adhuc
supplere conabor: principio secundi libelli, cum tem
pora rome conditionis stili tenore perstringerem mi
ra conuenienter inter babilonium urbem, assiriorum
tunc principem gentium et romam eque nunc gen
tibus dominantem compacta consocipsi fuisse illud
primum hoc ultimum imperium: illud pulsatum
cadens at istud sensim conualescens defluxisse illi
sub uno tempore nouissimum regem cum isti primu
fuisse: illam deinde tunc in nudente deo captam ue
lut in mortem tunc concidisse cum istam fidenter
assurgentem post expulsos reges liberis uti cepisset co
silijs precipue cum uindicante libertatem sua roma
tunc quoq; indecorum populus, qui apud babilonem
subregibus seruiebat in scā iherusalem recepta liber
tate rediere. templumq; domini, sicut aprophetis
predictum fuerat reformarit. Preterea intercessisse
dixerim interbabilonium regnum quod ab oriente
fuerat: et romanum quod aboccidente surgens here
dante orientis nutriebatur, macedoniam aphricamq;
regnum hoc est quasi a meridie ac septentrione
brembus nicibus partes turris, curatorisq; temisse: orientis

et occidentis regnum babillonium et romanum mre no
cari neminem ḥ vnq̃ dubitasse scio macedonicum re
gnum sub septentrione cum ipsa cęli plaga cum ale
xandri magni arę posite usqz ad nunc sub riseis mo
tibus docent cartaginem vero universę pręcelluisse aphri
cę et non solum insulas sardiniamqz ceteresqz ad
iacentes insulas sed etiam in hispaniam regni termi
nos tetendisse historiarum simul monumenta urbi
umqz declarant: dictum est etiam nasiare per medũ
babilonię et irrupte per gothos rome pretes admodũ
minorum numerum concurrisse: Hinc autem his il
lud adicio: quo magis clarent, unum esse arbitrum se
culorum regnorum locorumqz omnium deum regnum
cartaginense á conditione usqz ad eversionem eius pau
lo ante q̃ septingentis annis stetit ęque regnum ma
cedonicum á carano usqz ad persen paulo minus q̃
septingentis: Vtrumqz tñ septenarius ille numerus quo
mdiantur omnia terminauit Roma ipsa etiam q̃s
aduentum domini nostri iesu christi profecto proiecit
imperio tamen paulum et ipsa in occasum huius
numeri offendit, nam septingentesimo conditionis sue
anno xuij. meos eius incertum unde consurgens fla
mma consumpsit: Hec unq̃ ut aut Lucius maior
incendio nastata est: Adeo ut post aliquot annos ce
sar augustus ad reparationem eorum, que tunc exusta
erant, magnam uim pecunię ex erario publico largi
tus sit: Poteram quoqz ostendere eundem duplicati
numerum mansisse babilonię, que post mille et
quadringentos et quot excurrit annos, Vltime á cyro
rege capta est nisi presentium contemplatione revocare

illud sane libenter adicio quia primi illius regum
omnium nim. q̄us et pater eius belus obscure prius
regnasse referatur: illius ergo nuq̄ anno postq̄ regnare
ceperat quadragesimo tertio natus est ille habraam. cui
dicte sunt repromissiones. ex cuius semine repromissus
est christus: deinde nunc primu ipsius imperatorum
omnium Augusti cesaris. q̄us et pater eius cesar dic
tator imperii potiusq̄ imperator extiterit: ipsius ergo ce
saris postq̄ imperare cepit emenso propemodum anno
quadragesimo secundo natus est christus. qui habrae sub
uno primo rege promissus. Natus est ante octauu kal
ianu. cum primum incrementa omnia. anni nemi
nis inspicit. ita factum est ut cum habraam quadrage
simo tertio anno natus sit sub fine .xl. si. natiuitas chri
sti conueniret. ut eum non ipse in parte tertii anni. sed
in ipso potius tertius annus oriretur. Cum annus q̄
quartus ꝑ̄ ꝑ̄ nouis. q̄ ꝑ̄ in ipsutatis bonis habunda
nem satis et me proferente compertum haberi arbitrō
toto terrarum ōbe una pax omnium: non cessatione
sed abolitione bellorum clause iani gemini porte
extirpatis bellorum radicibus non repressis: cesar ille
primus et maximus cum in hoc unum cesaris nomē
uniuersa magnatum gentium creatura nutuit: simul
per commune census unus societatis effectu sit:

Natiuitas domini nostri ihesu christi:

Agitur anno ab urbe condita septingentesimo Lis. ma
tus est christus saluator mundi offerens fidem vere
petra medio rerum posita: ubi cōmoueretur qui of
enderet. qui crederet saluaretur: uere ignis ardens
christus. quem qui segnitur illuminatur. qui tenetur

. Ob omnium consum
mata sanctitatē.

exurgitur, ipse est christus christianorum caput salva
tor bonorum, malorum punitor, index omnium
qui formam subsequuturus verbo et opere statuēs
quo magis doceret patientes in persecutionibus quas
pro vita eterna excipient esse oportere. Nox ut in
genius parthus editus in mundo apparuit de passionibus
suis cepit: Nam cum rex inde herodes simul ut na-
tum comperit: necare decrevit. plurimosq; tunc pu
ros dum unum insectatur occidit. hinc magnum
tranquille agitur mundus credentium gratia magnum
permutiose inquietatur blasphemantium pena est: scau
rus per omnia fidelibus christianis, quibus aut eter
na vite requies in tuto aut etiam huius vilitate e
Quod Pompeius cum per ordinem referam ipsis rebus
ostendam postq; redemptor mūdi dominus resur
Christus venit: interim et cesareis censui cuius roma
nus ascriptus est: dum per xij: ut dixi annos clause
belli porte benignissima pacis tranquillitate cohiberetur
Cuium nepotem summ augustus cesar adordinādis
egypti seriegs partes misit qui pretereuns ab egyptio
nes palestine apud iherosolimam in templo trucida
to et celebri adorare contempsit sicut Suetonius tra
quillus refert: quod augustus per eum compertum pru
no usus indicio prudenter fecisse laudavit. Itaq; an
no imperii cesaris xlvij° adeo diva romanos fame
consecuta est: ut cesar lamistarum omnesq; peregrinos
seruorum quoq; maximis copiis exceptis mediisq;
preceptoribus trudi urbe precepit: Itaq; petronio prin
cipe in semen dei, et correpto per famem populo qui
titulum offensionis qualitas nitionis. ostendit: dein

Christus cum Romanus.

ut vrbis cornelij tacti loquar sene angusto ammi-
tesstus dum apud extremos terrarum fines tertios
nouę gentes sępe exusu aliquando cum damno que-
runtur usqz aduespasiani durauit imperium, huc
usqz cornelius, ceterum et tunc capta euersaqz urbe
iherosolimorum sunt prophetę pronuntiauerunt
extinctisqz iudeis: Titus qui ad unidiandum domi
ni nostri iesu christi sanguinem iudicio dei fuerat
ordinatus iustor triumphans cum vespasiano patre a-
num clausit: igitur et si sub extremis cesaris tempo-
ibus apertus est anus, tum multa ex eo tempora gins
improcaciu esset exeratus nulla bella sonuerunt. dn
ipse dominus, ipse iesus christus in euangelijs cum
temporibus illis in summa tranquillitate mundi
geret cunctisqz gentes pax una relaret. et a discipu
lis suis interrogatus esset de conclusione temporum
subsequentium inter cetera sic ait: audituri ante
etis prelia et opiniones prelioruin ne turbemini opo
tet enim hec fieri sed non dum est finis, consurget
enim gens in gentem, et regnum in regnum et erit
pestilentie, et fames, et terremotus per loca: hec aut
initia sunt dolorum, tunc tradent uos in tribula
tionem et occident uos et odio eritis omnibus gen
tibus propter nomen meum, hoc autem dum pro
videntia docens, et credentes monendo confirma-
uit et incredulo predicendo confudit:

Tiberius cesar imperator.

Anno ab vrbe condita septingentesimo xlvi post
mortem Augusti cesaris: Tiberius cesar imperium
adeptus est: mensibusqz meo annis xxi et tribus hic ipse regnauit annis xxiii

Qd pertinet ad Rom̃
pastorem.

Respectu Domi-
ni Ihu Xpi

menpsum bella nulla gessit: sed nec per legatos quide
magna gramia nisi quod tantum magnantis in loois pt
cogniti cito gentium tumores compri mebantur. Sine
quarto imperij eius anno germanicus drusi filius ad
hostile pater de germanis ad quos ab Augusto sene mis-
sus fuerat triumphauit: ipē autem in Tiberius plurim
imperij sui parte, cum magna et grani modestia resp.
prefuit: adeo ut quibusdam presidijs augenda prouin-
cijs tributa suadentibus scripsit: Bom pastoris esse
tondere pecus non deglobare: uel detoriare: At potij
passus est dominus noster ihesus christus / utq; a mor-
tuis resurrexit: et discipulos suos ad predicandum
dimisit: Pilatus preses palestine prouincie ad tiberium
imperatorem utq; ad senatum retulit: de passione et
resurrectione christi, consequentibusq; uirtutibusque
uel per ipsum palam facte fuerant: uel per discipulos
ipsius in nomine eius fiebant: et de eo quod certa
tim crescente plurimorum fide deus crederetur:
Tiberius cum magni fauoris suffragio retulit, ad sen-
tum ut christus deus habetur: Senatus indignatione
motus, eo non sibi prius secundum morem deli-
tum esset: ut desuscipiendo cultu prius ipse deceret
consecrationem christi recusauit: edictoq; constituit ex
terminandos esse urbe christianos: precipue cum ese
ianus prefectus tiberij suscipiende religioni obsti-
tissime contradiceret: Tiberius tamen edicto accusa
toribus christianorum mortem. comminatus est:
utq; paulatim mutata est illa Tiberij Cesaris lauda
tissima modestia, in penam contradictionis senatus.
Nam regi quecunq; uoluntate faciebat uoluntes erat

atq; ex mansuetissimo principe insensissimam bestiam
exstitit: nam multos senatores proscripsit et ad morte
coegit: xx. sibi patritios uiros cōsilij causa legerat: hoc
nix duos incolumes reliquit, ceteros diuersis causis
necauit: Sennium prefectum suum res. nouas mo
lientem interfecit: filios suos drusum et germani
cum, quorum drusus naturalis, germanicus adop
tiuus erat manifestis ueneni signis perdidit filium
germanici filij sui interfecit: referre sigillatim fo
rum horreo pudetq; tanta libidinis ac crudelitatis
urbis efferbuit, ut qui spernuerant christo rege sal
uari rege cesare punirentur, humus tamen im
perij anno xij nona et incredibilis clades apud
fidentinum urbem accidit, amphitheatri causa popu
lo gladiatorum munus collapsa est: et plusq; xx.m
hominum occidit, dignum sane posteris tante tor
rentis exemplum: tunc ad spectandam hominum
mortes. cunctos homines conuenisse, quando pro sa
lute hominum prouidenda deus esse noluisset: de
inde anno eiusdem xvij dominus iesus christus no
luntarie quidem se tradidit passioni: sed impie a
iudeis apprehensus, et patibulo suffixus est: maximo
terremotu per orbem facto saxa in montibus fissa
maximarumq; urbium plurime partes plus solita
concussione ceciderunt: eadem quoq; die ad horam
diei xij sol in totum obscuratus, terraq; mox subito
obducta tenebris est: et sicut dictum est, sempiterna
nam timuerunt secula nostra: usq; adeo antea
neq; lunam lumini solis neq; obstitisse nubes certum
est: ut quartam decimam ea die lunam totam cele

religione interiecta longissime a conspectu solis in-
fugisse, et stellas tunc diuturnis horis, uel potius
in illa horrenda nocte toto celo fulsisse referuntur:
Quod non solum sanctorum euangeliorum fides
sed etiam aliquanti libri gregorum attestantur: sa-
hinc post passionem domini quem iudei quantu-
in ipsis fuit, persequuti sunt continue clades in-
deorum donec exinaniti dispersi q; deficiant: inte-
sabiliter strepunt: Tiberius siquidem iuuentutem eo-
per speciem sacramenti in prouincias celi relegauit: re-
liquos gentis eiusdem uel similia sectantes urbe ab-
mouit, sub pena perpetue seruitutis nisi obtempe
rasset: Vnde asie ciuitates illo terremotu diruta
tributo dimisso, propria etiam libertate donauit. hic
ambigius signis ueneni obiit:

Caius Gallicula:

Anno ab urbe condita septingentesimo nonagesimo
tertius ab Augusto Caius gallicula regnare cepit, ma-
sitq; in imperio annis non plene iij. homo omnium
ante se flagitiosissimus, et qui uere dignus fuisset
blasphemantibus, et inde; persequutoribus punitor
adhibitus uideretur: hinc breuiter magnitudinem cru
delitatis eius exprimam, exclamasse fertur, utinam
populus Romanus unam cerui-em haberet, sepe et
de condicione temporum suorum conquestus est:
quod nullus calamitatibus publicis insigniretur:
O beata germania temporis christiani, quantum in
rebus humanis, ut etiam crudelitas hominis ma-
gis potuerit: clades desiderare, q; inuenire: Cede
tranquillitate generali ferita; iterum; coniuge-

Furor impius intro ſeua ſedens ſuper arma et ciuili
mudum armis poſt tergum nodis fremet horridus
ore cruento: ſeruili rebelles et fugitiui rebelles gla-
diatores peterruere romam: euertere ſaluam: ſi-
alum deleuerunt: Jam pene uniuerſo humano ge-
neri toto orbe metuenti: Jndicibus autem ſalutis
hoc eſt temporibus chriſtianis conuellere quietem
non poteſt uel ceſar infeſtus: hic ſiquidem mgō
et incredibili apparatu proferius querere hoſtem
uribus occaſis germaniam, galliamq; pertarrens
iuorum ocean circa proſperum britanie reſtitit
imq; ibi reuocato bellum britannorum regi
filium qui a patre pulſus cum paucis oberrabat
indeditionem recepiſſet: beſiaenti belli mā re-
dit: hisdem autem temporibus iudei, qui iam
tunc ob paſſionem chriſti meritis labiq; cladibus
agitabantur, apud Alexandriam ſeditione exorta
in profligat cede ntq; urbe propulſi expromendis
quęſtuarium cum philonem quendam uirum ſine
imprimis eruditum, legatum ad cęſarem miſerunt
ſed gallicula omnibus hominibus tunc precipue iudeis
infeſtiſſimus expreta legatione philonis omnes iudeo
rum ſacras edes, ntq; in primis illud antiquum
heroſolimis, profanari in ſacrificijs gentilium uere
pleri ſtatuit ſimulacraq; imperauit: ſeq; ibi ut de-
um coli precepit: pilatus autem preſes qui ſenten-
tiam damnationis in x^m. dixerat: poſtq; plurimis
ſeditiones in ieroſolimis explenit, ac fecit tantis in
rogante caio langoribus coartatus eſt, ut ſui ſeruī
neruorum mum: malorum compendium mortis

ueritate quęsierit: Caius Callicula hbidimbus suis etiam illud sceleris adiecit ut sorores suas primum stupro pollueꝫ, deinde exilio dammaret: quas postomnes simul exules mssit occidi: Ipse autem ásis profectoribus occisus est: duo lilp' in secretis suis reperti sunt: quorum alteri, alteri gladius prosigno nominis ascriptus erat: Ambo lectissimorum utroutriusq; ordinis senatori et equestris nomina et netas continebant morti destinatorum: fuuenta est et archa ingens a uiriorum uenenorum, quibus mox claudio cęsare mbente demersis infesta maria tm duntur: non sine magno piscium exitio, quos retatos per proxima littora, passim æstus adiecit magnum re uera indicium misericordis dei propter sinfragum 'grę' in populum continuo expirte creditarum, et propter urę temperamentum in populum tm infideliter obstinatum, ut quanta multitudo hominu preparata morte enituerit: ex multitudine interfectoꝝ piscium dijudicetur, omnibusq; innotescaret quid tm ta uenenu indeq; ãte nauta agere in misera cunctepotuisset: quę neglgenter effusa et maria corrupit:

Tiberius Claudius.

Anno ab urbe condita septingentesimo v°. Tiberius claudius ab augusto quartus regnum adeptus est mansitq; in eo annis xiiij, exordio regni eius: petrus apostolus domini nostri ihesu christi romam uenit: et salutarem cunctis credentibus fidem fideli uerbo docuit: potentissimisq; uirtutibus approbauit atq; exinde christianę Rome esse cęperunt: sensit hoc tollatum fidei sue romanę beneficium: nam annonę

facto gallicula multa de abrogando imperio, ac re. p. in
antiquum ordinem restituenda, enertendaq; penitus
cesarum immensa familia senatus et consules decre
nissent: Claudius mox ut confirmauit imperium, ma
gna, ad huc atq; incognita usus clementia, ne in tã
tam nobilium urbem ultio si esset: cepta seuiret:
bdium illud, quod de rei. p. statu infidelitter consu
latum altumq; fuerat memorie exemit omniumq;
factorum dictorumq; in eo omnium uenia etiam
oblionem in perpetuum sanxit. Sta illam precla
ra et famosa athenensium amnesthia, quum
t rome mdiuert Julio cesare interfecto senatus
cicerone suadente tentauerit: sed antonio odia
nio propter ultionem extincti cesaris triumpentib
irritum cesserit: hanc claudius q̃is multo tuta
lentiore in causa in cedem conspiratorum instimula
retur: ultronea clementia nullo expetente frema
nit: accidit eam eodem tempore presentis gratie dei
grande miraculum: siquidem furius camillus scriboa
nius dalmatie legatus, bellum cunle molitus, le
giones multas, fortissimasq; ad sacramenti mutatio
nem pellexerat: statq; die dicto ut imperium undiq;
ad nouum imperatorem conuertirent: neq; aquile
ullibi, neq; conuelli quoquo modo signa moueri
ne potuerint: exercitus tanta, et tam inusitata mira
di fide motus: et uersus in penitentiam scribonium
quinta statum die destitutum interfecit: se seq; sacra
mento prioris militie continuit: tristius ne permitio
sius urbi rome, nihil unq; fuisse q̃ bella occulta fa
tis notum est: statq; propter aduentum apostoli petri

et in terra christianorum germina nix diu ad hunc pa-
ca ad sancte dei fidei professionem erumpentia hanc ex
orientem trimmidem: et istud ciuile bellum neget quis
diminutus esse compressum. qui temporis temporibus
de compressione bellorum ciuilium simile probauit ex-
clandius quarto imperij sui anno cupiens utilem rep.
ostentare principem bellum ubique et nusquam indecaus
quesiuit: itaque expeditionem in britanniam moue q̄
extita inter multum. propter non redditos transfugas
indebitur: transactus in insulam est: quum neq; in
sulum Cesarem, neq; post eum quisq; adire ausus fu-
erat: sibique uerbis & uetonij tranquilli uti re sine ulle
prelio et sanguine intra paucissimos dies plurimum in-
sule partem in deditionem recepit: orchadas etiam
insulas inter britanniam in oceano positas remmo
adiecit imperio, ac sexto q̄ profectus erat mense Rom̄
redijt: Conferatur nunc setam q̄ placet sub una insu
la tempus et tempus, bellum et bellum. cesar. et cesi
anus de fine nihil confero: quorum hec felicissima uic
toria, illud acerbissima clades fuit: et sic demum rom
cognoscat: per eius latentē prouidentiam in agendis reb
inter se partem felicitatis habuisse. cuius agnitione su
scepta plenissima cautate perfruitur, inquinatum nos
tamen blasphemarum offendiculis deprimitur: Eodem
anno imperij eius fames grauissima per orbem fuit
est. quam etiam prophete prenunciauerunt: Sed chri
stianorum necessitatibus apud ierosolimam. conductis ab
egipto frumentis helena adiabenorum regina conuer-
ad fidem christi largissime ministrauit: Anno imperij
eius quinto inter tetram et tetasimam insula de profundo

miciant trigintā studiorum spatio extensā: Anno ei⁹
vij⁹ subprocuratore iudee tumultuo in grauissimus tum
sedito in diebus mimorum exorta est vt in portarum
exitu populo contracto xxx. milia iudeorum cede prostra-
ta et compressione suffocata referuntur: Anno eius no-
no expulsos per claudium urbe iudeos Iosephus refer
sed me magis suetonius mouet, qui ait hoc modo. Cla-
udius iudeos impulsore⁹ assidue tumultuantes roma
expulit, quod vtrum contra christum tumultuantes
iudeos coerceri et comprimi posset nescio: an etiam
christianos simul nouiti cognate religionis homines
uoluere expelli neque discernitur. Verumtamen se-
quenti anno tanta fames rome fuit: vt in medio fo-
ro imperator correptus a populo conuitijs, et fragmi⁹
panis turpissime infestatus egre perpescendo threum pa-
latium refugiens furorem exatate plebis euasit. pe-
no autem intercedente tempore xxxv. senatores et
cc. simul equites romanos minimis tantis interfec
ipse autem manifestis neroni signis motus est:

Nero cesar:

Anno ab vrbe condita octingentesimo octauo: Nero ce-
sar ab augusto quintus principatum adeptus est: mar-
sup in neo omnis non plenus xiiij .c. gallicule annu-
ali sui erga omnia, ac scelerate⁹ sectator. immo trans-
gressor petulantiam, libidinem, luxuriam, auaritiam cru-
delitatem, nullo non scelere exercuit: Siquidem pe-
tulantia ptius omnia pene italie ac grecie theatra
perlustrans assumpto etiam nuru uestitus dedecore a-
matus, et citharissans tragedos et aurigas sepe sibi superi
se visus est: libidinibus porro tantis exagitatus est:

ut ne á matre sorore ullaue consanguinitatis reuerē
tia abstinuisse referatur, uxorem duxerit: ipse
autem an á uiro ut uxor receptus sit luxurie uero
tam effrenate fuit ut retibus aureis piscaretur, quępṽ
pureis funibus extrahebantur frigidis et calidis lau
retur unguentis: Qui etiam nunq̄ minus mille ca
rucas confecasse uter traditur: denięq; urbe Romā in
cendium uoluptatis suę spectaculum fecit per sex dies
septemq; noctes ardens cunctis regios penit⁹ aspectus
horrea quadro structa lapide, magnęq; illę ueterum si
lę: quas discurrens adire flamma non potuit, ma
gnis machinis quondam ad externa bella preparatis la
befactę, atq; inflāmatę sunt: admonumentorum bu
storumq; diuersoria infelici plebe compulsa: & ille
ipse ex altissima mecenatiana turre prospectans lętus
flamme ut erat pulchritudine tragico habitu ha
dam decantabat: nuptię autem tam prępropę sunt
ut post hoc incendium urbis quum se Augustus ex
latericia marmoream reddidisse iactauerit nemmem
ad religuas rerum suarum adire permiserit: cunctaq;
flamme quoquomodo superfuerant, ipse abstulit. Cer
tes centena milia sextercia animam adexpensum a
senatu sibi conferri impetrauit: plurimos imperatorum
nulla cunctate causa ponis premunit: negotiatorum om
nium sub una die tormentis quoq; adhibitis omnem
penitus censum absterserit: Crudelitatis autem rabię ita
efferatus est: ut plurimam senatus partem interfece
rit: Equestrem ordinem pene destituerit sed nec pri
cidijs quidem abstinuit, matrem, fratrem, sororem, uxor
ceteros q; omnes cognatos et propinquos sine hesitatoe

proclamat:

prostraunt, auxit hanc molem facinorum eius temeritas impietatis indeum: nam primus ℞omę christianos supplicijs et mortibus affecit: ac per omnes prouincias pari persequutione excruciari imperauit ipseq; nomen extirpare conatus beatissimos christi apostolos: petrum cruce, ℞aulum gladio occidit: mox accensam miseram ciuitatem aborte undiq; oppresse re clades, nam subsequente autumno, tanta urbi pestilentia incubuit: ut xxx. milia funerum in urbem libitine ferrent: Britannica deinde clades enestigio accedit, qua duo precipue oppida mgĉ ciuium sociorumq; clade et cęde direpta sunt: preterea in oriente magnis armenię prouincijs amissis romę legiones subiugum parthicum misse egregijs rebus retenta est in asia tres vrbes hoc est, Laodicia hierapolis corose: terremotu conciderunt. At nō Nero postq̄ galbam in hispania imperatorem creatum abęs cessu cognouit, totus animo ac spe concidit: cumq; incredibilia perturbandę immo subruendę rei. p. ma la moliretur hostis a senatu prouinciatus et ignominiose fugiens ad quartum ab vrbe lapidem se ipse interfecit, atq; in eo omnis cęsarum familia consumpta

GALBA.

Anno ab vrbe condita octingentesimo xxvij Galba apud hispanos usurpauit imperium, qui mox ut nouos mortem comperit romam uenit: cumq; omnes auaritia, sęuitia, segnitiaq; offenderet: Pisonem sibi nobilem industriumq; adolescentem in filium atq; in regnum adoptauit. cum quo septimo mense impetij sui ab optione ingulatus est: Lucius ℞omanus cedibus per

primapum ꝙtatisq; ciuilibus bellis recentes christiane
religionis miniras: et signa illa legionum quę subad
uentu in urbe petri apostoli diuinitus tolerata mi-
lo modo adꝙtandum tale bellum naluerint: quā
per scriboniam pabatur: petro porro in urbe mẽ-
fecto et christianis penarum diuersitate lanatis totoq;
se orbe soluerint: de hispania siquidem illico galba
surrexerat: quo mox oppresso, otho rome, vitellius
germania: vespasianus in syria imperia simul atq; re-
na rapuerint, prodent etiam in utili potentiam si-
mul et clementiam dei, qui christianis temporibus
offendantur, quanta celeritate, tantorum incendia
bellorum excitata sunt et repressa: cum et anna mi-
nimis causis magnę et diuturnę clades ꝛgerentur et
mox undiq; concrepantes magnorum malorum fragō
res minimo negocio sopirentur: Iam enim erat ro
mę q̄ uis persequutione uexata ecclesia quę indi-
omnium xp̃o etiam pro inimicis et persecutoribus appli
caret: Igitur otho cum galba et pisone rome interfec-
tis inter tumultus cedesq; in nassisset imperium ac
mox creatum imperatorem in gallia per germanicas le
giones vitellium compressit bellum tale molitus trib
primum lenibus prelijs hoc est unum apud alpes: alio
circa placentiam, tertio circa bedriacum quem castores no
tant contra vitellianos duces congressus victor extitis
set: quarto apud hebriacum preho cum animadver
tisset suos uinci mense tertio q̄ imperare ceperat se se
interfecit. Vitellius uictor romam uenit: ubi cum
multa ñegnter ac crudeliter ꝙ̃t incredibili etiam
nonnullis appetitu humanam uitam ob probris ꝯ̃uẽt

Postq̄ de Vespasiano comperit primum deponere molitus
imperium post aquibusdam animatus Sabinum Vespa-
siani fratrem nihil dum mali suspitantem, cum ceteris
flamanis in capitolium compulit: Succensoq; templo et
uasta simul flamma ruinaq; omnes in unum prorue-
rentem ac tumultum dedit: Post defluente m Vespa-
siani nomen exercitu suo destitutus appropinquanti-
bus iam hostibus cum se in quandam proximam pa-
latij cellam construxisset, semisime inde protractus: cū
per unum sacrum cinctus diuceretur passim finum in-
os eius conuellantibus in forum deductus optimo q̄re
cum presumpserat mense apud gemonias scalas mu-
nitissimorum uirum crebris compunctionibus exco-
nificatus: atq; inde uncto tractus et in tiberim mersus
etiam commi tauuit sepultura multis autem et ne-
fariis modis, per complures dies a Vespasiani militib⁹
aduersum senatum populumq; romanum: indisso-
ta cede semitum est:

Anno ab urbe condita octingentesimo xxiij. breuil
la quidem: sed turbida tyrannorum tempestate diso
la tranquilla sub Vespasiano duce serenitas redijt, nāq;
ut paulo anterius repetam: Iudei post passionem chri
sti destituti in totum gratia dei, cum omnibus undiq;
malis circumuenirentur a quibusdam inanem mello se
ducti, fortibusq; portenderent, exortos iudea duces
rerum potituros fore, predictumq; ad se trahentes in-
rebellionem exarserunt, extinctisq; predijs romanis
legatum quoq; syrie suppetias ferentem, rapta aquila
et cesis copijs fugauerunt ad hos Vespasianus a nero
ne missus, Tutum filium suum maiorem inter legatos

habuit, nam multas et urbidas legiones fetum in Syriam transiit: strag tam ideos multis eorum oppidis atq in urbe iherosolimorum precipue ob diem festum congregatos obsidione clausisset ob cognitam neronis morte, hortatu plurimorum ut regnum et ducatum: et maxime ideorum iosefi duas sententias qui captus cum vincula conijceretur constantissime dixerat sicut Suetonius refert, continuo se ab eodem sed imperatore soluendum imperium adeptus est: Echdoq; in castris ad procurationem iherosolimorum filio Tito per Alexandriam profectus est Romam: Sed cognita interfectione vitellij, paulisper Alexandrie substitit: Titq; nero magna ac diuturna obsidione ideos premens machinis, cuniculisq; bellicis mobilibus, non sine multo suorum sanguine tandem muros ciuitatis irrupit: Sed ad expugnandam interiorem templi munitionem quam reclusa multitudo sacerdotum ac principum turba, tum maiore ui et mora opus fuit: Quod tam postq; impetitum redactum opere atq; antiquitate suspexit: dum deliberauit utrum tanq; inuitamentum hostium incenderetur aut testimonium victorie reseruaret: Sed ecclesia dei ita per totum orbem germinante tanq; effectum ac uacuum, nulliq; usui bono commodum arbitrio dei auferendum fuit: Itaq; Titus imperator ab execratu pronuntiatus templum in iherosolimis incendit, ac diruit: quod a die conditionis primo usq; ad diem euersionis ultimo manserat annis .m. c. et lxx. annos urbis uniuersos solo equauit, sexcenta milia hominum eo bello interfecta: Cornelius et Suetonius referunt: Iosefus nō indecus, qui ei tunc bello prefuit: et

apud Vespasianum propter dictum imperium / veniã
gratiamq; meruerunt: scribit mdcccc centena mil-
gladio et fame periisse: reliquas nõ inuideorum dis-
sis ultas conditionibus toto orbe ſ dispersas: quarũ
numerus ad nonaginta milia hominum fuisse nã-
ratur: Vespesianus et Titus imperatores magnificum
agentes de indeis triumphum vrbem ingressi sunt / d
pulcherrimum et ignotum antea cunctis mortalibus mtẽ
ccc.xx triumphos / qui a conditione vrbis usq; in id
temporis acti erant: hoc spectaculum fuit patrem / et fi-
lium uno triumphali curru uectos gloriosissimum
ab his qui patrem et filium offenderant victoriam
reportasse: Qui continuo omnibus bellis ac tumul
tibus domi foriq; compressis pacem totius orbis pro
nuntiarunt: et ianum geminum obseratis cohiberi
claustris sexto demum ipsi post urbem conditam cõ
snerunt: iure enim idem honos ultioni passionis
domini impensus est: qui etiam natiuitati attribu-
tus: Tunc deinde sine vllorum bellorum tumultu
bus immensum res.p. romana prouehitur / Sigmd
achaia / hiria / Rodos byzantium / Samos / Troia / Cili
cia / coromagene tunc primum redacte in prouincias
romanas iuribus / legibusq; peruenerunt: Hono ant
imperij eius anno / tres ciuitates cypri terremotu cor
ruerunt: et rome magna pestilentia fuit: Vespasianus
autem et villa propria circa Sabinos nono anno pri-
apatus sui profluuio uentris est / mortuus:

TITVS.

Anno ab urbe condita octingentesimo xxviij Titus
segregatus a numero principum / othone et vitellio

ab augusto viij biennio post vespasianum regnum
cuius tanta tranquillitas in imperio fuit ut nullus
omnino sanguinem in re. pu. ad ministranda fudis-
se referatur. Et tamen tunc Rome orto repente in-
cendio. plurime edes publice concremate sunt. Abru-
ptum etiam ab etri montis uerticem magna profu-
disse incendia ferunt. torrentibusq; flamarum mani
regionis cum urbibus. hominibusq; delesse. Titus cū
ingenti omnium luctu in eadem uilla que pat⁹ em⁹
absumptus est. Domitianus.

Anno ab urbe condita octingentesimo xxx°. domitia-
nus Titi frater. ab augusto nonus fuerit in regnum
qui per annos xv ad hoc paulatim per omnes scele-
rum gradus creuit ut confirmatissimam toto orbe
ecclesiam christi datis ubiq; crudelissime persecu-
tionis edictis conuellere auderet. his initiatam sup-
biam prolapsus sunt ad dominum se se ac deum no-
cari scribtoliq; insserit nobilissimos e senetu multos
simul ac prede causa. alios palam interfecit. alios
in exilium tersit ubiq; trucidari imperauit. libidi-
nis intemperantia quicquid cogitari potest fecit. pa-
trimas urbis destructis. p. t. rebus extenxit. bellū
aduersus germanos et dacos per legatos gessit: pa-
ri rei. p. pernicie cum et in urbe ipse senatum po-
pulumq; lamaret: et foris male circumactum ex-
citum assidua hostes cede confiterent. nam quum
fuerunt dimpanos dacorum regis cum fusto duce
prelia quamq; romanorum clades longo testu
euoluerem: nisi cornelius celsus qui hanc histo
riam diligentissime contexuit deterrendo interfalos

mmero m Salustium ⁊ crispum et alios autores q̄
plurimos sanxisse et se ipsum p idem potissimum ei-
gisse dixisset: domitianus tamen primissima elatus
uastantis sub nomine superatorum hostium dextē-
tis legionibus triumphauit: demq; efferatus sup
bia, qua se deum coli uellet persequutionem et
christianos egit, secundus a nerone imperauit: q̄o
tempore etiam beatissimus iohannes apostolus ⁊
pathmos insulam relegatus fuit: inter indeosq̄
acerbitate tormentorum et eruditissime quo cōis
exquiri genus dand atq; interfici præceptum est
dum prophetis sanctis et inuidetur et creditur
quare adhuc futurus esset ex sacentis dand-
qui regnum posset adipisci: continuo tamen do
mitianus crudeliter impiatio a suis interfectus
est: cuius cadauer popularē sandapila per uespi-
liones exportatum atq; ignominiosissime sepultū e

EVTROPIVS.

Anno ab vrbe condita octingentesimo xviiij q̄us
tropius. L. hinc etiam animum sumpserit: nerua
admodum senex a pretorio prefecto pretorij, et par
themo spadone interfectore, domitiani imperato
christus ab augusto crentius trucidum in regnum ad-
optauit: per quem re uera afflictē rei.p. diuina pro
uisione consuluit: hoc primo edito suo cunctos exu
les renocauit: vnde etiam iohannes apostolus hac
generali indulgentia liberatus epheſum rediit: eme-
sog; anno imperij sui nerua confes euorbo die
obiit

TRAIANVS.

Anno ab vrbe condita octingentesimo xlviij Traianꝰ

genere hyspanus xi° ab Augusto rei.p. gubernacula
nerua tridente susceptit, ac per annos xviij tenuit
apud agrippinam gallię vrbem insigna sumpsit
imperij: mox germaniam tibi transrhenum impri-
stinum statum, trans danubium multas gentes
subegit: Regiones autem trans euphratem et tigri
tas prouincias fecit: Seleuciam et Tesifontem
et babilonem occupauit: In christianos sane per-
sequendis errore deceptus tertius ñ nerone, cū
passim repertos cogi ad sacrificandum idolis ac
detrectantes interfici precepisset, plurimique interfi-
cerentur. Plinij secundi, qui inter ceteros indices
persequutor datus fuerat, relatu ad mentes eos ho-
mines propter confessionem christi honestamq; con-
venticulam nihil contrarium romanis legibus fa-
cere fidutia sane innocentes confessiones nemini
mortem grauem ac formidolosam inderi rescriptis
illico temperauit edictum: Verumtamen continuo
rome nigren domus á nerone totis primatis publi-
cisq; rebus impensis condita repentino flagrauit
incendio: ut intelligeretur missa etiam ab alio per-
sequutio ipsius potissime monumentis á quo pri-
mum exorta esset: atq; in ipso autore pauori terre
motu quatuor vrbes Asię subuersę: Elea minor
Putane, cume: et grecię ciuitates duę opinthiorum
et orithorum: Tres gallię ciuitates eodem terremotu
diruteę: Pantheum romę fulmine concrematum: Ter-
remotus in Anthiochiam penę totam subruit ciu-
tatem: Incredibili deinde motu sub uno tempo-
re undei, quasi rabie efferati per diuersas terras

partes exarserunt: nam et per totam hiberam aduersus incolas atrocissima bella gesserunt: quę adeo tunc interfectis cultoribus soluta est: ut nisi postea traianus imperator collectas illuc alunde colonas deduxisset uacuum penitus terra abrasso cultore mansisset: Aegyptum uero totam et cirenem, et thebaidam cruentis seditionibus turbauerunt: in Alexandriam autem commisso prelio uicti et attriti immesopotamiam quoq; rebellantibus iussu imperatoris bellum illatum est: stragq; multa mixta nostra cede delata sunt: Sane Salaminam urbem cypri interfectis omnibus accolis deleuerunt: Traianusq; quidam ferunt: apud seleuciam isauriq; urbe profluuio uentris extinctus est: Adrianus:

Anno ab urbe condita octingentesimo Lxvij. Adrianus consobrinę traiani filius xiij ab augusto primipatum adeptus uno et xx. annis imperauit: hic per quadratum discipulum apostolorum et aristidem atheniensem uirum fide sapientiaq; plenum et per serenum grammicum legatum libris de christiana religione compositis instructus atq; eruditus precepit per epistolam adminutum fundanum proconsulem asię datam ut nepi liceret christianos sine obiectu criminis aut probatione damnare: sedemq; continuo pater patrię in senatu: ultra morem appellatur: ut uxor eius augusta Adrianus rem .p. iustissimis legibus ordinauit: bellum contra sauromas gessit: et mat indeos fame perturbationem scelerum suorum exagitatos: et palestinam prouinciam quada

suum depopulantes ultima cede perdomuit: Vltusq; christianos: quos cheba duce sibi aduersus romanos non assentarentur excruciabant: preceptaq; necu indeo introeundi iherosolimam esset licentiata: christianis tamen ciuitate permissa quam ipse in optimum statum murorum extructione reparauit: et eliam notari de nomine suo precepit:

Antonius pius:

Anno ab vrbe condita octingentesimo Lxxxviij Antonius cognomento pius xiij. ab augusto imperator creatus cum liberis suis: Aurelio et Lucio xx et non plene tribus annis rem p. gubernauit adeo tranquille et sanite ut merito pius, et pater patrie nominatus fut: huius tamen temporibus, Valentin heresiarches et cardo magister martionis roma neat uerum iustinus phs librum pro christiana religione compositum Antonio dedit, benignumq; eum erga christianos fecit: Antonius ad xij ab vrbe lapide morbo correptus interijt: M. antis Verus:

Anno ab vrbe condita xcc xci: marcus Antonius verus xuj ab Augusto regnauit cum Aurelio como do fratre susceptit: mansitq; in eo annis xix: hic mi rem p. equo iure tutati sunt: Bellum deinde contra parthos admirabili uirtute et felicitate gesserunt: Marcus Antonius verus ad id bellum p fectus est: Vologesses enim rex parthorum grauem eruptione armeniam, capadociam, Syriamq; uastabat: Sed Antonius perstrenuissimos duces magnis rebus gestis Sellenciam assirie urbem super idaspes fluuium sitam, cum ccc. milibus hominum cepit

et cum fratre é miloria parthica triumphauit. nr nō
multo post. dum cum fratre in nebraulo sedet cū
cui morbi quoniam amplexum grēca uocant suf-
focatus interijt: sed defuncto Aurelio. nanctus in
omnes solus rei.p. prefuit: sed in diuebus partica bel-
li persequutiones christianorum quarta iam post
Heronem mota in Asia et in gallia graues precepto
eius extiterunt, multiq sanctorum martirio coro
nati sunt: secuta est lues plurimis infusa pro-
cijs, totamq italiam tanta pestilentia uastauit ut
passim ulle agri atq oppida sine cultore, atq
habitare deserta in ruinas silvasq concesserint: exer-
citum uero romanum, amitasq legiones, per longi
qui late hiberna dispositas ita consumpsit ferunt
ut marcoo marcum bellum quod contra mo exortu
est: non ni nouo delectu militum, quem triennio
mgnit apud carnūtum. m. Antonius habuit gestu
fusse referatur, hoc quidem bellum prouidentia dei
administratum esse cum plurimis argumentis tum
precipue epistola grauissimi ac modestissimi imper
toris apertissime declaratum est: nam cum insurre
xissent gentes in maia manitate barbara multitudi
ne innumerabiles hoc est marcomani Quadi Va-
di Sarmate, sueui atq omnis pene germania et
quandoquum, usq fines progressus, exercitusq cō
cinctus ab hostibus propter aquarum penuria
penitus sitis q hostibus periculum sustineret ad
inuocationem nominis christi, quam subito mg
fidei constantia quidam miles effusi in preces pa-
lam fecerant tanta uis pluuie effusa est: ut romanos

quidem largissime ac sine munire defecerit: barbaro
rum autem crebris fulminum ictibus perterritos cum plu
rimi eorum interfecerentur in fugam coegerit: quorū
terga romani usq; ad interemptionem cedentes glorioſis
simaz victoriaz, et omnibus pene antiquorum titulis pre
ferendam, rudi perq; multum numero, sed poten
tissimo christi auxilio reportarunt, Exorta etiam nuc
apud plerosq; dicuntur littere imperatoris mitij: vbi
per invocantes q; nomen christi per milites christia
nos et situm illum depulsam et collatam fatetur fuisse
victoriam: Idem Antonius commodum filium suum
suscepit in regnum preterea etiam temporis per omes
provincias tributa donauit: omniaq; simul fiscalium
negotiorum calumniosa monumenta congesta in fo
ro misit, incendit: Semoresq; leges nouis constitutio
nibus temperauit, Postremo in pannonia constitutus re
pentino morbo diem obijt:

Antonius Commodus:

Anno ab vrbe condita .c.clxxx°. Antonius commodus
xx. ab Augusto patri successit in regnum, mansitq; in
eo annis xiij aduersus germanos bellum feliciter ges
sit: ceterum per omnia luxurie et obscenitatis de de
cora deputatus gladiatoriisq; armis sepissime in ludo
depugnauit et in amphitentro fons se se frequenter obie
cit: interfecit etiam q̄ plurimos senatores, maxime
quos animaduertit: nobilitate, industriaq; excellere:
flagitia regis pena urbis insequitur, nam fulmine
capitolium est ictum: ex quo facta inflammatio bibho
tecam illam maiorum, cura, studioq; compositam, ce
desq; alias mx̄ sitas supra turbine concremauit: de

nde aliud incendium postea ꝓme exortum ede
ne et palatium plurimamq; ędis partem solo equa
uit: Commodus cunctis incommodis indomo nosci
ha strangulat⁹ interisse fertur: hostis generis humā
ni etiam inuis⁹ iudicatus: ꝓst hunc a senatu cre
atus est: Senex helui⁹ pertinax xvi. ab Augusto qui
septimo mense q̄ regnare cęperat, iuliani imis pre
ti scelere in palatio occisus est, Iulianus interfecto
pertinace inuasit imperium: sed mox instructo ap
pontem emilium bello ciuili motus: et interfectus
est mense vi⁰ postq̄ cęperat imperare: strag⁹ inter
pertinacem et iulianū inus annus assumptus est.

SEVERVS.

Anno ab vrbe condita .xc. q⁰. quinto: Seuerus gē
aphē tripolitanus ab oppido lepti qui se ex nomine
imperatoris quem occisum ultus fuerat pertinacem
appellari uoluit xvij ab augusto destitutum adep
tus imperium decem et septem annis tenuit: hic
nā seuis multis bellis lacessitus, fortissime quidem
rem. p. sed laboriosissime rexit: Pescennium nigrū
qui in egipto et syria aduersum se arripuerat ap
ctum uicit, et interfecit: Iudeos et samaritas re
bellare conantes ferro coercuit, prelios, urbes, acha
beno⁹q; superauit: Quinta post neronem persecu
one christianos extendit: plurimiq; sanctorum per
diuersas prouincias martirio coronati sunt: hinc
profanum in christianos et ecclesiam dei presump
tionem. Generi celestis uitio ē uestigio uita sub
tegitur: nam continuo rapitur nec potuit detrahi
In gallum securus ē suum ꝑ ad terrorem ciuile bellū

Vnum iam enim iam Rome aduersus Iulium
aliud contra Piscennium gesserat: Tertium clodi
us albinus Iuliani moccidendo pertinace socius
qui se in gallias fecerat insultabat: cuius bello mi
multum utrinq; romani sanguinis fusum est: Albi
nus tamen apud lugdunum oppressus et interfect
est: Severus in britannia defuncto pene omnium
sociorum trahitur: ubi magnis grauibusq; prelijs sepe
gestis receptum pretem insule a ceteris indomitis
gentibus bello distinguendam putauit: fossq; magna
fossam firmissimamq; uallum creberis insuper tur
ribus communitum per .o. xxxy. milia passuum
a mari ad mare duxit: Ibiq; apud eboracum
oppidum morbo obijt, et reliquit duos filios, Vas
sianum et getam: quorum geta hostis publicus
iudicatus interijt: Vassianus Antonij cognomine
assumpto regno potitus est.

Aurelius Antonius

Anno ab vrbe condita xclxij. Aurelius Antonius idq;
Caracalla, xviij, ab Augusto principatum adeptus est
mensibusq; in eo non plene annis sex: Vixit patre aspe
rior, omnibus autem hominibus intemperatior: qui
etiam nouercam suam Iuliam uxorem duxit: huic
contra parthos bellum mouens inter edessam et carras
ab hominibus circumuentus est occisus: Post hunc xix
ab Augusto ophilius marcusq; prefectus pretorij cum filo
Diadumeno annos imperauit: sed emenso anno tanti
no apud dalmatiam militari tumultu occisus est:

Marcus Aurelius Antoninus:

Anno ab vrbe condita viijc Lxx: Marcus Aurelius

Antonius xx. ab augusto imperium adeptus est. tem-
us annis x. q. hic sacerdos helyogabali templi milla
fuit, nisi struporum flagitiorum. totusq; obscenitatis
infamiem satis famam reliquit: Tulmultu autem
militari exorto rome, cum matre interfectus est:

Aurelius Alexander.

Anno ab vrbe condita nongentesimo lxxiiij: Aure-
lius Alexander xxi. ab augusto: senatus ac milit
voluntate imperator creatus est: xiij annis digne
equitatis preconio fuit: cuius mater mamea christi-
ane originem presbuterum audire creauit: nam
statum expeditionem imperas facta xerxem regem
eorum maxime bello victor oppressit: vlpianoq;
usus assessore summam sui moderationem rei. p. ex
hibuit sed militari tumultu apud mangontium
interfectus est.

Maximianus.

Anno ab vrbe condita nongentesimo octuagesimo
vij. Maximianus xxij ab augusto nullius tuatus
voluntate imperator ab exercitu postq; bellum in
germania prospere gesserat creatus persequutione
in christianos sextus á nerone exercuit. sed contamo
hoc est tertio q; regnauerat anno apud premo ale
gie interfectus et persecutionis et uite finem fecit
qui maxime propter xaram alexandri cui successit
et mamee matris eius familiam persequutionem
in sacerdotes et clericos .i. doctores nel precipue prop
ter originem presbuterorum mouerat:

Gordianus.

Anno ab vrbe condita vnij. nongentesimo primo: Gor
dianus xxij. ab augusto imperator creatus est. mirisq;

meo. annis sex. nam pupienus interfectore maximini et frater eius balbinus qui usurpuerant imperium in palatio. mox interfecti sunt: Gordianum admodum puer in oriente ad bellum persicum profectum ferunt entropius scribit imi portus aperuit quas utrum post vespasianum et titum aliquis claudius nemnem scripsisse meminerit, cum tamen eas ab ipso vespasiano post unum apertas, cornelius tacitus prodat: Igitur gordianus in gentibus prelys ad uersus parthos prospere gestis fraude, haud longe á castello super euphratem mœstus:

Philippvs:

A Huno ad ab vrbe condita nongentesimo nonagesimo septimo philippus xxiiij ab augusto imperator creatus philippum filium suum consortem regni sui fecit: natusq; meo annis septem. hic primus imperatorum omnium christianorum fuit: ac post tertium imperii eius annum millesimus condite urbis annus impletus est: Ita magnificas huius augustissimus omnium pretor: hic natalis urbis á christiano imperatore celebratus est: nec dubium est: quin philippus huius tante deuotionis gratum et honorem ad christum ad ecclesiam reportarit, quando nec assensum fusse in capitolium immolaturusq; ex more hostias nullus autor ostendit, ambo tamen q̄ mis á diuersis locis tumultu militari, et decij fraude interfecti sunt:

Decivs:

A Huno ab vrbe condita .m̄. q. Decius ciuilis belli instaurator et repressor occisis philippis xx⁹. ab augusto imperium, terminatq; annis tribus, idem ostium

in quo se etiam ob hoc philippum interfecisse do
cuit: ad persequendos interficiendosq; christianos
septimus post neronem feralia dispersit edicta, plu
rimosq; sanctorum ad coronas christi de suis cru
ciatibus misit: fidemq; filium suum cesarem legit
cum quo simul continuo in medio barbarorum
finn interfectus est:

Gallus hostilianus:

Anno ab vrbe condita .mo. vy. Gallus hostilian?
xxvi, ab augusto regnum adeptus nix duobus m
ns cum volusiano filio obtinuit: exoritur ultio m
olaq; nomnis christiani et usq; quo ad profligm
das ecclesias edicta decii conturberunt, eatenus in
credibilium morborum pestis extenditur: nulla fere
prouincia romana nulla ciuitas: nulla domus fuit
que non illa generali pestilentia correpta aliqua
ex parte sit, hac sola permitie insignes gallus et volu
sianus: dum eminentium rerum rebus studente
bellum ciuile molimntur: occasi sunt: Emilianus ter
tio mense in nasse traiectu extinctus est:

Valerianus et Galienus:

Anno ab vrbe condita .mo. xo. duo imperatores xxvii
post augustum ex loco creati sunt: Valerianus inte
rhetia ab exercitu augustus, apellatus: Cui mox ante
a senatu Galienus creatus cesar mansitq; in reg.
infeliciter annis xv. respirante paulisper ab illa
supra solitam ira et graui pestilentia genere hu
mano pronocat penam suam obliuiosa malitia: in
pietas enim flagella quidem excruciata non sentit
ne desperatoribus tamen. ficta a decio christianor
persecutione totum imperium romanum pestilen

magna nexuit mentis est inquitus sibi primo pernitiem suam accumulans indicio pestilentia cois casus esse accendentemq; ex morbis mortem nē finis esse non penam: Hinc igitur atq; in breui uim dei sceleratis actionibus provocat exceptum plagā cuius aliqdiu meminisse cogatur: Valerianus sigmā mox ut arripuit imperium odianus á nerone adigi per tormenta christianos ad idolatriam abnegantesq; interfici iussit fuso per omnem romanu regni latitudinem sanctorum sanguine: Valerianus illico nepotis mitor edicta á sapore persarum rege captus, imperator populi romani ignominiosissimaq; apud persas seruitute consenuit: hoc in fame offu contamia dom uixit, damnatione fortitus, ut ipse noctuus humi regem super assessum inequum non manu sed dorso attollerent: at Galienus quidem clam clarco dei indicio territus: tamq; misero collega commotus expetem ecclesijs trepida satisfactione restituit: sed non compensat miuriæ ultionisq; mensuram minus quis perpetua admodum abominanda captiuus contra tot mala extricata sanctorum: mistorumq; sanguis ad deum clamans, in eadem se se terra ubi fusus est uindicari rogat: non enim de solo constitutore precepti iusto supplicium indicio flagitabatur: sed etiam executores, delatores, accusatores, spectatores, ac indices postremo omnes qui in iustissime crudelitati, nefaria uoluntate assentabantur, qui deus secretorum cognitor est: Quorum maxima per omnes prouincias pars hominum uersabatur eadem ultionis plaga corripi iustum erat, soluuntur repente undiq;

permissu dei ad hoc orbium positę, rehdęq; gengentę
ixatusq; habens in omnes romanorum fines inue
hitur: Germani alpibus. terra totaq; italia penetra
ta muennam usq; uenerunt: Alemannus gallias per
rugentes etiam in italia transeunt: Greg Grecia, ma
cedonia. pontus, Asia, gothorum inundatione de
letur: nam dacia trans danubium in perpetuum am
fertur: Cunadi et sarmate pannonias depopulan
tur: germani ulteriores abrasa potuntur hispa
parthi mesopotamiam auferunt: Syriamq; cōradut
extant adhuc perdiuersas prouintias etiam magna
rbium ruinis parue et pauperes sedes signa mise
rarę et non uana indicia seruantes: ex quibus q̄
in hispania terraconiam nostram ad consolationem
miserię recentis ostendimus: et nequid forte roma
ni corporis ab hac dilaceratione cessaret conspirant
intrinsecus tyranni: consurgunt bella ciuilia: fun
ditur ubiq; plurimus sanguis romanorum, romus
barbarisq; fęmentibus: Sed ato ira dei in misericor
diam uertitur: et cęptę ultionis maior forma q̄ pę
na in mensuram plenitudinis reputat: Igitur primus
genius qui purpuram imperij sumpserat apud mu
tam occiditur: Postumus in gallia in nasu tyran
nidem multo quidem rei. p. commodo nam per. x.
annos ingenti uirtute, ac moderatione usus, et do
minantes hostes extulit et perditas prouincias in pri
stinam prouinciam formam reformauit: Seditione
tamen militum interfectus est: Emilianus apud ma
gotiacum cum res nouas moliretur oppressus est: post
mortem postumi manus ibidem mutuo imperium

sed continuo interfectus: Deinde victorinus a gallis
ultro creatus: et post paululum occisus, huic successit
et tetricus qui tunc egnatiæ præsidentes administra-
bat officium multis seductione multum pertulit: At
uero in oriente odenatum quendam collecta agre-
sti manu, uicta repulsisq; per se defensa assitia recep-
ta, mesopotamia est: ut usq; ad thesiphontem rusti-
ci syriæ, cum odenato suo: uincendo uenerunt: q
ualienus autem cum rem p. deseruisset, ac medi-
olani hibernis inseruiret occisus est: Claudius

Anno ab urbe condita m. xxv. Claudius xxviis no
luntate senatus sup̃ sit imperium, statimq; gothos u̅
per annos xv. illiricum, macedoniamq; nostantes
bello adortus incredibili strage deleuit: cui a senatu
clipeus aureus in curia in capitolio statuaq; aurea de-
creta est: sed continuo apud sirmium pruscq; bi-
ennium imperio completur, morbo correptus interijt
Claudio mortuo: Quintilius frater eius ab exercitu
imperator delectus u̅ quidem unicq; moderationis
et solus fratri præferendus xvij̊ imperij die interfe-
ctus est: Aurelianus:

Anno ab urbe condita u̅ xxvij̊: Aurelianus xxviij
ab augusto imperium adeptus est: quinq; annis et
mensibus sex tenuit: Vir industrie militari excel-
lentissimus expeditionem in armenios susceptam go
thos magnis prelijs profligauit: ditioremq; roma-
nis antiquis terminis statuit in oriente conuersus: I
Zenobiam que occiso odenato marito suo syriam
receptam sibi uendicabat, magis prelij terrore, q̃ pre
ho in potestatem redegit: Tetricum in gallia minime

sufficiente

ſufficientem ſuſtinere ſeditiones militum ſuorum/
ſaluberrimq etiam: Cepe me hys mutte malis ac
per hoc productorem exercitus ſui ſine labore ſupermit:
sic orientis ac aquilonis ꝓuinciam muris firmiori-
bus anxit: nouiſſime cum perſequutionem aduer-
ſum chriſtianos agit, nonus a Herone decernet
flumen ante eum pauore magno circumſtantium
ruit ac non multo poſt mutinere occiſus eſt:

Tacitus

Anno ab vrbe condita, mo. xxxvj° Tacitus xxvj: ad-
eptus imperium ſexto menſe occiſus inponte eſt: poſt
quem florianus parem regni ſortem feres tertio de
mum menſe apud tarſum interfectus eſt:

Probus

Anno ab vrbe condita mo xxxvij°. Probus xxxj re-
gnum ſortitus obtinuit annis ſex et menſibus. q-
uibus iam dudum a barbaris occupatis per multa
et grauia prelia, tandem deletis hoſtibus ad perfec-
tum liberauit. bella deinde ciuilia et quidem plu-
rimo ſanguine duo geſſit: vnum coriente, quo
ſaturninum tyrannide ſumpſerat oppreſſit: et ce-
pit: Aliud quo proculum, et bonoſum apud agrippi-
nam magn prelijs ſuperatos interfecit: ipſe autem ip
ſorum mutue ferata militari tumultu interfectuſe.

Carus

Anno ab vrbe condita mo xxxix°. Carus carbonē-
ſis xxxij ſuſcepit imperium ac biennio tenuit. qui
cum filios ſuos Carinum et numerianum conſortē
regni effecaſſet, bello parthico poſt q diuus nobiliſſimus
parthorum vrbes ctesiphontem cepit ſuper
tygridem in caſtris fulmine ictus interijt, numerianus
quam prē fuerat redieng ſraude ſoceri ſui mēſus eſt.

DIOCLITIANVS

Anno ab vrbe condita mͦ xLi. Diocletianus xxxiiij ab exercitu imperator electus annis xx. fuit: statiqʒ ut potestatis copiam habuit aprum interfectorem numeriani manu sua interfecit: Carinum demꝫ quem cæsus in dalmatia reliquerat flagitiose inuentem difficillimo bello, et maximo labore superauit: Deinde cum in gallia armandus et helianus collecta rusticanorum manu, quos bacaudas uocabãt pernitiosos tumultus excitassent: Maximianum cognomento herculium cæsarem fecit: missiqʒ in gallias, qui fracte agrestium hominum imperitam et confusam manum militari uirtute composuit: Deinde Totanssius quidam genere quidem infimus. Sed consilio et manu promptus cum ad obseruandã littoris quę tunc franci et saxonem infestabant, põitus plus in permitiem ꝙ in prouentu rei.p. ageret ereptam prædonibus prædam nulla ex parte restituendo dominis, sed sibi soli uindicando ac cedens, suspitione qua ipsos ꝑ hostes admarsandos fines uetitis negligentia permittẽt: Quam ob rem i maximiano in sus occidi purpuram sumpsit: ac britannos occupãtes per omnes romani ꝑij fines subitarum turbationum fragores occupauerunt: Carausio in britannis rebellante achilleo in egipto cum et aphricam quinqʒ gentiani infestarent: Narseus etiam rex persarum orientem bello premeret hoc periculo Diocletianus permotus maximianum herculium ex cæsare fecit Augustum: Constantinum nõ et maximum galienum cæsares legit: Constantinus heraclij mi-

xmiani primigenâm theodoram accepit uxorem: ex
qua sex filios fratres constantini sustulit: Carausiꝰ
sibi britanniam per septem annos fortissime uin-
dicata, ac retenta, tandem fraude allecti socij sui
interfectus est: Allectus posten ereptam carausio ins
lam per triennium tenuit. quem a se leprodatus pre-
fectus prętorij oppressit. britanniamq; post x. annos
recepit: Constantinus nero cesar. in gallia primo p̄
ho ab alemannis profligato exercitu suo, ux ipse
subreptus est. Secundo autem sequuta est satis. Secū-
da victoria nam primas horis Lxx. milia alemanoy
cesa referuntur. At maximianus augustus quinq; age-
tianos in africa domuit: Porro autem diocletianus
achillenm obsessum per octo menses apud alexandri
am cepit et interfecit. Sed immoderata victoria usus
Alexandriam diceptioni dedit: egiptum ton totamq;
scriptionibus, cedibusq; fedauit: Preterea galerius
maximianus cum duobus iam prelijs aduersus nō
semum conflixisset, tertio inter gallicanum et cāpos con-
gressus et multis amissis copijs ad diocletianum
refugit. a quo arrogantissime exceptus, ita ut per alia
quot milia passuum prepetratus ante uehiculum ei
incurrisse referatur. Verumtamen hac contumelia
quasi certam uirtutem usus est, per quam detecta re
gij fastus rubigine aciem mentis expedijt: statq; mox
per illyricum, et missum undiq; copias contraxit. ip-
simq; in hostes regressus: narsetem magnis consilijs a
uribusq; superauit: extinctis peersarum copijs, ipso uic
seo in fugam acto castra eius inuasit, uxores, sorores
liberosq; cepit in mensam uim gaze persice direpuit.

captinos q̄ plurimos persarum nobilium adduxere-
uersus in mesopotamiam a diocliano plurimo hono-
re susceptus est: Postea per eosdem dutes strenue ad
uersus carpos, basternasq; pugnatum est: Sarmatę
deinde moerunt quorum copiosissimam uictorum
captiuam multitudinem per romanorum finium
dispersere prędia: Interea diocletianus in oriente
maximianus hercules in occidente uastari ecclesias
affligi interficiq; christianos, decimo post neronem
loco preteverunt: Quę persequutio omnibus fere
ante actis diuturnior atq; immanior fuit: nam p
x. annos indictis ecclesiarum proscriptionibus in-
nocentium cedibus martirum incessabiliter actu
est: Sequitur terremotus in syria. ex quo apud Tyrū
et sidonem passim labentibus tectis multa hominū
milia prostrata sunt: Secundo persecutionis anno dio-
cletianus abnuuto exegit maximiano, ut simul
purpuram imperiumq; deponeret, ac minoribus
in rem. p. substitutis ipsi in priuato otio tranquillā
itaq; diocletianus apud nicomediam maximianus
apud mediolanum potestatem imperii simul: cultuq;
deposuerunt: Galerius et constantinus primi Roma-
num imperium in duas partes determinauerunt:
Galerius maximianus illiricum, asiam et oriente
constantinus italiam, africam, et gallias optinuit: ita
constantinus uir tranquillissimus gallia. tantum
hispaniaq; contentus: Galerio ceteris partibus cessit:
Galerius duos cesares legit, maximinum quem in
oriente constituit, et severum cui permisit italiam
ipse in illirico constitutus: constantinus vero augusti

ſummo manſuetudinis exclementiꝫ ciuilitatis in
Britannia obit: Cui conſtantinum filium ex conor-
bina helena creatum imperatorem gallicanum relict

CONSTANTINVS.

Anno ab vrbe condita M°. Lxi°. Conſtantinus xxxuij
a conſtantino patre gubernacula imperij ſuſcepit, qui
vno et xxx. annis felicissimo tenuit: Occurritur
mihi ſubito et tripudijs quibuſdam inſultatur: Ea
inquiunt tamen in fontes veſtros dum expectate ue-
ſtri hic te decurſurum operiebamur: hic delapſum
oppremimuſ: hic confuſum tenemus: Suſtinuimus
te hactenus artificioſe quodam modo et calide for-
tunas temporum mutationes chriſtianorum ultio
nibus coarctantem: Et interdum quidem ueriſimi-
lium ſpem permoti ut pote homines ignarique du-
norum ſecretorum timore pollumus: Sed nunc e-
uaſimus ad extremum nr̄ omnem ſcenam fabule
tue nr̄ę religionis antiquitatem columna in expu-
gnabili fulſit, per annos decem, emerſę ſunt ecclię
nr̄ę: ut etiam tu fateris, diuturnitati cruciatibus, exi-
mii morbis toto ōbe chriſtiani, tenemus euidens
teſtimonium tuum nullam ſuperiorem perſequutione
adeo uel grauem, uel diuturnam fuiſſe. et tamen ec-
ce inter tranquilliſſima romanorum temporum ipo-
quoq imperatorum, qui iſta fecerunt, in uſitate fe-
licitas, nulla domi fames, nulla peſtilentia, nulli
foris bellum, niſi uoluntarium, quo exercerī uires
non pericliturī queant, Aes preterea humanū nō
grauī. hinc uſq; incognita multorum ſimul regum
patiens conſortium et magna concordia, poſtq; cor-

alias nunq̃ nec in commune prospitiens: Deinde et
quod absq̃ ulla hactenus mortalium notitia est im-
peritores illi maximi quippe et persequtores bono-
re deposito et assumpta quiete primiti quod beatis-
simum hominis et summum bonum uitę, bene
uiuitant, et hoc uelut prǽmij loco autores persecu-
tionis adepti sint, quando accensa persequutio
medio sui tempore toto orbe seuiebat. aut etiam
hanc beatitudinem illis temporib; penitus accidisse
asseris, et nos huic tuoq̃ terrę moliri? quibus hu-
militer respondeam me plurima tuę pietatis ac
cultum commouere deneeis, non terrere defatigs
decem persequtiones a Nerone usq̃ ad maxima
mum ecclesię christi passa est nouem, ut ego dixi
nitiones, ut ipsi non negant calamitates e uestigio
quo consequutę sunt: nec in uerbo premor, utrũ
debitę nitiones: an fortuitę permutationes ęẽ in-
deantur, quę tamen modo suo testimonio claues
fuerunt demum in deamna hesitatum putant mu
seci et ceci, non uidentes tantum quem ipsis fus
se grauorem, quanto minus intellecta est ipse eis
flagellatus et non sentit: et quod cum exponitur
fuit, in uiti licet ipsam rerum fidem fatebuntur
quia ex illa maximaq̃ persequtionis maxima
punitione ista sunt uulnera: quibus et nunc isti do
lent: et ut etiam clament: et intantum dolent
ut etiã clament: nosq̃ ad reclamandum lacessant:
solutos fieri quidam contitestant: in primo libello
expositum a nobis est compendium, et cornelium
tacitum commemorasse non plene quidem nostri

uero moysem etiam ipsorum testimonio fidelem fide
liter. sufficienterq; dixisse egiptios et regem eorum
cum populum dei ꝑsequi in nocentem et pmtu
deo sno impediendę deuotionis instinctum ad huius
palensq; reuocarent .x. acerbissimis plagis fuisse ve
xatos: deinde molentia malorum edictos non so
lum exegisse festinantem: sed etiam propeijs finis a
genteis aureisq; uasis accumulasse, post oblatos
plagę sue: et cupidos prędę in hibitę in indeos
etiam religionis alienę dum in nocentes inde
persequuntur. mari rubro ultimo receptos omnes
funditus interisse: Quod ego nunc refero, ac remi
tto et si forte fide non acceptatum exitum tame
probandum: quia hec in figura nostri facta sunt:
uteq; populus unus est: Una populi uteriusq; cau
sa Subiit fuit israelitarum synagoga egiptijs sub
dita est christianorum ecclia romanis, persequuti
sunt egiptij, persequuti sunt et romani, decem ibi
conditores aduersum moysen: decem hinc edicta
aduersum m xpm: diuerse ibi plage egiptiorum: di
uerse hic calamitates romanorum: Nam et ut et
ipsas inter se plagas inquantum tamen figura
forme comperiri potest conferam: ibi prima cor
reptio habuit sanguinem undo uel manasse de
puteis uel in fluminibus conuertisse: hic prima ꝑ
nerone exegit plaga ut ubiq; morientium sanguis
esset uel morbus in urbe corruptus uel belluis in
orbe profusus: ibi sequens plaga prodidit per stre
pentes, persulentesq; in penetralibus ranas inde
prope modum causam beneficiatoribus atq; exulij

fuisse: hic sequens sub tomitano pena situr ostendit
satellitum multumq eius improbris effrenatisq
discursibus cruentissimi missa principum exequē
tis ad inopiam pene omnes ciues ad actos exhoq
dispersos: ibi tertia nexatio habuit anates, mus cu-
los. s. parussimos ac sef sensissimos, que medijs
sepe estibus per loca squalida coadunatim umbrā
do densante etiam in millo nolatu alibi solent
capillisq hominum ac petendum septis cum utere
morsu intersecri: hic itidem tertia sub tmano
plaga indeos exatauit: qui cum antea ubiq disp
si, ita ut non quasi non esset quesorent repentino
omnes calores permoti in ipsos inter quos ermito
to orbe senserunt: absq magnis multarum urbī
ruinis, quas crebri terremotus eodem tempore sb
uerunt: ibi in quinta plaga misce cruenq fuer
re nera alumnq putredinis, uerbonumq mares
hic itidem quarta sub anaco Antonio plaga hues
plurimis infusa prouincijs: Italiam quoq cum urbe
roma, uniuersumq exercitum romanum per lon
ginquos milites et diuersa hiberna dispsum inmō
tem dissolutum, putredm simul ac uermibus dedit
ibi quinta correpto pecorum ac mmentorum re
pentino interitu expleta est: hic similiter quin
ultione sub seuero persequutione crebeerimis cun
libus bellis propria mstem, et mmenta rej.p. hoc
est pleges promptarum et legiones multum com
minute sunt: ibi sexta nexatio intulit uessias ex
timescentes, ulterioq manantia: hic eā sexta pu
natio, quoq post persequutionem anxiamani sunt:

Lui ſpetialiter epiſcopos et clericos omiſſa turba popu-
li: hoc eſt clericos primates tenacius impetrare-
rat, intumeſcens crebro ira, atq; inundia non per-
mulgi eadem, ſed per uniuersa, montesq; pomaqz
re potentium exaltata eſt: ibi ſeptima plaga nume-
ratur cocto aere grando perfuſa, quę herbis ar-
mentiſq; fatis exitio: hic ſimiliter ſeptima ſub galie-
no, et ſ- voluſiano qui perſequutori decio mox inter-
fecto ſucceſſerunt. plaga extitit corrupto ecce peſtis
m fuſa, quę per omnia romani regni ab oriente ꝛ
occidentem ſpatia tum omnia prope modum gen⁹
hominum et pecudum neci dedit: tunc etiam cor-
ruptis fruges infecit pabula tabo. ibi octauam ę-
gipti contritionem fecere, exoriuntę undiq; locuſte
lentes terrenos terentesq; omnia hic octauam-
eꝫ ſubuerſionenem rommi orbis exoriato undiq;
inculto nobis gentes, quę cedibus atq; intendijs
ainſtris prominatis deleuerunt. ſbi nona conturba-
tio diuturnitatis craſſas ac pene tractabiles tenebr⁹
habuit, pluſ omnino periculi commiſit q̃ fecerit
hic idem noua correptio facta fuit, cum ego cum
Anxeliano perſequutionem decernenti diuꝰ diuꝰ
turribilibus terribile ac triſte fulmen ſub ipſius
pedibus ruit, oſtendens quid tam ultio talis ex-
getur tantus poſſit ultor, niſi et demens eſſet et pa-
tiens, q̃ q̃ intra ſex ab hinc menſes tres ſuccidui
imperatores hoc anxeliamus tractus et ſloriamus
diuerſis cauſis interfecti ſunt: ſbi poſtremo deaꝰ
plaga, quę etiam et nouiſſima omnium fuit inter-
fectio filiorum, quos primos pergę genuerant hic

nihilominus deam idem nouissim pœn est om-
nium perditio idolorum: quę primitus facta impri-
mis minabant: ibi rex potentia dei sentit, probauit
et timuit: ac per hoc populum dei habeęrum esse per-
misit, ibi nunq̃ postea populus dei ad idolatriam
coactus est: ibi egiptiorum uasa prętiosa hebreis tra-
dita sunt: hic in ecclesias christianorum precipue, pa-
ganorum templa cesserunt: Sane illud ut dixi dem̃-
tandum puto: quia sicut egiptijs post has x. plagas
dimissos hebreos persequi molientibus irruit sup-
ductum mare eterna perditio. ita et nos quidem
libere peregrinantes superueniens quandoq; perse-
quutio gentilium maret: donec mare rubrum: hoc
ignem indicii ipso domino nostro iesu christo duce
et indice transeamus: hic uero in quos egiptiorum
forma seruientes, grauissimis quidem permissu dei
christianos cruciatibus persequęretur: Verum tame
idem omnes inimici christi cum rege suo antichri-
sto accępti stagno ignis eterni qđ magna impedięte
caligine, dum non videtur intritur perpetuum per-
ditionem immortalibus arsuri supplicijs sortirent
Igitur mortuo ut dixi constantino, imperauit
constantinus imperator creatus primus imperator
christianus, excępto philippo: qui christianus in is ad
modum puncissimus ad hoc tantum constantinus fu
isse mihi visus est: ne ꝓmę milleſimus annus, ꝏ
potius q̃ idolis dicaretur: a constantino autem om
nes semper christiani imperatores usq; in ꝏ. hodier
num diem creati sunt: excepto iuliano, quem im
pia ut aiunt michinantem exitiabilis uita deseruit

hoc est illa ꝑlenta pagmorum pẽa. sed cẽta, hmo
ſam mſaniume, hmc nonr mulnerati compũ-
guntur, hmc videntes gemunt, hmc miuentes de-
ſiaunt, hmc ex ſecreto excruciantur, quos nemo
perſequitur, hmc iam paucissimis remanſerunt:
qui nunq̃ alıquo perſequente puniti ſunt: uex-
tñ qualis tuno perſecutores illos de quorum im-
punitate, non ſolum gloriua, ſed etiam inſultare
conantur. finis manſit expedium: Conſtantinus
in gallias conſtantiſſime rem .pv. procurante prẽtori-
ani milites rome maxentium filium herculei, qui
priuatus in britania morabatur angustum nuntia-
uerunt, Maximianus herculius, iam ex augusto pri-
uatus, et ad hoc publicus perſequutor occaſione ſi-
bi ſolicitatus qui imperium abieterat, arripuit e-
iusdem: Galerius augustus, ſeuerum cẽſarem
aduerſus maxentium romam cum exercitu miſit
seuerus cum urbem obſideret militum ſuorum ſce-
lere deſertus, et proditus, atq; ex eo fugiens ꝑ anen-
ne interfectus eſt: herculeus uero maximianus per-
ſequutor, et ex Augusto tirannus confirmatum ſe
imperio filium ueſte ac poteſtate regia ſpoliare con-
tus eſt: conuitijs, ac tumultibus militum palam
conterritus, in galliam profectus eſt: ut Constantino
gnõ eẽ dolis uinctus inferret imperium, ſed per fi-
dem deprehenſus et proditus: deinde infigni ver-
ſus maſſilie oppreſſus, interfectus eſt: Porro galerius
occaſo ſenero hanium imperatorem creauit: Cumq;
perſequutionem á diocletiano et maximiano miſſa
ipſe reuocatis ędictis accumulauiſſet, ac poſt per mẽſ. x.

origine hostium ex hausit prouincias putrefacto introrsum pectore, et artubus dissolutis: cum ultra horror humanæ miseriæ etiam uermes eructaret: neq; medici ultra iam fetores ferentes crebo iussu eius interficerentur: á quodam medico constantium ex despentioe sumente increpatus, iram dei esse penam suam, atq; ideo á medicis non posse curari edictis late missis, christianos de exilijs reuocauit: ipse autem cruciatus non sustinens, ferro uitæ finē attulit. Eo tp. res.p. tunc sub nomine quatuor principibus fuit: Constantino et maxentio filijs augustorum: Licinio et maximiano hominibus nomine. Constantinus principatus post x. annos quibus postq̄ á persequentibus uexabantur inchoasit: deinde inter constantinum et maxentium bellum ciuile exortum: maxentius sepe multis prælijs fatigatus ultimo ad potestatem emilium victus et interfectus est: maximianus persequutionis christianorum interitor: exercitorum infestissimus apud tarsum dum ciuile bellum contra Licinium disponit interijt: Licinius repentina rabie suscitatus omnes christianos è palatio suo iussit expelli, ac mox bellum inter ipsum Licinium et Constantinum efferbuit. Sed constantinus Licinium sororis suæ marium in Pannonia primum uicit: deinde apud cabalas oppressit: uniuersisq; gradibus potitus Licinium crebris bellis terra mariq; assectatum ac repressum tandem ad deditionem coegit: sed herculij maximiani soceri sui motus ex. ne uterq; depositum purpureum in perniciem rei p. sumere primatum iussit: occidi, quos omnibus cum amicis nefarie

persequtionis extinctis: hunc quoq; inquantum exercere potuit persequutionem digna pumtio flagitaret: Constantim filij crispus, et Constantinus et Licinius adolescens hinc Anguste filius: Constantini autem ex sorore nepos: Cesares sunt creati: his diebus Alexander Urbis presbiter a ueritate fidei a tohoc demens exitiabile plurimis dogma constituit Qui simul ut primum uel notus, uel notatus inter confusos uulgo sectatores q; factus est: ab Alexandro eiusdem tunc urbis eps pulsus ecclia est: cumq; homines quos in errorem seduxerat etiam seditionem excitaret: apud niciam bitinię urbem conuentus ccc. decem et octo episcoporum factus est: per quos Arrianum dogma exitiabile exitiabile et miserrimum esse, euidentissime deprehensum, palam proditum, ac reprobatum est: Sed inter hec latentinse cur uindictem q ladum et destinatam impios primitionem: Constantinus imperator etiam in proprios egit affectus: nam crispum filium summi Licianum sororis filium interfecit: Preterea multas gentes diuersis prelys subegit: Urbem nominis sui romanorum regum uel primus, uel solus instituit quem sola expres dolorum ad hoc breuissimo tempore condidit a christiano imperatore prouecta est: ut sola rome tot seculis miseriisq; prouecte forma et potentia merito posset equari: Tunc demde primus constantinus misto ordine et pio uitem uertit: Edicto siquidem statuit cum nullam hominum eodem pri-
morum templa claudi: mox gothorum fortissimus
et copiosissimis gentes, in ipso barbarico soli suum bac e

m sarmatarum regione delevit: Caloerum quenda
m capro aspectatem novis rebus oppressit: Tricen
libus suis dalmatium cesarem legit, cuncq; bellu
m persis moliretur: in nulla publica iusta nicome
dum, dispositam bene rem.p. filijs tradens die obijt.

Constantinus

Anno ab condita nº nonagesimo secundo: Consta
tinus tricesimus. vj. cum constantino et constanto.f
fratribus suis adeptus imperium. xxiij. annis tenuit
fuit inter successores constantini: et dalmatius ce
sar fratris filius: sed continuo militari furore decep
tus est: fuerat semper magna, semper adversus dei
nerum diabolica infectatio: que ab initio mundi usq
ad nunc a sincero fidei religionisq; tramite effusus
errorum nebulis lubrica hominum corda pertur
bat: postq; christianis imperatoribus summam regie
potestates in meliora vertentibus ecclam x christi ze
lo idolatrie persequi destitit: aliud machinamentu
quo, per eosdem christianos imperatores christi eccle
siam vexaret invenit: Fit igitur serio nomi autoris
erroris autor: ceterisq; discipulis eius ad familiari
tatem constantij imperatoris promptus aditus et fa
cilis via sternetur constantio ut quosdam ideo gra
dus credat: et qui per iuniam ab errore idolatrie fue
rat: egressus rursus in limum eius dum ideo deos
querit tanq; per pseudatorum viduatur: perverso q;
zelo potestas armatur illusa et sub nomine pietatis
vis persequitionis agitur: de nova nominis elesbo
ne contenditur: ut arrianorum potius ecclie q; catho
licorum sint: sequitur terremotus horribilis qui

plurimas orientis urbes solo strauit: Constantinus
dum constantem fratrem bello insectatur, in contra pe-
tulantia periculis se se offerens é duabus eius occisus
est: Constans aduersus persas, et saporem, qui mesopo-
tamiam rastauerat: nouem prelijs parum prospere
decertauit, nouissime ꝯ seditione ac intemperantia
militum noctem adoriri pugnam coactus patrata
pene victoriam insuper victus amisit, Post cum in
telorandis uitijs se dedisset, ac pene prouincialium
fauorem multum comparauerat: magnentij dolis inop-
pido, cui helena nomen est, in proximo hispalme in-
terfectus est. Magnentius .n. apud augusto dunum
arripuit imperium: quod continuo per gallias, Afri-
cam. italiamq; perrexit: In illirico uero ueteranio-
nem etate grandeuum imperatorem sibi creauerat
uirum natura simplicem: candidisq; inundum, sed
qui ne prima quidem ung̃ litterarum elementa didi-
asset: itaq; cum primas litteras litterarumq; syllabas
imperator senex interdum minus meditaretur. a cō-
stantino qui tunc in magnentium ultione terras
accessus bellum parabat deponere iussus imperium
abiciens cum litteris purpuram contentusq; priuatis
foretis palatium simul solumq; dimisit, di nepotum
deinde rōe constantini sorores filius gladiatorum
manu fretus in nasit imperium: qui deinde cum im-
probus, ac per hoc inuisus cunctis esset magnentius
duabus oppressus est: Sequitur bellum illud horribi
le inter constantium magnentiumq; apud mursa
urbem gestum in quo multa romanorum uirum pro
stiguio etiam imposterum notuit: Magnentius tamen

uictus anfugit. ac non multo post apud lugdunū pro-
priu se mānterfecat: Decentius quoq; frater eiusdem
quem rursus crudelius ac tirannice agente paulo
postq̄ creatat occidit: Siluanum quoq; per gallias, reb⁹
nouis mhiantem maturie cretum uemendum oppri-
mendumq; curauit: igitur siluano interfecto iulia-
num patruelem suum galli fratrem cęsaream crea-
tum misit ad gallias: ftraq; iulianus cęsar eñęsq; op-
pressusq; ab hostibus gallias strenuissime mintegrit
restituit alēmanorum paruis copijs magnam multi-
tudinem fudit: Reno germanos reuinxit: his ela-
tus successibus fastigium usurpauit augusti et mox
italiam illiricumq; pernidens constantinum par-
thicas bellis prelijs occupat regni parte priuauit: cō-
stantinus iulianijs scelere comperto dimissa expedi-
tione parthorum dum ad ciuile reuertitur in itinē
inter ciliciam capadociamq; defunctus est: sta illa
discussa pace et unitate fidei catolice christianos ad
uersum christianos armās ciuili ut ita dicam eccliē
membra dilacerauerat totum inquieti tempus impe-
rium molestumq; spatium uitę sue bellis ciuilibus
et per propinquos et consanguineos exercitatis exercuit
exegit, imperdit: IVLIANVS

ANno ab urbe condita nō. c.xxvi. iulianus iam dudū
cęsar. post autem xxxvi. ab Augusto rerum potitus nō
no uno et mensibus viij imperii summam obtinuit
christianam religionem. ante potius q̄ potestate infec-
tatus ut negaretur fides christi, et idolorum cultus su-
peraretur honoribus, magis q̄ tormentis cogere studu
it: aperto tamen precepti edicto neq; christianis do

cendorum liberalium studiorum preceptor esset: sed
tamen sicut á maioribus nostris compertum habe-
mus omnes ubique prope modum precepti conditiões
amplexati officium q̃ fidem deserere maluerunt:
Iulianus autem bellum aduersus parthos premens cũ
Romanas uires contractas undique addestinatam se
cum trahetur perditionem christianorum sanguis
diis suis nomit palam persequuturus ecclias, si uic-
torum potuisset adipisci: Nam et in amphiteatrum
in hierosolimis extrui iussit: in quo reuersus aper-
tis epõs monitos: omnesq; eius loci sanctos bestijs
etiam ante spectaculum obiceret spectaretq; lanian-
dos: statq; postq; á ctesifonte castra mouit dolo cuius-
dam transfugę in deserta perductus cum ui situs et
ardore solis atq; insuper labore hostium confectũ
perire exercitus imperator tanto rerum periculo
maxime dum per nuda deserta in cautius euagatur
ab obuio quodam hostium equite conto ictus interijt
sic misericors deus impia consilia impij morte diiudi-

IOVIANVS

ANno ab urbe condita .mc. c°. xvij°. Iouianus xxx
vij imperator in summo rerum discrimine ab exerci-
tu creatus, cum ec locorum iniquitate captus, et hosti-
bus circum septus nullam euadendi fiduciam ha-
beret: fedus cum Sapore persarum rege, et spem
pacis, dignum satis tamen necessitatem peperit: qp-
pe ut tutum ec in columem romanum exercitum nõ
solum ab incursu hostium, uerum etiam á locorum
periculo liberaret, ni sibi oppidum et partem superioris
Mesopotamię persis concessit: inde cum ad illũm redi-

per galatiam uer faciens agut / cum in cubiculum rece-
pisset / quodam nouum se se cubitum recepisset cul-
tore patruarum et nidore parientium· nuper cul-
ce illitorum agrauatus et suffocatus octauo demum
mense q̄ imperare ceperat uitam finiuit:

Valentinus:

Anno ab urbe condita mͣ. cͦ. decimo octauo Valenti-
nus xxxviiᵘˢ / apud uitam consensu militum imper-
tor creatus est: mansitq; in eo annis .x. q̄ui cum chri-
stianus integra fide sacramentum milicie q̄ret: et ſ̄b
iuliano augusto tribunus scutariorum iussus ab im-
peratore sacrilego aut immolare idolis / aut milicia
excedere fideliter scīs: et grauiora dei esse iudicia / ut
meliora promissa sponte discessit. sta parua interiecta
mora iuliano interfecto ac mox ioninianus mortuo
qui pro christi nomine amiserat tribunatum retribu-
ente christo in locum persequutionis sui recepit im-
perium: q̄ui postea fratrem suum ualentem precipē
feiat imperij / procopium tyrannum / pluresq; postea
satellites eius occidit: Terremotus per totum orbem fa-
ctus / ita turbatum quoq; pelagus exaussit ut per ma-
nas terrarum campestrium partes refuso mari plu-
me insularum urbes concusse et subrupte perisse re
ferantur: Valens ab eudoxio epō arriani dogmatis
assertore / et baptizatus et persuasus in seuissima he-
res inde clinauit: sed malignam uite infestatione
diu texit / nec uoluntati potestatem admisit quo
adiuuentis fratris auctoritate compessus est: Contem
plebatur enim deo quantam uim in ulciscendam
fide imperator posset exercere: qui tantam constantiā

pro retinenda q̃quondã milec habuisset: horum m-
no imperij tertio: Gratianus Valentiniani filius im-
perator est factus, eodem anno apud atrebacas nem-
lana de nubibus pluuie mista defluxit: Preterea ma-
maricus, rex gothorum christianos in gente su-
crudelissime persequutus plurimos barbarorum ob
fidem interfectos ad coronam martirij sublimauit
Quorum tamen plurimi in romanum solum non
trepidi uenut ad hostes, sed tecti, quasi ad fratres pro
christi confessione fugerunt: Valentinianus saxa-
nes gentem in oceani littoribus et paludibus inui
is suam uirtute, ac agilitate terribilem periculosq
romanis finibus eruptionem meditans ipsis finiti-
finibus oppressit: burgundiorum quoq; nouorum
hostium nouum en qui plus q̃ ut octuginta milia
ut ferunt armatorum ripam rheni insederunt, hos
quondam subacta interiore germania a druso et
tiberio ad optimis filijs cesaris per castra dispositos
in magnum coaluisse gentem, atq; un esse nome
ex opere presumpsisse, quia crebra per limitem habi-
tacula constituta burgos uulgo uocant: Vnde
go burgundiones dicuntur: eorumq; esse prouincia
et permaiosam manum gallie: hodieq; testes sunt:
in quibus presumpta possessione consistunt: q̃us proui-
tu dei christiani omnes non modo catholica fide
nostrisq; oleriis quibus obedirent receptis blande
in nocenter, mansueteq; uiuent: non quasi cum ho
ueteris gallis sed uere cum fratribus christianis: Ant
autem imperij sui Valentinianus undeamo cu
sumate se se per pannonias diffundissent: ensq; in-

starent bellum in eos parans apud brigantionem op
pidum subita effusione sanguinis quod grece ape
plexis notatur suffocatus et mortuus est: post quē
gratianus filius eius occidentis imperium tenuit:
valente pūo in orientis partibus constituto Valē
tinianum etiam fratrem suum parvum admodum
socium trenuit imperij: Valens cesar:

Hno ab vrbe condita. m. c. xxviij valens trices
mus nonus imperium quatuor annis Valentiano
no mortuo tenuit: cui soli. an impie agere potuis
set erubesceret: illico affrenata libertate audacie le
gem dedit ut manichi i. christiani qui ad unū
fidei opus admissa secularium multimoda actuē
se redigeret: admihtam cogerentur. unasq illas
tunc egipti solitudines. harenasq diffusas quasq
sitim ac sterilitatem periculosissimamq serpentum ab
undantiam conuersatio humana non nosset magis
habitantium monachorum multitudo compleuerit.
huc tribuni et milites missi sunt qui sanctos et ne
vos milites dei alio nomine persequutionis abstine
rent: inserta sunt ibi agmina multa sanctorum
que autem per diuersas prouincias his similibusq mis
sis aduersus catholicas ecclias et recte fidei popu
los gesta sunt satis sacrificatum in ipsa reticendi e
lectio sufficiunt: Interea in aphrice partibus: Firmus
se exercitatis maurorum gentibus regem consti
tuens aphricam mauritaniamq uastauit: cesarea
vrbemq nobilissimam mauritanię dolo captam: de
inde cedibus incendijsq completam barbaris in pre
dam dedit: Igitur comes theodosius theodosij qui post

imperio q̄dauit

imperio prefuit: pater a Valeriano missus effusas ma
rorum gentes, multis prelijs fregit et fudit: ipsum fr
mum afflictum et oppressum coegit ad mortem: Post
eum experientissima prouidentia totam cum mauri
tania vbricam melioremq; pressuras reddidisset: Instimv
lante et obrepente in medio missus interfici apud õ
tagmem baptizari in remissionem peccatorum preop
tauit: Ac postq; sacramentum christi quod quesierat
assequutus, post gloriosam seculi vitam etiam deuite
eternitate securius percussori iugulo ultro prebuit:
Egratianus interea imperator admodum iuuenis cũ
extimabilem multitudinem hostium rommus infusam
finibus cernetur christi fretus potentia longe impa
re militum numero sese in hostem dedit: et conti
nuo apud argentariam gallicarum oppidum form
dolosissimum bellum incredibili felicitate confeci
nam plus q̃ xxx. milia alemannorum minimo de
trimento interfecta fuisse referantur: Tertio decimo
autem anno imperij Valentis hoc est, proximo tempo
re postq̃ Valens per totum orientem Lacertiões, sanc
torumq; cedes egerat radix illa miserarum nostrarũ
copiosissimos simul frutices germinauit: Siquidem
gens humanorum diu in recessis clausa montibus
repentina rabie gentis exarsit ingothos eosq; passim
conturbatos ab antiquis sedibus expulsit: Ejoti transi
to danubio fugientes a Valente sine vlla federis pac
tione susceptis ne arma quidem quo tutius barbaris
credentur redere romanis, deinde propter intollem
bilem auaritiam: maximi ductis, fame et inuitus
ad acti ad arma surgentes uicto ualentis exercitu

per Thraciam se se miscentes simul omnib⁹ cedibus
incendijs rapinisq; fuderunt. Valens egressus dem-
thyochia cum ultima infelicis belli sorte traheretur
sera peccati maximi penitentia stimulatus epōs; cę-
terosq; sanctos revocare de exilijs impetravit: sexv-
mperij sui anno. lachrimabile illud bellum in-
tra cum gothis iam tunc exercitatione virtu-
tum q̄ rerum habundantia instructissimis gessit
ubi primo statim impetu gothorum perturbatero-
manorum turmę equitum inde peditum defer-
ere presidia, mox legiones peditum, indeq; equitu
hostium cunctę, ac primum imbribus sagittarum ob
runtę: deinde cum amentes metu passim per dem
cogerentur: fundibus cęsę gladijs insequentur comp
tisq; perierunt: ipse imperator cum sagitta sauciat
nersusq; infugam cum egere manu sdam nihilq; a
sam diportatus laceret ab inferentibus hostibus de
prehensus subiecto ign̄ igne consumptus est: et quo
magis testimonium punitionis eius et dumnę indigna
tionis terribilis posteris esset ex⁹ et comm carnit sepul
tura: consoletur se in hoc solo punctu miserinq; genti
lium quia temporibus et regibus christianis tunc si-
mul congestę clades pressam rei.p. onerauere cum
tem: Cuersę promincę delętus exercitus imperator
in census magnum re uera hoc est ad nostrum dolo
rem magisq; miserum quo magis nouum: Sed quid
hoc ad consolationem proficit paganorum qui palam
qui uident et in his quoq; persecutores ecclesiarum su
se punitum Vnus deus unicam fidem tradidit: u
nam ecclesiam toto orbe diffudit, hanc aspicit hanc

dihgit / hmc defendit. quohbet se quisquis nomine te
gat si hmc non sociatur alienus si hanc impugnat /
minutus est: consolentur se gentiles mquantum no
hint mdeorum, hereticorumq; supphajs / tantum
et unum denm esse et eundem personarum nocepto
rem non esse / uel ex hac potissimum ualentis extinc
ti probatione fatentur: oothi unter per legatos sup
phces poposcerunt / ut illis epi a quibus regulam chri
stiane fidei discerent mitterentur: ualens imperator
exitiabili prauitate doctores arriani dogmatis misit
gothi prime fidei rudimentum quod nocepere tunc
runt, ita iusto iudicio dei ipsi cum unum incende
runt, qui propter eum etiam mortui iitio errons,
arriani sunt: EPILATHANVS

ANno ab vrbe condita mo. c. xxxij. Gratianus xl ab
augusto post mortem ualentis sex annis imperium
tenuit: q'us iam dudum antea cum pño valente et
valentiano fratre regnaret: q'i cum afflictum, ac pe
ne collapsum rei p. statum undeñ eadem prouisione
qua quondam legerat, neru hispanum iurum tra
ianum per quem res p. reparata est: legit et ipse the
odosium egue hispanum iurum et pro restituenda
rei p. necessitate apud sirmium purpuram induit
orientisq; et tracas simul perfeat imperio: In hoc pro
fectore iudicio, qua cum omnibus humane utę uir
tutibus par fuit iste, infidei sacramento, religionisq;
cultu sine ulla comperatione preteriit: siquidem ille
persequntor hic propagator ecclię, ita illi ne unus qd
proprius filius quo successore gauderet indultus est:

hmiſ autem orientis ſimul et occidentis per ſucceſſ
uſq; nunc gentes gloriosa propago dominatur ſtate
odoſius afflictam vrb dei reparandam credidit m
ſericordia dei omnem fiduciam ſui ad opem chriſti
conferens maximas illas ſcythicas gentes formida
taſq; cunctis maioribus ab alexandro quoq; illoma
gno ſiue pompeiuſ, corneliuſq; teſtati ſunt cuncta
tas non extracto exercitu romano romanus equis
armiſq; inſtructiſſimas hoc eſt alanos hunnoſq; et
gothos mirabiliter agreſſus magnis multiſq; pre
liis vicit: vrbem conſtantinopolim victor intra
et ne parvum ipſum romani exercitus numm aſſi
due bellando deterreretur fedus cum athanarico go
thorum rege percuſſit: athanaricus autem conti
nuo ut conſtantinopolim venit, diem obijt, un
iuerſe gothorum gentes rege defuncto aſpicientes
urtutem benignitemq; theodoſij romano ſe impero
dedidecunt: In hiſdem etiam diebus perſequutore
iuliano interfecto, alijsq; imperatoribus ſepe ma
tis: nunc etiam valente in fugam acto recentiſſi
me victorie ſuaetatem crudo inſultatione irru
piebant: Vltro conſtantinopolim ad theodoſium
miſere legatos, pacemq; ſupplices poposcerunt initaq;
tunc fedus eſt quo vniuerſus orienſ uſq; nunc tra
quilliſſime fruitur: Interea cum theodoſius in ori
ente ſubactis barbarorum gentibus, tracas tande
ab hoſte liberas reddidiſſet, et archadium filium
ſuum conſortem feciſſet: imperij: maximus, quā
uir ſtrenuus et probus atq; auguſto dignus, in
contra ſacramenti fidem per tirannidem emerſiſſ

in britanniam mittit prope modum ab exercitum
pertor treatus in gallium transijt. . gratianum au
gustum subita incursione perterritum. atq; inter
ium transire meditantem dolis circumuentum in
terfeat fratremq; eius: valentinianum augustum
italia expulit: valentinianus in oriente fugiens
á theodosio paterna pietate susceptus, mox etiam
imperio restitutus est: Theodosius:

Anno ab vrbe condita an. c. xxxviij Theodosius
quadragesimus primus interfectus per maximum
gratiano imperium romani orbis obtinuit. mar
sitq; in eo annos xi, cum iam in orientis parti
bus sex annos gratiano viuente regnasset, vtq;
iustis necessitatibusq; causis ad bellum ciuile permo
tus cum é duobus augustis fratribus et ultionē
illius interfecti sanguinis exigeret et restitutionem
missa alterius exulantis oraret: posuit ideo spem
suam: sesecq; aduersus maximum tyrannum sola
fide minor nam longe minor uniuersa apparatus
bellica comparatione proripuit: Aquilegię tunc max
imus victorię sue spectator insedernt: Andragi
tius comes eius summam belli administrabat; q
cum largissimis: militum copijs, ipsamq; magnam
copiarum fortitudinem precellente consilio omnē
incredibiliter alpium ac fluminum aditus con
munisset, ineffabili inditio dei dum nauali expe
ditione incautum preuenire et obruere parat spō
te eadem que obstruxerat claustra deserunt: itaq;
theodosius nemine sentiente ut non dum dictum
repugnante nacatus transmisit alpes, atq; aquilegia

improuisus aduenies hostem illum magnum
maximum truculentum et immanissimus quoq; germa-
norum gentibus ⁊ tributa ac stipendia solo ter-
rore nominis exigentem sine dolo et sine con-
troversia clausit, cepit, occidit: Valentinianus re-
cepta italia potitus imperio est: Adrogatus comes
cognita maximiani nece preceptem sese de-
dit mundus et suffocatus est: Theodosius meruen-
tam meritorum deo procurante suscepit: Ecce vob
et temporibus christianis, qualiter bella cunc-oñ
utriq; nequeant transigantur ad meritorum per-
nentum est: irrupta est ciuitas, correptus tyran-
nus, et hoc parum est: ecce preter alia multus hostilis
exercitus, atq; ipso turannio truculentior comes ty-
rannii ad mortem contus, tantę dissolutę classis
classeq; insidię: tanti apparatus examina sunt
et tamen nullus dolum instruxit, nullus naem
disposuit: postremo sidera licet glacium de ingen-
extulit, formidolosissimum bellum sine sanguine
usq; ad meritorum duorum mortem confectum est:
et ne hoc quisq̃ casu factum putet, quo magis po
tentia dei. qui et dispensatur et indicantur omnẽ
s⁊ propriato sui testimonio declarata obstrepentus
mentes, uel ad confessionem uel ad fidem cogit
dico rem et ignotam omnibus, et omnibus notã
Post hoc bellum quo maximianus interfectus est.
multa utiq; sicut omnes recognoscimus theodosi
um, filiumq; eius honorum usq; ad hunc et ex
terna bella et ciuilia consequuta sunt, et tamen
omnia pene usq; in hodiernum diem et quidem

cum fluctu ſimphas ſtēq; victoriq; ued nullo uelmi
nimo ſanguine quieuerunt: Igitur Valentianus mi
nor regno reſtitutus extincto maximiano: emiſq; f
ho victore. quem imperatorem gallis mox̄ relique
rat. ipſe in gallias tranſijt, Vbi cum tranquillam rē
p. in pace ageret apud viēnam dolo arbogaſtis co
mitis ſui, ut ferunt ſtrangulatus: atq; ut uolunta
riam ſibi mortem conſtituiſſe putaretur. laqueo ſu
ſpenſus eſt: Mortuo Valentiano auguſto arboga
ſtes eugenium tranquillum mox creare ausus eſt: le
gitq; hominem cū titulum imperatoris imponeret
ipſe reuera imperium, barbarus animo conſilio
manu, audacia, potentia atq; armis contraxit
undiq; in numeras inuictaſq; copias. uel romano
rum preſidijs, uel auxilijs barbarorum, albi po
teſtate, albi cognatione ſubnixus in hiſtoriam no
tam: et oculis plurimorum q̄ melius qui ſpectauē
nouerunt dilatori vēbis, non opus eſt potentia dei
non fiducia homims uictorem ſemper extitiſſe the
odoſium arbogaſtes iſte preclarum mutuoq; docu
mentum eſt: qui et tunc cum theodoſio parum tutiſ
inſtructum preſidijs, maximum ipſe minimus cepit
et nunc cum aduerſus eundem theodoſium colleo
tis francorum gallorumq; uiribus exundauit: nec
et preclaro cultu idolorum, magna tamen fiducia
ſubiuit: Eugenius atq; arbogaſtes inſtructas aces
campis expedierant cōtra alpium latera, atq; in ean
ſtibiles tranſitus premiſſis collide inſidijs occu
pauerant, etiam ſi numero ac uiribus impares foret
ſola tamen belli diſpoſitione uictores: At uero theodoſi'

m ſummus alpibus conſtitutus ex pte tabi ac ſom-
ni ſcius qđ deſtitutus ſuis, neſcius qđ clauſus ad-
tis dominum chriſtum ſolus, ſolumq; poſſet omni
corpore humi fuſus, mente cęlo fixus orabat: be-
huic poſtq; in ſomnem noctem prędam continuatio
tranſegit: et teſtes prope modum quas in prędam pręſ-
ſidij cęleſtis apprehenderat lachrimarum lacunas
reliquit fiducialiter arma corripuit ſolus ſciens ſe
eſſe non ſolum ſignum tantas ſignum prędo deduc
ſe in bellum etiam ſi nemo ſequeretur miſtor futurus
in miſit primas ſalutis una extitit: arbitrio hoſtium
partium comes: qui cum ignarum imperatorem ar-
cumpoſitus excępiſſet inſidijs conuerſus adreueren-
tiam pręſentis anguſti non ſolum periculo liberā
uerum etiam inſtruxit auxius: At ubi ad conti
gua immiſcendę pugnę ſpatia peruentum eſt: con-
tinuo magnus ille et ineffabilis turbo uentorum
in hora hoſtium ruit, ferebantur per aerem ſpicu-
la miſſa noſtrorumq; ultra menſuram humani ac-
tus per magnum inane portantur: nuſq; prope mo-
dum tadere prunſq; impingent ſinebantur: Porro aut
turbo continuus ora, pectoraq; hoſtium nunc illi
ſis grauiter ſcutis enerberabat: nunc ingreſſus pera
nimiter obſtructa clandebat, nunc aduerſis uiolenter
deſtituta nudabat: tela etiam quę ipſi uehementer
intorſerant: excepta uentis impetu ſuprimi acri
trorſum coacta in ipos infeliciter conſligebant: Pro
ſpexit ſibi humane conſcientię primo, nam continuo
ſeſe parua ſiorum fuſa uictori theodoſio hoſtibus
proſtrauit exercitus: Engemus optius atq; interfecti

Arbogaste sua se manu peremit, ita ut hic duorum sanguine bellum ciuile extinctum est: absq illis .x. milibus gothorum, quos premissos á theodosio arbogastes delesset funditus, non insulto obtrectatoribus nostris unum aliquod admitto urbis conditæ bellum profanæ tam piæ necessitate susceptum, diuina felicitate confectum, tam clementi benignitate sopitum ubi ne pugnæ quidem grauem edem, nec uictoria cruentam exegerit: ultionem: et fortasse concedam, ut non fidei christianæ dubia concessa uidentur. Enimuis ego hoc testimonio non laborem, quando unus ex his poeta quidem eximius sed profanus pernicacissimus huiusmodi uersibus et deo et homini testimoniam intulit quibus ait: omnium dilecte deo tibi militante et hic: Et conimunti ueniunt ad classica uenti. relictus sequi relictus mandatum est: inter pretes et sine preda hominum de solo deo humiliter sperantem et pertem de uiribus suis arrogantissimo et idolis suis presumentem. theodosius autem composita tranquillaq; re. p. apud mediolanum constitutus diem obiit:

ARCHADIVS

Anno ab urbe condita .mcc.lix. Archadius Augustus cum suis nunc filius orientem theodosius regit: et honorius frater eius, cui nunc res. p. mutatur. quadragesimo secundo loco comme imperium diuersis tamen sedibus tenere cœperunt. Vixit Archadius post patris excessum annis xij imperiq; summam theodosio filio suo puero admodum moriens tradidit: interea gildo comes qui in uentio regi eorum aphrice præerat simul. ut quidam ferunt quidam

permotus mundi a phrica orientalis imperij parti
bus ingere molitus est: sine ut alia tyche opinio
nimiam in paruulis spem arbitratus, presertim cū
absq; his non facile inter quisq; pusillus imperio re
lictus ad maturitatem uiris ętatis emerserit: Ishq; pro
pemodum soli meminantur quos obegregium patris ac
suam fidem, et dimissos et destitutos a christi tutela pro
nexerit, Aphricam exceptam a societate rei.p. sibi usui
pare unisus est: gentili magna licentia contentus qm
bitu regię affectionis afflatus. huic mascezel frater fu
it. qm nouarum rerum motiones in fratre per horre
scens, relictis apud aphricanam militiam duobus fi
lijs adolescentibus in italiam rediit. Epilio et absentia
fratris, et presentiam filiorum eius susceptam habes
adolescentem. dolo circumuentos interfecit. ad hunc
iam ut hostem bello insequendum mascezel frater
missus est, quem ideireim procurande rei.p. facile pro
prię orbitatis recens dolor prohibebatur: Igitur masce
zel iam inde siens a theodosio quantum de rebus de
sperantissimis oratio hominis per fidem christi clemē
tia dei impetraret caprariam insulam adijt: Vnde se
cum sanctos seruos dei aliquot permotos precibus su
is sumpsit, cum his orationibus ieiunijs psalmis diē
noctesq; continuis sine bello victoriam meruit ac sine
cede mirandum: Ardalio fluminis nomen est quod
fluit inter tebesce et arimedeam amnes ubicunq;
parua manu, hoc est. cum .v. milibus ac mul
tum contra .l.xx. milia hostium castrametatus tam
in subiecta mora excedere h loco oppositusq; perincertus
nullus angustius transgredi uellet incurrente nocte hui

ambrosium episcopum mediolani paulo ante defunc
tum per somnium sibi videre visus est sigmficante
manu et in pulpito ad humum terebenti dicedentem
hic, hic hic, pro ille prudenti cometum intellexit
merito annuntiantis fidem historiq; verbo loqui-
tum numero diem sustinuit, ac tertio demum die
post noctem orationibus meisq; per vigilem ab ipis
sacramentorum celestium misterijs: in hostem cra-
stinum processit: et cum adeos qui primo occurreret
pia preces q verba vastaret: signiferum quoddam inso
lenter obsistere, et una manq; pugnam exacuentem
gladio percussit, in brachio: eamq; manu debilem
ipso mitnere coegit pronum inclinare vexillum.
quo viso relique cohortes deditionem non fieri pri
orum existimantes certamen sese ad masceselem
signis tradere conversis, barbari quorum magnam
multitudinem gildo ad bellum deduxerat defecti
militum desuetudinem adversa fugerunt: gildo et ipe
fugam molitus arrepta nave in altum vecs provec
tus, ac deinde renocatus in aphricam est: Post aliq
dies strangulatus interijt: perichtaremur sub tanto
rum miraculorum relatu. quasi prosuspta mente
di improvidentia nisi ad hanc vocem nostram consci
orum qui interfuere peraverent, mille aguntur
insidie, nulla correptio LXX milia hostium unius
pene sine pugna fugit victus ad tempus, ne plus ne
dere victor inter transportatur in adversam partem
ne nescant fratres occidi quinquaginta occiso: Sane ille
masceselel clarus rerum fernarum insolentia post hec
sorum consortio, cum quibus inter deo minitans

ucere etiam ecclarum tremore mssus est atq; exeq
quosdam non dubitamus eximere: secuta est sacrileg
um hysdem superstitibus atq; insultantibus quos ab
ecclia penum subtraxerat post aliquantum tempus se
lus ipse punitus est probantq; mse mo ad nutu ssom
per dmnum mmgilare indicam: quando et cum
sperauit adiutus et cum contempsit: occisus est inte
rea cum theodosio mperatore seniore: simgulis potis
simus infantum cura et disciplinam utriusq; palatij co
mssa esset: hoc est rufino orientalis ante: stilichoni oc
cidentalis imperij: quid uterq; agitur: quid ue agere co
natus: sic utriusq; exitus docuit cum alius: alius filio
suo affectans regale fastigium ne rebus repente turbatis
necessitas: rei p scelus ambitus tegeret: barbaras gentes
ille immisit hic fouit. Tacco de alarico rege cum go
this sepe victo: sepe concluso: semperq; dimisso: Tacco
de infelicibus illis apud pollentiam gestis: cum barbaro
et pagano duce hoc sanli belli summa commissa est: cu
ius improbitate reuerentissimi dies et sanctum pascha pol
luctum est: cedentiq; hosti per religionem ut pugnaret
exortum est: cum gnidem ostendentem imbecilli animo de
et quid furor eius posset: et quid ultio exigeret pugnan
tes manus: victoresq; uicti sumus: Tacco de ipsorum in
ter se barbarorum crebris dilaceratiombus cum se inuicem
gothorum cunei duo: demde alani atq; hunni uariis
cedibus populabant: Ingadasius omnium antiquorum
presentiumq; hostium longe immanissimus: repentino im
petu totam me undauit italiam: Iam finisse in populo
ens: plus quam ducenta milia gothorum ferunt: hic supra
hanc incredibilem multitudinem in domumq; uirtute

pgrmus fata erat: qm mos ut mos erat barbaris hn
ismodi gentibus. omnem romani generis sanguine
dys propinare devouerat: hoc igitur romanis arabus
minente fit omnium pgrinorum in vrbem tonan-
sus, hostem esse tum utiqs topia mtimm: tum maxime
presidio deorum potentem vrbem mtem adeo desti
tutam et mature peritrram, qua deos et sacra perdi
dent. magns querelis ubiqs agitur, et continuo dere
petendis sacris celebrandisqs traditur: fluent tota ur
be blasfemie: vulgo nomen christi tanq hues aliqp
sentium tempora probris ingrauatur, utiqs ineffabili
ndiao dei factum est: uti quoma est, permisto popu
lo pijs gratia, pena impijs debebatur, oportebatqs permu
ti hostes qm insuabilem et plurimis et contraduentes
cuitatem seuerioribus solito flagris corrigeret, nō
tamen eos qui indiscrete cunctos intemperata cede de
lerent: duo tunc gothorum populi, cum duobus po
tentissimis regibus suis per romanas prouincias bacca
bantur: quorum unus christianus propiōqs rome et
ne res deuote timore dei mitis in cede. Alius pgrin
barbarus et ne sata qui non tantum gloriam aut
predam, qtum in exaturabili crudelitate ipsam cede
maret in cede. et b iam in sinu exceptu italie romā
ex proximo trementem terrore quassabat: strigs su bmi
ssionis potestas promittētur quem omnia ob hoc
precipue timendum arbitrabantur: quia furorem deo
rum sacrificiorum obsequijs mitigaret et immode
ratior cedes sine fructu emendationis arcuisset: et er
ror nouissimus peior priore cremisset: q mundo t
m pgrini et idolatrie manus maledisset: solum pgis.

residuis de instaurando cultu deorum esset dubitata persuasio, sed etiam in christianis periculosa confusio oriri et hi terrerentur pre iudicio et illi confirmarentur ex. Quam ob rem iustus dispensator humani generis deus perire pugnium hostem noluit: et christianum pudorem permisit: ut pugnam balistemmites&romani et illo confunderentur perdito et hec pugnatur in missio: maxime cum imperatoris honorij immaturam in nece rege consulam: et sanctissima fide non parum diuine misericordie mereretur concedantur quidem aduersum immanissimum illum hostem: Radagaisum aliorum hostium cum copijs sis inclinati ad auxilium mimi assunt. Vlchim et satis hūor- et gothorum duces presidio romanorum sed nec sinit deus rem potentie sue virtute hominum ac max hostium uideri conteritum diuinitus Radagaisum in fesulanos montes coegit eumq; secundum eos qui parcissime referunt ducenta milia hominum copiarum et consilij et cibi inopia et aspero montis iugo, urgente undiq; timore concludit: Agminaq; quibus uix dudum magnis indebatur italia latendi spe minima ac parua perticem tendit: Quid multis morer non disposita in bellum acies fuit: non furor timorq; militaris pugnam pretulit: Non cedes acta non sanguis effusus est: non postremo qd felicitatis loco deputari solet damna pugne euentu: compensata victorie edentibus, bibentibus, ludentibusq; nostris, tanti illi tanq; immanes hostes exurientes sitientes, languentesq; confecti sunt Quorum hoc est misi captum et subiugatu

ſaant quem timuere romani illum idolatrum ſui
cuiuſ ſacrificia ſe magiſ pertimeſcere. q̄ arma fingē
bant ſine prelio victum ac inultum ſubigo. et
temſq; deſpicuant: igitur rex radagaſius ſolus ſpem
fugę ſumens clam ſuos deſeruit. atq; in noſtros in
cidit: á quibuſ captus. et paululſper detentus ac dem
de interfectus eſt: tanta nero multitudo gothorum
captiuorum fuiſſe fertur. ut nilſſimorum pecudū
modo ſingulis aureis paſſim greges hominum nē
derentur. Sed nihil ſuper eſſe deus deorum populo
ſuo: nam illico cunctis qui emebantur morienti
buſ quod improbi emptores eorum non impende
runt: turpiter pretijs expenderunt: miſericorditer
ſepulturis: igitur ingrata roma quę ſicut modo ſe
ſit non ad remittendam, ſed ad reprimendam ido
latrię preſumptionem indias dei obtra miſericordi
am ita contaminam. pp iuuorum mortuorumq; ſanc
torum piam recordationem dei iram paſſura non
plenam niſi forte confeſſa pęnitent: et experientia
fidem diſcat ob incurſu alarici regis et hoſtis: ſed
chriſtiam aliquantulo ad tempus ſpetio refertur: in
terea comes ſtilico uandalorum in bellis atque per
fidę et doloſe gentis genere editus parumpendens q
ſub imperatore imperabat: Eucherium filium ſuū
ſicut aplerisq; traditur iam inde chriſtianorum p.
ſequutionem á puero primatoq; meditantem impe
rium quo quo modo ſubſtituere nitebatur: Quā
obrem alaricum amicitiamq; gothorum gentem
propitę optimam. et q̄mbuſcunq; ſedibus ſupplicā
te ſimplater orantem occulto fędere fouens pri-

interem et belli et pacis copia negata ad intercedendam rem p. referuntur. Preterea gentes alias copiis inuictisq; intolerabiles, quibus nuper gallicum hispanumq; promptiq; premebantur. hoc est alarico suenorum denorandalorum, ipsumq; simul motu impulsorum burgundiorum ultro in arma sollicitans, detersa semel romani nominis meta fusitauit: eas interim ripa rheni qtere et pulsare gallias uoluit: sperans miser super hac necessitatis circumstantiaq; et extorquere imperium qñ posset in filium et barbarie gentes tam facile comprimi q̃ commoueri ualerent: sicq; ubi imperatori honorio exercituiq; romano hec tantorum scelerum scena patefacta est commoto iustissime exercitu occisus est: encherius qui ad contrahendum sibi fauorem paganorum restitutionem templorum et euersionem ecclesiarum inbuturum se regni primõ die minabatur: paucisq; cum hisdem satellitibus tantarum molitionum puniti sunt: sed minimo negocio, paucorumq; pena ecclie christi cum imperatore religioso et liberte sunt. et uindicate: sicq; post hec tanta ingumenta blasfemiarum nullamq; pene tantam ultimam illam diuq; suspensa urbem pena consequitur: Adest alaricus trepidam urbem obsidet, turbat irrumpit, tanto tamen precepto prius, ut siquis in scã loca, precipueq; in sanctorum apostolorum petri et pauli basilicas confugisset hos inprimis inuiolatos, securosq; esse sinerent: tunc deinde quantum possent prede inhiantes a sanguine temperarent, dixit quoq; quo magis illa

urbis irruptio indignatione dei acta, q̄ hostis fortitudine probaretur: ut beatus innocentius romanę
ecclię ep̄s tang̃ iustus loth. subtractus á sodomis,
occulta prouidentia dei, apud rauennam tunc po
situs peccatoris populi non uideret exitium: tyffe
nientibus per urbem barbaris, forte imus gothoy
idemq; potens et christianus sacram deo uirgine
um etate proniorem in quadam eccliá stica domo
reperit: cunctq; ab ea aurum argentumq; honeste
exposceret, illa fidei constantia esse apud se plu
rimum et mox proferendum spopondit et protulit
eumq; expositis opibus ingentium barbarum multi
tudine, pondere pulchritudine, ac nota etiam uasorum qualitate intelligęt. Virgo christi barbarum
ait: hęc petri et pauli sacra mysteria sunt: presen
me si audes, defecto tu uideris, ego qua defendere nequeo: tenere non audeo: barbarus uerus
ad reuerentiam religionis timore dei, fide uirginis
motus: ad Alaricum per nuntium hoc retulit. qui
continuo reporari ad apostoli basilicam. inuersa
ut erant nasa impetrauit: Virginem etiam simulq;
omnes qui adiungerent christianos eodem cum de
fensione deduci. En domus á sanctis sedibus longe
ut ferunt. et inc̄o intellectu urbis aberat: stupq; mg̃
spectaculo omnium, dispositos p̄singulos singula, et
super capita cluta palam aurea atq; argentea uasa
portantur, extractis undiq; ad defensionem gladiis
pia pompa munitur: simus deo romanus barbarisq;
conantibus publice canitur, personat late mixta
dio urbis salutis ouba, omnesq; etiam in abditis

Latentes mutat ac pulsat: Concurrunt undiqs ad
uersa petri uasa christi; Plurimi etiam pagnorum chri
stianis professione et si non fide admisceantur et per
hoc tamen ad tempus quo magis confundantur eun
dem: Quanto copiosius agregantur romam confu
gientes tanto undius circumfundantur barbari
defensores, O sacram et ineffabilis dimni iudicij di
scretio: o salutare illud et salutare flumen quod
parua exortum domo dum tenuo alueo in sancto
rum sedes tendit obeuntes periclitantesqs mi
nus in salutis sinum piacrapiatate peruexit: o
preclara illa christiane militis tuba q generaliter
cunctos dulcissimo ad unum modulamine mulcens
quos ad salutem inobedientes non fugatauit et mor
tales reliquit ad mortem: miserum hoc quod in
transferendis nasis dicendis . . dedecendis popu
lis fuit: tanq magnum cribrum fuisse arbitror per
quod ex congregatione populi romani tanq ex mag
nasi frumenti per omnia ex uniuerso orbitu
cunctis latebrarum formine exfugere grauius
sine occasione sine ueritate commota omne tame
de presenti salute credentia incredulitate uel in
obedientia preiudicata ad exterminium atq; inte
dium remanserunt: Quis hec perpendere plenius
ualeat qus predicare digne laudibus queat: tertia
die barbari q urbem ingressi fuerunt sponte discedit
facto quidem aliquantarum edium incendio sed ne
quo quidem quantum seuientissimo conditionis
eius animo casus effecerat, nam si exibitam neronis i
peratoris suis spectaculi inflammationem recensem-

procul dubio nulla comperatione equi prebuntur. se-
cundum id quod exstimarent Insania principis. ho
quod, mutuht nunc: sta uictoris negs gallorum me
minisse mbrumsmodi collatione debeo, qui conti-
nui pene anni spatio mcensę emersęq urbis ut
tritos aręs possiderunt et ne quisq forte dubi
taret adcreptąq superie Insanię et blasphemię
ciuitatis hostibus fuisse permissum, eodem tempo
re clarissima urbis loca fulminibus diruta sunt q
m flamari ab hostibus nequiuerunt:

Eruptio urbis p alaricum:

Anno utq ab urbe condita m. c. Lxiij in ruptio
urbis per Alaricum facta est: cuius rei quis rece
memoria sit, tamen siquis ipsius populi Romani
et multitudinem uident nihil fastum sicut et ipsi
fatentur arbitrabuntur nisi aliquantis ad hoc exi
stentibus exmocndio ruinis forte dicentur. in eo
ruptione placida theodosij principis filia archa
dij et honorij imperatorum soror: ab athanulfo ala-
rici propinquo capta: atq in uxorem assumpta qi
eam dimino iudicio uelut spetiale pignus abhisde
romam tradiderit, sta nuncta potentissimi regis vo
luntio, multo rei.p, comodo fuit: Interea ante bi
ennium romane in rruptionis exortasse per stilico
nem gentes allanorum ut dixi: Suenorum: Van
dalorum multoq alias bis alios francos proterunt
Rhenum transeunt gallias inuadunt direptoq im
peti preuenum usq perueniunt cuius obice ad te
pus repulse per arcum incentes prouincias refun
dimur: his per gallias bacchantibus apud britannias

ẽ grabanus municeps eiusdem insule tyrannus creatum et occiditur: huius loco constantinus ex infima milia propter solam spem nominis sine merito virtutis eligitur: q̃ continuo ut in usum imperium gallias transijt: ibi sepe a barbaris in certis federibus illusus detrimento rei p̃. fuit: misit in hispanias duces: quos cum prouincie obedienter accepissent: duos fratres nobiles iuuenes et locupletes: videmus et verimamus non assimere aduersum tyrannum quidem tyrannidem sed imperatori iusto aduersus tyrannum quidem et barbaros tuẽdi se se patriamq; suam multa sunt: Quo ipso gestu rei ordine patuit nam tyrannidem nemo nisi celeritẽ maturum secrete inuadit: et publice armat: cum summa est assumpto byrdemate ac purpura mideã anteq̃ sari: hi uero plurimo tempore seruulos tantum suos ex proprijs p̃delijs colligentes: ac uernaculis alentes simplicibus nec dissimulato proposito absq; cuiusq̃ inquietudine adeptum est clausum tendebant aduersus hos constantinus constantem filium proh dolor ex monacho cesarem factum cum barbaris quibus qui quondam in fedus receptus: atq; in militiam allectus honorati uocabantur in hispanias misit hic apud hispanias prima mali labes: nam interfectis illis fratribus: qui tutari pirenei alpes solebantur: his barbaris quasi in p̃sentanea victorie primum p̃dandi in palatinis campis hoc tria data: de hinc suppraducti montis claustro eiusq; cura permissa est remota rusticanorum fideli et tali custodia: fgitur honorati imbuti p̃da et allecti

habundantia

habundantia quo magꝭ scelus impunitum foret:
atq; ipsi sceleri plus licere prodita. Pyrenei custodia
clausisq; putefactis cunctas gentes. quę per gallias
vagabantur hispaniarum provincijs immittuntur. hi
demq; ipsi adjunguntur. Ubi additis aliquandiu
magnis. cruentisq; discursibus: post graues rerum.
atq; hominum vastationes. ipsos quoq; modo pęni
tet. habita sorte et distributa usq; ad nunc possessio
ne consistunt: multa nunc mihi de hujusmodi
rebus loquendi facultas foret: si non secundum
omnes homines apud unusquisq; mentem con
sua secreta loquęretur: Irrupty sunt hispanię. ce
des vastationesq; passę sunt: hi nihil quidem no
vum: hoc est nunc per biennium illud quod hosti
bus gladius sevit sustinuere á barbaris. qđ per du
centos quondam annos passe fuerant á romanis:
quod etiam sub galieno imperatore per annos ꝑ
pemodum xij. germanis vertentibus exceperunt
Verum tamen quis non sequi sui suorumq; actuꝰ
nel etiam cogitationum consciꝰ indicia dei metu
ut iuste omnia passim. nel etiam parua sustinuis
se fatentur: aut qui se non intelligit deum qꝰ nō
metuit. quomodo non iuste ista et quidem parua su
stinuit: quę cum ita sint illud tamen clementia dei
eadem pietate quę dudum prędixerat procurauit
ut secundum euangelium suum. quo incessabiliꝰ
commonebat. cum nos persequuti fuerint. in unā
ciuitatem fugite in aliam. quisq; egrediatur. quo
abire nellet. ipsisq; barbaris mercennarijs mini
stris ac defensoribus uteretur. hoc tunc ipsi ultro ef

ferebant et qui auferre omnia interfectis omnibus
poterant particulam stipendii ob mercedem seruitii
sui et transfecti oneris flagitabant et hoc quidem a
plurimis factum est: Cum autem non crediderunt
euangelio dei quasi contumaces non dederunt lo-
cum. ire iuste a superueniente ira comprehensi
et oppressi sunt: q̃ q̃ et post hec quoq; continuo bar-
bari exercitu gladios suos ad nostra conuersi sũt
p̃ esidnosq; romanos ut socios modo et amicos fo-
uent ut memorantur inter eos quidam ro-
mam qui maluerunt inter barbaros pauperem liber-
tatemq; inter rõs tributum tributariam susti-
nere sobrietatem: q̃ q̃ si ob hoc solum barbari ro
manis finibus immissi forent: quod uulgo per ori-
entem et occidentem ecclie christi hinnerus, sueuũ
uandalis et burgundionibus dimersisq; in numeris
credentium populus creplentur, laudanda et attollẽ
da misericordia dei uideretur. quando quidem
et si cum labefactatione nostri tante gentes agmi-
onem mutuis acciperent: q̃ minuere utiq; nisi
hac occasione non possent: Quid enim damni ei
christiano ad uitam eternam inhianti hinc sece
lo quandoq; tempore quoquo pacto abstrahi: Quid
autem luori est pagano in medio christianorum
aduersus fidem obdurato si diutius paulo diem
protrahat quandoq; morituro cui desperare conue-
nit est et quia ineffabilia sunt iudicia dei, que
nec fare omnia, nec explicare que sanus possi-
mus breuiter expressum correptionem iudicijs dei
quoquo pacto accidat: iuste sustinere qm nescimus.

HONORIVS

Anno ab vrbe condita ¢ mº, cº. Lxv: honoriusm
perator idens tot oppositis autem annis, nihil ad
uersum barbaros agi posse, ipsos prius tyrannos
dilexit, mbs. constantio coruti huius belli sūma
commissa est: sensit tunc demum res.p. quam
nihilnem in romano duce tandem receperit: et
quam externis pernitiem per longa tempora bar-
baris comitibus subiecta tolerarit: igitur consta-
tius comes in gallias. cum exercitu profectus con
stantinum imperatorem apud arelatem arcta
nitentem clausit: cepit: occidit: occidit: iam hinc
ut de catalogo tyrannorum q̄ breuissime loquar
constantem constantini filium gerontius comes
suus in nouo magis q̄ probus apud ueinnum in-
terficit, atq; in eius locum maximum quendā
substituit: ipse uero gerontius a suis militibus de-
sertus est, maximus exutus purpura destitutusq;
a militibus gallicanis: qui in galliam traiecti, de-
inde in italiam reuocati sunt: hinc inter barba-
ros in hispania exulat egens: iouinianus posteaq;
galliarum nobilissimus in tyrannidem mox ueni
surrexit occidit: sebastianus frater eiusdem h̄ so-
lum ne tyrannus moreretur elegit: nam a conti-
nuo ut creatus occisus est: quid de infelicissimo
attalo loquar cui occidi inter tyrannos honore
et mortis ornamentum fuit: in hoc diuico facto imperator
interfecto de facto, ac refecto atius his omnibus actis
pene q̄ ducis animum reliquit: et ludum spectantium
peri. nec in eum graue ac pompa miser lusus est

cuius ille umbratilis consul tetullus ausus est, in-
curia dicere. Loquar nobis P. C. consul et pontifex
quorum alterum teneo, alterum spero spernis abeo
qui spem non habebat, et ꝑ maleductus utiqꝫ per specie
suam posuerat in homine: Attalus utiqꝫ tamq̃ in ame
imperii simulacrum cum gothis usqꝫ ad hispanias
portatus est: unde discedens nudus in certa molies
in manu captus, et ad constantium comitem ductus
de inde imperatori honorio exhibitus truncata manu
mitꝫ relictus est: heraclianus interea aphricę missꝫ
cum idem attalus umbram gestaret imperii, aphri-
cam sterne adversus iudices ab eo missos tutatus
consulatum adeptus est: Quo elato superciio sabi-
nianum comitem suum ingenio callidum, indu
striaqꝫ sollertem, et sapientem nominandum sim
ules tranquillis studiis nequamdamsset gnam al-
legit: cum quo grauandam periculorum suspicione
dum putatur fecit atqꝫ aliquam diu aphricam an
nona exꝫ ordinem detenta ipse tandem certe tem-
poribus nostris satis incredibili classe romanam ro
mam contendit: nam habuisse tunc tam multa fer-
tingentas naues dicitur Quem numerum nec
apud Xerxen quidem preclarum illum persarum
regem, et Alexandrum magnum, nel quemq̃ alium
regum fuisse historię ferunt: Is simul cum agmine
militum ad urbem pergens e littore egressus arrep-
ta naui solus cartaginem rediit: atqꝫ ibi continuo
militari manu interfectus est: Sabinus genę eius
constantinopolim fugit, unde post aliquantulum
temporis retractus exiliogꝫ damnatus est: hinc omeg

catalogum ut dixi, uel manifestorum tyrannorum
uel inobedientia ducum optima honorius imper-
tor religione et felicitate meruit: Magñ constantius
comes industria, et celeritate confecit: Meito sanct
mbis diebus precipiente honorio et duuante con-
stantio et pax et uitas per uniuersam aphricam
ecclie catholice reddita est, et corpus christi quod
nos summis remtegrata dissentione fornatum est
imposita executione sancti precepti Marcellino
tribuno uiro inprimis prudenti et industrioso
omniumq bonorum studiorum appetentissimo
quem maximus comes apud cartaginem mor-
tum zelo simulatus á nouuro corruptus occidit.
Qui continuo reuocatus ex aphrica: factusq pri-
natus uel ad penam uel ad penitentiam consta-
entie sue dimisere:

Anno ab urbe condita mº cº. Lxviij: Constantius
comes apud Arelatem galliæ urbem consistens
magñ rerum gerendarum industria gothos, á nñ
bona expulit: atq abire in hyspaniam coegit in-
terdicto precipue, atq interclusio omni commertio
nauium et peregrinorum usu comertiorum. gotho
rum tunc populis Attaulfus rex prerat: qui post
irruptionem urbis ac mortem assarati placida ut
dixi captiua sorore imperatoris in uxorem assump
ta hilarico in regnum successerat: Is ut sepe audi
tum, atq ultimo exitus eius probatum est satis
studiose sectator pacis militare fidelter honorio i-
peratori, ac pro defendenda ro, re .p. impendere
uires preoptauit: Ham ego quoq ipse quendam

narbonensem illustris sub theodosio militie etiam religiosim prudentemq; et grauem apud bethlem oppidum palestine beatissimo ieronimo presbitero referente audiui. se familiarissimum athaulfo apd narbonam fuisse. atq; eo sepe sub testificatione dicesse. qd ille tam esset animo ingenio mirifico referre solutus esset. imprimis ardenter inhiasse ut obliterato romano nomine romanum omne solu gothorum imperium et fieret. et uocaret. eetiq; ut ut uulgariter loquar gothia qnod romana fuisset fieret nunc anthaulfus. qnd qnondam octauianus gustus et ibi multa experientia probauisset: neq; gothos nullo modo parere legibus posse pp effrenatam barbariem neq; rei.p. interdicta leges oportere. sine quibus res.p. non est: res.p. elegisse saltem ut gloriam sibi de restituendo in integrum augendoq; romano nomine gothorum uiribus quereret habereteq; apud posteros rome restitutionis autor postq; esse non potuerat immutator. ob hoc abstinere abello. ob hoc in hiate pia mente tenebatur. precipue placide uxoris sue femine sane ingenio rarissime et religionis satis probate. ado omnia bonarum ordinatorum opem persuasus et consilio temperatus: omnq; eidem pia pertendę atq; offerendę studiosissime insistet. apud barcalonam hispanię urbem dolo suoru ut ferunt occisus est: post hunc segerthus rex a gothis creatus cum itidem indicio dei pati promus esset. nihilominus a suis interfectus. deinde vallia successit in regnum ad hoc ordinatus a deo ut procem confirmaret. hic igitur terris maxime indicio dei qui

cum magna superiore ab hinc gothorum manus in
structa armis manuisq; transire in aphricam molire
tur in xij mihi passuum gradiuam freti tempestate
correpta miserabili exitu perierat. memor eam illi
accepte sub Alarico duche cum in siciliam gothi tran
sire conati in conspectu suorum miserabiliter et ip
mersi sunt: pacem optimam cum honorio imperia
tore datis letissimis obsidibus pepigit placidamq; im
peratoris sororem honorifice apud se honesteq; ha
buam fratri reddidit: pommę seuienti periculo su
um obtulit: ut adunatis ceteras gentes, quę per hispa
nias consedissent sibi pugnaret et romanis pugnare
ret, quas et ceteri alanorum vandalorum sueno
rumq; reges: eodem nobiscum placito despecti foret
mandantes imperatori honorio, tu cum omnibus
pacem hanc omniumq; obsides accipe nos nobis co
figimus nobis per manus tibi tuemur, in mortali
uero questu rei pu. tuę si iterq; pugnas: quis hoc
crederet, nisi res doceret: itaq; nunc quotidie apud
hispanias geri bella gentium. et agi strages exulte
ntes barbarorum, crebris ceterisq; nuntijs discam
precipue villiam gothorum regem insistere parandę
pacis ferunt: ex quo, ut cunctis concesserim, ut huĕ
christiana tempora reprehendantur. sigud á conci
tione mundi usq; ad nunc simili factum felicitate
. Manifestum mus, ut arbitror atq; ostendim
non magis uerbo pene q; digito in numeru bella so
pita plurimos extinctos tirannos compressus coangu
status adiunctq; maximas gente minimo sanguine
nullo certamine ac pene sine cede: super est, ut ob

tractatores nostros molitionum suarum pœnitent
neritatiq; erubescant, demmq; verum et solum qui
potest omnia credant: timeant consequentur enim
omnia et quę mala putant bona esse didicerint:/

Explevi ndmmmte christo secundum præceptum tu
um b. p. Augustine abinitio mundi usq; in præ-
diem. hoc est per annos v.m cccccc xviij. cupiditates
et punitiones hominum, peccatorum conflictationes
seculi et indoin dei, q̃ brevissime et q̃ simplicissim
potui: christianis tamen temporibus propter presen-
tem magis christi gratiam ad illa incredibilitatis
confusione discoris: sed unum ego certo et solo quem
concupiscere debui obedientię meę fructu fruo
te qualitate autem operatorum tu videris, qui
præcepisti tibi ndmdiennda fiedas, præter indignam
si delens:

Sum

finis Pauli orosij:

Camilla Riccij nec non
suorum aliorum omnium

Camilla riccij suorum amicorum omnium

Non mancaro con la prima commodita ragguagliarla di quanto occorre

Books
rks
nguages

No # 90

H. P. KRAUS
16 EAST 46th STREET
NEW YORK 17, N. Y.

I beg to offer, if not sold in the meantime:

Orosius, Paulus. Historia adversus paganos. Manuscript on paper, in Latin, in a late XVth century humanist book hand. 181 leaves (lacking 1 leaf of the text; the last leaf loose; inner margin of first leaf of table torn with loss of a few words). With blue initials and red chapter headings. Somewhat waterstained. Sm. folio. Wooden boards with leather back.

Italy, third quarter of the Xvth century. $ 85

A humanist copy of the famous first Christian World History, which the Spanish theologian Paulus Orosius, a disciple of St. Augustine, wrote about 514 A.D. on his master's command, with the purpose of demonstrating that God's intervention alone could save civilization in this world by sending his Son to humanity.

The importance of the book lies chiefly in the chapters relating to the history of the time contemporary with the author's life, e.g. in the story about the Visigoth king Athaulph's shifting his politics from attempting to destroy the Roman empire to putting all his efforts into an attempt to preserve Roman civilization.

The copy represents a good text and is written in an easily readable calligraphical Italian book hand.

According to De Ricci, only 2 leaves of a late XIVth century manuscript of Orosius are in the United States.

APR - 4 1949

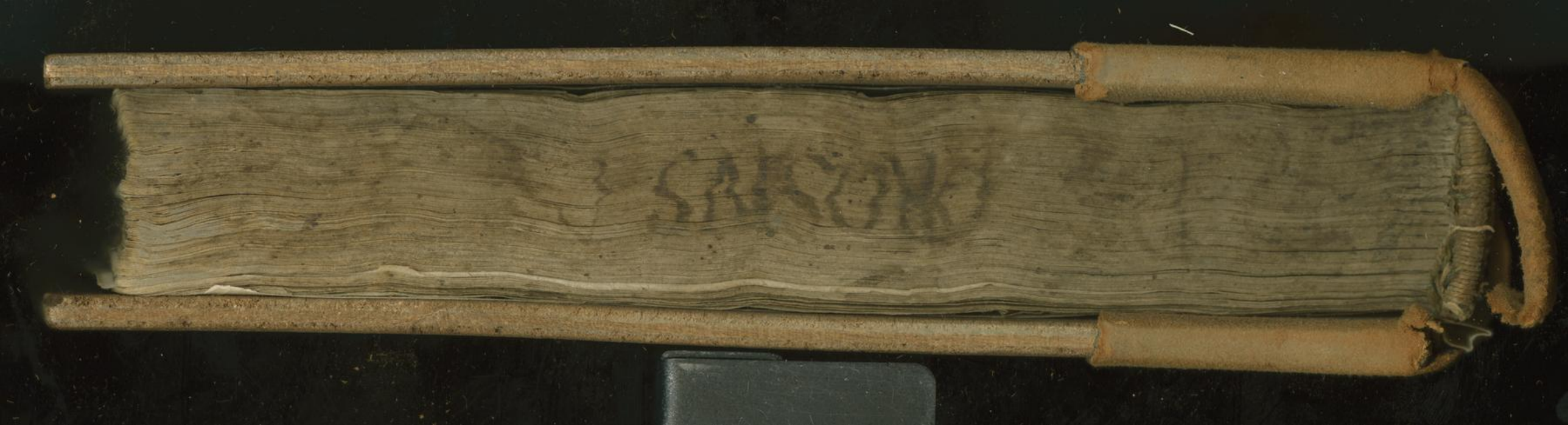
SASAKI